

חוק ליצחק

אור שרגא

חלק א-ב

פירושים וחידושים על תנ"ך והפטרות שבועיות כולל הפטרות
חגי ישראל ופירושים חדישים על פרקי אבות, תהילים, משלי ומגילת אסתר
מבית מדרשו של איש האלוקי המאור הגדול אור מזרח ומערב
קדוש ונורא מלומד בניסים בעל קבלה מעשית
מורינו ורבנו הרב הגאון אור שרגא זצוק"ל

אחות קבר הרב אור לאחר השיפוץ

איסוף כתבי יד הרב, מספריות לאומיות והבאתם על גבי מזבח הדפוס
ע"י דר' שרגא שמואל נכד- ניין המאור
פעיה"ק ירושלים תובב"א
חשוון תשע"ה

חוק ליצחק

אור שרגא

חלק א'-ב

פירושים וחידושים על תנ"ך והפטרות שבועיות כולל הפטרות הגי
ישראל ופירושים חדישים על פרקי אבות, תהילים, משלי ומגילת אסתר
מבית מדרשו של איש האלוקי המאור הגדול אור מזרח ומערב קדוש
ונורא מלומד בניסים בעל קבלה מעשית מורינו ורבנו הרב הגאון אור
שרגא זצוק"ל

הסכמות ואישורים ע"י הרבנים

הרב הגאון ברוך שרגא שליט"א, אב בתי דין הרבנים

הרב שמואל פנחסי הרב הראשי של קהילות דרום אמריקה ופנמה

הקלדה של הספר מכתב ידו של הרב הגאון

ע"י אינדקס ביתר עלית

הגהה והכנה לדפוס

ע"י ר' אריאל הכהן שליט"א ובהשגחתו האדיבה של הרב דן הכהן

שליט"א מבית הכנסת הספרדי, נץ החמה

פסגת זאב ירושלים תובב"א

איסוף כתבי יד הרב, מספריות לאומיות והבאתם על גבי מזבח הדפוס

ע"י דר' שרגא שמואל נכד-נין המאור

972-52-8-829-807

פעיה"ק ירושלים תובב"א, חשוון ה- תשע"ו

Rabbi Baruch Shraga
Rav of Givat Shapira
Head of Rabbinical courts
of the Jerusalem Rabbinat

ברוך שרגא
רב דגבעת שפירא
וראש אבות בתי הדין
רבנות ירושלים

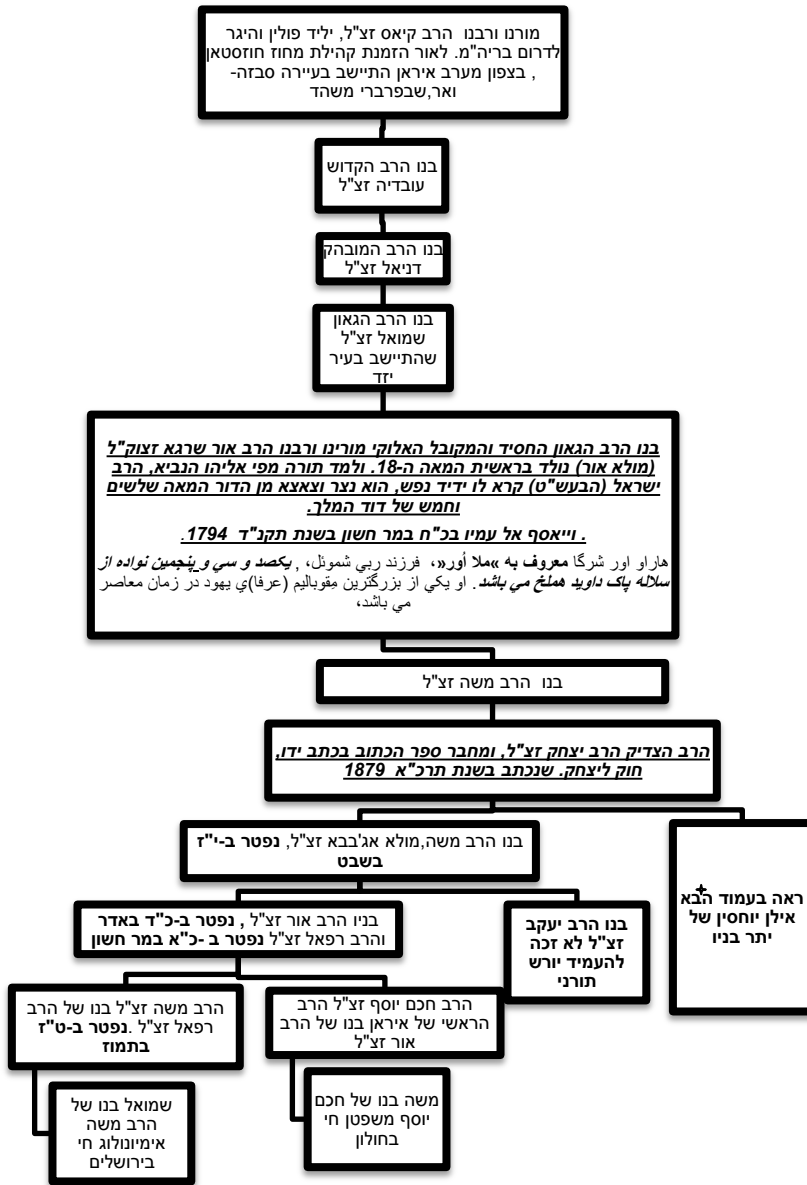
יום: כ"א חשוון ה'תש"ע

מכתב הדרכה

זכור יצוינו היקר והנשלה ד"ר שאול שגיא שליט"א
שמחתי לשמוע כי הנה עומד להציב לאור עולם
אל תבי' הדין הנכבד שבית שגיא שליט"א
שהוא מצאצאי אבינו וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
אלו התורה המקורית האלקי והמאומצ קנסים
הנכבד, אלו שגיא" שליט"א
כלה אצלו משהוא ע"י ומאמץ שליט"א
וכו' והכו' לפיכך כי תפ"ה ב' ב' ב' ב' ב' ב'
ותנ"ה לפיכך ה' המאמר בקרב
וכלה הדין יאן אלקי וכו' האמלטה
2/22 שמואל אמן
החומר שביכר - התל"ה
22/22

אילן יוחסין - שושלת הרב אור שרגא

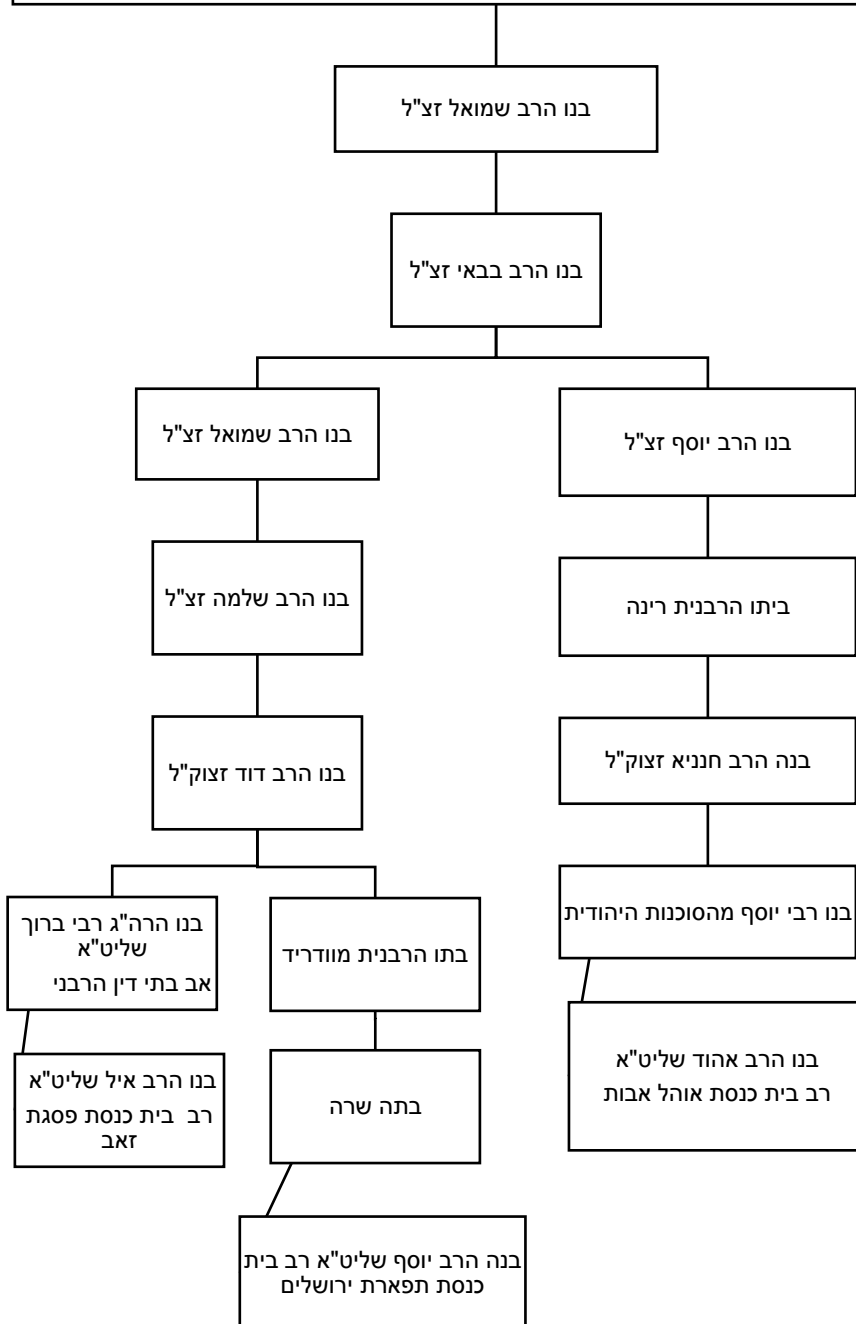
בס"ד. תאריך: ג' מרחשון תשע"ב

מכתב ברכה

"ערת בקוים בין בנים, ופאגת בנים אבות". בא לפני רבי וני
כסא למעשה רבב מעשים, אצילים ונישנים, ראשונים בלואים, בעלי מלכות
היזקקים במעשה נסים, הנה את דר שואל שיבא הנו, אולי לך וימנה ברובה
למנו את רפי יד של בקר הגדול הזה "לצוק שיבא" צ"ל, להזיקאם למנו
אולי, הנקרא בשם "חך לנצוק". ראוי לבלט בנאלי שיטה, נשואן וקונסון.
כבוד גדול למוציא העלה לעצב היציות להחיות עטרה ליהודה. ואין
לי ספק של אגז ישמר ויסייע בפעל קיום צב, הצדיק הזה המהבר
יעניי עליו הכפלת ופולט, ויליח בו הון ועושר בביתו ולצדקתו מומצת
לעצו". ויני כצן שהבניה האנונייה אבות "שיבא" ועל צבאם אור מולאן
"אור שיבא" צבוק צבאם יחמוצ צדיק ונאן על כל ישאר, ונצב לנד
עץ ואלאן זמן.

בברכת הילכה
אנצעים - שמואל פנחסי

שמואל פנחסי
רח' הקבלן 26 הר נוף
ירושלים

נינו של המאור הגדול והמקובל מולא אור זצוק"ל הרב הצדיק הרב יצחק זצ"ל, ומחבר הספר הכתוב בכתב ידו, חוק ליצחק. שנכתב בשנת תרכ"ב 1862 ✦

הקדמה

על אף חשיבות קיומן של מסורות המועברות בעל פה מאב לבן בכל הדורות, בקהילה היהודית של יזד קיים קושי מיוחד לחשוף את עברה של הקהילה.

נראה, כי המודעות הקלושה של אנשי הקהילה לחשיבות תיעוד ושימור מקורות הקהילה איננה תורמת לנושא. אפשר גם, כי נסיונות התיעוד שאולי נעשו באופן אקראי לא עלו יפה, וזאת, משום שמסמכים ורשימות לא נשתמרו לאחר שנים בתנאי החיים הקשים של קהילת יהודי יזד ולאור אילוצים כלכליים קשים שמנעו תיעוד והבאת הדברים על מזבח הדפוס.

למרות כל הקשיים הללו, הצלחנו תודה לאל להשיג מקור אותנטי של רישומי של הרב יצחק זצוק"ל בכתב ידו ובחתימת ידו, שנכתבו לפני ממעלה מ-150 שנה, באותיות אשוריות, בשפה עברית רהוטה ומתקדמת ביותר. יתרה מזאת, עלה בידינו להכין רישומים אלו שהיו מצויים בתנאים קשים לדפוס ועל ידי כך להעלות את קרנה של קהילת יהודי איראן ובפרט קהילת יהודי יזד המפוזרת ברחבי העולם.

ספר זה נכתב בידי הרב יצחק זצוק"ל שהוא נכדו של המאור הצדיק האלוקי הרב אור שרגא זצוק"ל.

הרב אור זצוק"ל היה צאצא של רבנים ידועי שם שנולדו בפולין והיגרו לברית המועצות. וכשמתבוננים באילן היוחסין של שושלת אור שרגא, רואים את גדולתה של שושלת הרבנים ממשפחת שרגא.

1. אילן היוחסין של המשפחה

הרב קיאס זצ"ל הסבא רבא של הרב אור נולד בפולין שבאירופה, היגר לדרום ברית המועצות יחד עם בנו הרב הקדוש עובדיה ז"ל ונכדו הרב המובהק דניאל זצ"ל, ולאחר שהוזמן על ידי קהילת יהודי מֶשְׁהָד (MASHHAD) (مشهد) שהייתה קהילה אמידה מאוד הגיע לאירן על מנת להנהיג שם את קהילת יהודי אירן.

מִשְׁהָד היא העיר השנייה בגודלה באיראן ובירת מחוז ח'וראסאן רזאווי
CHORASSAN RAZAVY خراسان رضوی. עם קהילה עמידה של יהודים. היא
קרובה לגבול עם טורקמניסטן ועם אפגניסטן. היא משמשת כמרכז חקלאות,
מסחר ותחבורה והיא עיר קדושה לשיעים.

כאמור הרב דניאל זצוק"ל שהה בעיירה בשם סבזה וואר (SABZEH VAR) سبزه
وار במחוז ח'וראסאן. בן נכדו של הרב קיאס, הרב שמואל זצוק"ל התיישב
ביזד YAZD (עיר בדרום אירן) והנהיג משם את קהילת איראן כולה.

השם "יזד" נלקח משמו של מייסד העיר, המלך יזדגאר YAZDEGAR یزدگار
אשר שלט בעיר במשך 20 שנה, ובאותה עת הייתה העיר תחת שלטונה של
האמפריה הביזנטית אשר יחסה לקהילה היהודית ביזד היה יחסית טוב.

בתקופה זו גם נחתם התלמוד הירושלמי בארץ ישראל בתקופת שלטונו של
הקיסר הרומי ששמו היה תיאודוסיוס וששלט בארץ ישראל ביד קשה ליהודים,
ומשום כן חלק מהעם היהודי גלה לבבל, לאיראן ולאפגניסטן. קהילה זו פרוחה
תחת שלטונו של יזדגר ביזד יחסית טוב ואכן הרב שמואל זצוק"ל גם נמנה
איתם.

לרב שמואל זצוק"ל בנו של הרב דניאל ז"ל נולד בן, **כזוהר הרקיע**, ששמו נקרא
אור, ברבות הימים, אור עלה מבחינת הידע שלו בתורה על אביו, ובגיל צעיר
מאוד אף מילא את מקומו של האב.

הרב אור שרגא זצוק"ל למד קבלה **מפי אליהו הנביא זכור לטוב** שעל פי
המקורות, מעולם לא נפטר.

לאחר פטירתו של הרב אור שרגא זצוק"ל, משרתו של הרב, רבי שמאי שישב
דרך קבע במפתן בית מדרשו (למשרת היה אסור להיכנס לבית המדרש ללא
אישורו של הרב) והוא מספר את הסיפור הבא:

יום אחד בשעות בין הערביים, הרב אור ביקש שאני אגיש לו תה, וכשנכנסתי
אם מגש התה לבית המדרש, שאלני הרב: "מדוע הבאת 2 כוסות?", השבתי לו:
"שמעתי שכבודו משוחח עם אדם נוסף ולכן הבאתי גם לו כוס".

ואמר לי הרב: "אני משביעך לא לספר לאיש את הסוד שאני הולך לאספר לך כעת, אלא לאחר מותי. האיש ששמעת אותי מדבר עמו הוא **אליהו הנביא הזכור לטוב**. ובכל ערב אנו נפגשים ומשוחחים על רזי תורה וקבלה".

ועוד אמר הרב אור: "ביקשתי מאליהו הנביא לספר לי אודות שורש שושלת שרגא והוא גילה לי שמקורה של משפחת שרגא תחילתה **בדוד המלך**".

לצערנו, לא נמצא באף מקום שום מקור, כגון ספר או כתב יד של הגאון הרב אור שרגא זצוק"ל, לבד ממכתב יחידי שהרב כתב בכתב ידו ושלח לקהילת יהודי משהד. מאחר וחברי קהילת משהד היו יותר אמידים וביקשם שיעזרו בשליחת תרומות ליהודי יזד, מכתב זה נמצא ושמור כעת במוזיאון יהודי בניו יורק והעתקו במכון יד צבי בירושלים, שהעתקו מצורף כאן.

6

קהלת קדישא אשר עשהה מקומות לכל דבר שנקדשה וטמלה בתורה וזו
 משה מוכנה הם העומדים על הפקודים פקודי ה' ישרים מעשרים קלל וכו'
 קברו כשרים אשר ה' קצת להם יהמה הקיבורים אשר מעלה אשיה וטמלה
 דבון יקום בכוחם ונפש יחיהם פשוטה לקבל חבוניהם וחלטיהם ונחמיהם
 ומנחה מבישים יתקדוניהם לביס ועשלוניהם דוריהם יתנה הקיבורים הדומים שרם
 ותמישים פרשים מנועה אלפיהם וקציעם קבאיה מנהיבים וטובי עשר אשר בעשר
 המהוללה המעודה ישא ומקטנה וזו גדולת ועל רתשיהם מלמעלה החכם השליח
 דרין המצוין כהר ה' אבדיהם נל ואחין הקביר העלה והחומהם כהר השליח
 וכבר בתבנת קרן וכל העומקים עם הצעור לשלח אשר תשחרם הצעור ואז יתבאר
 אהלי

מעלשים בסתמיות דרין נקת החכם השליח שלחתי ודמנתי כהמר חכמה וכו'
 שליח חכרון חכמת ואדר יגה שוד במאמנה יזר בכבוד תמידי ידבק ליה קיום
 גמולין דרין וחאל ארמיהו משהר דאשת בה ביהייד אשה בקיורין וקבירין
 אקן יזר מנע שוין עולאשון כהארי בה דרין דהה הא שבת חול מי שוין
 כדמח ויקר הכי ישלל המבאש גבוי קר תפאביש בכונה אין חנה הא חנה
 טכע כפת בסמך שכך חסוד הפת אין קהה הא מוקנע אריס נקאסמיהם בית
 וחל שאר כללות לא סוף גמודים בא שטר היא דיקר כה חכמה וכו'
 באסר חכמים כבי קום משהר גוישת קאמי חו רסר אלב גמאייד נדבתי
 בעדי נעמי קמוע נמאייד איש כהתנב יזר דמך שכך טמון רותיה עזר
 כהר שליח דר יזר אים נמזיה בא נדבה משהר במאייד וחאל צותה אשה
 הסמוד חכס לא מועלל חכוער דרין קאנה הע בארי עזרר אלאכה הים
 נדבה לשפל הפת יזוטר הנה מצלתי מוכי שרר הית כע מי תעוב הנה ימיה
 בדכר גליכות ימים על חמלה יאסון צרה וצוקה לא תנו מתנע ישלח חר
 יזע כמחילי ילא כמכיר ואן להאריין כי אה בשלחמכס סלופים וטמליהם
 למען ל' למען הצדון ומכא בה תקאפול מעניי מורי רכר דא יוקח נמיהר עו
 המני גמולין באר דיתאר המני לא בשחור הקטל מושרף קדיים אר
 ר' צ' אור שרבה
 קדוים שלוחפס הטופים דורש שלוחפס ס' וכו'
 קציע משה כהר עמרם יציער דוד כהר השליח

מכתב שנכתב בראש חדש חשוון תקנ"ד 27 ימים לפני פטירתו של המאור

לאחר פרסום המהדורה הראשונה של הספר נתגלה ע"י סוחר ספרים עתיקים כתב יד מלא בחידושי תורה של הגאון הקדוש מולא אור שרגא זיע"א אשר נכתב בשולי הספר "מאמר מרדכי – דיהנפורט תע"ט. בספר ניתן למצוא גם את חתימתו המקורית של הרב הגאון בכל דף אשר אומתו על ידי פרופ' בנימין ריצ'לר מומחה כתבי יד עבריים

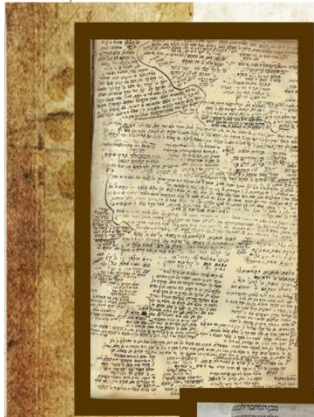
חידושים בכתב ידו של המקובל האלוקי מולא אור שרגא זיע"א

מאמר מרדכי - דיהנפורט תע"ט - עם הערות וחידושים בכתב יד קודשו של החכם הא-לוקי, בוציא קדישא, אור העולם, מולא אור שרגא זיע"א - פריט יחיד בעולם!

לא נשארו ממנו אלא שתי איגרות בעיניים ציבוריים. עד עתה לא היה ידוע אפילו על דבר תורה אחד בכתב ידו.

והנה נפל אור גדול בעולם: נתגלה כתב יד מלא בחידושי תורה של הגאון הקדוש מולא אור שרגא. ברוך המקום שמסר עולמו לשמרים!

מדובר בספר דרשות בקבלה על התורה והגדה של פסח, בן 340 שנה, שהיה בשימוש של הרב אור שרגא. בשולי כמעט כל הדפים ישנם חידושים של הרב בכתב ידו ובחתימתו.

בשער הספר וכן במקומות שנפתח חלק חדש (דף לה בפתיחת שמות, דף ב בפתיחת ויקרא וכן הלאה) ישנן חמש תחומות שונות. כולן מצאצאי ונכדיו של החכם אור שרגא.

אופי הערות, הנהגות, הרשימות והחתימות:

רובן עוסקות באופן ישיר בנושא שעליו מדבר מחבר הספר, ולעיתים יש הערות שנכתבו בפני עצמן ולא קשר לנפש בתוך הספר. ביניהן יש דברי מוסר והדרכה רמזים, ראשי תיבות, כוונות שמות ומטלות (לדוגמה: בדרך פח צירופי שמות לכוון לפרשאה שלמה). ההערות ארוכות ונדושות בדברי תורה. ישנן גם הנהגות של טעיות כתוב. כתיב לפעמים כותב כיוון חזרת לאנאר בפנים (לדוגמה בדרך הפ ע"ב יסוד לי לשמי", בדרך קא יטעם ללאים").

בדרך כלל כתוב בראש אחת ההערות "שטר צוואה": "מי גבר יחיה ולא יראה מוות... נפשו תמיד סלה ג דברים... ושיהיה גבור על יצר הרע, סימן מ"י רית מעשה יראה, כי היינו שיהיה גבור על יצר הרע מי שקיים אלה הדברים יחיה ולא יראה מוות, ויהיה נפשו מן שאול. הצעיר אור שרגא".

לאורך כל הספר נשורות הנהגות בכתב יד שונה, המתייחסות לנכתב בספר. הוכחב מתח קו מעל למילים שאליהן ההערה מתייחסת. בדרך כלל ע"ב כתב הנהגה על דבריו של האור שרגא, וסיים "כמוש הרב מולה"ה וכו". לפי הוואות כתב היד מדובר בנכדו של מולא אור שרגא.

במקומות ספורים בספר (דף דף עה) יש הנהגות בכתב יד נוסף (שלישי). באחד מהם חותם: "קטן יוס"י (נכדו של מולא אור שרגא, ורבה של הקהילה היהודית ביד)."

דף אחד שנתגלה מתוך הספר הושלם בכתב יד יפה, קשה לקבוע בוודאות אם כתב היד הוא של החכם אור שרגא או של אחד מצאצאיו.

בעמוד הפנימי של הכריכה הקדשה שרית בכתב יד יפה לכבודם של דיניי בבל, יש לשער שחספס נתון במתנה להם על ידי אחד מצאצאי המשפחה. י"לבו ונשקו את ידם כי הם אדוניך והשתחוו להם. לכו ונעמו לשימון ונשקו את ידיהם. פעמים יגיע אל רגל בני המנורה הטוהרה זכה וברה אשר את חותמה מאירה וקולעין אל השערה... יניינם של בלבי יע"א, זכות רבי שמעון ברי יוחאי יין בעידם..."

זיהו זה אומת מעל לכל ספק, ע"י פרופ' בנימין ריצ'לר, מגדולי המומחים בעולם לכתבי יד יהודיים. לשעבר מהל המחלקה לתצלומי כתבי יד בספרייה הלאומית בירושלים.

חוות הדעת של פרופ' ריצ'לר

ספר מאמר מרדכי (דיהנפורט, תע"ט; קב דפים שתי עמודות בכל עמוד) כולל דרושים על דרך הקבלה על חמישה חומשי תורה והגדה של פסח. עותק זה היה בידי הרב המקובל והצדיק הרב אור שרגא, יליד יוד בהרס (מספר בשנת תקנ"ד). הרב אור שרגא הוא אחד מהדמויות העוצצות ביותר בן ימינו. פרט ועד היום פוקדים את ברי כבודו. תורתו לא נשמרה בכתב, פרט לשני מכתבי המלצה לשדרים בחתימתו.

כרך זה כולל הערות והוספות מאת הרב בשולי העמודים של ספר מאמר מרדכי. בסוף רובן הגדול של ההערות חתם הרב את שמו וחתימתו הוזה למרי לזו שבמכתבים, ואין ספק שהוא כתב אותן בכתב ידו. ההערות נכתבו בשולי העמודים של הדרושים על התורה, המהווים החלק הארי של הספר. ההערות הן לפעמים קצרות, אך רובן ארוכות למדי, ורבות מהן נכתבו על כל שטח השוליים הרחבים שביעמוד. בדפים ג-ו,ע, שבהם נדפסו דרושים על הגדה של פסח, נכתבו הערות רק על דפים ג-ו,ע. טז ע"ב ודף ס ע"א.

הערות אלו יכולות להאיר את תורתו, ידיעותיו ודרך מחשבתו של הרב הנערץ. מאחר שלא מצאיים בידינו שום דברי הגות בכתב מרוב הקדושו פרט לפריט הנדיר הזה, חשיבותו היא לאין ערוך.

בנימין ריצ'לר

ירושלים, ר"ח שבט תשע"ה

תיאור הספר

ספר מאמר מרדכי, מאת הגאון רבי מרדכי בפור"ר יהודא ליב הוליש זצ"ל מלבוב וקק דוברי בדימות פולין גדול. גאון חרוץ עצום בגולה ובנסתר.

הספר כולל דרושים נמדרים על התורה על סדר הפרשיות בגולה ובנסתר, ובין פרשת צו לפרשת שמני פירוש על הגדה של פסח בסם "חידושי הגדה".

נדפס בדיהנפורט שבגרמניה בשנת תע"ט.

[3] קכב דף (מספר דפים שנשמדו והושלמו בכתב יד).

תיאור ההערות בכתב יד:

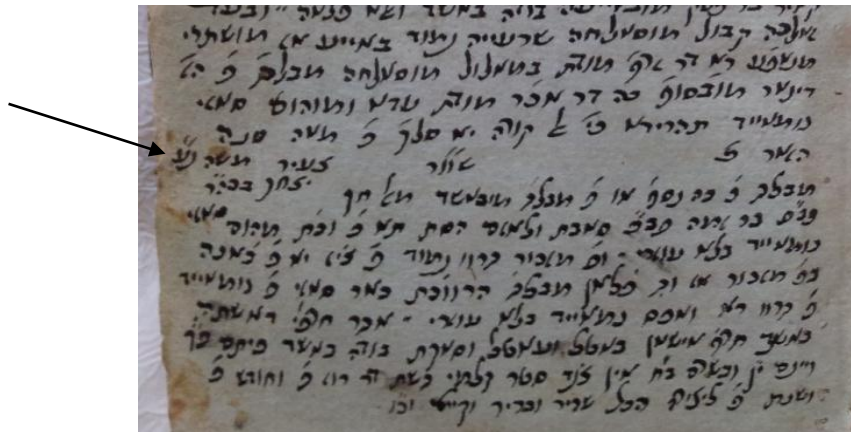
כל עמודי השער, השוליים והכריכות מלאים עד נדחיהם ברשימות בקבלה בצירופי שמות, וברמזים, הנהגות, חתימות ותחומות של החכם מולא אור שרגא. הנהגות וחתימות נוספות מצאצאיו ונכדיו, ששימשו גם הם כחכמים וגדולי הדור. מרבית הנהגות ורשימות הן בכתב יד קודשו של החכם אור שרגא ועל רובן גם חתם בכתב ידו "הצעיר אור שרגא". כמו כן ישנן רשימות בעיניים שונים בכתב ידו, כגון טופס של הסמכה לשחיטה.

על אף האמור לעיל לשמחתנו, אנו גם מצאנו כאמור העתק הספר מבית מדרשו של הרב אור, ובכתב ידו של הנכד של המאור, **הרב יצחק זצוק"ל** ספר זה נכתב בכתב ידו עם כתב רש"י לפני כ 150 שנה - הספר הזה הנקרא "**חוק ליצחק אור שרגא**". שחלק ממנו יצא לאור בחדש חשוון תשע"ה וחלק ב' בחדש חשוון תשע"ו והוא הספר הנוכחי בשלמחתו.

כעת המשפחה מביאה אותו על מזבח הדפוס בעזרתו של נכד נינו של המאור דר' שרגא שמואל עם פרסומו בכתב עברי לתועלת העם.

ספר זה מכיל 2 מהדורות: מהדורה ראשונה, היא המהדורה שהתפרסמה בחדש חשוון תשע"ה, שבה הובאה פרשנות על כל פרשיות השבוע וכן פרשנות על ההפטרה של אותו שבוע. והמהדורה השנייה היוצאת כעת (חשוון תשע"ו) מכילה אף פירושים להפטרות החגים, פרקי אבות, ודרשיות על פרקי אבות, ספר תהילים, ספר משלי ומגילת אסתר. שני החלקים מאוגדים כספר אחד ומתפרסמים בחדש חשוון תשע"ו לרגל הילולה של מרן אור שרגא ולתועלת הרבה של העם.

לפני שנינכנס לנבכו של הספר, להלן קטע מצולם מהספר שנמצא, ובו מופיע שמו של הרב ושם אביו בחתימת ידו של הרב. סדר חתימתו של הרב הוא כך: קודם בצד שמאל למעלה שם אביו (מפאת כבוד האב) משה, ומתחת לזה ימיני יותר שמו באזכור 'הצעיר יצחק שרגא'

2. תולדות חייו של המאור אור שרגא זצוק"ל

המאור למד בקביעות גם עם שני ידידיו – ר' דרוויש מהעיר שירז شیراز (איראן) ור' משה מהעיר קשאן كاشان (איראן), כל מפגש נערך בעיר אחרת לסירוגין ובכל פעם היו השניים מהערים האחרות מגיעים בקפיצת הדרך.

המאור הדיר שינה מעיניו וכל לילה למד בקביעות לאור עשית שדלקה ושמעליה התקין צלוחית קטנה מנחושת. בכל פעם שענינו של הרב החלו להעצם וראשו נשמת קדימה, הוא נתקל בצלוחית הנחושת שהתחממה מהעשית וכך המשיך ללמוד.

לרב אור, הוענק התואר "מלא" (MOLA) שראשי התיבות שלו הן "מי לה' אלי", שכן היה חכם בדורו, שומר מצוות וירא ה'. וכונה בפי היזדים "מולא אור הראשון". ברוב ענוותנותו, היה אומר הרב אור שיש לקרוא לו "שרגא" (בארמית- "אור קטן").

המאור שימש כמוהל, שוחט, בודק ודיין, ומקובל שידע כל סודות הנסתר אך לא השתמש בהם לעיתים קרובות, אלא בזמנים שהיו צפויים חו"ש אסונות לעם. המאור השתדל לסייע לבני עדתו, עודד את הקשר עם בני ארץ ישראל והתפרסם גם בקרב הגויים כצדיק וקדוש העושה נסים ונפלאות.

הר' ישראל (הבעש"ט) החי בתקופתו של המאור, אף שמעולם לא פגש את המאור, התבטא כך: "יש לי ידיד נפש במרחקים, ושמו הרב אור שרגא"

מספרים, כי המאור יצא לשוק לערוך קניות לפני ערב שבת ולפני ערב יום טוב בלבד, כאשר הגיע לרוכל, נהג למסור לו את ארנקו על מנת שזה יוציא ממנו את הסכום הנדרש.

הרב המאור נפטר בכ"ח חשוון ה'תקנ"ד 1794, באזכרתו של המאור ובעת ההילולה שלו, נוהגים אנשי קהילת יזד לשיר את השיר שחיבר בנו (ר' שמואל).

רבות סופר על הניסים והנפלאות שחולל המאור. ולהלן נביא מספר סיפורי ניסים של המאור שהתרחשו בזמנו ובזמננו .

1. ניסים שקרו לפני מאות בשנים

באחד הערבים, שליט מחוז חורסן خوراسان CHORASAN שמקום מושבו היה ביזד, לא הצליח להירדם מתוך דאגה לעמו ולמדינתו, שכן, המדינה היתה תחת איום של פלישה של שונאי מלכות בהנהגתו של בריון חוסיין קאשאני حسین کاشانی שאיים על מלכותו של השליט והמדינה. קאשאני ריכז את כוחותיו בגבול המדינה ואיים על הריסת המלכות. השליט מלא הדאגות עלה לגג הארמון וראה ממרחקים אור אחד מהבהב ועולה השמימה. השליט שאל ממשרתיו מהו אותו האור ונענה, כי אור זה עולה ממקום מושבה של הקהילה היהודית, הגטו היהודי.

השליט החליט לבדוק את העניין, והלך לגטו היהודי עוד באותו הלילה. כשהתקרב לגטו היהודי, אמר לו משרתו של השליט, כי הבית ממנו בוקע האור השמימה הוא ביתו של הרב היהודי. עוד בהיותו בתחילת הרחוב, המאור ביקש מאשתו לפתוח את הדלת, שכן השליט מגיע אליהם הביתה. אשתו של המאור אמרה לו: "לך לישון בבקשה, מה לנו ולשליט? ועוד בחצות הלילה?", המאור הפציר בה לעשות כן, ולבסוף אכן, השליט נכנס לביתו של המאור עם פמלייתו. ומצאו עסוק בלימודו, האור שהשליט ראה ממרחק היה מקורו מעל ראשו של המאור.

אמר השליט למאור: נוכחתי לדעת ש"אתה צדיק, ובתור נתין של חבל ארץ זו, אתה חייב לעזור לי להיפטר משונאינו שמאיימים לפלוש למדינתנו". הרב השיב לשליט: "שלח אלי מחר שליח ואראה לו מה לעשות". בבוקר מוקדם לאחר תפילת הניץ, המאור ריכז את תלמידיו וסיפר להם את שקרה אמש. הרב ביקש שאחד מתלמידיו יתנדב להקריב את עצמו למען העם בכתיבת שם מפורש שהרב יראה לו ושיהיה מודע שלאחר כתיבת אותו השם, הוא ימסור את נשמתו לבוראו. יצוין, שהרב מעולם לא היה מוציא מפיו שם המפורש לצורך כישוף או צורך אחר למרות שהוא היה זכאי לעשות כן.

אחד מתלמידיו הזקנים של הרב שהיה ערירי התנדב להקריב את עצמו למען העם. המאור ציווה על אותו הזקן להיטהר במקווה ואח"כ לבוא אליו. הני"ל תוך שעה התייצב לפני הרב, והמאור הראה לו פסוקים שעליו לכתוב על עור בהמה טהורה. לאחר מספר שעות הגיע השליח של המלך, והמאור מסר לו את הקלף ואמר לו 'לך תקשור את הקלף מתחת כנפי יונה ותפריח אותה מעל מחנה

האויב'. וכן עשה, ולאן שהיונה הייתה עפה היו אש וגופרית יורדים מהשמים ושורפים את המחנה, והנשארים ברחו להרים בלי נישקם.

לאחר שהשליט האמין לגדולתו של המאור, שלח כרכרת מלכות להביאו אל הארמון, והושיבו במועצת השרים, והעניק לו הקצבה חודשית לכל ימי חייו וכן העניק לו גלימת מלכות. שהשם שלו ברוסית פוסטין (PUSTIN) (پوستین) (תמונה מספר 2).

ר' אור שרגא שלא רצה להיחשד ברום לבבו, קיצץ את שרוולי הגלימה המפוארת וכאשר השליח שהביא קודם את הגלימה לרב פגשו בשוק, וראה כי שרוולי הגלימה גזורים ביקש לסטור לרב, אולם ידו יבשה, ורק לאחר מכן כשראה השליט את השליח, והפציר בו שיסביר לו 'למה הוא לא מוריד את ידו', וסיפר השליח את כל הסיפור, בקש השליט מהרב לרפאו. וכשריפהו העניק השליט לרב גלימה נוספת לשבת ויו"ט ומאז כונה הרב רב פוסטיני (PUSTINI) ملا پوستینی.

תמונה מספר 2.

הרב שמאי סיפר כי באחת השנים היה קיץ חם אך לפתע הגיע שיטפון גדול מכיוון הריה של יזד.

זרם נדיר זה שטף את העיר והגיע לבתי קברות ולתדהמתם של הנוכחים, שברחו להרים, הזרם עבר במרחק של מטר אחד מקברו של הרב אור ובנס הקבר נשאר במקומו ולא נפגע.

הרב רפאל זצוק"ל סבא של דר' שמואל שרגא, נחשב לצדיק גדול גם בקרב היהודים וגם בקרב הגויים. וכוחו של הרב רפאל היה מפורסם בביטול הגזרות.

באחת השנים כאשר הייתה בצורת קשה מאוד ובייאושם העם בא לרב לבקש ישועה מהשמים .

הרב מגיע לכיכר העיר, כורך סביב צווארו מן צעיף לבן ומבקש בקולו העמוק שהיה ידוע גם כנעים זמירות, ומתחיל להכריז את הפסוק :

"לעולם ה' דברך ניצב בשמיים"(תהילים קיט). פסוק זה נאמר בראש השנה וביום הכיפורים לפני קריאת התורה ובשמחה תורה במהלך ההקפות . הרב קורא בקול שוועה וכל העם אחריו עונים בבכי את לשון פסוק זה כמה פעמים. ושוב פסוקים לבקשת מטר כמן **"אוצרך הטוב פתח נא להחיות בו נפוחי גשם. משיב הרוח ומוריד הגשם"**. והעם חוזר אחריו.

למחרת נפתחות ארובות השמיים והגשם מחיה את העם.

2. ניסים שקרו בזמנים שלנו.

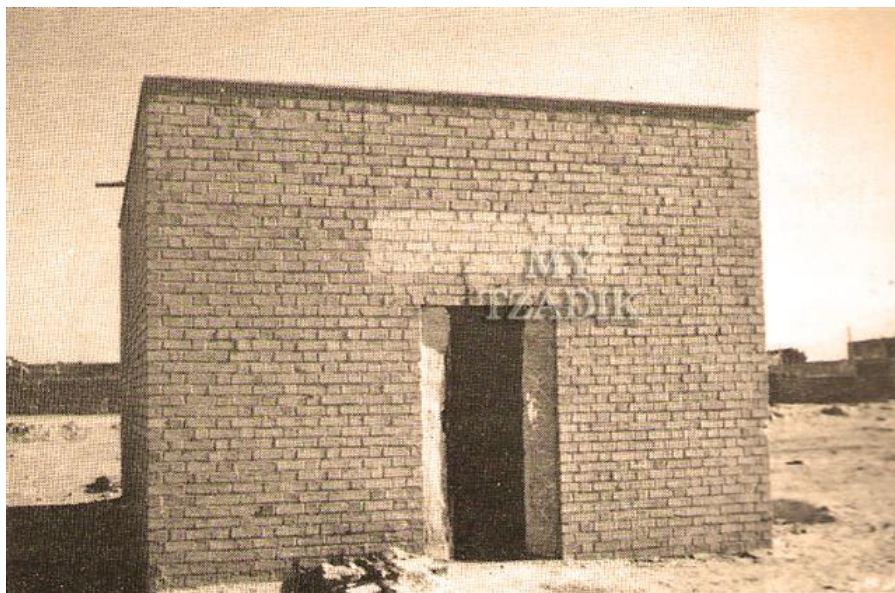
א. לפני כ-14 שנים היה מוסלמי אחד שגר בעיר יזד. לאחר שבמשך 10 שנים אשתו לא הצליחה להביא ילדים לעולם סיפרו לו השכנים, שהיו גם מוסלמים, שבאזור שלהם קבור צדיק יהודי שקדוש הוא בפני מוסלמים ויהודים כאחד. והוא יוכל לעזור.

השכנים הציעו לו לעלות לקברו של צדיק היהודים הרב אור ולבקש פרי בטן לאשתו. האיש לקח עמו נרות ואת אשתו ונסע לקבר המאור ושם פרשו את בקשתם. בתוך שנה אשתו של האיש מביאה לעולם בן זכר.

איש זה הרגיש שהוא חייב להחזיר לרב את חובו.

היות ובמהלך ביקורו בקבר התפלא האיש שקדוש כזה שאחראי לניסים גדולים כאלה, קבור במערה כזו קטנה. ומאחר שהאיש היה עמיד מאוד החליט להקים במקום הקבר מבנה בדומה לארמון מלכות.

להלן בתמונה רואים את המערה שעמדה עד שנת 2000 .

תמונה הבאה הנה תמונה מרחבית חדשה שצולמה על ידי שרה שרגא, אחותו של ד"ר שרגא שמואל העורך והמפרסם את ספר חוק ליצחק.

הצדיקה שרה שרגא בעלת נתינות צרפתית הצליחה לפני כ- 4 שנים להגיע לעיר יזד ובעזרת בן דודה, רבי עמרם החי בטהרן, עמדו במשימת ביקור זה.

לרבי עמרם שרגא יש נציגים בארץ וביניהם רבנים יידועי שם. בנו הרב משה שרגא גר בביתר עילית.

לשמחתנו שרה שרגא בעקבות מסע זה עלתה לארץ וחיה בירושלים.

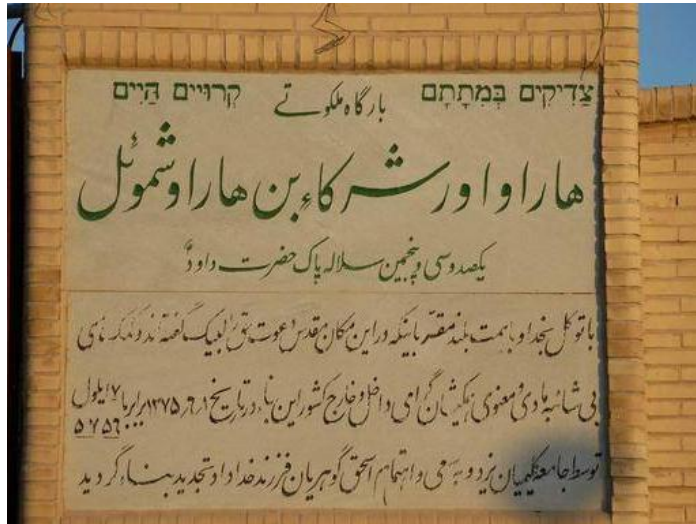
תמונה מרחבית של אחוזת הקבר

כניסה לאחוזת הקבר של המאור

תמונה כתובות מעל הכניסה לאחוזת הקבר

תרגום תוכן הכתובת מעל הכניסה בעברית:

הרב הגאון אור שרגא בן הרב שמואל, נצר וצאצא מן הדור המאה ושלשים וחמש של דוד המלך.

בעזרת האל הגדול ובעזרתם של הרבנים הקדושים הטמונים פה, ושקיבלו את זימון השם יתברך בהסכמה מוחלטת באמירת אמן, ונפרדו מהעולם הלא נצחי, ונאספו לאבותיהם ועמם. ובעזרתם הנדיבה של קהילת יהודי איראן והעולם, ותרומה נכבדה של גוי מקומי שב עזרת הניסים של הרב שרגא זכה לבן זכר, ובעידודו של רבי יצחק גוהריאן בן חודה-דאד.

אחווה זו שופצה מחדש בתאריך שבעה באלול ה'תשנ"ו.

תמונה ממצבתו של הרב המאור אור שרגא, הנמצאת בתוך אולם האחווה. משני צדיה ממוקמות המצבות של בניו של המאור. התמונה הממוסגרת מעל הקיר בצידו השמאלי (לידה יושבת הצדיקה שרה שרגא) הנה תמונתו של הרב

הגאון רפאל זצוק"ל סבא שלנו אביו של אבינו הרב משה זצ"ל שבפרק הקודם
סופר על גדולתו.

תרגום הכתובת שעל המצבה בעברית

מעון למנוחת עולמים של המרוחם מרן אור שרגא בן המרוחם הרב שמואל
שרגא שביום כח' במר חשוון בשנת תקנ"ד 1794 נכנס מתחת לכנפי השכינה .

תמונת מצבתו של הרב חכם משה המכונה מולא אג'אבאבא (AGHABABA)
אג'אבאבא) אג'אבאבא הוא אביו של הסופר הרב יצחק של הספר חוק ליצחק.

תרגום הכתובת שעל המצבה בעברית

מעון למנוחת עולמים של המרוחם חכם משה המכונה מולא אג'אבאבא בן
המרוחם חכם יצחק שרגא שבשנת 1911 נכנס מתחת לכנפי השכינה .

ב.נס נוסף בזמננו אנו .

בפי איש זקן מיזד החי כיום בירושלים ומתפלל עם דר' שרגא שמואל באותו בית כנסת בפסגת זאב עדות הבאה,

להלן עדותו :

ביום בהיר אחד יהודי זקן, שכנו של נין - נכד הרב, דר' שמואל שרגא מופיע בפניו ומודיע לו בצורה חגיגית שאני חי בזכות סבא שלך הרב משה (מולא אגבאבא).

(מפעת צנעת הפרט שמו של הזקן לא מצויין).

והזקן מספר : סבתא רבה שלו לא זכתה לילד חי אחרי עשרה הריונות כושלים.

יום אחד מוקדם בבוקר שכנתה שגרה באותה החצר המשותפת, שמה לב שהשכנה יוצאת בבהלה מהבית יחפה ובלי מעיל עליון, מאחר שהשכנה חושדת במעשיה של שכנתה יוצאת אחריה ושואלת אותה, לאן פניה מועדות כל כך מוקדם בבוקר ועוד יחפה. סבתו של הזקן הסבירה שהיא כבר אבודה ולא מסוגלת להסתכל בפנים של נשים אחרות ורוצה לזרוק את עצמה מהר גבוה.

השכנה מנסה לעצור בעדה אך לא מצליחה ובסוף מבקשת ממנה בקשה אחת שהיא לא יכולה לסרב לה. השכנה מציעה לסבתא שביחד ילכו לרב הקהילה בשם מולא אגיבבה ולשמוע בעצתו של הרב ברגעים אחרונים של חייה.

לבסוף הסבתא משתכנעת והן הולכות לרב.

הרב היה במהלך שיעור לתלמידיו, ובכדי שהתלמידים לא ישמעו את סיפור האישה ולחסוך ממנה את הבושה יוצא לקראתן ומושיב אותן בחדר המתנה. הרב מקדים ואומר לסבתא. אני יודע למה באת הנה, לכי לביתך ובעוד שנה יהיה לך ילד זכר ובתנאי שאני אהיה הסנדק.

תוך שנה אכן האשה חובקת תינוק זכר ומאז נולדים ילדים רבים מאוד שחלקם רבנים ידועים, חלקם סוחרים מוצלחים בישראל וחלקם חיים בניכר.

סליק סעיף ההקדמה

חלק א - על פרשיות התורה וההפטרות

ספר בראשית

פרשת בראשית

פרק א פסוק א-

[מהדו"ק] "בראשית ברא אלוהים את השמים ואת הארץ" - אפשר לומר על דרך הרמז שתיבת בראשית הוא אותיות: בארש"ת^א י, רמז "בעשרה מאמרות נברא העולם"^ב. 'בראשית ברא' עם ב' כוללים גימטריי' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד'. [פני דוד לחיד"א, עיין שם^ג].

[מהדו"ב] [מהדו"ב] "בראשית ברא אלוהים..." - סופי תיבות אמת שחותמו של הקב"ה בעולמו אמת^ה] איתא בספר פליאה 'שאלו תלמידים את ר' נחוניא בן הקנה כמה שמותיו של הקב"ה? אמר להם: רחמנא ליבא בעי, אמרו לו: למה שלשה כסדרן ואחד שלא כסדרן? אמר להם: חותמו של הקב"ה אמת' ואם שמעו תשובתם והלכו להם, וכשמו 'פליאה' כן הוא - מופלאים דבריו, וצריך ביאור מה התלמידים שאלו ומה רבם השיב להם?

תשובה - פירוש המדרש כך הוא, שאלו תלמידים את ר' נחוניא בן הקנה כמה מספרם של שמות הוי"ה במילואו? והוא השיב להם 'רחמנא ליבא בעי' ר"ת רל"ב כמספר ד' שמות שהם ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, וכיון שלא היה לו פנאי לשבת וללמד להם כל אחד ואחד לכך אמר ברמז סך הכל רל"ב, והם בחכמתם הבינו מה אמר להם.

^א היינו דיבור, ביטוי וכדו' עיין תהילים כא, ג וברש"י שם.

^ב אבות ה, א.

^ג הוסיף החיד"א שם וז"ל 'כי תחילת התורה שם רמז יחודו יתברך וכל הכוונות אשר בסוד היחוד שהן רמוזות בתיבות אלו כמ"ש בזוהר ובכתבי האר"י זכר צ"ל הכל רמז בתחילת תורתנו הקדושה, ואחר זמן רב מדמן לידי לשעה ס' צבי קדש וראיתי בסוף דף ב' שכתב גימטרי' זו והוסיף דמשום הכי פתח רבינו הקדוש בתחילת המשנה במצות ק"ש ע"ש'.

^ד הוספנו את המוסגר בשביל לקשר את הקטע המובא שלא נמצא מקומו.

^ה עיין בראשית רבה וישלח פא, ב.

אח"כ הוסיפו לשאול 'למה שלושה כסדרן ואחד שלא כסדרן?' וכוונתם לשאול- למה בשם ע"ב קודם כתוב האות שהגימטריי שלה גדולה יותר ואחר כך האות שהגימטריי שלה קטנה יותר, וכן בשם ס"ג ובשם מ"ה, אך בשם ב"ן אין הדבר כסדר הנזכר אלא קודם כתוב האות שהגימטריי שלה קטנה יותר ורק אחר כך האות שהגימטריי שלה גדולה יותר?

ועל כך רבם השיב להם 'בשביל שחותמו של הקב"ה אמת' וכוונתו שאמת בגימטריי קטנה יוצא תשע, ולכך כיון שחותמו של הקב"ה אמת גם שמות הוי"ה הנזכרים נכתבו בצורה שיהיו בגימטריי קטנה תשע, **ע"ב-ב** ע' בגימטריי קטנה יוצא שבע, ועוד ב' שבגימטריי מספרה הוא שתים, יוצא תשע כמספר אמת, וכן בשם **ס"ג-ג** סמ"ך בגימטריי קטנה יוצא שש, ועוד גימ"ל שמספרה שלוש, יוצא תשע כמספר אמת, וכן בשם **מ"ה-ה** מ"ם בגימטריי קטנה ארבע, ועוד ה"א שמספרה הוא חמש, יוצא ביחד כמספר אמת, אבל שם **ב"ן-ן** אם היה נכתב 'נ"ב' היה יוצא בגימטריי קטנה שבע והיה חסר ב', ולכך נכתב 'ב"ן' שבצורה זו גם בשם זה יצא הגימטריי הקטנה תשע, שנון פשוטה במספר כמנפ"ץ בגימטריי קטנה יוצא שבע⁷, ועוד אות ב' שמספרה הוא שתים יוצא יחד כמספר שם אמת, ולפיכך אמר להם חותמו של הקב"ה אמת, והם בחכמתם הבינו מה אמר להם, ודו"ק⁷.

פסוק לא-

[מהדו"ב] "ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי"

קשיא- מדוע דווקא ביום השישי כתוב 'יום השישי' בה"א יתירה, ובשאר ששת ימי בראשית לא כתוב כך⁷?

תשובה- כתיב במשנה⁸ "לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא ולא הלביר בקולמוסו" והטעם הוא- שכלי אומנתו של האומן מוקצה הוא לו, ובשביל שלא ישכח אותו בטעות כשהוא תחוב בבגדו ויצא בו בשבת, אמרו חז"ל שכבר כשיסמוך לחשיכה לא יצא בו, אך להדיוט מותר לגעת במחט או בקולמוס ואין לו דין כמו אומן שנוגע בכליו, וכמו שכל בעלי האומניות צריכים

⁷ נראה שכוונתו שאחרי האותיות הרגילות '...קרשת' יגיעו האותיות הסופיות שהם 'כמנפץ' וכיון שאות ת' בגימטרי' 400 הרי שהאות הבאה אחריה היא בגימטרי' 500 והאות מ"ם סופית שווה 600 וא"כ אות נו"ן סופית בגימטרי' 700 ובמספר קטן 7.

⁸ דקדק ותמצא קיים או קושטא - אמת.

⁹ לשון רש"י 'יום השישי - הוסיף ה' בשישי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר יום השישי כולם תלויים ועומדים עד יום השישי, הוא שישי בס"ן המוכן למתן תורה'.

¹⁰ שבת פרק א משנה ג.

להניח כליהם ביום השישי בשביל שלא ישכחום ויצאו בשבת כשהם עם מוקצים, כך הקב"ה כלי אומנותו הוא ה"א שנא' "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" ואמרו חז"ל בה"א בראם¹, ולכך הניח הקב"ה את האות ה"א ביום השישי כדי שלא יצא בו בשבת, ומשום כך ביום השישי כתיב, בה"א.

פרק ב פסוק א-

[מהדו"ב] **"...יום השישי: ויכלו השמים..."** - צריכים ליתן טעם לשבח אי-למה מקדשים את השבת דווקא על היין ולא על שאר דברים? בי-למה מברכים '...בורא פרי הגפן' והלא משקה זה נקרא יין בתורה ולא פרי הגפן והיה לנו לברך '...בורא היין?' ג-למה דווקא מקדשים על היין בסעודה הראשונה ולא בסעודה שניה? ד-למה מתחילים מהתיבות "יום השישי" ששייכות לפסוק הקודם ("...ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי") ולא לפסוק "ויכלו השמים..."?²

תשובה- נראה שהטעם שמקדשים דווקא בלילה הוא מפני שאדם הראשון חטא בההיא שעתא, וכדאיתא בגמ' שאדם הראשון נברא בערב שבת ובשעה יא' סרח³, ושעת יב' היא שעת כניסת שבת דמוספים מחול על קודש, וכיון שהקידוש מתקן את מה שגרם חטאו של אדה"ר הוא נעשה בזמן שחטא-בערב שבת, וכמו שכתב בחידושי דכשחטא אדם טימא כל ארצות וגרם שסילק השכינה מלמטה למעלה, וכבר נודע דעת חכמי האמת דבשעה שמקדשים את השבת השכינה יורדת למטה ועומדת למעלה משלחנו, והטעם נראה ע"פ מה דפסקינן בטור אבן העזר⁴ דכל ימות החול משרה אדם אשתו ע"י שליח חוץ משבת ויו"ט שצריך להיות עמה בעצמו⁵, וזהו שאומרים ברצה 'כי יום גדול וקדוש הוא לפניך' שאנו לפני הקב"ה בעצמו ולא כמו בשאר ימות החול שאנו ניזונים ע"י תמצית כנודע, וע"פ זה יובן למה מקדשים דווקא על היין- שחטא אדה"ר בגפן היה⁶.

ועוד חטא אדם הראשון שאכל את פרי הגפן בלא ברכה ולכן כשאנו מברכים על היין אנו מזכירים בורא פרי הגפן ולא בורא היין כמוזכר בתורה, להורות שברכה זו בשביל הגפן שבו חטא אדה"ר, ויעשה הקידוש תיקון על מה שאכל

¹ בבראשית רבה פרשה יב, מנחות כט, ועיין בדברי רבינו להפטר לך מה הכוונה שברא ה' יתברך עוה"ז בה"א.

² סנהדרין לח: ולפינו איתא בעשירית סרח אך עיין אבות דר' נתן פרק ראשון, ח.

³ הלכות כתובות ס' ע'.

⁴ וכנסת ישראל והקב"ה כאיש ואישה.

⁵ ברכות מ. כר"מ.

בלא ברכה, אמנם סברא זו שהקידוש בא לתקן חטא אדה"ר ולכן נעשה בזמן שחטא ליתא אלא אם כן נאמר דמוספים מחול על הקודש כדלעיל, ולכן להורות על כך מתחילים מ"יום השישי" דמינה ילפינן^{טו} דמוספים מחול על הקודש שה"א יתירה כי מוספים מחול על הקודש^{טז}.

פסוק ד-

[מהדו"ב] - "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" - אמרו חז"ל בה"א בראם, וצריך ביאור - היכן מצינו שברא הקב"ה את עולמו בה"א ומנלן לרבותינו שכך הוא?

אלא חז"ל למדו כן מדכתיב "כי ביה ה' צור עולמים" פירוש - על ידי אותיות יי ו-ה' יצר השם עולמים שעוה"ז נברא בה"א ועוה"ב נברא ביו"ד^{טז}, ועוד ישנה ראייה ע"פ מה שאמרו חז"ל^{טז} 'רצה ה' יתברך לברוא עולמו בדין ראה שאינו מתקיים שיתפ' שם רחמים אליו ואח"כ ברא עולם' שאלים הוא מידת הדין וכדכתיב "מי כמוכה באלים ה' ^{טז}" וכמו "אלי הארץ"^{טז}, וצמצם הי"ת ה"א בתוכו ועשאו אלוהים וברא את העולם, ואי לאו הכי לא היה כתוב בפסוק "בראשית ברא... שם אלהים אלא הוי"ה, וכיון שצירף אות ה"א ועשהו 'אלוהים' לא כתב שם הוי"ה, עכ"ל^{טז}.

פסוק יז-

[מהדו"ב] "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל... כי ביום אכלך ממנו מות תמות" - קשיא - הרי ראינו שאכל מעץ הדעת ואעפ"כ חי תתק"ל שנים ורק אח"כ מת, ולהיכן הלך דברו של הקב"ה^{טז}? ויש כמה מפרשים שתירצו שמה שאמר הפסוק "ביום" הכוונה ליומו של הקב"ה ויומו של הקב"ה הוא אלף שנה^{טז} אך מכל

^{טו} בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ט, ד' ויהי ערב ויהי בקר יום השישי, אמר רבי יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על קדש ובה נגמרה מלאכת העולם, על כן כתיב השישי.

^{טז} בטעמי מנהגים (עניני שבת ס' רפ"ג) הביא מס' כתונת פסים כדברי רבנו, שזהו טעם הקידוש, והוסיף שם דמהאי טעמא גם כן מברכין לחם משנה על הפת בשבת, לפי ש"א שעץ שאכל אדה"ר חטה הייתה, לכן לתקן את חטאו אוכלים פת.

^{טז} תלמוד ירושלמי מסכת חגיגה פרק ב ה"א.

^{טז} בראשית רבה יב, טו.

^{טז} שמות טו, יא.

^{טז} יחזקאל יז, יג.

^{טז} כן הובא בזוהר חדש פרשת בראשית דף ז. 'כמא דא"ר אלעזר חביבא יקרא דכתיב מי כמכה באלים ה' שיוכל לברוא את העולם משמע דאלים אינו יכול לברוא העולם עד שנטל הקדוש ברוך הוא את אחת משמו והיא אות ה"א ובו נברא העולם והאות הזה נתגדל באלהים [ונעשה מן אלים אלהים ונבנה] שמו אלהים ועל האי תנן בה"א בראם.

^{טז} עיין רמב"ן על התורה ורבינו בחיי שהביאו בשם חז"ל שאילו לא החטא לא היה מת, וכוונת הפסוק שביום אכלך תהיה בן מוות וכן הובא בחזקוני ובריקאנטי.

^{טז} עיין רבינו בחיי ורד"ק בשם בראשית רבה פרשה יט וסנהדרין צז.

מקום קשה מדוע לא חי אדם הראשון אלף שנה אלא תתק"ל^{כד}, ועוד קשה שהרי כתיב "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו"^{כה} וא"כ כיון שאדה"ר הוא זה שאכל מעץ הדעת היה צריך שימות הוא לבדו ולמה מתו אחרים^{כז}? **עוד צריך ביאור** מה שאמרו חז"ל 'מאן דיוזיף בריבתא לא יחיה לעלמא דאתי' מדוע עונשם של העוברים על איסור ריבית כל כך קשה, ולמה דווקא הוא לא יחיה בימות המשיח? וכמו שמצינו עם יחזקאל הנביא שהחיה מתים שבבקעת דורה^{כח} ולא קמו שנים עמד בתפילה לפני הי"ת והשיב לו אלו נתנו בנשך לפיכך לא חיו^{כח}.

תשובה- בשעה שאכל אדה"ר עץ הדעת בא מלאך המוות ואמר לו: תן לי נפשך שהרי נאמר לך "כי ביום אכלך..." ביום דווקא, א"ל: בבקשה אל תמיתני והלווה לי חיים, א"ל: אני מלווה לך בנשך, א"ל: מה אתן לך בנשך? א"ל: בניך ובנותיך תן לי בנשך (שתשלוט בהם המיתה ולא יחיו לעד) ואם לאו תמות עכשיו, א"ל: יהי כן, וכרתו ברית ועל כן חי אדה"ר ולא מת באותו יום שאכל מעץ הדעת, והטעם שהלווה לו מלאך המוות תתק"ל שנים הוא משום שגימטריי של שמו 'המלאך המות' במילואו (כך: ה"י"י-15) מ"י"ס-90) למ"ד(74) אל"ף-111) כ"ף-100) ה"י"י-15) מ"י"ס-90) ו"י"ו(22) ת"י"ו(416)) יוצא תתקל"ג, תתק"ל שנים הלכו לאדם הראשון ועוד ג' הם רמזו על מה שאמר מלאך המוות 'אני נתן לך אלו היום כדי שאקח ג' (בניו של אדה"ר אשתו ובנותיו) יותר', ובשביל כך גם דורות שאחר אדה"ר מתים, וכיון שיש לנו דין שמי שלקח מהלווה ריבית קצוצה לוקח הדיין את הנשך ומחזיר ללווה^{כט} כך עתיד הי"ת לקחת הנשך שניתן למלאך המוות ומחזירו לאדם ומחיה את ישראל לעתיד לבא, אבל מי שעבר על איסור ריבית ונתן מעותיו בנשך הוא לא יחיה לעתיד לבא ולא יקבל בחזרה את הריבית שלקח ממנו מלאך המוות, ואדרבא מי שמלווה בריבית לוקח הי"ת את חייו

^{כד} עיין פסיקתא רבתי פסיקא מ' שהניח הקב"ה לבניו שבעים שנה וכמו שגא' 'מי שנותניו בהם שבעים שנה...' (תהלים צ).

^{כה} דברים כד טז.

^{כז} נראה שמקשה על כך שעל כל בני האדם נגזר למות בגלל אותו חטא שחטא אדה"ר וכמו שהובא לעיל בשם הרמב"ן.

^{כח} ע"פ יחזקאל לז, וסנהדרין צב: 'אמר ר' יוחנן אלו מתים שבבקעת דורה...!'

^{כט} במדרש אגדה שמות כב, כד. איתא 'וחזרו לכל איש רוחו ותבא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול, חוץ מאחד שלא קם אמר הנביא לפני הקב"ה מה מעשיו של זה אמר לו בנשך נתן ותרבית לקח וחי?! לא יחיה, ראה כמה עונש המלווה בריבית שבתחית המתים לא יעמוד...!'

^ל בבא מציעא סא:

ונותן למי שלוחה בנשך, וזה מה שכתוב בגמ'^ל עתיד הקב"ה שוחט את מלאך המות ונוטל חיותו ונותן לאדם עכ"ל

פסוק כג-

[מהדו"ק] "לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת"- בתחילה נבראה חוה הראשונה שווה בקומה לאדה"ר, ולהיותה גדולה כמוהו לא קבלה מרותו וברחה, ואז אמר ה' "לא טוב... ויקח אחת מצלעותיו..." ונתקנאה הראשונה והייתה מיללת ועל כן נקראת לילית, וכ"כ בספר בן סירא וזה לשונו 'כשברא הקדוש ברוך הוא אדם יחיד אמר לא טוב היות האדם לבדו וברא לו אשה מן האדמה כמותו וקראה לילית, מיד התחילו מתגרין זה בזה וכו' שנינו שוין ששנינו מן האדמה ולא היו שומעין זה לזה כיון שראתה לילית אמרה שם המפורש ופרחה באוויר וכו' עיין שם באורך, וזה כוונת הכתוב "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי" לאפוקי הראשונה שהיתה מהאדמה וז"ש "זאת הפעם" מכלל דאיכא אחריתי. וזה כוונת הכתוב "לזאת יקרא אשה" אשה גימטריי ש"ו, פחות חמש מגימטריי של איש שהוא ש"א והיינו שזאת מתרצת להיות למטה ממנו והטעם "כי מאיש לקחה זאת" והיא חלק מחלקיו ומשועבדת לו, וכמ"ש הראב"ד בס' בעלי הנפש שזו טובה גדולה שעשה ה' לאדם שלא נבראו זכר ונקבה כבהמות שאז לא הייתה הנקבה משועבד' כלל אך עתה שהיא אבר מאבריו משועבד' והאריך בזה.

ומן האמור אפשר לומר שנולד ענין הנחש שאז"ל שרכב ס"מ עליו ופיתה לחוה, כי חוה הראשונה נעשית נוקביה דס"מ וגדל צערה וקנאתה וע"כ בא ס"מ לנקום נקמתה, ורז"ל אמרו דהנחש ראה אותם עוסקים בתשמיש המיטה ולכן פיתה לחוה וסבור היה שתתן לאדם וימות והוא ישאנה, ואפשר שלכן נתקלל ואיבה אשית בינך ובין האשה כי אותיות איבה הן אותיות ביאה ובמקום מה שחשב שיהיה לו ביאה על חוה הי"ל איבה [פני דוד בראשית פרשת בראשית אות ז].

^ל סוכה נב. והוא מלאך המוות עיין ב"ב טז.

פרק ג פסוק ו-

[מהדו"ב] "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים"- יש בפסוק ד' פעמים אותיות ו' ו-ת' בראשי התיבות ואלו הן: ותרא האשה וכו' ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה, שבשעה שאכל אדה"ר עץ הדעת ראה מ"ם של "מפריו" ונזכר שע"י אכילתו עכשיו יבוא מיתה לעולם והתחיל לברוח וביקש להציל את העולם מן המיתה, באו אלו ד' ו' ו-ת' והקיפו לארבע רוחות של מ"ם ושימוהו לבינם ונעשה מות.

פסוק ט-

[מהדו"ב] "ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה"

קשיא- וכי לא היה יודע הקב"ה אדם היכן הוא, והלא מלא כל הארץ כבודו והוא ידע מה בחשוכה ונהורא עימה שרי? **ועוד למה** הרגו בשביל אכילת עץ הדעת, מאי אכפת ליה, והלא כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לצורך אדם?

תשובה- לפי שעץ הדעת טבע שלו כך היה, שכל מי שאוכל ממנו נכנסים ספיקות בלבו, אם אלוה שעושה טוב ואלוה שעושה רע א' הוא, או ח"ו ב' רשויות יש בעולם וכדעת המינים שהם אומרים ב' רשויות יש בשמים, שאלוה שעושה טוב אין עושה רע, ואלוה שעושה רע אינו עושה טוב מעולם, וזהו שאמרו במדרש^{לא} אדה"ר מין היה, לפי שעץ הדעת שמו מעיד עליו שהוא עץ שמהפך את דעתו של אדם, אם אלוה שהוא עושה טוב ואלוה שעושה רע אחד הוא, והראיה "עץ הדעת טוב ורע"^{לב}, וכשאכל אדה"ר עץ הדעת נסתפק בלבו ואמר איני יודע אם אלוה שהוא עושה טוב הוא אלוה שעושה רע או ב' הם, לפיכך א"ל הקב"ה 'איכה' כלומר לאיזה צד לבך נוטה ביחידות או במינות, וראוי אני להמית אותך כדי שתדע אתה שאני מחיה אותך וגם אני ממית אותך, ו"אני ממית ומחיה" ואני "מחצתי ואני ארפא", ובשביל לבטל מה שאומרים שיש ב' רשויות בעולם צריך אני להמיתך, וזהו שכתוב "כי ביום אכלך ממנו מות תמות" שאלוה שעושה טוב ורע אחד הוא.

עוד תשובה- לפי שעבר על הדין דאיתא בחושן משפט סי' של"ז סעי' ט' בעניין פועל שעושה לבעל הבית, וז"ל הש"ע 'היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים...'

^{לא} ילקוט שמעוני פרשת בראשית רמז כח, ובגמ' סנהדרין לח:
^{לב} ב, ט.

והרי אמרו שאדם היה פועל בגן כמו שנאמר "לעבדה ולשמרה" ^{לג} והיה עובד תחת התאנה כמו שכתוב ^{לד} "ויתפרו עלה תאנים ויעשו להם חגורות" והכתוב אומר ^{לה} "נוצר תאנה [ניאכל מפריה]", ולא מהענבים היה ראוי להם לאכול, אלא מהתאנים שהיו עובדים תחתיהם, והם הלכו ואכלו ענבים וגזלו לבעל הבית של הכרם, ודבר זה נרמז באומר ^{לו} "אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב את ריבם וקבע את קובעיהם נפש" זה הדל אינו לשון עני ואביון אלא לשון המשנה שלכרם קורין דל שנא ^{לז} "בדלית ובדקלי", והכוונה שאל תגזול את הכרם אלא קח מהתאנים כי אם תגזול מהכרם "וקבע את קובעיהם נפש" ה' יגזול לך את הנפש, וחווה רצתם להערים ולא אכלה מן הענבים כמות שהוא אלא סחטה את הענבים ^{לח} ואכלה תירוש, בשביל שיהיה לה פתחון פה לומר אני לא אכלתי ענבים, ולא ידעה שכתוב ג"כ בסעיף זה 'אין שותין תירוש מפני שאין מלאכתן ניכרת ביין והוי ליה כעושה במין זה ואוכל במין אחר' עכ"ל.

פסוק יב-

[מהדו"ב] "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל" - איתא בפליאה על פסוק זה מלמד שהראתה חוה לאדם את דם נידה מיד רצה ואכל, **קשיא** - מה אמר פליאה ומה שמענו אנו? ודם נידה מה שייכות יש לו לאכילת עץ הדעת?

תשובה - איתא בשבת פרק קמא ^{לט} 'תנא דבי אליהו מעשה בתלמיד אי שקרא ושנה הרבה וכו' עד ואל אישה בנידת טומאה לא תקרב' ע"ש וכשברא הי"ת אדם הראשון הראה לו דור ודורשיו דור ומנהיגיו דור וחכמיו ^ל והראה לו אף מעשה זה ואח"כ ציווהו לא לאכול מעץ הדעת, והלך אדם ואמר לחוה, ובאה

^{לג} פרק ב, פסוק טו.

^{לד} פ"ג פסוק ז.

^{לה} משלי כז, יח.

^{לו} שם פרק כב פסוקים כב-כג.

^{לז} פאה ד, א. 'בדלית ובדקל בעה"ב מוריד ומחלק לעניים' דלית - עץ הגפן (פירוש המשניות לרמב"ם שם)

^{לח} בראשית רבה פרשה יט, ה.

^{לט} יג. בזה הלשון: תני דבי אליהו: מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה, ושימש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו. והייתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ואמרה להם: כתיב בתורה "כי הוא חייך ואורך ימין" בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה - מפני מה מת בחצי ימיו? ולא היה אדם מחזירה דבר. פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע. ואמרתי לה: בתי, בימי נדוּתך מה הוא אצלך? אמרה לי: חס ושלום, אפילו באצבע קטנה לא נגע בי. - בימי לבוניך מהו אצלך? - (רש"י - כגון זבה שסופרת שבעה נקיים משפסקה, וצריכה להיות לובשת לבנים לבדיקה, שמא תראה ותסתור ספירתה.) אכל עמי, ושתה עמי, וישן עמי בקירוב בשר, ולא עלתה דעתו על דבר אחר. ואמרתי לה: ברוך המקום שהרגו, שלא נשא פנים לתורה, שהרי אמרה תורה "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב"

^ל סנהדרין לח:

חיה ואמרה לשטן ובא שטן ונגע לפני חיה בעץ הדעת ואמר לה 'תראי לא קרה כלום כשנגעתי ואף על אכילתו לא יקרה כלום' והלכה חיה לאדה"ר ואמרה לו 'אם האכילה והנגיעה בעץ הדעת חמורה כמו אותו מעשה של התלמיד כמו שהוא מת בגלל שנגע בה בקירוב בשר אף אני שנגעתי בעץ הדעת הייתי צריכה למות אך הסתכל וראה שלא קרה לי כלום, ומכאן תישא קל וחומר שאף אם נאכל ממנו לא נמות כמו אותו תלמיד שמת בחצי ימיו בר מינין', וראה אדם שדברי חיה דברי טעם הם ומיד נתרצה ואכל, זה שאמר "האשה" בה"א- מורה באצבע, כלומר מעשה אותו האשה הזכירה לאדם ונתרצה ואכל, וכתוב "האשה אשר נתתה עמדי" נטריקון על ידי דם מיד "ואוכל".

פרק ד פסוק ח-

[מהדו"ב] "ויאמר קין אל הבל אחיו..." - תרגם יונתן 'עני קין ואמר להבל מסתכל אנא... ומתוב אפין אית בדינא וכו' לית דין ולית דיין ולית עלם אחרן ולית למפרעא מן רשעיא, עני הבל... אית וכו' ^{מא} וצריך ביאור מדוע נהרג הבל והרי דוד המלך עליו השלום אמר ^{מב} "צופה רשע לצדיק וכו' ה' לא יעזבנו בידו" ובמה חטא הבל שנחשב אינו צדיק? ועוד בתורה כתיב "שופך דם האדם באדם דמו ישפך" ^{מג} ואת מי הבל הרג שעכשיו נהרג? ועוד שנינו 'על דאטפת אטפוך' ^{מד} ומשמע שהבל נהרג בשביל שהרג אדם ואת מי הרג ^{מה}?

תשובה - שמעתי שהוא בספר פליאה, אמרו חז"ל בשעה שמת הבל עלה לבית דין של מעלה ושאל בתורה כתיב שופך דם וכו' אני למי הרגתי שנהרגתי? לא ידעו להשיב לו, הבל ובית דין עלו לבית דין הגדול לפני מלך מלכי המלכים הקדושים הבל וצעק אמר למי הרגתי שנהרגתי? נפלה בת קול ואמרה מרדת במלכות בית דוד כיון ששמע הבל זה חזר לאחוריו, וכל הבית דין תמהו מה השיבו לו ומה רמז רמזו לו? וכי הבל היכן? מלכות בית דוד היכן?

---

^{מא} ז"ל פירוש כתר יונתן על תרגום יונתן שם 'ויאמר קין אל הבל אחיו בא ונצא שנינו לשדה ויהי כאשר יצאו שניהם לשדה ענה קין ואמר להבל מסתכל אני שברחמים נברא עולם אבל לא בפירות מעשים טובים הוא מונהג ומשוא פנים יש בדין מן בגלל מה התקבל קרבן וקרבני ממני לא התקבל ברצון. ענה הבל ואמר לקין ברחמים נברא עולם ובפירות מעשים טובים הוא מונהג ומשוא פנים אין בדין ועל שהיו פרי מעשי טובים משלך וקודמים לשלך התקבל ברצון קרבני ענה קין ואמר להבל אין דין ואין דיין ואין עולם אחר ואין מתת שכר טוב לצדיקים ואין נפרעים מהרשעים, ענה הבל ואמר יש דין ויש דיין ויש עולם אחר ויש מתת שכר טוב לצדיקים ויש שנפרעים מהרשעים ועל ענין דברים האלו היו נציים על פני השדה ויקם קין על הבל אחיו והטביע אבן במצחו והרגו'.

^{מב} תהלים לז, לב.

^{מג} בראשית ט, ו.

^{מד} אבות פרק ב' משנה ו'.

^{מה} כן הקשה בתו"ט על המשנה שם ז"ל 'וא"ת ע"כ הראשון שנהרג כשאתה חושב למפרע תמצא שהוא לא הרג. והרי הבל הרגו קין והוא לא הרג. וא"כ מנליה שאמר על דאטפת אטפוך... ע"ש'.

וביאר חז"ל שבשעה שהקריב הבל קרבן לה' "מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה'".^מ בא קין ואמר 'קרבן צריך להישרף כולו ובשר לא יישרף ולכן אני יביא פשתן שהוא יישרף כולו' והיה להבל לומר לו 'אחי תביא חיטה או תמרים שהם חשובים יותר' אך הוא שתק ולא אמר לו כלום, ואח"כ הקריב קין קרבנו ולא שעה ה' אליו אלא אל הבל שהוא האח הקטון ונתבייש קין, ואמרו בגמ' כל המבייש את חברו כאילו שופך דמו כדאמרי אינשי אזיל סומקא ואתא חורא.^{מז} וא"כ הבל שפך דמו של קין בכך שביישו, וזה שנאמר "שופך דם האדם באדם" באדם דייקא, שהדם שבתוך גוף אדם נשפך באדם עצמו, וכיון שהבל גרם לשפוך דמו של קין לכך נהרג, וזה הקשר למלכות בית דוד דכתיב "דוד הוא אדמוני".^{מח} שאדמימות הוא של דוד המלך עליו השלום, וזה מה שרמזו לו במה שאמרו לו 'מרדת במלכות בית דוד' שהוא אדמוני ואתה גרמת שנתלבן אדמימותו של דוד עכ"ל.

פסוק יב-

[מהדו"ב] "כי תעבוד את האדמה לא תסוף תת כוחה לך נע ונד תהיה בארץ"
קשיא- למה העניש הקב"ה את קין להיות נע ונד בארץ? **תשובה-** אם היה הקב"ה ממית את קין על שהרג את הבל לא היה לקין כל כך צער וכמו שאמר דוד על אויביו "אל תהרגם פן ישכחו עמי הניעמו בחילך".^{מט} "ר"ל אל תהרוג את אויבי בשביל לעונשם שהם אינם מצטערים וגם כל העם שוכחים צרתם אלא "הניעמו" שהוא מלשון נע ונד שיהיה להם צער, ולכן גם כן הקב"ה לא המית את קין בשביל שיהיה לו צער.

טעם אחר- כשזועם המלך על עבדיו ועל בניו שהם חשובים לו אינו רוצה להרגם ומאידך גיסא רצונו גם שיצטערו, ומה הוא עושה? גוזר להם שיצאו ממלכותו, ולכן גם כאן כיון שלא רצה הי"ת להמית את קין כי "לא תוהו ברא לשבת יצרה".^נ וגם לא היה לו מקום להוציא אותו ממלכותו שכל המקום של הקב"ה, לכך גזר עליו שיהיה נע ונד בארץ, וגם שייך לכאן ענין אבשלום ודוד שהרג אבשלום את אמנון וגם יואב ששלח אישה חכמה אצל דוד כמו שכתוב שמואל ב' פרק יד' עיין שם באורך.

^מ ד, ד.

^{מז} בבא מציעא נח:

^{מח} שמואל א' פרק טז, יב.

^{מט} תהילים נט יב.

^נ ישעיה מה, יח.

[מהדו"ק] "וישם ה' לקין אות" - משמו של הקדוש ברוך הוא, שאמו קראתו קין על שם 'קניתי' והיה לה לקרות לו שם ק"ן בלא יו"ד שם לו הקדוש ברוך הוא משמו אות י' לבלתי הכות אותו כל מוצאו [פני דוד אות ו בשם רבינו ישעיה].

פרק ו פסוקים ה-ו-

[מהדו"ב] "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו' וינחם ה' כי עשה את האדם" - וכן כתיב "וינחם ה' על הרעה וגו'^א" ועוד כתיב "ניחמתי כי המלכתי את שאול"^ב ועוד כאלה רבים, קשיא - מי שהוא אדון כל הארץ וברא העוה"ז והעוה"ב כרצונו ברגע א', וברגע א' אם יעלה על רצונו מחזיר אותם לתוהו ובוהו בודאי היה יודע קודם שברא האדם טבעו לחטוא וכמ"ש למלאכי השרת וכו' ובודאי היה יודע ששאל יעבור על מצות ה' וא"כ למה לו להתחרט ולומר "ניחמתי" "וינחם" ועוד כאלה רבים? ועוד הרי אמרו חז"ל^ג שהיית הראה לאדם הראשון ולמשה רע"ה דור דורשיו דור מנהיגיו דור פרנסיו?

תשובה - שאלתי להרבה בני אדם ואין משיב לי כרצוני וכולם דוחים אותי בקנה, אבל לענ"ד אומר שח"ו אין לפני ה' יתברך חרטה כלל כי הוא צופה עתידות וכמו שאמר שמואל לשאול "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם"^ד "ר"ל אדם הוא שעושה מלאכה ואח"כ מתנחם אך הקב"ה אינו כן ולא יחזיר לך המלוכה ויתחרט על דיבורו שדיבר שיהיה דוד מלך, אלא שדברה תורה בלשון בני אדם שיתיישב הדבר ויבין האדם כל מה שהוא יכול לדקדק וכל שאוזנו יכולה לשמוע, וכמו שבהרבה מקומות בתורה הקדושה כתוב יד ה' או פי ה' וכן כתוב "והסירותי את כפי וראית את אחורי ופני לא יראו"^ה וח"ו יש פנים ואחור להקב"ה?! וכן כתוב^ו "תחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" ומשמע שח"ו יש לו רגלים וגו' והרי חז"ל תקנו ביי"ג עיקרים של התורי הקדוש' שהקב"ה אין לו גוף ואין לו דמות הגוף וכל שיאמר הקב"ה גופני הוא

^א שמות לב, יד.

^ב שמואל א טו, יא.

^ג סנהדרין לח:

^ד שמואל א' טו, כט.

^ה שמות לג, כג.

^ו שם כד, י.

כופר בעיקר אלא ודאי שדברה תורה כלשון בני אדם בשביל שאוזנם תוכל
לשמוע.

הפטרת בראשית (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק מב פסוק ה- "כה אמר האל"

קשיא- בכל מקום שהיו נביאים מתנבאים היו מתנבאים בלשון "ויהי דבר" ולמה כאן שינה ואמר "כה אמר"?

תשובה- בשביל שהתנה הקב"ה עם אברהם אע"ה ואמר לו אם יהיה בכל דור ודור כ"ה צדיקים מבניך העולם מתקיים ואם לאו לאו שנא¹² "ויאמר לו כה יהיה זרעך" כה גימטריי" כ"ה, לכן כל זמן שהיו ישראל צדיקים נביא מתנבא עליהם בלשון 'כה'. **הסבר אחר** [לפסוק הנ"ל] משל לאחד שהלך במדבר והיה עייף ויגע הגיע לאילן תאנה שמעינות מים עוברים תחתיו ושתה מימיו ואכל פריו ונח בצילו וישן תחתיו כיון שבא ללכת רצה לברך אותו אמר 'אילן אילן במה אברכך? יהיו כל נטיעותיך כמותך וגו' והנמשל הוא שכביכול הקב"ה עשה אברהם כך ואמר לו מה ברכה אתן לך כל טובה לא חסר לך אלא "כה יהיה זרעך".

[מהדו"ב] פסוק כא- "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר"¹³ - שנינו רבי חנניה בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שנאמר "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר"¹⁴ **קשיא-** כל מי שיש לו שונא הוא אומר לו ציוויים רבים ומצוות הרבה בשביל שיעבור על א' מהם ויהיה חייב וכאן אדרבה אומר התנא שבגלל שה' היה חפץ שישראל יהיו זכאים בדין לפיכך הגדיל להם תורה ומצוות?

תשובה- הובא במדרש 'עתיד עשיו תופס ליעקב ואומר לו או אבוא עמך לגן עדן או שתבוא עמי לגיהנם ואומר לו יעקב ה' חפץ למען צדקו וגו' זה הולך לגן עדן וזה הולך לגיהנם' קשיא על קשיא מה אמר המדרש?

אמרו חז"ל יעקב ועשו בבטן אימם חלקו עולם הזה ועולם הבא¹⁵ כמו שידוע לי"ח, ולכן עכשיו- אומר עשיו ליעקב החלק שלי הוא העוה"ז לאכול, לשתות, ללבוש וכי' ולך אין חלק בו ואע"פ כן אתה כשהיית בחלקי שהוא עוה"ז אכלת

¹² טו, ה.

¹³ משנה מסכת מכות פרק ג, טז.

¹⁴ ילקוט שמעוני פרשת תולדות רמז קיא.

מעדנים ולבשת בגדים נאים וכו' ולכן או שגם אני אבוא לחלקך בעולם הבא או שאתה תבוא עמי לגיהנם שהרי גם אני וגם אתה שנינו אכלנו חלקנו בעוה"ז,

אמר להם הקב"ה תלכו לפני סנהדרין של מעלה לדין והולכים שני שריהם שהם מיכאל וס"מ לפני סנהדרין ואומר ס"מ דבריו ואומרים סנהדרין למיכאל: 'טוב אמר ס"מ מה יש לך להשיב לו?' משיב מיכאל ואומר 'יש לי שאלה- אחד ששכר פועלים ואמר להם טלו העפר מבית זה ואני נותן לכם מנה א' והם זרזו ודחקו עצמן ביום ההוא ונטלו העפר ואח"ז הלכו למקום אחר והספיקו לעבוד שם וזרזו עצמן ונטלו עוד מנה א', האם יכול בעה"ב הראשון לומר לפועלים אתם בכל יום אין לכם שכר אלא מנה א' וכיון שכן לא תקבלו ממני מאומה שכבר קבלתם היום מנה מהעבודה השנייה?' אמרו הסנהדרין ח"ו לא יכול לומר כן כיון שהם הזדרזו ודחקו עצמן יותר מהרגיל ולכן הרוויחו עוד מנה וצריך לתת להם שכרם,

אמר להם מיכאל כאשר חלקו יעקב ועשו עוה"ז ועוה"ב כלום סיכמו שיקיימו ישראל מצוות וחוקים בגלות? א"ל לאו, אומר להם מיכאל 'היה צריך שיהיה לישראל בעוה"ז חיי צער וגלות אם הם בתוך גלותם ודלותם דחקו עצמן וקיימו כל א' וא' כמה מצוות וחוקים כפי השגת ידו וע"י זה הקב"ה נתן להם מעט משכר המצוות ואכלו וחיו חיי רווח כעשו וכמו המשל שהזכרנו ומה יש לעשיו על יעקב' אומרים סנהדרין למיכאל הדין עימך וכו' יעקב הולך לג"ע וגו' זהו שאמר בעל מדרש משיב יעקב ה' חפץ וגו', וכך התשובה אף על הקושיה הראשונה שבשביל שרבים המצוות אם כן יכולים ישראל לקיים כל א' וא' כפי השגת ידו, א' אפשר לו לקיים מצוות פריה ורביה וא' אפשר לו לקיים מצות צדקה נמצא ביד כל א' מישראל מצוות הרבה וע"י זה יש פתחון פה ליעקב.

[מהדו"ב] "אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו" - בא רש"י ופירש 'אמר ר' יוחנן בדורותיו היה צדיק ולא בדורות אחרים וריש לקיש אמר בדורו וכל שכן בדורות אחרים' כדאיתא בסנהדרין פרק י"א קח. 'אמר ר' חנינא משל דר' יוחנן למה הדבר דומה לחבית של יין שהייתה מונחת במרתף של חומץ במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף אמר ר' אושעיא משל דריש לקיש למה הדבר דומה לצלוחית של פליטון שהייתה מונחת במקום הטינופת במקומה ריחה נודף וכ"ש במקום הבושם'.

ועוד אמרו שם "וימח את כל היקום אשר על פני האדמה"^ט אם אדם חטא בהמה מה חטאה? תנא משום ר' יהושע בן קרחה משל לאדם שעשה סעודה לבנו והתקין מכל מיני סעודה, לימים מת בנו, עמד ופיזר את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת בני חופתו למה לי אף הקב"ה אמר כלום בראתי בהמה וחייה לא בשביל אדם עכשיו שאדם חטא בהמה וחייה למה לי.

ועוד אמרו שם "מכל אשר בחרבה מתו"^{טו} ולא דגים שבים, דרש ר' יוסף דמן קסרי מאי דכתיב באיוב כ"ד "קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ" מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואומר להם עשו תשובה ואם לא הקדוש ברוך הוא מביא עליכם את המבול ומקפה (=מציף) נבלותכם על המים כזיקים (=נודות) שנאמר "קל הוא על פני המים".

^ט פרק ז' פסוק כג.
^{טו} שם כב.

הפטרת נח (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק נד פסוק א- "רני עקרה לא ילדה"

קשיא- בשביל שהיא עקרה לא ילדה' אומר לה 'רני? בא המדרש ומתרחץ ואומר הדא הוא דכתיב³⁰ "רבות מחשבות וגו' היא תקום" וקשיא מה אמר בעל המדרש?

תשובה- תירץ בעל תלפיות, אמר שלמה בקהלת³⁰ "כי ברב חכמה רב כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב" את זה הפסוק אמר שלמה על עצמו שכל כך היה חכם והוסיף דעת ומכאוב שאמר 'יש לי הרבה עבדים ושפחות שאוכלים בחינם ולמה אני צריך את זה אקח אלף נשים הם עצמם יהיו כמו שפחות בניהם ובנותיהם ג"כ יהיו לי עבדים והחתנים שאתן להם בנותיהם הם גם יהיו כעבדים וכל העבדים והשפחות יהיו בני ובנותיי ולא יאכלו זרים ממוני בחינם' הלך ולקח אלף נשים ולא נתעברה אפילו א' מהם, עד שהרבה בתפילה ותענית וצדקה, וכיון שנשבע הקב"ה לדוד אביו נתן לו בן א' שהוא רחבעם, וזהו שאמר בעל המדרש "רבות וגו' היא תקום".

ומרומז דבר זה בפסוק "רני עקרה וגו'" עקרה גימטרי' שלמה, רני' נוטריקון רופאים נביאים יועצים ר"ל שלמה שאתה בגימטרי' עקרה ראית שמחשבתך לא התקיימה אלא "עצת ה' היא תקום" וכל מה שהוצאת הוצאות על רופאים ונביאים ויועצים שירפאו אותך מן עקרותך לא עלה בידך ולא ניצחת את הקב"ה אלא עצת ה' היא תקום ו"לא ילדה". רמז אחר 'עצת ה' היא תקום' נוטריקון עינוי צדקה תענית³⁰ כלומר בשביל צדקה ותענית ותשובה שזה נוטריקון "עצת" הי"ת נתן לך בן.

[מהדו"ב] פסוק יד- "בצדקה תכונני"- ר"ל תן צדקה וע"י כך יהיו כל מעשיך מוצלחין כמו שהובא בגמ'³⁰ 'דרש ר"י ברבי שלום: כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה' ר"ל אם נתת חסרונותיך בדרך צדקה מוטב כי ע"י כך יש לך גם זכות ומצווה ואם לאו הקב"ה ממנה עליך א' אכזר ולוקח ממך או בר מינן תיפול בחולי ותצטרך

³⁰ משלי יט כא.

³⁰ א, יח.

³⁰ אולי צ"ל תשובה שתענית היינו עינוי.

³⁰ בבא בתרא דף י'.

להוציא כסף לרפואתך ואשריך אם אתה נותן בדרך של צדקה, כמו המעשה עם בני אחותו של רבן יוחנן בן זכאי וגוי' כדאיתא בבא בתרא שם¹⁰.

---

¹⁰ בזה הלשון הובא שם 'כי הא דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי חזא להו בחילמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי, עשינהו, שקל מינייהו לצדקה, פוש גבייהו שיבסר דינרי. כי מטא מעלי יומא דכיפורי, שדור דבי קיסר נקטינהו. אמר להו רבן יוחנן בן זכאי: לא תדחלו, שיבסר דינרי גבייכו שקלינהו מינייכו. אמרי ליה: מנא ידעת? אמר להו: חלמא חזאי לכו. א"ל: ואמאי לא אמרת לן דניתבינהו? אמר להו: אמינא, כי היכי דתעבדו מצוה לשמה'.

פרשת לך לך

פרק יב פסוקים א-ב-

[מהדו"ב] "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה"- ר"ל אמר הקב"ה לנשמה שהוא אב רם¹⁰ בוא ואשלחך ארצה ר"ל בתוך גופו של אדם שהוא עפר, "ואעשך לגוי גדול..." שהנשמה לא רצתה לפי שהיא נהנית מזיו השכינה מתחת כסא הכבוד, וא"ל ה' אני נותן תורה למשה ולישראל ויש בו תרי"ג מצוות וכל העושה אחת מהם זוכה לשכר הרבה ונהנה מזיו שכינתו.

---

¹⁰ עיין לקמן בפירוש רבינו לפסוק "ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון".

הפטרת לך לך (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק מ פסוק כח-כט - "הלא ידעת אם לא שמעת וכו' בורא קצות הארץ..."

קשיא- למה אמר הארץ בה"א שכביכול מורה באצבע ודיו אם היה אומר 'ארץ'?

תשובה- הי"ת ברא עוה"ז בשם ה"א ועוה"ב בשם יו"ד שנא' "כי ביה ה' צור עולמים" עוה"ז בה"א שנא' "אלה השמים והארץ בהבראס" בה"א בראס וגו' ר"ל כמו שמורגל בפי כל אדם לומר אות ה"א בנחת ובקלות ולא בצער כמו אותיות אחרות כמו כן הקב"ה ברא העולם בנחת ולא בצער, ולכן כתיב כאן "הארץ" בה"א. "נותן ליעף כוח וגו' " כלומר אדם שהוא עייף ועני ורוצה להוציא הוצאות בשביל שבתות וי"ט הי"ת נותן לו כח שיגיע לו כדי צרכו כמו המעשה של יוסף מוקיר שבי"ח^ט כדאיתא בשבת.

[מהדו"ב] פרק מא פסוק ב- "מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו"- ר"ל אני ה' ששניתני מערכה בשביל אברהם שיוליד, שהבאתי צדק במזרח שהיו דרכו לבוא במערב והבאתי אותו במזרח כדי שיוליד אברהם ע"ה^ט.

"...יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו"- שאלו את אליעזר עבד אברהם איך ניצח אברהם לבדו במלחמתו עם ה-ד' מלכים האדירים? אמר אליעזר אמר ה' לאדוני "שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך"^ב ואני לקחתי מלא חופני עפר וקש והשלכתי על מחנה האויבים וכל העפר היה כחרב והקש היה לקשת וז"ש יתן כעפר וגו'^ב ועוד ענין נחום איש גם זו כדאיתא בתעניתא כא.^ב, ומעשה ר' עקיבא ברכות פ"ט.

^ט דף קיט.

^ט ע"פ תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנו. 'אמר רב יהודה אמר רב: מניין שאין מזל לישראל - שנאמר ויוצא אתו החוצה. אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם בן ביתי יורש אתי. אמר לו: לאו, כי אם אשר יצא ממעיך. אמר לפניו: רבוננו של עולם, נסתכלתי באיצטגנינות(רש"י- חכמת המזלות) שלי ואיני ראוי להוליד בן. אמר ליה: צא מאיצטגנינות (היינו דכתיב ויוצא אותו החוצה - חוץ מאיצטגנינותו). שלך, שאין מזל לישראל. מאי דעתך - דקאי צדק (שהוא מזל שלך) במערב(שהוא מקום מצונו, ואין ראוי להוליד, כך מצאתי בתלמוד רבינו הלוי) מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח(שהוא מקום חום) והיינו דכתיב מי העיר ממזרח צדק(הקדוש ברוך הוא קראו להביאו למזרח) יקראהו לרגלו:(בשבילו) תהילים קי, א.

^ט כן פירש התרגום יונתן והובא ברש"י ובעוד מפרשים שם וכן משמע בגמ' בתעניתא כא.

^ב ז"ל הגמ' שם 'זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר, אמרו: מאן ייזיל? ייזיל נחום איש גם זו, דמלומד בניסין הוא. שדרו בידיה מלא סיפטא(-ארגז) דאבנים טובות ומרגליות. אזל, בת בההוא דירא (לן לילה אחד באותו מלון) בלילא קמו הנך דיראי, ושקלינהו לסיפטא ומלונהו עפרא. כי מטא התם שרינהו

פרשת וירא

פרק יח פסוק א-

[מהדו"ב] "וירא אליו ה' באלוני ממרא"

קשיא- למה מזכיר כאן את שם המקום שהתגלה הי"ת לאברהם ובשאר מקומות לא? אלא אמרו חז"ל^{נב} היו לאברהם שלושה חברים והם ענר אשכול וממרא ובכל זמן שהקב"ה היה מצוה לאברהם מצווה, אברהם אבינו עליו השלום היה מתייעץ איתם על דרך דרך ארץ ולא שהיה מסופק האם לעשות אותה מצווה אם לאו כי אברהם היה מקיים כל מצות הי"ת באמיתות לבו, ובזמן שציוה הקב"ה מצות מילה מיד בא ואמר לשלושה חבריו לראות מה הם אומרים וכל אחד אמר תשובה כנוטריקון שמו ענר אמר עינוי נפש רע, אשכול אמר אין שפיר כך לעשות, ממרא אמר מצות מילה רחמנא אמר, ובשביל שממרא נתן לאברהם תשובה טובה לפיכך התגלה הקב"ה לאברהם באלון ממרא.

ועוד אומרת תורתנו הקדושה "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו כי על כן עברתם על עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר דברת" קשיא- וכי האנשים בשביל לחמו של אברהם באו וכי לא היה להם מחיה ומזון שאומר אברהם ע"ה כי על כן עברתם על עבדכם?

אלא בשעה שאברהם אבינו ע"ה עשה מילה כל ערביים שהיו עוברים שם אומרים למה כך עשית? מעשה הי"ת נאים או מעשה בני אדם? והם חושבים בליבם באומרים זאת אם יאמר מעשה הקב"ה נאים היו אומרים למה לא ברא את אדם מהול, ואם יאמר מעשה בני אדם נאים היו אומרים כופר בעיקר הוא, ולכך היה אומר להם תשובה כזאת: הקב"ה ברא את הכל ונתן לבני אדם חכמה שיתקנו כל הדברים כפי שיהיה ראוי לכל כמו חיטה שאינה ראויה למאכל ונתן ה' לבני אדם חכמה שיתקנו ממנה לחם, ואם היה ראוי לאכול את החיטה לא

לסיפסא, חזנהו דמלו עפרא בעא מלכא למקטלינהו לכולהו. אמר: קא מחייכו בי יהודאי! אתא אליהו, אדמי ליה כחד מינייהו, אמר ליה: דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבהון הוא, דכי הוה שדי עפרא - הוה סייפיה, גילי-קש) - הוה גירי, דכתיב "יתן כעפר חרב קקש נדף קשתו". הוה חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה, בדקו מיניה וכבשוה, עיילו לבי גזיה, ומלוהו לסיפסיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה. כי אתו ביתו בההוא דירא. אמרו ליה: מאי אייתית בהדך דעבדי לך יקרא כולי האי? אמר להו: מאי דשקלי מהכא אמטי להתם. סתרו לדיריהו ואמטינהו לבי מלכא, אמרו ליה: האי עפרא דאייתי הכא - מדין הוא, בדקוה ולא אשכחוה, וקטלינהו להנך דיראי.

^{נב} מדרש תנחומא על הפסוק הנ"ל ועיין שפתי חכמים על רש"י שם.

היה מתקן אותה ה' כך כידוע לייח, וזהו שאמר אאע"ה להם "אקחה פת לחם... כי על כן עברתם" רצונו לומר אתם באתם לשאול ממני ענין מילה.

ועוד אמרו חז"ל^{טז} כל מידה שמודד אדם כך מודדין לו כאברהם אע"ה בשביל מים אמר "יקח נא מעט מים ורחצו רגלכם" אבל בשביל לחם אמר "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם" ר"ל מים אחרים יביאו לכם אבל לחם אני בעצמי אקח ואביא להם, ולפיכך זכו ישראל שהם בני בניו של אברהם למידה כנגד מידה, מים שהביא להם על ידי שליח כך נתן הקב"ה מים לישראל ע"י משה רע"ה שהוא שלוחו של הקב"ה שנא'^{טז} "קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו", אבל לחם שהביא אברהם בעצמו אף הקב"ה בעצמו נתן להם לחם שנאמר^{טז} "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", וגם קשור לכאן ענין ר' יהושע ובת קיסר כדאיתא במסכת חולין פ"ג^{טז} ע"ש ובספר יד יוסף וגוי' וגם מה ששאל טורנוסרופוס המלך את רבי עקיבא על ענין מילה שמעשה הקב"ה טוב או מעשה בני אדם וגוי' עד שהביא רבי עקיבא חיטים וגלוסקאות אצל המלך וא"ל איזה מהם יפה וגוי' בגמ'^{טז}.

פסוק ב-

[מהדו"ק] "וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו" - אמרו רבותינו זכרונם לברכה, בזמן שבאו אוריאל רפאל וגבריאל לבקר את אברהם אבינו עליו השלום, רפאל בא משום רפואה של אברהם, גבריאל בא להפוך את סדום ועמורה, ואוריאל בא לבשר את שרה. **קשיא** - למה צריך שלשה יבוא מלאך אחד ויתקן ג' מלאכות אלו? אלא אוריאל מידת רחמים הוא וגבריאל מידת דין, ואינו יכול לתקן אוריאל מלאכת גבריאל, וגבריאל אין יכול לתקן מלאכת אוריאל, ומשום הכי שלח הקדוש ברוך הוא שלשה מלאכים שכל אחד יעשה מלאכתו ו'אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות'^{טז}. אוריאל גימטרי' רח"ם, רצונו לומר בא לבשר את שרה שהוא ממונה על הרחם.

בזמן ששלח הקדוש ברוך הוא שלשה מלאכים אלו שטן אחז איבה בליבו ואמר למה הקדוש ברוך הוא שלח אותם ולא אותי, כיון שבא אוריאל לבשר לאברהם

^{טז} בבא מציעא פו:

^{טז} במדבר כ, ח.

^{טז} שמות טז, ד.

^{טז} שם ס.

^{טז} הובא במדרש תנחומא פרשת תזריע.

^{טז} בראשית רבה פרשה נ, ושם ובגמ' בב"מ פו: הובא במקום אוריאל מיכאל.

בא ס"מ ואמר לאוריאל להיכן אתה הולך? אמר לו: לבשר לאברהם שהקדוש ברוך הוא נותן לו את יצחק השיב ס"מ לאוריאל 'אברהם יודע כבר ואין אתה צריך להודיעו' וקיבל אוריאל את דברי ס"מ והלך לשרה ואמר לה הקדוש ברוך הוא נותן לך בן, כיון ששמע שטן שאוריאל אמר לשרה שמח שמחה גדולה שע"י זה יצחק סטרא דנוקבא⁹ וכמו שאמרו רבותינו ז"ל שמשום שאוריאל בישר את שרה ואחר כך את אברהם ושרה סטרא דנוקבא הייתה בא יצחק לעולם מסטרא דנוקבא, וכמו שכתוב: "איה שרה אשתך" [בראשית יח, ט] ובסמוך לשם אומר "שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך" [שם, י] ולא לאברהם, וכיון שראו המלאכים שיצחק מצד נוקבא בא רצו להפיל את יצחק בדרך עקלקלות אך הקדוש ברוך הוא רואה וצופה עתידות הוא אמר לאברהם אבינו עליו השלום "קח את בנך וכו' לעולה תחת בנו" [בראשית כב, ב-ג] רצונו לומר נשמת איל- נשמת דוכרא נכנסה ביצחק אבינו עליו השלום וע"י זה אין יד קליפת סטרא אחרא ביצחק, כמו שאמר הפסוק: וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי [בראשית כה, ו] ¹⁰.

כיון שראה ס"מ שהלך נשמת נוקבא ובא נשמת דוכרא נתכרכמו פניו משום שאין לו יד ביצחק, אמר לו הקדוש ברוך הוא בראתי לו בן- 'עשוי לך ודבק בו מיד שמח, וזה שאמרו בגמ' [בבא בתרא טז, ב] בזמן שמת אברהם אבינו עליו השלום עבר עשו ה' עבירות: עבודה זרה, שפיכות דמים, נערה מאורסה, כפר בתחיית המתים, וביזה את הבכורה ¹¹.

פרק כא פסוקים ז-ח-

[מהדו"ב] "ותאמר...הניקה בנים שרה...ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל..."- ראיתי שכתוב בספר חזון עובדיה פרשת וירא וזה לשונו 'ר' אושעיא רבה אמר שנגמל מיצרו ורבנן אמרי שנגמל מחלבו וכו' ¹² דאיכא למידק דבשלמא למ"ד שנגמל מיצרו משום הכי עשה אברהם משתה

⁹ נוקבא- נקבה, דוכרא- זכר, סטרא אחרא- צד אחר והיינו שטן. ולהבנת העניין נביא מה שכתב בספר קרבן שבת פרק א' סימן ב' ז"ל 'כי הקשה רבינו האר"י זצ"ל אחרי שזווג של אדם הוא ארבעים יום קודם יצירתו למה נתבשר אברהם בזווג יצחק בהר המוריה? ותיריך ע"פ הזהר לפי שיצחק היה נשמתו מצד מדת הדין הקשה סטרא דנוקבא ולא היה לו מקודם זיווג נקבה אבל בעקידה שפרחה אותו נשמה ובא לו נשמה אחרת מצד החסד סטרא דדוכרא ואז היה ראוי לזווג נקבה...ואיתא ג"כ בזוהר פ' בראשית דנ"ט ע"ב וע"ג באריכות גודל וזה תוכן הדבר שיש הרבה נשמות בעולם שנבראים מצד מדת הדין ויש מצד מדת החסד ואותן שנבראים מצד הדין עליהם נאמר קשים מזונתיו של אדם כקריעת ים סוף ואותן שמצד החסד מזונתיהם מצוים בכל עת...' ע"ש עפ"י הסבר כמה פסוקים.

¹⁰ עיין אור החיים על הפסוק.

¹¹ עיין עוד בענין זה בדרשת רבינו להפטרות תולדות.

¹² בראשית רבה.

גדול אלא לרבנן דאמרי שנגמל מחלבו אמאי עשה משתה ומאי נפקא לן מינה
עד שהוצרכה התורה לכתוב לנו שנגמל מחלבו ועשה משתה על זה?¹⁹]

והנה שמעתי ע"ז מכי הוינא טליא מפי קדוש מוריננו הרב כמהר"ר שמואל
לאיאנדו זלה"ה שהיה מפרש לזה המאמר והוא בהקדים לשני מאמרים חד
בפסיקתא והובא בילקוט וחד במציעא פרק הפועלים דף פ"ז וז"ל הפסיקתא²⁰
'א"ר ברכיה בשם רבי לוי את מוצא כיון שילדה שרה אמנו את יצחק היו אומות
העולם אומרים ח"ו לא ילדה שרה את יצחק אלא הגר שפחת שרה היא ילדה
אותו מה עשה הקב"ה יבש דדי נשותיהן של אומות העולם והיו מטרוניות באות
ונושקות עפר רגליה של שרה ואומרות עשי מצוה והניקי בנים שלנו, שרה
הייתה צנועה יותר מדאי א"ל אברהם אין זו שעת צניעות אלא גלי את דדיך
וקדשי שמו של הקב"ה ושבי בשוק והניקי בניהן כדי שידעו הכל שהתחיל
הקב"ה לעשות לנו ניסים וגילתה את דדיה והיו נובעות כשתי מעיינות והיו
מטרוניות באות ומניקות בניהם ממנה והיו אומרות אין אנו כדאים להניק את
בנינו מחלבו של יצחק הה"ד הניקה בנים שרה בין אין כתיב כאן לא בנים' עכ"ל
הפסיקתא.

וז"ל הגמ' ' וותאמר מי מילל לאברהם הניקה בנים שרה" כמה בנים הניקה
שרה אמר רבי לוי אותו היום שגמל את יצחק בנו עשה סעודה גדולה והיו כל
אומות העולם מרננים ואומרים ראיתם זקן וזקנה שהביאו אסופי מן השוק
ואומרים בנינו הוא ולא עוד אלא שעושים משתה גדול להעמיד דבריהם מה
עשה אברהם הלך וזימן כל גדולי הדור ושרה אמנו זימנה את נשותיהם וכל
אחת ואחת הביאה בנה עימה ומניקתה לא הביאה ונעשה נס בשרה ונפתחו
דדיה כשתי מעיינות והניקה את כולם. ועדיין היו מרננים ואומרים אם שרה
הבת תשעים שנה תלד אברהם בן ק' שנה יוליד מיד נהפך קלסתר פניו של יצחק
ונהפך לאברהם פתחו כולם ואמרו אברהם הוליד את יצחק'

פרק כב פסוק ד-

[מהדו"ק] **"וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק"** וירא א'ת
המקום סופי תיבות אמ"ת. עיין פירוש זוהר פרשת וירא דף ק"כ²¹, אמת מדת

¹⁹ כל זה הוספה מספר חזון עובדיה וע"ש.

²⁰ פסיקתא דרב כהנא פסיקא כב.

²¹ זהו תרגום הזוהר שם ע"פ ספר זיו הזוהר 'ביום השלישי ויש"א אברה"ם א"ת עיניו וירא את המקום מרחוק-
ביום השלישי הרי ביארו זאת מה הטעם שכתוב ביום השלישי וירא את המקום מרחוק אלא לפי שכתוב כי

יעקב, כמ"ש [מיכה ז, כ] תתן אמת ליעקב, וראשי תיבות וירא אית ה'מקום בגימטריי י"ב, רוצה לומר שיוליד י"ב שבטים צדיקים לתקן השכינה. מרחו"ק בגימטריא משד"י הרמז ליעקב שתקן גילוי עריות של אדם הראשון¹⁸ ודו"ק.

פסוק יב-

[מהדו"ב] "ויאמר אל תשלח ידך... ולא חשכת את בנך את יחידך ממני"- למה אמר ממני ולא כמו המלאך השני שאמר "נאם השם"? **תשובה**- מי שעושה מצוה נברא מלאך מן המצווה¹⁹ וע"כ אמר אברהם אני מפחד שמא לא עשיתי את המצווה בשלמות ונברא מלאך פגום ע"כ השיב לו המלאך "ממני" ר"ל ממני נודע הדבר שעשית המצווה בשלמות אני שלם בגופי ואין גופי פגום, בשביל זה אמר ממני ולא אמר כמו המלאך הב' נאם ה'.

ביצחק יקרא לך זרע וזה הוא יעקב שיצא ממנו וזה המכוון של ביום השלישי וירא את המקום מרחוק... זה הוא יעקב שכתוב בו ויקח מאבני המקום הסתכל אברהם ביום השלישי היינו מדרגה השלישית(היינו ספירה השלישית תפארת שורש יעקב-זיו הזהר) וראה את יעקב שעתיד לצאת ממנו מרחוק...עמד לו הדבר מרחוק לפי שהלך לעקוד את יצחק ולא רצה להרהר אחר הקב"ה.

¹⁸ כן מובא בכתבי האר"י עיין בספר מדב"ר קדמות להחיד"א מערכה א שכל אחד מג' אבות תיקן חטא של אדה"ר.

¹⁹ עיין אבות ד, יא. ובזוהר חדש פרשת אחרי מות דף עז:

הפטרת וירא (מלכים ב)

[מהדו"ב] פרק ד פסוק א- "ואשה אחת מנשי בני הנביאים"- אמרו חז"ל אשת עובדיה הייתה^ט, ובזמן שגזר אחאב להרוג את כל נביאי ה' הלך עובדיה שהיה עבדו של אחאב והחביא ק' נביאים במערות, כל נ' במערה אחרת והיה מספק להם לחם ומים^כ, ושנת בצורת הייתה אז ולא היה לו לא לחם ולא מים להביא להם וגם כל מה שהיה לו מכר ולא היה בידו מספיק להאכילם, הלך ולווה מעות ברבית מיהורם בן אחאב^{כא} וקנה להם לחם ומים ושמן לנר שיוכלו לקרוא בתורה וכשבטלה הגזרה הוציאם מהמערות, בזמן מותו באה אליו אשתו וא"ל אדוני כיון שאתה הולך היאך אגדל לבנינו הקטנים ועוד מה אעשה עם בעלי החוב א"ל עובדיה גם אני אמרתי לפני הקב"ה כן ואמר לי "עזבה יתומיך אני אחיה ואלמנותיך עלי תבטחו"^{כב}, וכשמת עובדיה בא יהורם אל ביתו וראה שאין שם משהו לפרוע חובו ולקח ב' בניו הקטנים לעבדות בשביל המעות שהיה נושה באביהם^{כג}, הלכה אשת עובדיה לבית הקברות וצעקה רס"ה צעקות כמנין 'צעקה' ואמרה ירא ה' היכן? אמרו לה: 'די יראי ה' יש כאן, איזה מהם את מבקשת?' א' אברהם שכתוב^{כד} "כי ירא אלוהים אתה" ב' יוסף דכתיב^{כה} "את האלוהים אני ירא" ג' איוב דכתיב^{כו} "תם וישר וירא אלוהים" ד' עובדיה דכתיב^{כז} "ירא את ה' מאד" א"ל אשת עובדיה זה שכתוב עליו "ירא את ה' מאד", הראו לו קבורתו והלכה ובכתה בכי גדול וא"ל 'אישי אתה זכור שאמרת לי שאהיה בוטחת בהי"ת עכשיו הנושה בא לקחת את ב' ילדי לו

^ט תרגום יונתן על פסוק א' שם והובא ברש"י ובשאר המפרשים.

^י מלכים א' יח, ד.

^{כא} בת"י הוזכר רק שלוח וברש"י שם הובא בשם מדרש רבי תנחומא שלוח בריבית מיהורם בן אחאב, וזה לשון תוספות במסכת ע"ז דף כו: 'והא דאמרין עובדיה ליה מיהורם בן אחאב ברבית כדי לפרנס הנביאים אף על גב דיהורם ישראל מומר הוה ואסור ליתן לו רבית שאני התם לפיקוח נפש הוה ומצוה'. ומרן החיד"א בספר ראש דוד (פרשת חיי שרה) כתב בשם מהר"ש פרימו, שיהורם גוי היה, שהוא בנה של איזבל שהיא נוכרית, וולדה כמותה, ומותר ללוות בריבית מגוי.

^{כב} ירמיהו מט, יא.

^{כג} גם זה הובא בת"י שם.

^{כד} בראשית כב, יב.

^{כה} שם מב, יח.

^{כו} איוב א, א.

^{כז} מלכים א' יח, ג.

לעבדים' א"ל עובדיה: לכי לאלישע הנביא ואמרי לו כתוב^ח "מלווה ה' חונן דל" עובדיה הלווה בשביל הוצאות דלים ואביונים עכשיו תעשה תרופה למכתי.

הלכה אשת עובדיה לאלישע אמר לה 'אמרי לי איזה זכות יש לך שבגלל אותו הזכות אעשה לך ניסים' א"ל "אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן" ר"ל אין לי שום זכות ומצווה אלא בכל יום ויום הייתי מדליקה נרות בשביל קי נביאים במערה שיוכלו לקרוא בתורה, ויש פך ליטרא שמן שנותר מן השמן שהייתי מדליקה להם' א"ל אלישע: כל הכלים שיש לך בבית היה או עדין יש בהם ריבית ואינם יכולים לקבל נס אלא "לכי שאלי לך כלים... מאת כל שכניך וגו'", היו מביאים לו כלים והיא מוצקת עליהם השמנים עד שתמו כל הכלים והיו מביאים כלים שבורים אמרה אשת עובדיה 'יהי רצון שיעשה גם כן מעשה נס לכלים השבורים שיהיו שלמין ויוכלו לקבל השמן' והיה כן עד שתמו כל הכלים "ויעמוד השמן".

פסוקים כט-לא - "ויאמר לגחזי.. וקח משענתי וגו' ואין קול ואין קשב"- אז"ל גחזי מקטני אמנה היה אמר 'אי אפשר לעץ יבש שיחיה המת' היה מוטל בדרך כלב אי מת ורצה לבדוק הדבר עליו אם יחיה אם לאו שם המשענת בפיו וקם והלך ובשביל זה לא הקיץ הנער וכו' **קשיא**- למה כששם גחזי המשענת בפיו הכלב כדי שיחיה הועיל הדבר וחיה וכי איזה זכות היה לכלב זה שיעשה לו נס כשונמית?

תשובה- אז"ל אין הקב"ה מקפח שכר שום בריה^ט, הכלב הזה היה בבית בעליו וראה בלילה שהיה קנקן עם תבשיל מעל ראשו של בעליו ובא נחש ואכל ממנו מעט והשליך בתוכו ארס שהוא סם המות והלך, אמר הכלב מה אעשה אם יאכל תבשיל זה בעלי ימות אלא מוטב שאוכל אני ואמות ולא ימות בעלי אכל ומת ובשביל שעשה טובה זכה לחיות.

^ח משלי יט, יז.

^ט פסחים ק"ח. ובמכילתא דרבי ישמעאל משפטים פרשה כ' ד"ה לכלב, ועוד...

פרשת חיי שרה

פרק כג פסוקים א-ב-

[מהדו"ב] "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען"

קשיא- למה הזכיר פה 'ויהי' והרי אמרו ז"ל^ק בכל מקום שמזכיר ויהי הוא רע כמו ויהי בימי אחשורוש וגו': אלא יש לדקדק שלא כתוב כאן ויהי אלא ויהיו שהוא נקרא כך בין ישר ובין הפוך, והוא לשון טוב ואינו לשון רע כלשון ויהי כנז' לעיל, שאמרו ז"ל החיים האמיתיים שהיו לשרה כמנן 'ויהיו' היו שעד שלא נולד יצחק לא היה חייה אמיתיים^{קא} וזה שאמר ויהיו חיי שרה ר"ל לא היה לשרה חיים אמיתיים עד שנולד יצחק אחר תשעים שנה.

עוד צריך ביאור מדוע אחרי שאמר הכתוב "בקרית ארבע" חזר ואמר "היא חברון בארץ כנען" והרי דבר פשוט הוא? אלא על דרך הלצה אמרו ז"ל^{קב} שבאומרו 'שרה' בא לרמוז על הגוף שהוא לשון שר וכשאמר 'אברהם' בא לרמוז על הנשמה שהיא א"ב ר"ם שהיא אב לגוף^{קג}, וכך ביאור הפסוקים "ויהיו חיי שרה"- ר"ל חיים טבעי שיש לגופו של אדם אינם יותר מ"מאה שנה ועשרים שנה", "ותמת שרה בקרית ארבע"- ר"ל שמת הגוף שהוא מורכב מארבע יסודות שהיו חברים זה לזה והיו נכנעים זה מזה וכל יסוד דבק ליסודו וז"ש "היא חברון בארץ כנען", וד' היסודות הם אש, רוח, מים ועפר שכשהם חברים זה לזה ומורכבים יחד האדם חי אך בזמן שנשברו ונתפרקו מיד מת האדם שנא' "ובני מררי מחלי^{קד}" כלומר ד' יסודות כיון שמרו ומרדו זה עם זה מיד יבוא חולי וז"ש ובני מררי מחלי, "ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה"- זה הנשמה שבאה לספוד ולבכות על הגוף, "ויקם אברהם מעל פני מתו"- ר"ל קמה הנשמה מהגוף והלכה לפני ארבע יסודות שהם בני חת שבמעט זמן חתים

^ק מגילה י': וע"ש דמסיק שם רב אשי שכל ויהי איכא דהוא לשון צער ואיכא דהוא אינו דהא כתיב על בנית בית המקדש "ויהי בשמונים שנה..." ועיין בהערה על הפטרת נשא לקמן.

^{קא} דמי שאין לו בנים חשוב כמת (גדרים סד:).

^{קב} זוהר - מדרש הנעלם כרך א (בראשית) פרשת חיי שרה דף קכב עמוד ב' ותמת שרה זה הגוף בקרית ארבע אלו הארבע יסודות היא חברון שהיו מחוברים בגופו בחייו, בארץ כנען בעולם הזה הבוחר אדם בזמן מועט: ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה היינו (דכתיב) דתנן כל שבעת הימים נפשו של אדם פוקדת לגופו ומתאבלת עליו הדא הוא דכתיב (איוב י"ד) אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל כהאי גוונא ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה ויבא אברהם זו היא הנשמה לספוד לשרה זה הגוף... ועיין בצרור המור פה שהביא ענין זה.

^{קג} עיין לעיל בפירוש רבינו לפרשת לך לך.

^{קד} שמות ו, יט.

ונכשלים ואמרה להם **"גר ותושב אנכי עמכם"** ר"ל אני באתי מתחת כסא כבוד ואתם מעולם שפל ועד עכשיו גר ותושב הייתי עמכם ועכשיו זה הגוף מוטל לפני **"תנו לי אחזת קבר ואקברה מתי מלפני"**. והואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא ששבעים אומות העולם נחלקו לדי' כיתות וכל כת וכת נותנים את מיתתן ליסוד אחד מדי' יסודות.

"ויבא אברהם לספד לשרה ולביתה" - קשיא - למה אברהם הספיד ואח"כ בכה והרי כתוב בשלחן הטהור^{קז} 'ג' ימים לבכי ז' ימים להספד ל' יום לתספורת?^{קח}

תשובה - בשביל ב' דברים אין אדם יכול לבכות או בשביל רוב שמחה או בשביל רוב צער, וקיימא לן שעכשיו בא אברהם אבינו מקבורת תרח^{קי} והיה בוכה שם הרבה ועל כן כשבא אצל שרה לא היה יכול לבכות בשביל שליבו היה קשה מרוב הבכי שבכה אצל תרח. ועוד טעם אחר לפי שאברהם בא מהר המוריה והיה שמח לפי שבא עם יצחק מהר המוריה ועל כן "ויספוד לשרה" עשה מקודם הספד כדי שיבוא לידי בכי.

עוד יש להבין למה כתוב "ולבכותה" בכף קטנה? **תשובה** - כתוב בשולחן הטהור^{קי} המאבד עצמו לדעת אין מספידים ואין חולצים הכתף, ולכן בשביל ששרה אמנו גרמה לעצמה המיתה שאמרה^{קי} "ישפוט ה' ביני ובינך" וכתוב^{קט} 'כל המוסר דינו לשמים הוא נפגע מתחילה' לא היה בוכה עליה אברהם הרבה, ועל כן כתוב בכף קטנה.

פרק כג פסוקים ג-ח-

[מהדו"ב] **"ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר: גר ותושב אנכי עמכם"** - אמת אני גר אבל אני יושב אצלכם יותר מ-ג' שנים על כן אני עכשיו תושב על כן **"תנו לי אחזת קבר עמכם"** שלא יקברו אותה מחוץ למחנה בצד אלא עמכם בתוך הקברות.

"ויענו בני חת את אברהם לאמר לו... איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר מתיך" - קשיא - תיבת "ממך" מיותר?

^{קז} יורה דעה הלכות אבלות ס' שצד סעיף א'.

^{קי} בראשית רבה כרבי לוי.

^{קי} יו"ד ס' שמה.

^{קח} טז, ה.

^{קט} בב"ק צג.

"וידבר איתם לאמר אם יש את נפשכם" - קשיא - תיבת נפשכם מיותר?

תשובה - בני חת רשעים היו ואברהם היה מרגיש בדבריהם במה שאמרו לו 'לא יכלה ממך' שהם מקללים אותו ושאלם **הוא** רוצה קבר עתה - הם יתנו לו, כלומר אם הוא ימות עכשיו הם יתנו לו קבר, וע"כ ענה אברהם "אם יש את נפשכם" כלומר אם יש לכם הרבה קברים תנו עצמכם בתוכם.

פסוקים יד-טו-

[מהדו"ב] **"ויען עפרון... ארבע מאת שקל כסף ביני ובינך מה הוא..."** - למה אמר ביני ובינך היה לו לומר ביננו? **תשובה** - מה שעפרון אמר לו "ביני ובינך" כוונתו שה-ר"ש של שמך באמצע התיבה וה-ר' של שמי 'עפרון' באמצע התיבה וא"כ ב' ר' עולה ת' שהוא גימטריא של "ארבע מאות שקל כסף" ועל כן אמר לו "ביני ובינך מה הוא" עכ"ל. וגם עובר לסוחר נתן לו והיינו מעות שיקבלו ממנו בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה ושלא יהיה לאותו מעות חסרון והפסד עכ"ל.

פרק כד פסוק ס-

[מהדו"ב] **"ויאמרו לה אחותנו את"** - צריך ליתן טעם למה בשעה ששלחו את רבקה אמרו לה "אחותנו את" ועוד מצאנו שלבן ביקש להרוג את הכל^ק והיה מכסף גדול והיה יודע שרבקה צדקת ולמה בירך אותה "היי לאלפי רבבה"?

תשובה - קיימא לן הנושא אישה צריך לבדוק באחיה^{ק"א} כמו שכתוב (שמות ו, כג) "אחות נחשון" דרוב בנים נולדים כמו אחי האם ע"כ אמר "אחותנו את" ואם יהיו זרעך כמונו היי לאלפי רבבה. "רבבה" - רבקה בת בתואל הארמי.

---

^ק הגדה של פסח.

^{ק"א} בב"ב ק'.

הפטרת חיי שרה (מלכים א')

[מהדו"ב] פרק א פסוק א- "והמלך דוד זקן בא בימים"

קשיא- למה אומר והמלך ה"א- מורה באצבע^{ק"ב}? **ועוד מדוע** אמר "זקן" והרי דוד כל ימיו לא היו אלא ע' שנה?

תשובה לשאלה הראשונה- דוד המלך עליו השלום היה סוד כוס עץ הדעת ששיבר אדם הראשון וכדעת רז"ל שעץ הדעת יין היה, ובתחילה לא היה אמור דוד המלך לחיות אבל כשהראה הקב"ה לאדה"ר דור ודורשיו דור ומנהיגיו הראה לו גם את דוד והראה לו שהוא גיבור ונעים זמירות י-ל והראה לו שיהיה נפל ודאג אדה"ר דאגה רבה ואמר להקב"ה אני נותן ק' שנה מחיי לדוד שיחיה, וכיון שחיה אדה"ר תת"ק שנה בא מלאך המוות ליטול נשמתו אמר לו: יש לי עוד ק' שנה לחיות ואיני נותן חיים לדוד חיי קודמים לחיי נתנו לו י' שנים וג"כ אחר י' שנים אמר למלאך המוות איני נותן לדוד וכו' בקיצור לקח אדם לעצמו עוד ל' שנים והשאיר לדוד ע' שנים ז"ש "והמלך" כלומר וא"ו מוסיף על הראשונים שהוא אדה"ר, שאדה"ר והמלך דוד שניהם גבי הדדי "באו בימים"^{ק"ג}, בימים לשון רבים ומיעוט רבים שנים שהם אדם ודוד שחיו אלף שנים וז"ש ה"א- מורה באצבע, דו"ד ב'א בימים סופי תיבות אדם.

תשובה לשאלה השנייה- אדם שיושב בישיבה ולומד תורה נקרא 'זקן' לשון - זה קנה חכמה, וכמו שנא' אצל יוסף "בן זקונים" והוא לא היה אלא בן י"ז שנה, וכן כתיב "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" מפני שיבה תקום- מפני מה שחי הרבה שנים, והדרת פני זקן- זה ת"ח, ולכן אף כאן כתוב על דוד זקן והכוונה 'זקן בחכמה' שלא היה נוהג כמו המלכים להרבות בשמחה ובגדולה אלא קנה חכמה.

"ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו"- קשיא- מה ראו לכתוב זה המעשה בנביאים?

---

^{ק"ב} עיין בהערה הבאה לביאור השאלה.
^{ק"ג} התירוץ צריך ביאור דעדין קשה למה צריך לומר ה"א? והתירוץ רק מסביר מדוע הוצרכה האות ו"ו שבא להוסיף על הראשונים, ואולי זה שאלת הרב (עיין הערה קודמת) והכותב טעה, וצריך עיון. וז"ל החיד"א בספרו חומת אנך מלכים א פ"א "והמלך דוד זקן בא בימים" פירש הרב זרע בירך ז"ל דאמר והמלך בוי"ו מוסיף כי דוד הע"ה היה גלגול אדה"ר וחי' ע' שנה ונשלמו אלף שנה של אדה"ר בע' שנה אשר חי דהע"ה עכ"ד ואפשר לרמז כי ס"ת והמלך דוד זקן בא בימים רומז זה. כי תיבות דוד בא בימים ס"ת אדם וסופי תיבות והמלך זקן גימט' ע'. כי ע' שנה תשלום אלף שנה דאדה"ר...'

תשובה - המעשה הזה מלמד מוסר לבני אדם שלא ידברו דיבור גנאי וכמו שאמר קי"ד שלמה המלך "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" ועוד אמר קט"ו "מוות וחיים ביד לשון", שבזמן שהיה שאול רודף אחר דוד א"ל דוד קט"ז "אם ה' הסיתך ביי" א"ל הקב"ה לי אתה קורא מסית?! הרי אני מסית אותך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו וז"ש "ויסת ה' את דוד לאמר לך מנה את ישראל וגוי" קי"ז ואחר שמנאם שלח הקב"ה את גד הנביא אליו לומר לו בגלל שספרת את ישראל תבחר אחד משלשה פורעניות כעונש, או ג' ימים דבר או ג' חודשים תהיה ביד אויביך או ז' שנים יהיה רעב.

ואמר דוד לגד קי"ח "צר לי מאד- ניפלה נא ביד ה'" אם אומר רעב יאמרו 'לדוד יש אוכל ואנו מתים', ואם אומר מלחמה יאמרו 'דוד יושב בטח בביתו ואנחנו נהרגים' יבוא דבר שאין הפרש ביני לבין אחרים, בא דבר ובשעה א' נפלו ע' אלף מישראל קי"ט, הלכו אברהם יצחק ויעקב עם ב' לוחות הברית, י' דברות, ז' ימי שבוע, ה' ספרי תורה ו-ח' ימי מילה סה"כ ל"ה פרקליטים לבקש רחמים וביטלו שאר הפורענות דהיינו ל"ה שעות מהפורענות, כל פרקליט ביטל שעה, שגזרת הפורענות הייתה ג' ימים דהיינו ל"ו שעות קכ, ואח"כ יצא דוד בבקשה ואמר ה' אלוהים "אנכי חטאתי" וכשראה את מלאך המוות וחרבו שלופה חרד חרדה גדולה, והייתה חרבו של מה"מ מלאה בדם ולקחה דוד וסמכה בבגדיו בשביל שכל ימיו יהא זוכר את חרבו של מה"מ ויזדעזע וזה שאמר הנביא בסי' מלכים "ויכסוהו וגוי", וז"ש "מוות וחיים ביד לשון" ועוד מעשה אותו האיש ששלח אותו המלך להביא חלב לביאה וא"ל מה הבאת ואמר חלב כלבתא וגוי קכא .

קי"ד משלי כא, כג.

קט"ו שם יח, כא.

קט"ז שמואל א, כו, יט.

קי"ז תלמוד בבלי ברכות סב.

קי"ח שמואל ב, כד, יד.

קי"ט שם פסוק טו.

קי"מ מדרש תהילים מזמור יז בשם ר' תנחומא.

קכא מדרש תהילים מזמור לט 'מעשה היה במלך פרס שנטה למוות ונעשה כחוש ביותר, אמרו לו הרופאים אין לך תקנה עד שיביאו חלב לביאה, ותשקה אותה עד שתרפא, שלח אצל מלך שלמה בן דוד, ונטלו בידם ממון הרבה, מיד שלח שלמה וקרא לבניהו בן יהוידע, אמר לו כיצד נוכל למצוא חלב לביאה, אמר ליה בניהו תן לי עשרה עזים, הלך הוא ועבדי המלך לגוב אריות, והיתה שם לביאה מינקת גוריה, יום ראשון עמד לו מרחוק והשליך לה אחת ואכלה, יום שני נתקרב מעט [והשליך אחרת], וכן בכל יום יום, לסוף עשרה ימים נתקרב אצלה, עד שהיה משחק עמה, וממשמש בשדיה, ולקח מחלבה והלך לו לדרכו, ובאו אצל שלמה ופטרן לשלום, והלכו לדרכם,

כשהיו בחצי הדרך ראה אותו רופא בחלומו והיו אבריו מהרסין זה עם זה, הרגלים אומרים אין בכל האיברים כמונו, שאם לא הלכנו לא היה הגוף יכול להביא מן החלב, ענו הידיים ואמרו אין כמונו, שאם לא היינו ממשמשין לא היה יכול להביא מן החלב... ענה הלשון ואמר אני טוב מכם, שאם לא הדיבור מה הייתם עושים, ענו כל האיברים והשיבו ללשון, איך לא יראת להדמות אלינו, ואתה יושב במקום חשך ואפלה, ואין

טעם אחר אמרו בשביל שקרע מעיל שאול^{קכב} ולכך לא חיממו אותו הבגדים
בשעת מותו בשביל שבו לבגדים^{קכג}.

בך עצם ככל האיברים, אמרה להם הלשון היום תאמרו שאני שולטת בכם. כשניעור האיש משנתו שמר החלום בלבו והלך לדרכו, נכנס אצל המלך, ואמר לו הא לך חלב כלבא שבקשנו בשבילך ותשתה, מיד קצף המלך עליו וצויה לתלותו, כשהלך להתלות התחילו כל האיברים רועדים, אמר להם הלשון הלא אמרתי לכם היום שאין בכם ממש, אם אני מציל אתכם תודו לי שאני שולט עליכם, אמרו לו הן, מיד אמר הלשון לתולים אותו השיבוני אל המלך, השיבוהו אל המלך, אמר לו למה צוית לתלותי, אמר ליה שהבאת לי חלב כלבתא, אמר לו ומה אכפת לך, ויהא לך רפואה, ועוד ללביאה קורין כלבתא, לקח ממנה ושתי ונתרפא, ונמצא שהיה חלב לביאה, ופטרו אותו לשלום, אמרו לו כל האיברים, עכשיו אנו מודים לך שאת שולטת על כל האיברים, הדא הוא דכתיב מות וחיים ביד לשון (משלי יח כא), אמר דוד אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני.

^{קכב} שמואל א, כד. ד.
^{קכג} תלמוד בבלי ברכות סב:

פרשת תולדות

פרק כז פסוק יט-

[מהדו"ב] "ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בכורך עשיתי" - צריך להבין למה אמר "אנכי עשו בכורך" והרי כתוב^{קכד} "לפני עיור לא תתן מכשול" וכן כתוב^{קכה} "לא תונו איש את עמיתו"?

תשובה - כך אמר יעקב אבינו ע"ה 'אנכי' - אני הוא שיקבל לעתיד את התורה שכתוב בה "אנכי ה'קכו" וגם אני הוא שהקב"ה יאמר עליו "בני בכורי ישראל^{קכז}" אבל עשיו בכורך.

---

^{קכד} ויקרא יט, יד.
^{קכה} ויקרא כה, יז.
^{קכו} שמות כ, ב.
^{קכז} שמות ד, כב.

הפטרת תולדות (תרי עשר- מלאכי)

[מהדו"ב] פרק א פסוקים א-ב - "משא דבר ה' אל ישראל וגו' אהבתי אתכם
אמר ה' ואמרתם וגו' הלא אח עשיו ליעקב"

קשיא- וכי עד כאן לא היינו יודעים שהם אחים? ועוד מהי האהבה שאוהב
הקב"ה אותנו? ואיך זה שאח עשיו ליעקב' מראה אהבתו אלינו?

תשובה- צריכים אנחנו להקדמה קטנה, יש להבין למה פעם אחת הקב"ה קורא
לעם ישראל יעקב' ופעם ישראל', ופעם אחת קורא לעשיו 'אדום' ופעם 'עשיו'!
אלא בזמן שישאל עושים רצונו של מקום הקב"ה קורא אותם בשם ישראל
שהוא ישר אל, אבל בזמן שאין עושים רצונו של מקום הקב"ה קורא אותם
יעקב על שם עקבה ומרמה, וכן עשיו כל זמן שעושים רצונו של מקום הקב"ה
קורא אותם בלשון עשיו כלומר עושים דיבורו של מקום, אבל בזמן שאין עושים
רצונו של מקום הקב"ה קורא אותם בלשון אדום כלומר שופך דם.

וזה שאומר הנביא לישראל ראו כמה אני אוהב אתכם שאע"פ שאח עשיו -
כלומר אדום עושים רצוני] ליעקב [-לשון עקבה] אני אוהב את יעקב ולא את
עשיו, ולכן לא כינה כאן את עם ישראל בלשון ישראל אלא בלשון יעקב שרצונו
לומר אע"פ שאין אתם עושים רצוני אני אוהב אתכם ולא את עשיו שעושה
רצוני.

טעם אחר ואף בו צריכים אנו להקדמה, כיון שאברהם אבינו ע"ה היה אהוב
להי"ת כמו שכתוב "שמע אברהם בקולי וישמור וגו' " וכן יצחק מסר נפשו על
מצוות ה' ופשט צווארו על גבי המזבח, אמר הקב"ה ראויים הם להיות מרכבה
לשכינה במקום מלאכים קדושים שסימנם ארגמ"ן^{קכח} והיה ראוי יצחק להוליד
ב' בנים תאומים צדיקים שיהיו נושאים עימו ועם אברהם ד' רגלי כסא הכבוד,
והיה ראוי שיוליד יצחק את יעקב ודוד.

אלא שיצחק היה מצד נוקבא^{קכט} שבזמן שבא המלאך ובישר לשרה נעשה יצחק
צד נוקבא, וכיון שאין אורח ארעא שיהיה רגל כסא הכבוד בצד נוקבא שהוא צד
דין גמור אמר הקב"ה לאברהם יקח את יצחק ושחטו ע"ג המזבח שיפרח ממנו

^{קכח} לביאור נביא את השל"ה בפרשת במדבר וז"ל 'ובאלה השלשה עולמות בריאה יצירה עשייה, תמצא ענין
ארבעה. דהיינו החיות הנושאות הכסא שהוא הבריאה הם ארבע, אדם, נשר, שור, אריה. אחר כך בעולם היצירה
מרכבו ארגמ"ן, שהם אוריאל רפאל גבריאל מיכאל נוריאל. ואוריאל נוריאל הוא אחד...'
^{קכט} עיין בדברי רבינו לפרשת וירא פרק יח, ב.

נשמת נוקבא ויבוא במקומו נשמת איל' שתרגום איל הוא- דוכרא, וכיון שהביא אברהם את יצחק ע"ג המזבח פרח נשמתו והלך אברהם להביא את האיל לשוחטו במקום יצחק, בא ס"מ ולקח את האיל ואמר איני נותן לך של הפקר היה ואני זכיתי בו ושלי הוא, אמר הקב"ה לס"מ תן לו את האיל ואני נותן לך שליטה בא' מזרעו של יצחק בעבור האיל שנתת לו, אמר ס"מ 'הראה אותו לי שאדע מה יהא חלקי' הראה לו נשמתו של דוד ולקח חותמו שהוא מלא דם לחתום על ראשו שיהיה ניכר שהוא חלקו אלא שכיון שדוד נמשח בשמן המשחה לא קיבל את החותם של מלאך המוות וזהו שנא^{קל} "תערוך לפני שולחן נגד צוררי דישנת בשמן ראשי", ואח"כ ראה הקב"ה שאם יהיה דוד בחלקו של ס"מ לא ישאר שריד ופליט מישראל ח"ו שכל מה שהרג דוד מפלישתים אם היה בחלק ס"מ היה הורג מישראל ובשביל זה החליף נשמת דוד לעשיו ונולדו ליצחק יעקב ועשיו אבל באמת היה ראוי שדוד יולד יחד עם יעקב.

וזה שאמר "הלא אח עשיו ליעקב" כלומר בשביל אהבת יעקב שיהיה זרעו קיים הביא תחת דוד את עשיו וזהו שכתוב בעשיו^{קלא} "אדמוני" שהוא לשון דם [שלבסוף גם עליו שמו חותם של הדם] וגם בדוד כתיב^{קלב} "והוא אדמוני יפה עיניים".

[מהדו"ב] פרק ב פסוק ו- "תורת אמת היה בפיו"- קשיא- וכי יש תורה שאינה אמת?

תשובה- יש דברים שאדם מדבר שהם דומים לאמת אבל כוונתו לדבר לשון הרע ורכילות וכמו שהובא בגמ' ירושלמי מסכת פאה חנוטא דכתנאי^{קלג} הוה להון צמות וגוי' שמה שאמר שנלך לביקור חולים של ר' יוחנן לא היה בלבו לקיים מצוות התורה וזהו שאמר "תורת אמת" שיש שאינה אמת.

^{קל} תהילים כג, ה.

^{קלא} בראשית כה, כה.

^{קלב} שמואל א, טז, יב.

^{קלג} שם פ"א ה"א ז"ל התלמוד ' חנוטא דכיתנאי (פני משה-חנות של פשתן) הוה לון צומת (היה להן היום לילך לקיבוץ האנגריא של מלך) והוה תמן חד מיתקרי בר חובץ ולא סלק (והיה שם אחד נקרא בר חובץ וזה נשתמט ולא עלה עמהם לאנגריא) אמרי מה אנן אכלין יומא דין אמר חד חובצין אמר ייתי בר חביץ (ואמרו זה לזה מה נאכל היום והשיב אחד חובצין נאכל. מין ממין עדשים וקטניות ומתוך כך נזכרו הנוגשים בו ואמרו ייתי בר חובץ גם הוא לעבודת המלך) אמ' רבי יוחנן זה אמר לשון הרע בהצנע, בולוטיה דציפורין (חבורת אנשים חשובים) הוה להון צומות והוה תמן חד מיתקרי יוחנן ולא סלק אמ' חד לחד לית אנן סלקין מבקרה לרבי יוחנן יומא דין אמרין ייתי יוחנן אמר רבי שמעון בן לקיש זה אמר לשון הרע בצדק (כלומר שעשה עצמו כצדיק ואמר נלך ונבקר לר' יוחנן ומתוך כך נזכרו ביוחנן הזה).

הפטרת ויצא (תרי עשר- הושע)

[מהדו"ב] פרק יא פסוק ז- "ועמי תלואים למשובתי"- משמע מדברי הנביא שמי שאינו יודע התשובה תלוי ועומד הוא ויש להבין מה הכוונה? ועוד צריך ביאור מהי התשובה שה' משיב להם?

תשובה- אומות העולם מבזים את ישראל ואומרים להם 'אתם תישארו בגלות ולא יבוא מלך המשיח לגואלכם ולא ישרה עוד הקב"ה שכינתו ביניכם שהרי הקב"ה נקרא כהן ואתם קרויים אשתו ואשת כהן שהלכה לשבי אסורה לבעלה ולכן אף אתם כיון שהלכתם לגלות ונפלתם שבי אין אתם נגאלים עוד ע"י בעלכם שהוא הקב"ה' וע"ז אומר ה' לנביא "ועמי תלואים" שאינם יודעים מה אני משיב לטענה זו.

והתשובה לטענה זו היא, שאומר הקב"ה לאומות העולם: ודאי אני כהן וגם הם קרויים ארוסתי אלא שיש דין שאשת כהן שהלכה לשבי עם בעלה- מותרת לו ולכן אף אני יכול לגואלכם שגם אני הייתי עם ישראל בכל גלות וגלות 'גלו למצרים שכינה עמהם גלו לעילם שכינה עמהם' קלד שנאי קלה "עיימו אנכי בצרה" ואף בגלות הזו ימינו פשוטה עלינו ושכינתו עמנו וזה מה שאנו קורים בכל יום 'עשה למען ימינך...! ועוד שייך פה מעשה ר' יהושע בן חנניה הוה קמי בי קיסר אחוי ליה ההוא מינא עמא דאהדרינהו מריה לאפיה וגו' בגמ' חגיגה קלד.

[מהדו"ב] פסוק ח- "איך אתנך אפרים"

קשיא- עד כאן לא ראינו שקרא הקב"ה לישראל בלי אפרים?

תשובה- כל זמן שישראל מודים לקב"ה קורא להם בלשון 'יהודה', וכל זמן שעובדים להקב"ה אך יש ביניהם שנאת חנם קורא להם 'יוסף' שהם כמו השבטים שהיו שונאים את יוסף, וכל זמן שכופרים בקב"ה אך הם אגודה א' זה עם זה קורא להם 'אפרים' לשון אפר כלומר אתם ראויים להישרף ולהיות אפר אלא שבזכות ב' אפרים אחד אפר עקדת יצחק והשני מה שאמר אברהם אבינו

קלד מכילתא דרבי ישמעאל פרשת בא פרשה יד ועוד...

קלה תהלים צא, טו.

קלו דף ה: 'רבי יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר, אחוי ליה (רש"י) - על ידי סימן, רמז לו: החזיר פניו) ההוא מינא: עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה. אחוי ליה: ידו נטויה עלינו. אמר ליה קיסר לרבי יהושע: מאי אחוי לך? - עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה, ואנא מחוינא ליה: ידו נטויה עלינו. אמרו ליה להווא מינא: מאי אחויית ליה? - עמא דאהדרינהו מריה מיניה. - ומאי אחוי לך? - לא ידענא. אמרו: גברא דלא ידע מאי מחונו ליה במחוג (ברמז) יחוי קמי מלכא? אפקוהו וקטלוהו'.

ע"ה "אנכי אפר ועפר" אני מרחם עליכם, והראיה שכשישראל כופרים בקב"ה והם אגודה אחת קורא להם ה' בלשון 'אפרים' מה שנא^{קל"ז} "חבור עצבים אפרים הנח לוי" "חלק ליבם עתה יאשמו וגו'^{קל"ח}."

ועוד שייך לכאן מעשה אליהו ז"ל שהובא בילקוט שמעוני שהלך לעיר עובדי ע"ז שהיו אגודה א', ובלילה לא נתן לו שום בעל בית לישון אצלו ולן בשוק, וראה שנשאו צלם גדול א' ומוליכים אותו כל העם, עם הארץ והשרים והסגנים, וראה שנכנס קוץ לרגלו של אחד השמשים של העבודה זרה ובאו כולם והמלך והוציאו את הקוץ ואז המשיכו ללכת, והלך לעיר עובדי השם שהיה להם שנאת חינם, ונתנו לו מקום ללילה בבית הנשיא והיה שם כל הלילה וראה שזה הולך וזה בא לקנטר על חבירו אצל הנשיא. וזה שנאמר "חבור עצבים אפרים הנח לוי" "חלק ליבם עתה יאשמו".

---

^{קל"ז} הושע ד, יז.
^{קל"ח} שם י, ב. ז"ל רש"י שם ד"א לפי מדרש אגדה גדול השלום שאפי' ישראל עבדו עכו"ם ושלום ביניהם אין השטן מקטרג ביניהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו (לעיל הושע ד) ושנוי המחלוקת שנאמר חלק לבם עתה יאשמו יש פתחון פה לשטן לקטרג'

פרשת וישלח

פרק לב פסוק ה-

[מהדו"ב] "עם לבן גרתי" - פירש"י ז"ל תרי"ג מצות שמרתי, הובא במדרש 'עתיד עשיו תופס ליעקב ואומר לו ליעקב כי אנשים אחים אנחנו או תבוא עמי לגיהנם או אבוא עמך לגן עדן וגו' משיב לו יעקב אחי אני אהבתיך ואתה שנאתני ומיד יעקב הולך לגן עדן ועשיו הולך לגיהנם' ע"כ לשון המדרש. **והקשו** ז"ל בזה המאמר ואמרו מה אמר עשיו ומה השיב לו יעקב? ותיצרו בזה ע"פ הגמ' דאיתא בסנהדרין פ' י"א^{קלט} 'אמר ריש לקיש כל מי שלא קיים כל תרי"ג מצוות אפילו שייר חוק אחד יורד לגיהנם שנא^{קמ} "לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק" אמר לו ר' יוחנן לא נחא ליה למריהו וגו' שמי שיקיים תרי"ג מצות שירד לגיהנם בשביל חוק אחת! לאו הכי, אלא מי שלא קיים שום מצוה בעולם אפילו חוק אחד יורד לגיהנם'.

ועתה נאמר שאפשר שעשיו הרשע אומר ליעקב ממה נפשך אם כסברת ריש לקיש הוא וכל מי שלא קיים אפילו חוק אחת מן התרי"ג יורד לגיהנם, אתה קיימת תרי"ב מצות שלא קיימת מצות כיבוד אב ואם ב-כ"ב שנה שהיית עם לבן לפיכך אתה חייב לבוא עמי לגיהנם כסברת ריש לקיש, ואם אתה סובר בדעתך כסברת ר' יוחנן שאמר מי שקיים אפילו חוק א' מן התרי"ג מצות יורד לגן עדן, א"כ אני לא קיימתי שום מצוה כי אם חוק א' שהוא כיבוד אב ואם וצריך אתה להוליד אותי עמך לגן עדן כסברת ר' יוחנן, ואומר לו יעקב: 'אחי אני אהבתיך ואתה שנאתני' כלומר: לעולם הוא כסברת ריש לקיש אלא שמי שקיים בכל יום מצות ואהבת לרעך כמוך אז הוא נעשה עם כל ישראל כגוף אחד וכאיש א' וכל מצוה שעשה ישראל חבירו גם כן יש לו חלק עליה כאילו הוא קיים אותה בעצמו, אבל אם אחד שונא את חבירו ואינו מקיים מצות ואהבת לרעך כמוך היאך נחשב לו המצות שעושים אחרים לזכות, אלא אין לו חלק במצות שמקיימים אחרים וצריך הוא בעצמו לקיים כל התרי"ג מצות ואם לא קיים אפילו א' מן התרי"ג יורד לגיהנם.

ולזה אמר יעקב לעשיו 'אחי אני אהבתיך' שכינותי וקיימתי מצות ואהבת לרעך כמוך ולפיכך אם קיימת מצות כיבוד אב ואם נחשב עלי כאילו אני בעצמי

^{קלט} ק"א.
^{קמ} ישעיה ה, י"ד.

קיימתי ועשיתי מצות כיבוד אב ואם, אבל 'אתה שנאתני' ולא היית מקיים מצות ואהבת לרעך כמוך וכל המצות שאני עשיתי לא נחשב לך וצריך אתה לירד לגיהנם, ולעולם כסברת ריש לקיש הוא ואפילו שאני עם לבן גרתי נחשב עלי שתרייג מצות כולם שמרתי ז"ש רש"י עם לבן גרתי -תרייג מצות שמרתי.

פסוק יב-

[מהדו"ק] "הצילני נא מיד אחי" - אמרו רבותינו ז"ל כמה אחים היו לו שהתפלל כך^{קמ"א}? ותירצו: ה'צילני נא מיד אחי, ראשי תיבות: המ"ן. שהתפלל אף על צרת המן. ועוד אמר האר"י ז"ל שמרדכי היה גלגול יעקב אבינו עליו השלום, ועשיו גלגול המן הרשע, ועל שניהם התפלל היום, ולזה הוצרך לפרש תפילתו בשביל המן ועשו. כמו ההוא האדם, שאיתא בגמ'^{קמ"ב} דאדם אחד היה הולך בדרך ויגע, והתפלל: רבונו של עולם שלח לי חמור אחד, ונמצא ההוא גברא אַלם, והיה לו חמורתא וילדה, ובא הנכרי ואמר לאותו אדם שהיה יגע, טול זה החמור הנולד על כתפך. אמר אני שאלתי חמור לרכוב עליו, ולא שירכוב עלי. אמר לו: היה לך לפרש את תפילתך.

פרק לד פסוק א-

[מהדו"ק] "ותצא דינה בת לאה" - אמרו גור"י האר"י, שדינה נתגלגלה בבתו של ר' חנניא בן תרדיון שהושיבוה בקופה של זנות, וזה נגרם לה כיון שדקדקה בפסיעותיה לפני גדולי רומי, וזהו כנגד "ותצא דינה". הרמז: "והארץ הנה רחב"ת ידים" אמרו רבותינו זכרונם לברכה^{קמ"ג} רחב"ת נוטריקון: ר'בי ח'נניא ב'ין ת'רדיון. ועל שהצדיקה ביתו עליה את הדין ואמרה: "גדול העצה ורב העלילה"^{קמ"ד} ולא נטמאה, על זה אמרו בני יעקב^{קמ"ה} "הכזונה יַעֲשֶׂה את אחותינו" לשון עתיד, על בתו של ר' חנניא בן תרדיון.

---

^{קמ"א} עיין עוד בזה על הפסוק הזה שפירש הכפילות 'מיד אחי מיד עשיו' שפירש תפילתו כך "מיד אחי" וא"ת קרובים סתם נקראים אחים "מיד עשיו".
^{קמ"ב} הובא במדרש רבה אסתר פרשה ז' כד.
^{קמ"ג} הובא באור החיים פרשת ויחי מט, ט. בשם הקהלת יעקב, וכן בפרשת כי תצא כא, יא.
^{קמ"ד} רמיה לב, יט.
^{קמ"ה} בראשית לד, לא.

הפטרת וישלח (תרי עשר- עובדיה)

[מהדו"ב] פרק א פסוק א- "חזון עובדיה כה אמר... לאדום שמועה שמענו מאת ה' וציר בגוים שלח קומו ונקומה עליה למלחמה"

קשיא- למה עובדיה אין מנבא לישראל אלא לאדום? **ועוד** למה עובדיה דווקא מנבא לאדום שיקומו עליה למלחמה ולא נביאים אחרים? **ועוד** מהי המלחמה שהיה על אדום?

תשובה- אחז"ל עובדיה גר אדומי היה^{קמ"ו} ולפיכך אמר הקב"ה יבוא זה ויבשר מלחמת אדום כדאמרי אינשי 'מיניה וביה אבא ניזול ביה נרגא'^{קמ"ז} ועוד אחז"ל יבוא עובדיה שגר בין ב' רשעים ולא למד מעשיהם שהם אחאב ואיזבל, וינבא על עשיו שגר בין ב' צדיקים ולא למד מעשיהם והם יצחק ורבקה^{קמ"ח}.

תשובה לשאלה אחרונה- כתוב בתורה^{קמ"ט} "ויוגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה" וקשה למה מאריך כ"כ והרי זהו מלך מצרים וזהו פרעה? תשובה- כתוב^{ק"י} "יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה" שבכל זמן שהקב"ה פוקד על אומה אחת עונותיה והם בצער ג"כ שריהם של מעלה בצער, ובזמן שיצאו ישראל ממצרים שמע רהב שהוא שר ומלך של מצרים והפך לבב פרעה לרדוף אחריהם וז"ש "ויוגד למלך מצרים" שזהו רהב שר שלהם ואח"כ "ויהפך לבב פרעה" שהוא מלך בשר ודם של מצרים ורדף אחריהם.

ומה עשה רהב שר של מצרים באותו זמן? לקח ב' גדיים בידו והלך אצל הקב"ה ויזעק זעקה גדולה, אמר 'זה הגדי שרימה יעקב לאביו הזקן וזה הגדי שרימו אחי יוסף את אביהם ששחטו גדי עיזים שגוון דם גדי דומה לדם אדם ואמרו לו 'בנך יוסף חיה רעה אכלתהו' וזהו כותנתו מוטבלת בדמו, היכן נתכפרו עוונותיהם? ועוד שהללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז ומה נשתנו אלו מאלו? ועוד גזרת לאברהם ועבדום ת"ל^{קנ"א} שנה ועכשיו עבדו ר"י שנה ולהיכן הולכים ישראל?

^{קמ"ו} סנהדרין דף לט עמוד ב.

^{קמ"ז} אבא- יער, מעצמו של יער יכנס בתוך הגרון להיות בית יד, ויקצו בו את היער, וכן עובדיה לאדום(רש"י).

^{קמ"ח} גם זה בגמ' שם והכל הובא ברש"י בעובדיה.

^{קמ"ט} שמות יד, ה. וכוונת הקושיה שהיה לתורה לומר "לבבו".

^{קנ"א} קי ישעיהו כד, כא.

^{קנ"ב} עיין בספר שמות פי"ב ובמפרשים.

אמר הקב"ה למיכאל שילך עם רהב לדין והלכו אצל סנהדרין של מעלה ואמרו הדין עם רהב, אמר מיכאל אברהם היה לו ב' בנים ולכן שטר החוב שיש לו יחלקו ביניהם וחציו על ישמעאל לפרוע, בא ישמעאל ואמרו לו: לך לגלות, אמר להם יש לי תשובה שהרי אברהם הוציא בחייו את ישמעאל ונתן לו חלקו ואמר לך מכאן, כל מה שיש לי אני נותן ליצחק, ובין הירושה שייכת ליצחק ובין השטר חוב מוטל על יצחק לבדו, שנא^{קכב} " ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפילגשים " ומה לי ולגלות, אמרו לישמעאל לך לשלום - הדין עמך,

אח"כ אמרו למיכאל מה יש לך עוד לטעון אמר: 'יצחק ג"כ היו לו ב' בנים יעקב ועשיו', הלכו והביאו את עשיו אמרו לו 'לך לגלות, וגם אתה בכור וראוי לך שתהיה בגלות יותר מיעקב' א"ל עשיו: אני מכרתי את הבכורה ליעקב והוא הבכור, עשו חשבון ויצא שיעקב הבכור היה ראוי שילך בגלות רפ"ו שנה ושעשיו קמ"ג שנה, אמרו לעשיו לך ותעבוד בגלות, אמר להם 'לא נשלם עדיין גלות יעקב ונשאר ע"ו שנה, אמרו למיכאל תן לרהב את ישראל ויעבדו עוד ע"ו שנים ואח"כ ילך עשיו בגלות, בכה מיכאל לפני הקב"ה אמר ריבון העולמים עשה לישראל חסד חנים שאם יהיו עוד יום אחד במצרים הם נכנסין בני שערי טומאה, ועכשיו ישראל יצאו בשמחה ובלב שלם באהבתך ואינו דרך רחמים שיחזרו לגלות, וגם ישראל באותו זמן היו בשפת הים וכיון שהיו רואים המלחמה הזאת בשמי' עם מיכאל וס"מ בכו בכיה גדולה שנא^{קכג} "והנה מצרים נוסע אחריהם" ואין הכוונה למצרים אלא לשר של מצרים שנוסע אחריהם^{קכד},

כיון שראה הקב"ה את בכייתם אמר 'ישראל עשו במצרים גמילות חסדים זה עם זה ו-י'חסד' בגי' ע"ב ולכן אני מוחל להם כמנין חסד ממה שנשאר להם מהגלות וילכו לשלום^{קכה}, ז"ש^{קכו} "ביד חזקה הוציאך ה'" ח"ו לא עשה הקב"ה זה הדין כתיקונו אלא ביד חזקה, כביכול כאדם אלם שמוציא פרוטה מן העני שלא כדן ח"ו וז"ש בגמ'^{קכז} 'קשה לפני הקב"ה כקריעת ים סוף' וכי מה הקושי של קריעת ים לפני מי שאמר והיה העולם אלא זה הוא הקושי-בדין, וג"כ זיווג בני אדם קשה שצריך להרוג לזה ולזווג לזה בן זוגו, וג"כ אצל מזונות שצריך

קכב כה, ה-ו.

קכג שמות יד, י.

קכד כן הובא אף ברש"י שם.

קכה צריך ביאור שיש עוד ד' שנים שהרי נשאר ע"ו שנים,

קכז שם יג, ט.

קכז קשין מזונתיו של אדם כקריעת... (פסחים קיח). וקשין לזווג כקריעת... (סוטה ב).

להוציא מזה ולהרוג את זה עד שיהיה האחד עשיר מממון חברו, וד"י בקיצו"ר
א"ם שגית"י ה' יכפ"ר בעד"י.

ונחזור להפטרנו שאמר הקב"ה 'ביום פקדי ופקדתי את עוונם' כלומר- אם
ישראל יהיו זכאים לא יגלו עוד שהרי אני מחלתי להם על הגלות שנשאר להם,
ואם יחזרו לעוונם אני פוקד עליהם ג"כ את הגלות הזו שמחלתי עליה, וזה מה
שגלו בגלות בבל, שנשאר מגלות מצרים ע"י שנה וכיון שחזרו לעוונם הגלה
אותם, וכאן עובדיה הנביא מנבא לאדום ואומר לנבוכדנצר "קומו ונקומה עליה
למלחמה" שהם צריכים לבא בגלות קמ"ג שנה ממה שנשאר מגזרת בין
הבתרים.

פרשת וישב

פרק לז פסוק א-

[מהדו"ב] **"וישב יעקב"** – וישב זה אותיות שניות של המאורעות שאירעו ליעקב ואלו הם: יוסף דינה עשיו לבן, שאמר^{קנ"ה} לא שלוותי מלבן ולא שקטתי מעשיו ולא נחתי מדינה ובא עלי רוגזו של יוסף.

פסוק ב-

[מהדו"ב] **"אלה תולדות יעקב יוסף"** – הקשו חז"ל למה לא אמר 'אלה תולדות יעקב ראובן' שהוא הבכור או יהודה שהוא היה המלך? ומדוע הזכיר את יוסף בלבד? אלא אמרו חז"ל אם תכתוב יעקב מלא כך: יו"ד עי"ן קו"ף ב"ית, ותיקח מכל מילה את האות הראשונה לשמו של יעקב ישאר לך ו"ד שזה ביחד י', י"ן שזה ביחד ס', וכן ישאר לך ו"ף, יוצא שממה שנשאר משמו של יעקב יוצא יוסף, וזה שאמר הפסוק "אלה תולדות יעקב יוסף" ר"ל תולדה והוצאה אותיות יעקב הוא יוסף ודו"ק.

"אלה תולדות יעקב יוסף" – והיה לו לומר 'אלה תולדות יעקב ראובן'? אלא הפירוש של 'תולדות' הזה אינו לשון תולדה אלא לשון מקרה ומאורע הוא כמו "כי לא תדע מה ילד יום קנ"ט" לומר לך שכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף שזה נשטם ע"י אחיו וזה נשטם ע"י אחיו, זה ברח מפני אחיו וזה נמכר ונתרחק, סוף דבר כשם שילד יעקב י"ב שבטים ג"כ היה ראוי יוסף להוליד י"ב שבטים, אלא שכשהלך יוסף לשכב עם אדונתו אשת פוטיפר באה צורת יעקב אבינו ע"ה אל יוסף ונראתה לו בחלון א"ל: 'אתה היית עם אחיך "רועה את אחיו בצאן" אם אתה שוכב עם פוטיפר ימחה שמך מהאורים ותומים ותקרא 'רועה זונות', מיד נעץ יוסף עשרה ציפורניו בקרקע ויצא י' טיפות קרי מ-י' אצבעותיו, ולפיכך לא ילד כי אם את מנשה ואפרים ואעפ"כ בנימין אחיו ילד י' בנים כדאיתא בסוטה פ' אלו נאמרין^{ק"פ}.

קשיא – למה באה צורת יעקב בעד החלון ולא באה בתוך החדר? ועוד זרע היכן ציפורני ידיו היכן? ועוד וכי לא היה עוד זרע במתניו כי אם י"ב טיפות בלבד ו-י'

^{קנ"ה} בראשית רבה פד, ג.
^{קנ"ט} משלי כז, א.
^{ק"פ} פרק שביעי לו:

יצאו מצפורניו ומ-ב' יצאו אפרים ומנשה ומדוע הגמ' אומר לפיכך לא ילד כ"א מנשה ואפרים?

תשובה- זה החלון שאומר כאן אינו ארובה שבחדר אלא חלון הזה הוא לשון תרפים וקסמים כמו שמוזכר לגבי אבימלך^{קסא} "וישקף אבימלך בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק" וכי מלך גדול כאבימלך הולך לפני הארובה שבחדר לראות את יצחק משמש עם אשתו?! אלא וודאי שחלון זה אינו אלא לשון תרפי' וקסמי' וכן אצל אם סיסרא שאומר^{קסב} "בעד החלון נשקפה ותייבב אם סיסרא בעד האשנב" היינו שראתה בחכמת תבונה ותרפי' שנהרג סיסרא בנה, א"כ נמצא ש'חלון' הוא כינוי לחכמת תבונה ותרפים, ואשתו של פוטיפר היה לה בעל תרפים וראה בחכמת תבונה שמיוסף וממנה צריך לצאת י"ב שבטים, והראה ליוסף אותו כוכב ואותו הקסם ונתרצה יוסף לשכב אצלה אבל לא ידע שמן ביתה שהיא אסנת צריכים לצאת, ולפיכך כתוב בעד החלון, ואז ראה צורת אביו וא"ל שקר מדברים התרפים וכשיצאו ישראל ממצרים יקימו המשכן ויהיו כל הקסמים וכל התרפים בטלים ואורים ותומים לא בטלים שהם אמת ואז אינך תהיה בכללם.

וזה הזרע שיצא מן ציפורניו לא זרע ודאי הוא אלא כמו המותרות שיוצא מבשר אדם כציפורן ושער כך יצא זרע מאמתו של יוסף, אלא שלשון נקיות נקט הכא ולכן אמר מן ציפורניו שבשביל עוון זה נמנע ממנו י' שבטים ולא ילד אלא שנים. שייך לזה מאמר ג' עומדין בדין יוסף והלל ורבי אלעזר בן חרסום ביומא^{קסג}.

[מהדו"ב] "ויבא יוסף את רבתם רעה אל אביהם"- מהי הדיבה שהוציא יוסף על אחיו? אמרו חז"ל^{קסד} שאמר לאביו שהם 'מקלקלים בבני השפחות וקורים אותם עבדים ואוכלים אבר מן החי ותולין עיניהם בבנות הארץ', וקשה הדבר בין אם הוא אמת ובין אם אינו אמת, אם הוא אמת היאך שבטים שבטי יה עשו

קסא כו, ח.

קסב שופטים ה, כח.

קסג לה: 'תנו רבנן: עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל? ... עשיר אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר? ... רשע אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אמר: נאה הייתי וטרוד ביצרי אומרים לו: כלום נאה היית מיוסף? אמרו עליו על יוסף הצדיק: בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית. אמרה לו: השמע לוי אמר לה: לא. אמרה לו: הריני חובשתך בבית האסורין. - אמר לה: ה' מתיר אסורים - הריני כופפת קומתך - ה' זקף כפופים, - הריני מסמא את עיניך - ה' פקח עורים. נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע אליה. לשכב אצלה - בעולם הזה, להיות עמה - לעולם הבא. נמצא, הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים'.

קסד בראשית רבה פד, ז ודבי יהודה בן סימון.

את המעשים האלה? ואם הוא שקר למה יוסף שהיה צדיק יסוד עולם מוציא דיבה בלשונו?

תשובה - אמרו חז"ל יוסף דיבר אמת והם עשו כהוגן, שאברהם אבינו ע"ה מסר כמה שמות וצירופים ליצחק כדכתיב^{קס"ה} "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק", ועיי אותם שמות וצירופים אפשר לברוא אדם בצורת איש ואשה ובהמות, ויצחק מסר ליעקב ויעקב מסר לבניו החשובים שהם בני הגבירה ולא בני השפחות, ויוסף היה עדין נער ולא היה ראוי למסור לו ג"כ את השמות והצירופים, והיו בניו של יעקב בשדה והיו עוסקים בשמות ספר יצירה ובוראים אשה ושוחקים עימה, ויוסף סבר שהיא אשה ממש הנולדת מאב ואם, וכן היו בוראים בהמה ולא הייתה צריכה שחיטה וכל זמן שהיו רוצים היו כורתים את אבריה ומבשלים ואוכלים, והיו בני השפחות אומרים להם ג"כ שילמדו אותם את השמות והיו אומרים להם אין אתם ראויים שאתם בני השפחות, ויוסף לא היה יודע כל ענין השמות ובא וסיפר לאביו מה שראה.

ואל יקשה בעיניך היאך בוראים אדם ובהמה, שהרי כתוב בגמ'^{קס"ו} שרבא ברא נברא ושדריה לגבי רבי זירא וכשבא אצלו ראה שהוא לא יודע לדבר, בשביל שאדם אין יודע ליתן לבריאתו דיבור ואמירה אלא הקב"ה בלבד, וכיון שראה שאין יודע לדבר אמר מן חבריא את שוב לעפרך וחזר ונעשה עפר. ועוד רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה, ועוד מעשה דר' אבהו דעביד בספר יצירה עגלא תילתא לאפוקי שבתא כדי לאכול כולייתא מינה^{קס"ז}, ועוד בכמה מקומות וכיון שחכמים כן שבטים על אחת כמה וכמה.

והראיה שדיבה שאמר יוסף לאביו היו הדברים הללו היא בפסוק שאמר יעקב ליוסף ללכת אצל אחיו שכתוב שאמר לו^{קס"ח} "ראה את שלום אחיך" והיינו שיש שלום ביניהם ואין מזלזלים בבני השפחות. "ואת שלום הצאן" האם עכשיו אוכלים אבר מן החי או לאו, "והשיבני דבר" תראה אם יש ערות דבר ביניהם אם לאו.

---

^{קס"ה} כה, ה.
^{קס"ו} סנהדרין סה:
^{קס"ז} במסכת שבת קיט:
^{קס"ח} לז, יד.

ואעפ"י שדיבר יוסף אמת ולא דיבר כזב בא בראשו והגיע לו כל ג' דברים הללו, על שאמר שלבני השפחות קורים עבדים- "לעבד נמכר יוסף"^{קסט}, על שאמר אוכלים אבר מן החי אמרו "טרוף טרוף יוסף"^{קע"י}, על שאמר תולים עיניהם בבנות הארץ "ותשא אשת אדוניו עינה ליוסף ויאמר שיכבה עמי"^{קע"א}, א"כ יראה האדם ויחשוב על לבו אם יוסף שלא היה על לבו להוציא דיבה ולדבר שקר אלא לא הגיע חכמתו כל כך להבין הדברים לאשורם ובא וסיפר לאביו -בא בראשו כל המאורעות הללו, על אחת כמה וכמה אדם שרצונו להוציא דיבה ולדבר שקר מה תהיה אחריתו ודו"ק.

פסוק ג-

[מהדו"ק]"וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא ועשה לו כתונת פסים"- רצונו לומר כיון שישב יוסף ואמר בכוונה אמן אהבו יעקב והלבישו כתונת פסים. בן זקונים הו"א, סופי תיבות: אמן.

[מהדו"ב] "ועשה לו כתונת פסים"- "פסים" נוטריי פוטיפר סוחרים ישמעאלים מדינים, רמז- שמכרו את יוסף יד ליד אדונים אלו שראשי שמותיהם אותיות פסים שזה מה שקיבל יוסף יותר משאר אחיו, ד"א "פסים"- פס יד מוטמנת ר"ל שהיתה דקה וקלה ביותר ונטמנת בפס יד^{קעב}.

פסוק יג-

[מהדו"ב] "ויאמר ישראל אל יוסף הלוא אחיך רועים בשכם... ויאמר לו הנני"- דרכה של תורה לא לדבר באריכות והיה לתורה לכתוב "ויאמר ישראל אל יוסף וגו' ויאמר הנני" ולא היה צריך לומר "ויאמר לו הנני"? אלא ראה יעקב את יוסף שהוא יפה תואר ומתגאה ביופיו א"ל 'בני שמא ח"ו אין לבך לשמים כאחיך' וז"ש "הלוא אחיך רועים בשכם" ר"ת בשכ"ם ברוך שם כבוד מלכותו, ר"ל אחיך ממליכים עליהם השם וליבם לשמים אבל אתה מה אתה עושה? אין אני רואה שלבך שלם כמותם, השיב לו יוסף "לו הנני" כלומר לעולם ועוד שהם ר"ת לו, דהיינו לבי קשור להי"ת, ולפיכך "לו" יתירה.

^{קסט} תהילים קה, יז.

^{קע} לז, לג.

^{קע"א} לט, ז.

^{קעב} בראשית רבה פד, ח.

פרק מ פסוק טו-

[מהדו"ב] "ברוך הגבר אשר יבטח בה^{קעג} יוסף הצדיק ע"ה אמר לשר המשקים "כי גנוב גנבתי מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור" ולפי שבטח בשר המשקים ואמר לו להזכירו לפני פרעה כדי שיצילהו מן הבור נוסף לו שתי שנים בבור שנא^{קעד} "ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם וגו'".

"פה" - בגימטרי' מילה ר"ל ברית מילתי לא פגמתי עם אשת פוטיפר. טעם אחר אל תקרי פה אלא פה ר"ל לא נשקתי אשת פוטיפר בפני.

פסוק טז-

[מהדו"ב] "וירא שר האופים... ויאמר אף..."- ארבעה פתחו ב"אף"^{קעה} ונענשו ונשמתם נלקחה מהם וראשי תיבותיהם נשמה: נ'- זה נחש קדמוני שהוא יצר הרע שאמר אל חווה "אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן^{קעו}", ש'- זה שר האופים שאמר ליוסף "אף אני בחלומי והנה ג' סלי חורי על ראשי", מ'- אלו המרגלים אשר שלח משה לתור את הארץ "ויספרו... אפס כי עז העם היושב בארץ^{קעז}", ה'- זה המן "ויאמר המן אף לא הביאה אסתה המלכה עם המלך אל המשתה אשר עשתה כי אם אותי וגם למחר אני קרוא לה עם המלך^{קעה}".

צריך להבין למה פתר יוסף הצדיק ע"ה את חלום שר המשקים לטובה ואת חלום שר האופים פתר לרעה וכך נעשה ונתקיימה כפתרונו אשר פתר? אלא מעשה בגמ'^{קעט} בר הדיא ערל היה ופותר חלום ומי שהיה נותן לו מעות היה פותר את חלומו בטוב ומי שלא היה נותן לו מעות היה פותר את חלומו ברע, וכל פתרון שהיה פותר להם היה מתקיים וכמו שאמרו^{קפ} שכל החלומות הולכים אחר הפה, וגם יוסף הצדיק ע"ה פתר חלום שר המשקים בטוב לפי שנתן לו

קעג ירמיהו יז, ז.

קעד מא, א.

קעה בבראשית רבה פרשה יט ב הובא במקום מרגלים קורח ועדתו "ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים" אמר רבי חנינא בן סנסן ארבעה הן שפתחו באף ונאבדו באף, ואלו הן נחש, ושר האופים, ועדת קורח, והמן, נחש "ויאמר אל האשה אף", שר האופים "אף אני בחלומי", עדת קרח "אף לא אל ארץ", המן "אף לא הביאה אסתה".

קעו בראשית ג, א.

קעז במדבר יג, כח.

קעה אסתר ה, יב.

קעט ברכות נו.

קפ ברכות נה.

מעות וזהו שנא^{קפא} "ספרו נא לי"- חלומותיכם, "ויספר שר המשקים" אבל שר האופים לא סיפר שלא רצה לתת ליוסף מעות, ורק כיון ש "וירא שר האופים כי טוב פתרו" רק אז "ויאמר אל יוסף אף אני בחלומי".

הפטרת וישב (תרי עשר - עמוס)

[מהדו"ב] פרק ב פסוק ו- "כה אמר ה' על שלושה פשעי ישראל וגו' לא אשיבנו על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים"

קשיא- מאי "על ג' פשעי ישראל" אם כוונתו על כלל ישראל מתי מכרו צדיק בעבור נעלים, ואם כוונתו על אחי יוסף מאי "ולא אשיבנו"? הרבה פירושים פירשו שלא מתיישבים על הדעת אבל הרב בעל תלפיות פירש פירוש נאה, שכשאדם חוטא פעם ראשונה שניה ושלישית הקב"ה מאריך אפו ולא עוד אלא משדל אותו לשוב בתשובה שני^{קפב} "שובו בנים שובבים" ועוד נאמר "שובו אלי ואשובה אליכם"^{קפג} ועוד נאמר "שובה ישראל"^{קפד} אבל כשפשע פשע ד' אז אין הקב"ה משתדל להשיבו אלא אם חזר בתשובה מעצמו הקב"ה מקבל תשובתו ואם לאו – לאו.

ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שכאשר מאתים חמישים אנשים מרדו עם קורח במשה רבינו ע"ה כתוב^{קפה} "וישמע משה ויפול על פניו" ופירש רש"י שם מלמד שסרחו סירחון רביעי^{קפז} ר"ל ב-ג' העוונות הראשונות משה ביקש והתפלל לה', אבל עתה שהוא עוון רביעי לא היה יכול להתפלל ולכן "ויפול על פניו" וז"ש הנביא על ג' פשעי ישראל אני משתדל להשיבם אבל על הרביעי אני לא אשיבנו אלא הוא בעצמו.

וזה מה שאנחנו אומרים בכל יום^{קפכ} "השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם" קד"ם נוטריקון קין דוד מנשה, ר"ל לקין מחלת על עוון שפיכות דמים, לדוד מחלת על עוון גילוי עריות, למנשה מחלת על עוון ע"ז, וכמו שאת כל אלו אתה השיבות אותם בדרכי תשובה גם אנחנו אם יש בידינו אלו ג' עוונות

^{קפב} ירמיהו פ"ג, פסוק יד ופסוק כב.

^{קפג} מלאכי ג, ז.

^{קפד} הושע יד, ב.

^{קפה} במדבר טז, ד.

^{קפז} ז"ל רש"י שם 'ויפול על פניו' - מפני המחלוקת, שכבר זה בידם סירחון רביעי, חטאו בעגל (שמות לב, יא) ויחל משה, במתאוננים (במדבר יא, יב) ויתפלל משה, במרגלים (שם יד, יג) ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים, במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו...!

^{קפכ} איכה ה, כא.

"השיבנו ה' אליך וגוי", ומשיב^{קפח} הקב"ה יש בידכם עוד עוון ד' שהוא שנאת חנם ושקול ככולם ולכן אין אני משיב אתכם אלי, אלא אתם תשובו אלי ואז אני אשוב אליכם, וז"ש בגמ'^{קפט} טובה ציפורנס של ראשונים שהיה להם ג' עוונות ש"ד ג"ע ע"ז מכריסם של אחרונים שהיו עובדי ה' אבל היה להם שנאת חנם.

ומה שאמר הנביא "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים" ר"ל שמה שאמרנו "ועל ארבעה לא אשיבנו" כך היה עם אחי יוסף שכשחטאו ועשו ג' פשעים אי- ששיסו בו כלבים^{קצ}, ב' השליכו אותו לבור^{קצא}, ג' הפשיטו את בגדיו^{קצב}, הקב"ה היה עדין משתדל להשיבם אליו, אבל כשחטאו חטא רביעי שמכרו אותו למדיינים והכסף נתנו בעבור נעלים אז אמר הקב"ה איני משיב אותם בתשובה, ולכך נהרגו י' הרוגי מלכות בשביל עוון מכירת יוסף וגם בכל דור ודור נהרגים כ"י הרוגי מלכות בשביל מכירת יוסף שלא ריחמו עליו אחיו וז"ש הנביא "ועל ד' לא אשיבנו".

קשיא- למה לקחו בכסף נעלים ולא דברים אחרים?

תשובה- יש לנו דין שכל דבר חדש שאדם אוכל או כל בגד חדש שאדם לובש צריך לברך עליו שהחיינו חוץ מנעלים שהם מעור של בהמה וחיה, דכתי'^{קצג} "ורחמיו על כל מעשיו" ואין זו ממידת רחמים לשחוט בהמה ולקחת עורה ולברך עליו ברכת שהחיינו^{קצד}, ולכן גם אחי יוסף כיון שהכסף הגיע מכך שמכרו את יוסף לא לקחו בו דבר שיתחייבו בו בברכת שהחיינו.

^{קפח} בפסוק 'ועל ארבעה לא אשיבנו'.

^{קפט} יומא ט: ראשונים- דור חורבן בית ראשון, אחרונים- דור חורבן בית שני.

^{קצ} בראשית רבה פד, יד.

^{קצא} בראשית פרק לז פסוק כד "וישלוכו אתו הברה והבור רק אין בו מים".

^{קצב} בראשית שם פסוק כג "ויפשיטו את יוסף... ואת כתנת הפסים אשר עליו".

^{קצג} תהילים קמה, ט.

^{קצד} ז"ל מרן השולחן ערוך והרמ"א באורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רכ"ג סעיף ו' על דבר שאינו חשוב כל כך, כגון חלוק, או מנעלים ואנפלאות (פי' מנעלים קטנים שחופין רוב הרגל), אין לברך עליהם... הגה::המנהג לומר למי שלובש בגד חדש: תבלה ותתחדש. ויש מי שכתב שאין לומר כן על מנעלים או בגדים הנעשים מעורות של בהמה דאם כן היו צריכים להמית בהמה אחרת תחלה שיחדש ממנה בגד אחר, וכתב: ורחמיו על כל מעשיו (מהרי"ו בפסקיו) והנה הטעם חלוש מאד ואינו נראה, מ"מ רבים מקפידים על זה שלא לאמרו'.

ובאחרונים דנו לגבי ברכת שהחיינו על דברים הנעשים מעור ורבינו כותב כדעת בעל שו"ת מור ואהלות ז"ל (באהל ברכות והודאות סי' כד) "ל עפ"י מ"ש הרמ"א סי' רכג ס"ו דרבים מקפידים שלא לומר תבלה ותחדש על הבגדים הנעשים מעורות של בהמה, דא"כ צריכים להמית בהמה אחרת, וכתב ורחמיו על כל מעשיו, י"ל דה"ה לענין שהחיינו דאין לומר בכה"ג... ולא קשה מהלכה דעל מנעלים אין לברך משום שאינו חשוב, ואמאי לא אמר משום ורחמיו על כל מעשיו, דיש לומר על של דברים שאינו חשוב, אבל של עור באמת חשוב(עיי' או"ח תקנ"א ס"ז) ואפ"ה אין לברך מטעם ורחמיו כנ"ל...".

**[מהדו"ב] פרק ג פסוק ב- "רק אתכם ידעתי וגו' על כן אפקוד וגו' " קשיא-
אדם שיש לו אוהב ושונא הרי הוא מכסה על פשעיו של אוהבו, ופקד עוונות
שונאו, ומאי "רק אתכם ידעתי... על כן אפקוד..." ?**

תשובה- הובא בגמ' ע"ז^{קצ"ה} מעשה רב ספרא ור' אבהו ומיני ששאלו לו מה הוא
"על כן אפקוד עליכם" ע"ש וז"ש דוד המלך ע"ה^{קצ"ב} "ברוך ה' יום יום יעמס לנו"
ר"ל נברך לה' שבכל יום ויום פוקד עוונותינו מעט מעט וגו'.

---

^{קצ"ה} דף ד. בזה הלשון 'משתבח להו ר' אבהו למיני ברב ספרא דאדם גדול הוא, שבקו ליה מיכסא דתליסר
שנין. יומא חד אשכחוהו, אמרו ליה כתיב: רק אתכם ידעתי(רש"י- אהבתי) מכל משפחות האדמה על כן
אפקוד עליכם את כל עונותיכם, מאן דאית ליה סיסיא(זעם) - ברחמיה מסיק ליה(מעלהו על אוהבו)? אישתיק
ולא אמר להו ולא מידי... אמרו לר' אבהו: לימא לן את, אמר להו: אמשול לכם משל, למה"ד? לאדם שנושה
משני בנ"א, אחד אוהבו ואחד שונאו, אוהבו - נפרע ממנו מעט מעט(כן ישראל נפרע מהן הקדוש ברוך הוא
את כל עונותיהן בעוה"ז כדי שיזכו ליום הדין ועובדי כוכבים אינו נפרע מהן כלל כדי לטרדן מן העוה"ב ופקידה
משמע מעט מעט כאדם שפוקד את חבריו לפרקים) שונאו - נפרע ממנו בבת אחת.
^{קצ"ב} תהילים סו, כ.

פרשת מקץ

פרק מב פסוק ט-

[מהדו"ב] "ויאמר אלהים מרגלים אתם" - יוסף אמר לשבטים מרגלים אתם ר"ל מרגלים ר"ת מבני רחל גנבתם לאורחת ישמעאלים מכרתם, ושבטים אמרו לו "כנים אנחנו" ר"ל כנים ר"ת כהנים נביאים מלכים יוצאים ממנו.

הפטרת מקץ (מלכים א')

[מהדו"ב] פרק ג פסוק כב- "ותאמר האשה האחרת לא כי בני החי ובנך המת"

קשיא- מה ראתה האשה שבנה מת לעשות מריבה על חנינם? ולמה הייתה רוצה לגדל בן שאינו בנה האמיתי? ואם תאמר כיון שאמרו בגמ'^{קצ} 'כל המגדל יתום בתוך ביתו... כאילו ילדו' לכן אפי' שאינו בנה רצתה לגדלו, זה אינו, שזה נאמר בזמן שאין ליתום לא אב ולא אם, ואדרבה המעשה שרצתה לעשות עונו גדול עד מאד וזה גניבה, ואי"כ מה ראתה לעשות מריבה? **ועוד** היכן חכמתו של שלמה במה שדן אותם ואמר 'הביאו חרב ששם המפורש עליו והרגו את התינוק ותנו לזאת ולזאת', היה לו לפייסם בדברים או לרצות אחת בכסף^{קצב}? ועוד אמרו בגמ'^{קצט} ג' פעמים יצאה בת קול ושמעו כל ישראל, אי- בימי יהודה כשאמר על תמר שהיא "צדקה"^ר בת קול יצאה ואמרה ממני, ר"ל ממני יצאו כיבושים וגזרה זו, ב- בימי שמואל הנביא כשאמר^{רא} "ענו נא נגד ה' ונגד משיחו את חמור מי לקחתי..." יצאה בת קול ואמרה "עד" ר"ל אני עד בדבר זה, ג- בימי שלמה יצאה בת קול ואמרה "היא אימו" ומובן הדבר מה שיצאה הבת קול בימי יהודה ושמואל שיצאה בשביל כבודם, אך מדוע יצאה פעם שלישית בשביל ב' נשים זונות?

תשובה- נחלקו חז"ל בזה המאמר, חד אמר זונות ממש וחד אמר כלה וחמותה^{רב}, וטעם מי שאומר כלה וחמותה הוא שאם זונות ממש היו מדוע התעמק שלמה בדינם, ועי"פ מאן דאמר זה יושב מזור לכל השאלות, שיש לנו דין שמי שמת ולא הניח בן צריך אחיו המת לייבם אשתו שנא'^{רב} "כי ישבו אחים יחדיו..."", אבל אם מת ואשתו מעוברת ממתנינים עד שתלד ויהיה חי העובר ל'

^{קצ} סנהדרין יט; מגילה ג.

^{קצב} כן גם שאל המלבי"ם ועיין מה שתיירץ.

^{קצט} מכות כג.

^ר בראשית לח, כו.

^{רא} שמואל א, יב, ג-ה.

^{רב} בקהלת רבה פ"י הובא בזה הלשון 'כתיב (מלכים א' ג') אז תבאנה שתיים נשים זונות, מי היו ר' מאיר אומר רוחות היו, ורבנן אמרי יבמות היו, ר' סימון בשם ר' יהושע אומר זונות ממש היו והוציא דינן בלא עדים והתראה' וכן הובא בעוד כמה מדרשים, וכבר כתב חד מן קמאי כדברי רבנו ופירושו הלא הוא המאירי ז"ל במסכת יבמות יז: "ז"ל 'הוא הענין שנאמר בהגדה על אותן שתיים נשים זונות שבאו לדין לפני שלמה... אלא ששתי נשים אלו כלה וחמותה היו ומתו בעליהן בלא בנים אחרים אלא אלו השנים ומת ילד זה של הכלה וכל שמת תוך שלשים נדון כנפל והרי היא זקוקה ליבום וכשמצאה עצמה צריכה להמתין לאותו ולד של חמותה ותתעגן י"ג שנים החליפה חי במת כדי לומר שבנה הוא ותפטר משני צדדין שהרי תאמר שיש לה בן ואין לה יבם וכשאמר שלמה גזרו את הילד החי שמחה מפני שנח היה לה בכך כדי לינשא בהיתר והרגיש שלמה בענין זה והשאירו לחמותה'.^{רב} דברים כה, ה.

יום ואז פוטרים את אשתו מייבום וחליצה, ואם מת הילד בתוך ל' אומרים שאינו היה בר קיימא אלא נפל וצריך אח המת לחזור ולייבם או לחלוץ.

וג"כ כאן ב' הנשים היו כלה וחמותה וכאשר ילדה חמותה באותו זמן הייתה היא מעוברת וכאשר ילדה מת בעלה שהוא בן חמותה, ולילה א' בחצי הלילה קמה הכלה להניק את בנה הקטן והנה ראתה שמת והוא לא הגיע עדין לגיל ל' יום, ודאגה הכלה דאגה גדולה ואמרה בלבה עכשיו כיון שמת בני לפני שהגיע לגיל ל' יום לא אהיה פטורה מייבום וחליצה, וכיון שכך אצטרך לשבת אלמנה עד שיעברו עוד י"ג שנים ויגדל יבמי ויכול ליבם אותי, וגם אז יבמי לא ירצה לייבם אותי אלא לחלוץ לי שאני אהיה זקנה ולא ישאני עוד שום אדם ואהיה כל ימי בצער, אין טוב מזה שאלך ואשכיב את ילדי המת תחת בן חמותי שהוא יבמי, וע"י זה אהיה פטורה מייבום וחליצה כיון שיראו כי בני חי ואינו נפל, ואף אם ימות גם הוא עדין אהיה פטורה מהחליצה ומהייבום שהרי אין לי יבם שיחשבו אנשים שבני שמת הוא בן חמותי, וכך עשתה הלכה והשכיבה את בנה המת אצל חמותה ואת בן חמותה לקחה אליה, בבוקר הקיצה חמותה והנה בן בנה שוכב מת, וגם היא היתה ערומה כמו כלתה והבינה את כל מחשבתה ומעשיה ומזה התגלגל ויכוח והלכו לשלמה שיפסוק את דינם.

ושלמה הבין בחכמתו את כל מעשה הכלה וערמומיותה ורצה לפסוק הדין לעיני כל ישראל וכו' וכשאמרה הכלה 'הירגוהו' וחמותה אמרה לאו- מעדיפה אני שיהיה בנך ויהיה חי ולא יהרגוהו אמר שלמה תנו לה ותלך זה אמו, וכשראו כן ישראל אמרו 'שמא מערימה האשה הזאת בדבר זה בשביל שיאמר שלמה שהיא האומרת אמת, ומהיכן יודע שלמה שהיא אינה מערימה' ואז בשביל כבוד שלמה שיראו כל ישראל כי חכמת ה' בקרבו יצאה בת קול ואמרה "היא אימו" ושמעו כל ישראל והודו כי חכמת ה' היא, וחכמת שלמה מאת ה' יתברך היא, ובזה נתיישב הקשיא האחרונה שהבת קול לא יצאה בשביל ב' נשים זונות אלא בשביל כבוד זונות ודו"ק.

פרשת ויגש

פרק מד פסוק יח-

[מהדו"ב] "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני" - יש להבין מהו הדיבור שהיה יהודה רוצה לדבר באוזני יוסף שאומר "ידבר נא... באזני אדוני"?

תשובה - פירש יונתן בן עוזיאל⁷⁷ שבא יהודה אצל יוסף ואמר אני ערבתי על בנימין אצל אבי והבאתי אותו אצלך ועכשיו אם ישאל אבי ממני 'בנימין היכן הוא?' מה אומר לו, השיב לו: תאמר 'הלך החבל אחר הדלי' א"ל: זה הדבר שאומר לאבי מה כוונתו א"ל: גביעי הגיד לי שהיה לבנימין אח גדול ואתם השלכתם אותו לבור, וכן בנימין יושלך לבור וילך בדרך אחיו וזהו שתאמר לאביך בדרך מליצה 'הלך החבל אחר הדלי'.

אח"כ אמר יהודה ליוסף וכי אין אתה מכיר גבורתנו וחוזקנו וזהו שאמר "דבר באזני אדוני" בבי' של באזני רצה לרמוז לו ששנים ממנו הלכו לעיר שכם והחריבו אותה והרגו את כל אנשיה, באל"ף של באזני רצה לרמוז שאברהם זקננו ע"ה כיון שלילה אחד לקח פרעה את שרה אשתו באו עליו ועל עמו כמה נגעים גדולים, ורק אחרי שהשיב אותה ונתן לאברהם הרבה זהב וכסף וצאן נרפא מהנגעים, ובזי"ן ונו"ן של באזני רצה לרמוז שהם בא עליהם נגעים בשביל אשה ונקבה וכן אחי הרגו כמה וכמה אנשים בשביל נקבה, עכשיו שאתה לקחת ממנו זכר עונשך יהיה על אחת כמה וכמה, וביו"ד של באזני רצה לרמוז על דבר נקבה אחת הרגו אחי כמה אנשים בעיר שכם ואע"פ שהיו רק שנים, ועל אחת כמה וכמה עכשיו שאנחנו עשר איש כמנין יו"ד שאנחנו יכולים להרוג את פרעה וכל עמו וגם אותך ולהחריב את ממלכת מצרים ברגע⁷⁸.

⁷⁷ הובא במדרש תנחומא פרשת ויגש סימן ה בזה הלשון 'אמר יהודה ליוסף מה נאמר לאבא, א"ל אמור לאביך הלך החבל אחר הדלי, א"ל יהודה דין שקר אתה דן אותנו, א"ל יוסף אין לך דין שקר כמכירת אחיכם, א"ל יהודה נורא דשכם דליק בלבי, א"ל יוסף נורא דתמר כלתך אנא מטפי, א"ל יהודה רתח אנא ולית דמהימן לי, א"ל יוסף רתחא דידך אנא מתבר, א"ל יהודה עכשיו אני אצא ואצבע כל שווקים שבמצרי' בדם, א"ל יוסף צבעים הייתם מימיכם שצבעתם כתונת אחיכם בדם ואמרתם לאביכם טרף טרף, כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים אמר יוסף בלבו מוטב שאתודע להן ואל יחריבו את מצרים'.

⁷⁸ בבראשית רבה צג, ו הובא בזה"ל 'ידבר נא עבדך- יכנסו דברי באזנך, זקנתו של זה ע"י שמשכה פרעה לילה אחת לקה בנגעים הוא וכל ביתו דכתיב "וינגע ה' את פרעה" הזהר שלא ילקה אותו האיש בצרעת, אמו של זה לא מתה אלא מקללתו של אבא... הזהר שלא יחול בך קללה אחת ואותו האיש מת, שנים ממנו נכנסו לכרך אחד שלם והחריבוהו להלן בשביל נקבה כאן בשביל זכר'.

ואח"כ אמר יהודה לאחיו אחי 'נורא דשכס דליק בי' ר"ל אש הקנאה עכשיו דולקת בלבי כאש שכס שדלקה בליבם של שמעון ולוי ורוצה אני עכשיו לאבד את כל מצרים כשכס, מיד אמר יוסף ליהודה 'מיא דתמר כלתך יכבה יתה', כלומר העבר מעשה תמר כלתך על דעתך ששכבת אצלה ואותו המעשה 'יכבה' כמו מים את אש קנאתך, אח"כ אמר יהודה לאחיו: תראו כמה שווקים יש במצרים ונחריב אותם ונהרוג את כל מצרים מפרעה עד עבדיו ונצבע את ארץ מצרים מדמם, מיד הכה יוסף את ידו על הגביע ואמר 'יודע אני שכבר צבעים אתם שצבעתם את כתונת יוסף אחיכם בדם שער עיזים והבאתם אצל יעקב אביכם ואמרתם "חיה רעה אכלתהו"'.¹⁷

ואח"כ ששמע יהודה זה הדברים נח רוגזו ותמה וכי בא אליו יוסף?! "ויאמר בי אדוני" ר"ל ב"י הוא י"ב כלומר מ"י"ב שבטים אתה ולא השיבו יוסף דבר עד שבא אליו יהודה בבקשה ובתחנונים "ולא יכול עוד להתאפק לכל הניצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש איתו בהתודע יוסף אל אחיו וגו'¹⁸" ודו"ק.

---

¹⁷ מה, א.

הפטרת ויגש (יחזקאל)

[מהדו"ב] פרק לז פסוקים טו-יז - "ויהי דבר ה' אלי לאמר... קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו וקרב אתם אחד אל אחד... והיו לאחדים בידך"

יש להבין מה רצה יחזקאל להשמיענו בזו הנבואה?

תשובה- הובא במדרש¹⁷ פרשת ויחי על הפסוק "האספו והגידה לכם" הדא הוא דכתיב "ואתה בן אדם קח לך עץ...", ובא בעל תלפיות ופירש ב' הפסוקים, והקדים והביא משל ממדרש איכה וז"ל המדרש¹⁸ יחד מאתינס אתא לירושלם, אשכח חד מדוכא מטלקא נסביה ואובליה גבי חייטא, א"ל חייט לי הדין מדוכא תבירא, אפיק ליה איהו מלא קומציה חלא, אמר ליה שזור לי חוטינ ואנא חייט ליה עכ"ל וצריך לבאר הסיפור הנ"ל וכי בשביל מדוכה שבורה הולכים לחייט! ועוד מה כוונת החיט באומרו קח את החול הזה ושזור ממנו חוטים תחבר ואז אני יחבר את המדוכה?

אלא אמרו ז"ל 'מדוכה' היינו ישראל שבגלות המרה, שכל הזמן הם מוכים ומעונים כמו מדוכה, ומוכים הם כל כך עד שהם קרובים להישבר מחמת המכות האלו, ואדם חכם היה אותו אחד מאתינס והלך ושאל שאלה מרב בירושלים, שנמשל רב לחייט שמחבר פסוק א' מהתורה ופסוק א' מנביאים ופסוק א' מכתובים ודורש אותם יחדיו כמו חייט, א"ל אותו אדם לרב 'חייט לי הדין מדוכא תבירא' ורצה לרמוז לו ולשאול 'עד מתי ישראל יהיו בצער הזה של הגלות' א"ל עד שיחברו החול הזה, ר"ל ישראל נמשלו לחול אשר על שפת הים ואם יתחברו יחד ויהיו אגודה א' ולא יהיה שנאת חינם ביניהם אזי מתחבר המדוכה ולא יהיה עוד גלות, וז"ש המדרש "האספו" כלומר יהיו לאגודה אחת וכמו שכתוב "ואתה בן אדם קח לך עץ אחד" שגם בדור יחזקאל הנביא שאלו לו על גלות בבל, 'מתי אנחנו ניצולין?', והביא להם זה המעשה ואמר להם כאשר עץ אפרים ויוסף ועץ יהודה וחבריו יתחברו יחד ויהיו לאחדים בידי אז יבוא גואל.

¹⁷ בראשית רבה פרשה צח.

¹⁸ איכה רבה פרשה א.

פרשת ויחי

פרק מח פסוק ב-

[מהדו"ב] "ויגד ליעקב ויאמר הנה בנדך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה"

קשיא- בתחילה כתיב "הנה אביך חולה" ואחרי כן "ויתחזק וישב על המטה"? אלא אמרו ז"ל^ט כל המבקר את החולה נוטל אחד מששים מחוליו ולא אמרו אלא בבן גילו^י, ויעקב ויוסף נולדו בחד מזל והראיה "אלה תולדות יעקב יוסף" ובשעה שבא יוסף לבקר את אביו נתמעט אחד מששים מחוליו של יעקב ונתרפא מעט, וזהו שאמר הכתוב "ויתחזק ישראל וישב על המטה" "המטה, - גימטריא חמשים ותשעה מכאן שנחסר אחת מ-ס' מחוליו של יעקב.

פרק מט פסוק יג-

[מהדו"ק] "זבולון לחוף ימים ישכן והוא לחוף אנית וירכתו על צידן"- אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "זבולון לחוף ימים" למה אמר לחוף ימים והרי היה לו לומר ים? אלא היינו מים^{יא} ומים היינו תורה וכמו שכתוב^{יב} "הוי כל צמא לכו למים".

אמרו רבותינו זכרונם לברכה^{יג}: זבולון נתן כרגא של יששכר בשביל שיוכל לקרוא תורה, ולכך זכה שבתורה הזכירו את שמו ראשון ואחר כך את יששכר שכתוב^{יד} "שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך", ובכך נתנה לנו תורתנו הקדושה סימן, שצריך ליתן העשיר כרגא של תלמידי חכמים בשביל שיוכלו לקרוא בתורה, ואם נתן יזכה ע"י זה לעולם הבא ויראה בביאת משיח שרוכב על חמור שכתוב^{טו} "עני ורכב על חמור" והפסוק אומר על יששכר^{טז} "יששכר חמור גרם".

^ט נדרים לט, ב"מ ל:

^י כאן נוסף בכת"י משפט זה 'הקשה התוספות אי הכי יבקר את החולה שישים בנ"א ויתרפא מחוליו בתנאי שיהיו כולם בני גילו ולפינו בגמ' נדרים איתא שאלה זו ותוצאה ע"ש.

^{יא} אולי כוונתו כדברי החיד"א בפני דוד ז"ל 'אפשר במשז"ל דהמחזיק ביד הת"ח יושב במחיצת הת"ח ויודע תורה ז"ש לחוף ימים רמז לתורה שבכתב ובע"פ שנמשלו למים... ולכך כתב בלשון רבים.

^{יב} ישעיה נה, א.

^{יג} במדרש תנחומא.

^{יד} דברים לג, יח.

^{טו} זכריה ט, ט.

אופן אחר, זוכה שישב בפני אברהם אבינו עליו השלום שנקרא חמור, כמו
שאמרו: אברה"ם גימטריא חמ"ר.

"זבולון לחוף ימים" - לחו"ף נוטריקון: ח'מרא ו'רחני פ'ום ל'רבנן. 'חמרא' רמז
לחמור שיזכה הנותן לפום רבנן לראות בביאת המשיח הרוכב על החמור,
ו'ריחני' רמז שהעשיר שנותן כרגא לרבנן יוציא ריח טוב וכמו שכתוב^{ר"ז} "לריח
שמניך טובים".

---

^{רטי} בראשית מט, י"ד.
^{ר"ז} שיר השירים א, ג.

הפטרת ויחי(מלכים א)

[מהדו"ב] פרק ב פסוק א- "ויקרבו ימי דוד למות..."

קשיא- מה כוונתו במה שמזכיר כאן לשון ויקרבו שלא שמענו כמותה?

ועוד קשיא- למה עד עכשיו בכל מקום היה אומר 'המלך דוד' וכאן לא אמר המלך דוד, והרי אפילו על פרעה הרשע אמר תואר מלך אחר מיתתו שנאמר "וימת מלך מצרים"^{ר"ח} "וא"כ למה על דוד המלך ע"ה לא אמר כאן?

ועוד קשיא- למה רק בשעת מותו ציוה דוד את שלמה בנו את הדברים האלה ולא לפני זה?

תשובה לשאלה א'^{ר"ט} כל מי שהולך למות ולא הגיע לימי אבותיו אומר הכתוב עליו לשון ויקרבו, כלומר קרבה מיתתו במהרה ולא חי כאביו, ו-ג' מוזכר שמתו קודם שהגיעו למניין שני חיי אבותיהם ובכולם נאמר ל' קירבה וסימנך "לא ימד" יעקב משה רע"ה ודוד, אברהם חי קע"ה שנה ויצחק ק"ף אבל יעקב חי רק קמ"ז שנים ולכן כתוב עליו "ויקרבו ימי ישראל למות", עמרם חי קל"ז ומשה רע"ה חי ק"ך ולכן כתוב עליו "הן קרבו ימיו למות", בועז עובד וישי חי ת' שנה ודוד חי ע' שנה ולכן כתוב עליו "ויקרבו ימי דוד למות".

תשובה לשאלה ב' זה שלא אמר המלך דוד הוא כיון שאמר שלמה^{ר"ב} "ואין שלטון ביום המות" ומה שפרעה כתוב עליו "וימת מלך מצרים" אמרו רז"ל^{ר"כ"א} שחי היה ולא מת אלא נצטרע, ובא הדבר ללמדנו מוסר ודרך ארץ שלא היה גיבור בעולם כמו דוד המלך ע"ה שהרי היה ממית ת"ת אנשים בפעם א'^{ר"כ"ב} והתפלל לה' ואמר 'כתיב^{ר"כ"ג} "יפול מצדך אלף" ולמה אין אני הורג אלף אלא ת"ת? וא"ל: הקב"ה על דבר אוריה החתי^{ר"כ"ד}, ועכשיו בשעת מותו סר שלטונו ולא אמרו עליו תואר מלך, וז"ש הנביא^{ר"כ"ה} "ואל יתהלל גיבור בגבורתו..." ועוד

^{ר"ח} שמות ב, כג.

^{ר"ט} כל תשובה זו הובאה במדרש אגדה על פסוק "ויקרבו ימי ישראל..."

^{ר"י} קהלת ח, ח.

^{ר"כ"א} הובא במדרשים וברש"י על הפסוק הנ"ל.

^{ר"כ"ב} שמואל ב, כג, ח.

^{ר"כ"ג} תהילים צא, ז.

^{ר"כ"ד} אולי כוונתו שמכך משמע שהיה אף יותר גיבור והיה יכול להפיל אלף, אלא שגרם החטא.

^{ר"כ"ה} ירמיה ט, כב.

אמרו רז"ל על הפסוק^{ר"ב} "אדם להבל דמה ימיו כצל..." בשעת המוות כל בני האדם שווין וז"ש אדם - שהוא אדה"ר, להבל - שהוא בנו דמה, וכיון שכל בני האדם שווין ואין הפרש ביניהם אם כן למה לבני אדם שיהיו מתגאים בעושר או בגבורה או בחיים שהכול הבל וריק.

תשובה לשאלה ג'- לפי שמה שמצווה אדם בשעת מיתה את בנו או קרובו נחקק בליבו יותר ויותר ממה שמצווה בחייו, וכמו שראינו שכל הנביאים ציוו בשעת מותם וכן יעקב אבינו בשעת מותו ציווה לבניו, ועוד הביאו בספר חסידים מעשה בחסיד א' שאשתו צדקת ולא היה להם בנים ולעת זקנתם הולידו בן א' וכשגדל יצא לתרבות רעה והיה הולך רכיל וגונב ומוסר, הלכו הקהל ואמרו לאביו א"ל: 'המתינו ובשעת מותי אני ייסר אותנו ואצווה אותנו שיפסיק', ובשעת מותו הלכו הקהל לבקר אותו וגם להזכיר לו שיצווה בנו, אמר אותו חסיד לבנו 'דבר א' אני מצוה עליך שכל ימיך תדבר אמת ולא תשקר' וקיבל עליו, רגזו הקהל וגוי' ואחר זמן נעשה הבן הזה חסיד שכאשר רצה ללכת ולומר רכילות או לגנוב או למסור היו שואלים אותו להיכן אתה הולך והוא על כורחו היה אומר אמת והם היו נזהרים מאליהן, וכיון שראה שלא נעשתה מחשבתו הפסיק לגנוב והיה לאיש אחר ולצדיק וחסיד.

סליק ספר בראשית

---

^{ר"ב} תהילים קמד, ד.

ספר שמות

הפטרת שמות (ירמיה)

[מהדו"ב] פרק א פסוקים ד-ה - "ויהי דבר ה' אלי לאמר בטרם אצרך וגו'
נביא לגוים נתתיך"

קשיא- מה הפירוש "נביא לגוים נתתיך" והלא ראינו שניבא לישראל?

תשובה- הובא במדרש^{רכ"ו} 'אנכי ה' אלהיך הה"ד^{רכ"ח} "מי לא יראך מלך הגוים..."
ויש להבין מה שייכי זה לזה?

אלא בזמן שניבא ירמיה נבואה זו אמרו לו ישראל: למה קראת ישראל בשם גוים ואמרת "מי לא יראך מלך הגוים"? אמר להם ירמיה: אני כשהתחלתי נבואותיי אמר לי הקב"ה "בטרם אצרך וגו' נביא לגוים נתתיך" ושאלתי את ה' יתברך למה אתה קורא לישראל בשם גוים? א"ל מהו הסימן של ישראל אמרתי: רחמנים ביישנים גמלנים שסימנך גבר' ושוב שאלני 'מהו הסימן של עובדי ע"ז אמרתי ההפך אכזרים וכו', ציוה השי"ת למלאך א' והולכני למקום פלוני וראיתי שהקימו צלם א' מזהב והיו מקטירים ושורפים בניהם לצלם וא"ל השי"ת ראה שהם אכזרים יותר ויותר מן הגוים שעובדי ע"ז ולכן נקראים גוים ולכן אף אני אמרתי 'מלך הגוים', והבנו מזה שכל ישראל שאין לו רחמנות אינו בכלל ישראל וכמו גוי הוא שלא קיבל מסיני "אנכי ה' אלהיך" וז"ש המדרש "אנכי ה' אלהיך" הדא הוא דכתיב "מי לא יראך..."

[מהדו"ב] פרק ב פסוקים ב-ג - "הלך וקראת באזני ירושלים... כה אמר ה'
זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה
קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו רעה תבא אליהם..."

קשיא- מהו הפירוש של "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה"? **ועוד** מדבר היינו ארץ לא זרועה ולמה מאריך כל כך? **ועוד** מהו שאומר אחריו "קודש ישראל לה" עד עכשיו לא היו קודש? **ועוד** כתיב "כל אוכליו יאשמו" ומי אכל את ישראל?

^{רכ"ו} שמות רבה פרשה כט.
^{רכ"ח} ירמיהו י, ז.

תשובה לשאלה א- כשהוציא משה את ישראל ממצרים כולם יצאו אחריו ולא אמרו למשה להיכן אתה מוליך אותנו, והלכו אחריו בלא אכילה ובלא שתייה ובלא צידה במדבר שמש מקום נחשים ועקרבים ובטחו בישועת ה' והלכו וזה פירוש מה שאמר "זכרתי לך חסד נעורֶיך לכתך אחרי במדבר".

תשובה לשאלות ב-ד- יש לנו דין שישראל שהיו לו בהמות קדשים והיה יכול להוליכם בדרך קצרה והוליכם בדרך ארוכה מעל, אבל הוליכם בדרך ארוכה ואם היה מוליכם בדרך הקצרה היו נפסדות שיש שם חיות רעות או גנבים לא מעל, וישראל נקראים צאן שנא^{רכט} "אתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם" והיו אומות העולם אומרים לישראל אתם אינכם קודש אלא חול, שאם הייתם קודש למה לא הוליד אתכם הקב"ה בדרך קצרה שנא' "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר" ומדוע הוליד אתכם ה' במדברות שוממים מ' שנה, אלא ודאי אתם חול ואינכם צאן קודש, והיו ישראל מרננים לפני ה' ואומרים 'אתה ביזת אותנו לעיני הגוים, ולא רק זאת אלא אף כשראו הגויים שאנחנו חול בא נבוכדנאצר ואכל אותנו ובז ממנוננו'.

ולכן בא הקב"ה ואומר לישראל "במדבר בארץ לא זרועה" כלו' ודאי אתם נקראים צאן קדושים וזה שילכתך אחרי במדבר' מ' שנה לטובתכם היה בשביל שארץ ישראל לא הייתה זרועה, שכששמעו הכנענים שהולכים ישראל לגרשם מארצם באו והחריבו את כל הבתים הטובים ועקרו את כל האילנות וסתמו כל מעיינות המים בשביל שיבואו ישראל ויראו שהארץ שממה ויחזרו, ולכן הקב"ה המתין מ' שנה וכיון שראו הכנענים שלא באו ישראל אמרו בודאי נחמו מלבוא עלינו וחזרו ובנו בתים ונטעו אילנות ופתחו את כל מעיינות וזה פירוש הפסוק **'במדבר בשביל שבארץ ישראל לא זרועה הקרקע'**, וז"ש אחריו "קודש ישראל לה" שעכשיו יודעים כל האומות שקודש ישראל לה' ולא חול ולכן **כל אוכליו יאשמו רעה תבוא אליהם** וכל שיאכל דינר מישראל "יאשמו", וזה שנמסרתם ביד נבוכדנאצר בשביל עונותיכם היה.

---

^{רכט} יחזקאל לד, לא.

הפטרת וארא (יחזקאל)

[מהדו"ב] פרק כט פסוק יח- "בן אדם נבוכדנצר מלך בבל..."- כל הפטרה זו מדברת על מלכי אומות העולם שכיון שרואים שהקב"ה מדבר בעדס מתגאים יותר ויותר לפני הקב"ה, אבל ישראל כשנראה להם הקב"ה הם משפילים עצמן יותר ויותר וכמו שאמר אברהם "אנכי עפר ואפר"^{רל} "וכן יעקב אמר"^{רלא} "קטנתי מכל החסדים...". וכן יוסף אמר"^{רלב} "את האלהים אני ירא", וכן משה ואהרן אמרו"^{רלג} "ונחנו מה", ודוד כשמלך אמר"^{רלד} "אנכי תולעת ולא איש", אבל פרעה כשהגיע למלכות ולשלטון אמר"^{רלה} "לי יאורי ואני עשיתיני", וכן נבוכדנצר אמר"^{רלו} "תחתוהי תטלל חיות ברא ובענפוהי ידורן צפרי שמיא" ואמר"^{רלז} "אעלה על במתי עב אדמה לעליון", וכן סנחריב אמר"^{רלח} "מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלים מידי".

וכן חירם התגאה ואמר"^{רלט} "אל אני מושב אלהים ישבתי בלב ימים" שכשלמה המלך רצה לבנות את ביהמ"ק שמע על חירם שהוא חכם בכל מיני חכמות ושלח אחריו ובא אצלו והיה אצלו עד שבנה את בית המקדש, ובשביל כך הקב"ה נתן לו שכרו והמליך אותו והראה לו גן עדן שבארץ וחי שנים הרבה, וכיון שראה כן נתגאה יותר ואמר בודאי אני אל והלך ובנה ז' רקיעים באוויר, ועוד אמר 'הקב"ה יושב בלב ימים גם אני כן' והלך ובנה רקיעים בלב ימים והביא עימו מגן עדן אבנים טובות ומרגליות ועשה מהם שמש וירח וכוכבים ורקיע אי עשה משהם.

ועל כן בא יחזקאל הנביא לנבוכדנצר ואמר לו: כה אמר ה' לך לעיר צור ונקום בחירם על מה שעשה, ואמר נבוכדנצר: הוא יושב באוויר והיאך אני יכול ללכת להילחם איתו? א"ל יחזקאל: גם אני שאלתי שאלה זאת את השי"ת ואמר לי 'אני שולח מלאך ומוריד אותו לארץ או אני מביא מלאך ומוליך אותו לרקיע שהוא שם ואתה תורידהו ונבוכדנצר ינקום ממנו נקמה' ואח"כ הלך נבוכדנצר

^{רל} בראשית יח, כז.

^{רלא} שם לב, יא.

^{רלב} שם מב, יח.

^{רלג} שמות טז, ז.

^{רלד} תהילים כב, ז.

^{רלה} יחזקאל כט, ג.

^{רלו} דניאל ד, ט.

^{רלז} ישעיהו יד, יד, ובמדרש תנחומא פרשת וארא סימן ח.

^{רלח} ישעיהו לו, כ.

^{רלט} יחזקאל כח, ב.

ועשה עימו מלחמה והיית שלח מלאך והוליד יחזקאל הנביא למעלה מהרקיע והוריד חירם עם אימו ונתנו ביד נבוכדנצר וכו' כל זה הובא בתלפיות^{רמ}, ואחר כל זה אמר היית ליחזקאל בהפטרנו אמור לנבוכדנצר 'איני מקפח שכר שום בריה וכיון שאתה טרחת גדולה להילחם עם חירם מלך צור וכל נכסיו ירדו שאול ולא היה לך ולחיילך כלום, לכן תחתיו אני נותן לך את מלך מצרים ונכסיו וז"ש הנביא כאן^{רמא} 'בן אדם נבוכדראצר מלך בבל העביד את חילו עבדה גדלה אל צר ... ושכר לא היה לו ולחילו מצר על העבדה אשר עבד עליה: לכן כה אמר ה'... הנני נתן לנבוכדראצר מלך בבל את ארץ מצרים ונשא המנה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר לחילו'.

---

^{רמ} מדרש תלפיות אות ח ענף חירם עמוד קכו.
^{רמא} פסוקים יח - יט.

פרשת בא

פרק י פסוק א-

[מהדו"ב] "למען שתי אותתי אלה בקרבו"- כל המכות שהביא הקב"ה על המצרים סימנם דצ"ך עד"ש באח"ב, קשיא- למה דווקא המכות הללו הביא עליהם ולמה דווקא כסדר הזה?

תשובה- הובא במדרש תנחומא^{רמב} 'אמרו רבותינו ז"ל כטכסיס של מלכים הביא הקדוש ברוך הוא עליהן את המכות, מלך בשר ודם כשמדינה מורדת בו משלח עליה לגיונות ומקיפים אותה ובתחילה סוכר אמת המים שלהם חזרו מוטב, ואם לאו מביא עליהם קלאנים בשביל להפחידם והיינו חילות שמרעישות ברעש גדול כמצהלות סוסים ומרכבות כעניין שכתוב^{רמג} "וסוס דוהר ומרכבה מרקדה" שמרעישים הלב ומקרקרין בני מעיו של אדם מגודל הפחד, חזרו מוטב ואם לאו יורה בהם חצים, חזרו הרי מוטב ואם לאו מביא עליהם ברבריים- היינו ששולח בעד עמים רבים מארצות רחוקות ומלשונות נכרים שיבואו לעזור לו להלחם כי רואה שיצטרך למלחמה שלא חוזרים בהם המורדים, חזרו מוטב, ואם לאו מביא עליהם דורמוסיות -פ"י שולח רוכבי סוסים עליהם לרוץ סביבות הארץ להרוג המקנה, חזרו מוטב ואם לאו מתקרב יותר וזורק עליהם נפט-בשביל להרוג החילים שיצאו להילחם איתו, חזרו מוטב, ואם לאו מתקרב לעיר הנצורה ומשליך עליהן אבני בליסטראות להרוס חומות העיר, חזרו מוטב, ואם לאו נכנס לעיר עם כל החילים שבאו מארצות רחוקות וכובש העיר, חזרו מוטב, ואם לאו אוסר אותן בבית האסורים, חזרו מוטב, ואם לאו הורג גדולים שבהם.

כך הקדוש ברוך הוא בא על מצרים כטכסיס של מלכים בתחלה סכר אמת המים שלהם שנא' "ויהפך לדם יאוריהם" לא חזרו הביא עליהם קלאנים אלו צפרדעים שהיו שורקים ומשמיעים קולות, לא חזרו ירה עליהם חצים אלו הכנים שנא' "ותהי הכינם באדם ובבהמה" שהיו נכנסים בגופם של מצרים כחצים, לא חזרו הביא עליהן ברבריים זה ערוב שנא' "ישלח בם ערוב", לא חזרו הביא עליהם דורמוסיות זה הדבר שהרג את מקניהם, לא חזרו הביא עליהם נפט זה השחין, שנאמר "ויהי שחין אבעבועות פורח באדם", לא חזרו

^{רמב} פרשת בא סימן ד, וברבינו בח"י.

^{רמג} נחום ג, ב.

השליך עליהם אבני בליסטראות זה הברד, לא חזרו גירה בהן אוכלוסין הרבה זה ארבה, לא חזרו חבשן בבית האסורים זה חשך שנאמר "ויהי חשך אפלה", לא חזרו הרג גדולים שבהם שנאמר "וה' הכה כל בכור" עכ"ל

ובהמשך המדרש שם איתא 'וכל מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים עתיד הוא להביאם על אדום שנא' "כאשר שמע על מצרים יחילו כשמע צר"^{רמ"ד} אמר רבי אלעזר כל מקום שכתוב צור מלא במדינת צור הכתוב מדבר, וכל מקום שכתוב צר חסר במלכות רומי הכתוב מדבר שהיא מצרה לישראל, במצרים דם ושם דם שנא' "דם ואש ותימרות עשן", במצרים צפרדעים שקולם קשה ובאדום כתיב "קול שאון מעיר קול מהיכל", במצרים כינים^{רמ"ה} ובאדום כתיב "ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית", במצרים ערוב ובאדום כתיב "וירשוה קאת וקפוד וינשוף ועורב", במצרים דבר ובאדום כתיב "ונשפטתי אתו בדבר ובדם", במצרים שחין ובאדום כתיב "המק בשרו והוא עומד על רגליו", במצרים ברד ובאדום כתיב "ואבני אלגביש", במצרים ארבה ובאדום כתיב "...בן אדם... אמור לציפור כל כנף... הקבצו ובאו", במצרים חושך ובאדום כתיב "ונטה עליה קו תהו ואבני בוהו", במצרים מכת בכורות ובאדום כתיב^{רמ"ו} "כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד ועל עם חרמי למשפט: חרב לה' מלאה דם הדשנה מחלב... כי זבח לה' בבצרה... וירדו ראמים עמם".

ועוד כתב רבינו בחי"ר^{רמ"ז} טעם למה הקב"ה הביא למצרים מכות הללו שהם דצ"ך עד"ש באח"ב, בשביל שכל מידותיו של הקב"ה מידה כנגד מידה, שעיקר ביטחונם היה היאור שהיה משקה שדותיהם וכרמיהם ושעבדו לישראל לשאוב את מימיהם לפיכך היו מימי היאור לדם. והיו מעוררים ישראל משנתם ומקימים אותם ממטותם בלילה לעבוד עבודת פרך והיו מקרקרים ישראל מתוך הסבל מכאב לב, ולפיכך הביא עליהם צפרדעים בחדריהם ועל מטותיהם שנאמר^{רמ"ח} "ובחדר משכבך ועל מטתך" והיו הצפרדעים מקרקרים במעיהם. מנעו מישראל מרחצאות והיו הכנים מצערים אותם לפיכך הרחישה אדמתם כנים. היו מצוים על ישראל צודו לנו חיות כגון אריות ודובים ולכך הביא עליהם ערוב. היו משתעבדים בהם לרעות מקניהם, לכך שלח בהם דבר. היו

---

^{רמ"ד} רש"י - "כאשר שמע למצרים - אשר שמעו על מצרים שהבאתי עליהם עשר מכות... יחילו - יבהלו כשמע - השומעים כשיצא שמע צור...
^{רמ"ה} שיצאו מעפר הארץ.
^{רמ"ו} דעת ר"מ שם במדרש.
^{רמ"ז} פרק יב, כט.
^{רמ"ח} שמות ז, כח.

משתעבדים בהם לחמם להם חמין הביא עליהם שחין. היו סוקלים אותם באבנים הביא עליהם ברד. היו גוזרים עליהם להיותם כורמים בכרמיהם הביא עליהם ארבה להשחית הפירות. היו מסגרים אותם בבית האסורים בבתי כלאים ובמקומות החשך הביא עליהם חשך. חשבו להרוג ישראל הנקראים בכורו של הקדוש ברוך הוא שנאמר^{רמט} "בני בכורי ישראל" לפיכך הרג בכוריהם הה"ד "וה' הכה כל בכור".

ובידי יוסף הובא טעם נכון אחר לעשרה מכות שהוכו המצרים^{רז} וז"ל 'ונראה כי בדרוש זה יובנו טעם אלו המכות שהביא האל יתברך במצרים, שבאו הרעות והמכות להם בסדר הרעות שעשו הם לישראל כי האל יתברך מודד מדה כנגד מידה אפי' קב וחצי קב תימן ועוכלא שהיא מדה קטנה, והוא- כמו שהם תחילה השליכו "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"^{רנא} ואכלו אותם הדגים לכן עשה תחילה המכה שהיאור יהפוך לדם ומתו הדגים שאכלו ילדי העברים, אח"כ היו בוכות ומקרקרות אימותיהם על בניהם דג' לבכי לכן עלו הצפרדעים שהיו מקרקרין בבתיהם, אח"כ שלושים יום לגיהוץ ותספורת ולא היו מכבסים ומגהצים ומסתפרין ועושים כינים לכן בא עליהם אחר הצפרדעים כינים, אח"כ נכנסו המצרים בתחבולה אחרת שראו שהיו מצפינים ומטמינים הילדים לכך היו מתערבים המצרים עם היהודים וכדאמרו ז"ל^{רנב} "ולא יכלה עוד הצפינו^{רנג}" למה לפי שהמצרים היו הולכים בכל בית ובית שהיו חושבין שנולד שם תינוק ומוליכין לשם תינוק מצרי קטן והיו מבכין אותו כדי שישמע תינוק ישראל קולו ויבכה עימו דכתיב^{רנד} "אחזו לנו שועלים שועלים קטנים" באופן שמתחילה היו דרים היהודים לבדם ואח"כ נתערבו אלו עם אלו וכמו שפי'^{רנה} על פסוק "ויהי כי יראו וכו' ויעש להם בתים^{רנו}" שהיה לו לומר 'להן' אלא קאי למצריים בתים אצל היהודים ונתערבו אלו עם אלו שפרעה עשה להם עירוב בתים ולכן בא להם מכת הערוב.

^{רמט} שם ד, כב.

^{רנ} פרשת וארא דרוש שלישי.

^{רנא} שמו' א, כב.

^{רנב} סוטה יב, עמוד א.

^{רנג} ב, ג.

^{רנד} שה"ש ב, טו.

^{רנה} במדרש שכל טוב ובפסיקתא זוטרתא.

^{רנו} א, כא.

ואח"כ מפני טורח העבודות לא היו יכולין לרעות צאנם ולהחיותם במרעה הטוב
לכך בא הדבר במקנה מצרים, ואח"כ שראו שהיו מטמינים הילדים ולא היו
מצליחים בזה שעדיין היו רבין ופרין פירשו אותם מדרך ארץ כאומרים ז"ל^{רנ}
"ויענונו" זה פרישות דרך ארץ כאילו היו מוכי שחין שפורשים מנשותיהן לכן
בא עליהם מכת השחין, ואח"כ גדל גלותא כל כך שהיו רוגמין אותם באבנים
כשהיו הולכין לבקש תבן לכך בא להם מכת הברד שרוגמים אותם מן השמים,
והיו אוכלים תבואות ישראל כדי שלא ייקחו התבן לכך בא להם הארבה, אח"כ
בא להם חושך ולבני ישראל היה אור שהיו קמים בחושך בחצות הלילה
להשלים תוכן הלבנים והיו משכימי קום ומאחרי שבת עד הנשף יען ביום היו
הולכים לבקש התבן בא להם מדה כנגד מדה החושך, והיו מכים הגדולים
ושוטרי בני ישראל לכך הביא עליהם מכת הבכורות והגדולים מדה כנגד מידה
עכ"ל.

פרק יא פסוק א-

[מהדו"ב] "עוד נגע א' אביא על פרעה... ואחרי כן ישלח אתכם מארצו כשלחו
כלה"- כשאומר כשלחו משמע כמו אותו פעם ששילח, והיכן שילח? אלא כמו
אותו פרעה שכתוב עליו "וינגע ה' את פרעה... ואת ביתו על דבר שרי אשת
אברם... ויצו עליו... וישלחו אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו"^{רנא} שאחר שקיבל
המכות ונגעים ונתן דורון לשרה ולאברהם ליוה אותם ד' אמות, כן עתה ישלחם
פרעה וילווה אתכם, וכששמע כן משה היה ירא ואמר לפני הי"ת 'רבשיע בשכר
ד' אמות שליוה פרעה לשרה ולאברהם נשתעבד בבניו ד' מאות שנה"^{רנב} עכשיו על
אחת כמה וכמה כשילוהו ס' ריבוא ח"ו יעשה כליה לישראל וזהו שאמר
"כשלחו כלה", אמר הי"ת למשה בשבילך איני מניח שילוה את ישראל אלא
"גרש יגרש אתכם מארצו".

^{רנ} פסיקתא זוטרתא פרשת אמור ופרשת כי תבא, יומא עד: ועוד.

^{רנא} בראשית יב, יז-כ. וכתב המהרש"א בסוטה מו: בח"א 'ויצו עליו גו' וישלחו אותו גו'. ...ונראה לפרש כיון
דוישלחו גו' קאי נמי אאת כל אשר לו שפירשו כסף וזהב ומקנה שזכר ע"כ וישלחו מלשון לוויה דנופל בהם לשמרם
בדרך אבל לשון גרושין לא שייך כלל במטלטלים וק"ל: עכ"ל ועיין מכילתא ריש פרשת בשלח על הפסוק 'ויהי
בשלח' ועיין בתורה תמימה שם במה שמגיה ובהסברו הערה ז.

^{רנב} מסכת סוטה מו: וכתב המהרש"א שם 'בשביל ד' פסיעות כו' נשתעבד בבניו כו'. השיעבוד ודאי לא היה
בשביל זה וכי מה פשע אברהם שליווהו אלא השיעבוד נגזר בגזירת בין הבתרים בשביל שאמר במה אדע גו'
אלא שלא זכר שם אצל מי יהיו משועבדים ובזכות הארבע פסיעות שליווהו פרעה זכה שאצלו יהיו משועבדים'
וכ"כ בתורה תמימה בבראשית פי"ב הערה כ. ועפ"ז צריך לבאר שמה היה ירא מכך שאם יהיה עוד גלות היא
תהיה במצרים שהמצרים היו אכזרים לישראל עד מאד.

[מהדו"ב] "דבר נא באזני העם ושאלו איש מעת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב"- באו רש"י והגמ"ר^ט והקשו שבכל מקום שאומר נא אינו אלא לשון בקשה, ומדוע הקב"ה עכשיו מבקש ממשה ולא מצווה את משה? אלא אמרו ז"ל אמר הקב"ה למרע"ה בבקשה ממך אמור אל ישראל שינצלו את מצרים, שמא יאמר אותו צדיק "ועבדום וענו אותם"^{טא} קיים בהם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם עכ"ל, וכוונת חז"ל שבברית בין הבתרים אמר הקב"ה לאברהם אע"ה "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנוכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול",

וקשה- שהרי אנו ראינו שאבותינו לא היו במצרים כי אם ר"י שנה ותוקף גלותם היה פ"ו שנה כמנין אלהים^{טב}, וא"כ יש לקב"ה פתחון פה על אברהם ע"ה ויכול לומר לו 'בניך לא עבדו ת' שנה בשביל שיצאו אח"כ ברכוש גדול' וא"כ למה אמר למשה רע"ה בבקשה ממך וכו'?

אלא צריכים אנו להקדמה קטנה ולמשל: איש אחד אמר לבונה אחד רוצה אני לבנות בית כזה וכזה, אמור לי כמה כסף וכמה ימים צריך עד שתבנה בית זה, אמר לו הבונה: ה' שנים ות"ק זהובים צריך בשביל לבנות בית כזה, אמר לו: א"כ בנה לי, והלך הבונה והביא עימו ד' בונים אחרים ובנה אותו בשנה אחת, ואמר בעה"ב לאותו בונה אתה אמרת לי שתבנה אותו ב-ה' שנים ועכשיו שבנית אותו לשנה אחת לא תיקח ממני ת"ק כי אם ק' זהובים שהוא שכר שנה אחת? ע"כ, ובוודאי שבעה"ב טועה, שהרי בגלל שהבונה הוסיף על עצמו ד' בונים אחרים נגמרה בנית אותו הבית בשנה אחת ואם היה הוא עצמו בונה לא היה יכול לבנות את הבית בשנה אחת כי אם בה' שנים, ולפיכך ודאי שצריך ליתן לו ת"ק זהובים.

והנמשל הוא- שתוקף גלותם של ישראל היה רק פ"ו שנה ומצד הדין היו צריכים להיות ת' שנה בגלות קשה, אלא שישראל צריכים היו ללדת כל פעם ילד אחד כמנהג העולם, אבל כיון שהיו מולידים שישה שישה בכרס אחד

^ט ברכות ט.
^{טא} בראשית טו, יג.
^{טב} מדרש תנחומא פרשת בא סי' ז'.

ממילא נתקצרה הגלות, ו-ה' פעמים פ"ו עולה ת"ל^{רסג} וכמו הבונה שהוסיף לעצמו ד' בונים אחרים ובנה את הבית, כך הם ישראל.

ולכן עכשיו אומר הקב"ה למשה רבינו ע"ה 'בבקשה ממך לך תאמר לישראל "וישאלו איש..." שמא יאמר אותו צדיק "ועבדום וענו אותם קיים בהם" ב-פ"ו שנה שהיה תוקף גלותם של שישה שהיו נולדים בכרס א' אבל "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם' ודו"ק.

פרק יג פרק ג-

[מהדו"ב] "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזקת יד הוציא ה' אתכם מזה"^{רסד} - ועוד בכמה מקומות שמוזכר ענין יציאת מצרים^{רסד} כתוב שהקב"ה הוציא אותנו ביד חזקה,

קשיא- להבדיל אלף אלפי הבדלות כש-ב' מלכים מבשר ודם עושים מלחמה זה עם זה ואחד מנצח והשני לוקה או נהרג- זהו מדתו של עולם, ועל אחת כמה וכמה כש-ב' אנשים עושים זה עם זה מלחמה שאם ניצח מי שהוא בעל כח ובעל בשר את החלש אין לו כ"כ שבח בניצחונו, וא"כ אף כאן שה' יתברך ניצח את פרעה אין לו כ"כ שבח בזה שהוא הגיבור, וברור מהתחלה שפרעה לא ינצח ולמה כתוב על הקב"ה "ביד חזקה..."^{רסד}, ורק ח"ו אם היה פרעה נוצחו היה לפרעה שבח שניצח את הגיבור ואז היה שיך לומר ביד חזקה ובזרוע נטויה?

תשובה- בגלל שבזמן שהיו ישראל במצרים היו כולם עובדי ע"ז וכל דרכם ומנהגם היה כמצרים, וזהו שהובא בגמ'^{רסה} אמר שר מצרים להקב"ה מה נשתנו אלו מאלו הללו מגדלי בלוריות והללו מגדלי בלוריות הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז וגוי, והקב"ה "ורחמיו על כל מעשיו" הוא וח"ו עשה שלא כדין עם מצרים שטבע אותם בלתי עונש וגאל את ישראל שלא היו ראויים לגאולה כדין, ועל זה נאמר "ביד חזקה" שח"ו לא נעשה כדין אלא נעשה באונס וביד חזקה ובזרוע נטויה.

^{רסג} ובה אתא שפיר מה שכתוב בפ"ב פ"מ "ומושב בני ישראל...שליש שנה וארבע מאות שנה", שהיו כביכול ארבע מאות ושלושים שנה במצרים.

^{רסד} שמות פרק ו' פסוק יא', פ"ג פסוק ט, דברים פ"ה פס' יד, פ"ו פס' כא, פ"ז פסוק ח', פ"ט פסוק כו, פ"כ פס' ח. ^{רסה} זוהר כרך ב' (שמות) פרשת תרומה(דך קע, ע"ב), פסיקתא דרב כהנא פסיקא ה ועוד

אמרו בגמ' על זיווג איש ואישה^{רסו} קשה לפני הקב"ה לזוגם כקריעת ים סוף וכן גבי פרנסה ומזון כתיב קשה לפני הקב"ה כקריעת ים סוף^{רסז} שנא'^{רסה} "לגוזר ים לגזרים" וסמך ליה "נותן לחם לכל בשר", **ויש להבין**- וכי קשה לפני מי שאמר והיה העולם ברגע אחד ואם יעלה ברצונו ברגע א' מחזיר את העולם לתוהו ובוהו לקרוע את ים סוף? והרי אליהו ז"ל קרע את המים והלך ביבשה והוא א' מאלף אלפים של עבדיו של קב"ה ק"ו הוא שמלא כל הארץ כבודו שעושה כן, ומדוע אמרו ז"ל 'קשה לפני'?

אלא העניין הוא כמו שביארנו לגבי הביטוי 'יד חזקה' וכוונת הגמ' שקשה לפניו דין זה כדין קריעת ים סוף, מה דין קריעת י"ס היה באונס וביד חזקה שנעשה ח"ו אכזרי למצרים ועשה שלא כדין, אף כאן קשה לפניו להמית פלוני בעל ממון בשביל שינחל פלוני עני את ממונו ויהיה עשיר ויהיה לו פרנסה, וכן קשה לפניו להמית איש זה בשביל שתהיה אשתו אלמנה ותינשא לאיש אחר שהיא בת זיווגו.

---

^{רסו} סוטה ב., וסנהדרין כב.
^{רסז} פסחים ק"ח.
^{רסה} תהלים קלז.

הפטרת בא (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק יח פסוק ז- "בעת היא יובל שי לה'... עם ממושך ומורט"- על דרך הפשט ראיתי בספר תנא דבי אליהו^{רס"ט} על הפסוק בישעיה^{רע"ג} "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על הר קדשי ירושלם אמר ה' כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור" שבמהרה בימינו בעגלא שיבוא מלך המשיח יביאו כל הגוים מנחה לה', ויאמרו זה לזה איזה מנחה ראויה לה' צבאות הלא כל הכסף והזהב משלו הוא שנא "לי הכסף" אלא יאמרו כל הגוים שכל המלכים שיש יהודים תחת ממשלתם יתנו להם ממון הרבה וילבישו אותם בגדים נאים וירכיבו אותם בסוסים נאים וילכו אחריהם בכבוד גדול עד שיגיעו לבית המקדש, וז"ש "והביאו...מכל הגוים" שאומות העולם יביאו מנחה לה' את כל אחיכם כשהם רוכבים בסוסים ובצבים ובכרכרות להר קדשי ירושלים כמו שבני ישראל מביאים את המנחה הטהורה בכלי טהור.

וגם כאן זהו שורש הנבואה, ש'בעת ההיא' היינו יום שיבוא מלך המשיח, ישראל שהיו עם ממושך וממורט וגוי יובילו אותם הגוים מנחה לה'^{רע"א}, ששי ומנחה לשון א' הוא, ולא היה ולא יהיה כבוד לישראל כמו היום ההוא ועוד אמרו על אותו היום^{רע"ב} "והיו מלכים אומנים".

ועוד אמרו בגמ'^{רע"ג} 'שבזמן הגאולה עתידה מצרים שתביא דורון למשיח, כסבור שאינו מקבל מהם, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשיח: קבל מהם, אכסניה עשו לבניי במצרים, מיד^{רע"ד} "יאתיו חשמנים מני מצרים", נשאה כוש קל וחומר בעצמה: ומה הללו שהשתעבדו בהן כך, אני שלא השתעבדתי בהן - לא כל שכן? אמר לו הקדוש ברוך הוא: קבל מהם, מיד^{רע"ה} "כוש תריץ ידיו לאלוהים". נשאה מלכות רומי הרשעה קל וחומר בעצמה: ומה הללו שאין אחיהן - כך, אנו שאנו אחיהן - לא כל שכן? אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריא'ל: ^{רע"ו} "גער חית קנה...קרבות יחפצו" ר"ל אל תקבל מהם שהם היו מצערים את ישראל הרבה,

^{רס"ט} אליהו רבא (איש שלום) פרשה טז.

^{רע"ג} פרק טו, פ"כ.

^{רע"א} כן פירש האבן עזרא שם.

^{רע"ב} ישעיה מט, כג.

^{רע"ג} פסחים ק"ח:

^{רע"ד} תהילים סח, לב.

^{רע"ה} שם.

^{רע"ו} שם פסוק לא.

ובזמן ההוא יצאו כל ישראל לעשות מלחמה עמהם שנא^{רע"ז} "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו" ובעת היא יהיה "בית יעקב לאש ובית יוסף להבה ובית עשיו לקש וגו' והיתה לה' המלוכה".

---

^{רע"ז} עובדיה א, פסוקים יח-כא.

פרשת בשלה

פרק יד פסוק ז-

[מהדו"ב] "ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים"

קשיא- למה האריכה התורה, היה לה לומר ויקח את כל רכב מצרים ודיו, וכמו שאם יאמר אדם יש לי 'מאה' דינרים ממילא יבינו אחרים שיש לו גם שלושים, ששלושים בכלל מאה, וכן כאן לא צריך היה לומר "ויקח שש מאות רכב בחור" כיון שאח"כ אומר "וכל רכב מצרים"?

תשובה- אז"ל שפרעה הרשע היה מכשף גדול וראה שישראל יצאו ממצרים בזכות רי"ו שמות קדושה, וכמו שכתוב בפסוקים "ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה: ויט משה את ידו על הים ויולך יקוק את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים" שבכל פסוק ופסוק יוצא ממנו ע"ב^{רע"ה}, ושלושה פעמים ע"ב עולה רי"ו, וכמו שכתוב בסידור שלום ע"ב פסוקים ויש בכל פסוק ופסוק אחד מהשמות שבפסוקים 'ויסע' ויבא' ויט', וכיון שראה כן אמר לעצמו אני גם אלך ואעשה עמהם מלחמה ברי"ו שמות טומאה, והעמיד רי"ו שמות טומאה כנגד רי"ו שמות קדושה, וכן כמו שיש עשר ספירות קדושה ג"כ יש עשר ספירות טומאה.

וזהו שאומר **"ויקח שש מאות רכב** שנשאו **בחורי** כי בגימטרי' בחור רי"ו הוי, והלך פרעה לעשות מלחמה עם ישראל ואמר הקב"ה לפרעה רשע לא יודע אתה

---

^{רע"ה} פסוקים יט- כא בפרק יד, וכוונתו שבכל פסוק מהם יש ע"ב אותיות והובא באבן עזרא הארוך, רבינו בחיי ובתולדות יצחק.

ובפירוש סידור התפילה לרוקח (כו, יהי כבוד) מסביר שם באורך אלו דברים וז"ל 'לכך כשמצרפים אלו ג' הפסוקים ויסע ויט ויבא בין מחנה, ומצרפין להיות תיבות שם היקר, לוקחים מראש תיבת פסוק הראשון אות אחת, ורץ והולך ולוקח עד סוף כל אותיות של אותו פסוק, וגם לוקח מסוף תיבת פסוק השני אות אחת, ושב והולך לאחור ולוקח עד ראש פסוק השני, וגם לוקח מראש תיבת פסוק השלישי, ורץ והולך ולוקח עד סוף כל האותיות פסוק השלישי, ומצרף אות ראשון הלקוחה מפסוק ראשון להיות אות ראשון בתיבה. וגם יצרף עם אות השני הלקוחה מסוף פסוק שני היות שניה בתיבה, ויצרף אות שלישי הלקוחה מראש תיבת פסוק השלישי, עם שתיים הלקוחות מפסוק ראשון להיות אות שלישי בתיבה. וזה לך השם הגדול כתיבתו על מטה האלהים:

והו ילי סיט עלמ מהש ללה אכא כהת הזי אלד לאו ההע יזל מבה
הרי הקם לאו כלי לוו פהל נלך יי מלה חהו נתה האא ירת שאה רי"
אום לכב ושר יחו להח כוק מנד אני חעם רהע ייז ההה מיכ וול
ילה סאל ערי עשל מיה והו דני החש עעמם ננא נית מבה פוי נמם
ייל הרח מצר ומב יהה ענו מחי דמב מנק איע חבו ראה יבמ היי מום.

שכתוב בתורה "ראש פתנים אכזר הלא היא כמוס עמדי חתום באוצרותי"^{רעט},
ר"ל ג' ראשונות מ-י' ספירות שהם 'כתר' 'חכמה' 'בינה' חתום באוצרותי ולא
יודע שום מכשף לעשות כישוף משלושה ספירות הראשונות שהם כתר חכמה
בינה, ועכשיו אני יקח ממך אחד משמות טומאה שבאת לעשות בהם מלחמה
ועי"ז יהיה "לא נשאר בהם עד אחד"^{רפ}, וזהו שמשם רבינו ע"ה וישראל אמרו^{רפא}
"מרכבות פרעה וחילו ירה בים" ירה גימטריי רט"ו הוי ר"ל משבחים אנו לאל
שלקח אחד משמות טומאה של פרעה ונעשה רי"ו ירה ואח"כ טיבע מרכבות
פרעה בים ודו"ק.

פרק טו פסוק א-

[מהדו"ב] "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת" - [אמרו חז"ל^{רפב} כל
השירות כולן קרואות בלשון נקבה כשם שהנקבה יולדת^{רפג} כך התשועות שעברו
היה אחריהם שיעבוד אבל התשועה העתידה להיות אין אחריה שעבוד לכך
קרואה בלשון זכר עכ"ל].

אמר המחבר יש להביא עוד טעמים אחרים לכך שנמשלו ישראל נקבה בעולם
הזה, א- כיון שמשועבדים בעוה"ז תחת ע' אומות כנקבה שמשועבדת לזכר. ב-
כמו שכשהנקבה אף שהיא במצב של 'סורו מטמא' מחמת נידות עם כל זה היא
עטרת לבעלה, כך גם ישראל אע"פ ש-ע' אומות "סורו טמא קראו למו"^{רפד} עם
כל זה עם ישראל כעטרת הוא כדכתיב^{רפה} "ולתתך עליון על כל גויי הארץ", שזה
שבפיהם מקללים ומבזים את ישראל היינו כיון שמזליהו חזי מה אחריתם
והקנאה טמונה בלבם לאמור 'מי יתננו היום כמותכם', וכדאמרו רבותינו ז"ל
על ג' דברים אומות העולם מתחרטים בכל יום על השבת ועל המילה ועל
התורה, וא"כ כל סיבת הביזוי לדברים אלו זה כיון שהקנאה טמונה בלבם.

^{רעט} דברים לב, לג- לד.

^{רפ} יד, כח.

^{רפא} טו, יד.

^{רפב} מכילתא פרשת בשלח, והוספנו קטע זה לקשר דברי המחבר השייכים לכאן.

^{רפג} זה לשון המכילתא, ובספר אבודרהם(ברכות קריאת שמע שלאחריה) הובא בזה הלשון 'כשם שהנקבה
מתעברת ויולדת וחוזרת ומתעברת ויולדת כך כל התשועות שעברו היה אחריהם שעבוד אבל השירה העתידה
נקראת בלשון זכר כשם שאין הזכר יולד כענין שנא' שאלו נא וראו אם יולד זכר וגו' כך התשועה העתידה לבא אין
אחריה שעבוד שנאמר ישראל נושע בה' תשועת עולמים'.

^{רפד} איכה ד, טו.

^{רפה} דברים כו, יט.

ג- שכמו שהנקבה חולשת על הזכר כך ישראל עתידין לחלוש על כל האומות ולקחת ממונם על דרך "וינצלו את מצרים"^{רפד}. ד- כמו שהזכר מנהיג את הנקבה כך ע' אומות עתידין להנהיג לישראל ולקבצם מדי' פינות העולם ולהביאם מנחה למלך משיח שנא'^{רפז} "והביאו את כל אחיכם... מנחה לה' ". ה- כמו שהזכר אין לו קיום ועמידה ועזר וברכה כי אם בשביל הנקבה כך אומות העולם אין להם קיום ועמידה כ"א בשביל ישראל שאם ח"ו אין ישראל אין עולם דכתיב^{רפח} "ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך". ו- כמו שהזכר כל עמלו וטרדותיו שהוא עמל וטורח הוא בשביל הנקבה להכין את מזונותיה, כך אומות העולם טורחים לזרוע ולקצור וכן כל שאר המלאכות הכבדות כדי שימצאו ישראל הכל מוכן לפניהם. ז- כמו שהזכר מתקוטט ומשים נפשו בכפו להרוג לכל מי שרוצה לנגוע לאשתו, כך אומות העולם כל מלך ומלך נלחם בחברו אם רוצה לשלוט ביהודים שתחת ידו. ח- כמו שהזכר כשמגרש את אשתו חייב לפרוע לה כתובתה, כך ישראל כשאומות העולם יגרשו את ישראל מבניהם בביאת משיח במהרה בימינו חייבים לפרוע בתוספת כל מה שלקחו מישראל שנא'^{רפט} "תחת הנחושת אביא זהב", ולכן בעולם הזה אמרו שירה בלשון נקבה אבל עתיד שיעלו לבחינת זכר עתידין לומר שירה בלשון זכר.

ובהקשר לנידון האמור, שמעתי שבארץ אחת כל שר שאין יהודי נכנס ויוצא בביתו כבן בית לידע כל חשבונותיו שאר השרים אינן מחשיבים אותו לכלום ואין נותנים לו מעלת השרות, והטעם הוא כיון שהשר שהיהודי נכנס בביתו מתעלה בהרבה המעלות שבו מלך נכנס בביתו, וחמל ה' על עמו לתת כך בלב האומות כדי לרומם את ישראל לעיני כל העמים אף שמשועבדים תחת ידם, ויש הצלה גדולה לישראל ע"י אותם היהודים שנכנסים בפתחיהם של השרים שכשגוזרים גזרה הם מבקשים לבטלה אצל השרים והשרים ממלאים את רצונם בהיותם בני ביתם.

---

^{רפז} שמות יב, לו.

^{רפד} ישעיה סו, כ.

^{רפח} בראשית כח, יד.

^{רפט} ישעיה ס, יז.

הפטרת בשלח (שופטים)

[מהדו"ב] פרק ד פסוק ד- "ודבורה אישה נביאה אשת לפידות"

קשיא- מהו לפידות? זה השם לא ראינו מתחילת התורה עד עתה?

תשובה- על דרך הפשט בשביל שהייתה אשת ברק קורא אותה אשת לפידות, שברק ולפיד ענין אי הוא שברק מאש ולפיד היינו להבה מאש והכול ענין אי^{רצ}, ועל דרך הדרש הובא טעם אחר^{רצא}, שאמרה דבורה לברק בעלה אני רוצה שתהיה אתה בכלל אנשים בעלי השם ומה אעשה שלא יודע אתה מעשה אומן וחרש, אלא בוא ועשה פתילות למקדש שתהיה גם אתה זכאי, ושמע בקולה והיה עושה פתילות חזקות למקדש שיהיה אורו הרבה, וכיון שראה היית שכוונתן לשם שמים עשה נס על ידן והיו ראש כל ישראל.

[מהדו"ב] פרק ה פסוק א- "ותשר דבורה...לאמר"- ר"ל ועוד בפעם אחרת יאמרו שירה זו^{רצב}, ואימתי יהיה? ז"ש בזהר על ענין נשים צדקניות שאומרות שירה בכל יום^{רצג}.

[מהדו"ב] פסוק ג- "שמעו מלכים וגו' אנכי לה' אנכי אשירה"

קשיא- אין דרכה של תורה להאריך ובודאי שלא לומר דבר פעמים אלא דרך התורה לקצר, וא"כ למה אמר כאן "אנכי לה' " וחזר ואמר "אנכי אשירה"?

תשובה- בשעה^{רצד} שבא הקב"ה לתת את התורה שמעו ההרים הגבוהים תבור חרמון וכרמל והניחו מקומם ובאו בזריזות ובשמחה שנא^{רצה} "כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא", כיון שראה סיני את ההרים הגבוהים והגדולים שהם טובים ממנו אמר בודאי אני ששפל אני לא ישרה הקב"ה שכינתו עלי אלא עליהם, וכיון שראה היית שפלות סיני השרה שכינתו עליו ולא על ההרים

^{רצ} כ"כ גם הרד"ק והרלב"ג שם.

^{רצא} בגמ' מגילה יד. משמע שהיא הייתה עושה את הפתילות למקדש, אך עיין בתנא דבי אליהו, אליהו רבא פרשה י', שכתב כדברי רבנו שהיא אמרה לו לך ועשה פתילים והוא הלך ועשה פתילות עבות-לפידיים.

^{רצב} רבותינו המפרשים נחלקו בפירוש המילה 'לאמר', וז"ל הרמב"ן בשמות פרק ו' אמרו המפרשים (רד"ק ספר השרשים שרש אמר) כי מלת "לאמר" בכל התורה לאמר לישראל, והטעם שיאמר השם למשה אמור לישראל דברי אלה... והנכון בעיני, כי מלת "לאמר" להורות על בירור הענין בכל מקום. וידבר ה' אל משה באמירה גמורה, לא אמירה מסופקת, ולא ברמז דבר. ולכן יתמיד זה בכל התורה, כי נבואת משה פה אל פה ידבר בו ולא בחידות (במדבר יב ח) ע"ל, ורבנו נוקט כאן כשיטת הרד"ק.

^{רצג} זוהר שלח לך דף קס"ז.

^{רצד} כל זה הובא ברש"י על הפסוק הנ"ל בשם מדרש אגדה, לבד מהר חרמון ולבד מענין הזיכרון בכל יום ג' פעמים ב'פותח את ידך'.

^{רצה} ירמיה מו, יח.

הגבוהים שנא^{רצו} "כי רם ה' ושפל יראה" וזהו שניבא דוד הע"ה על ההרים הגבוהים^{רצז} "למה תרצדון הרים גבנונים ההר חמד אלהים לשבתו" זה סיני^{רצח}, ואעפ"כ פרע להם הקב"ה שאין הקב"ה מקפח שכר שום בריה, א"ל הקב"ה 'אני לא אמרתי לכם שתבואו לכאן ואע"פ כן לכו ואני אומר לישראל שיזכרו שמכם ג' פעמים ביום בתפילה, אמרו לקב"ה 'היכן הוא הזיכרון?' אמר להם בכל יום קורין ג' פעמים 'אשרי יושבי ביתך' וכתוב שם "פותח את ידך"^{רצט} ס"ח חת"ך שהם ראשי תיבות חרמון תבור כרמל, ועוד אמר להם הקב"ה אני פורע לכם כפלים נאמר בסיני^ש "אנכי ה' אלהיך" ונקדש שמי עליו, אף בתבור בזמן שילכו ישראל אחר ע"ז ואני אשלח עליהם את סיסרא שר צבא מלך יבין מלך כנען עם חיל כבד וגדול מאד שיהיה לו תת"ק אלפים ראשי גייסות וכולם לובשים שריונים, ויראו ישראל יראה גדולה ויחזרו בכל לבבם אל ה' ואני אשלח להם מושיע ויושיע אותם והם יטבעו בנחל קישון וכו', תבוא דבורה לראש הר תבור ותאמר "אנכי לה' אנכי אשירה" וכל ישראל אחריה יאמרו שירה כשירת י"ס "אז ישיר משה" ויתקדש באותו יום שמי על הר תבור.

וכן להר הכרמל אומר הקב"ה לך בשמחה ויש לי נביא אחד אליהו שמו, ובזמן אחאב שיהיו ישראל כופרים בהי"ת אני שולח אותו ויעשה ניסים ויהיה שמי מקודש לעיני כל ישראל כמו בהר סיני ויהיה זה הנס על גבך, ויאמרו כל ישראל עליך^{שא} "ה' הוא האלוהים ה' הוא האלוהים".

ואח"כ אמר ה' לחרמון גם אתה לך בשמחה, לעתיד לבא שיבוא מלך המשיח יבואו כל ישראל סביבך ויתקע זרובבל בשופרא רבא ויחיו מתיא וכל העולם יחרד חרדה וכמו בהר סיני שנא' "ויחרד כל העם וגו'^{שב}" ויאמרו כל ישראל עליך ה' מלך ה' מלך וגו' ויהיה ביום ההוא שמי מקודש בכל העולם על גבך וז"ש הנביא "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר וגו'^{שי}".

רצו תהלים קלח, ו.
 רצז שם סח, ז.
 רצח מכילתא דרשב"י פרק יט, יח.
 רצט תהלים קמה, טז.
 ש שמות כ, ב.
 שא מלכים א, יח, לט.
 שב שמות יט, טז.
 שי ישעיה נב, ז.

הפטרת יתרו (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק ו פסוקים א-ב - "בשנת מות המלך וגו' שש כנפיים שש כנפים לאחד"

קשיא- למה ישעיה אמר שיש ו' כנפים לכל אחד ויחזקאל אמר^{טז} שיש ד' כנפים לכל אחד? ועוד אומר ישעיה שאם תרצה לידע למה צריך ו' הכנפיים, אגיד לך "בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף" ומובן הדבר למה ב' לכסות פניו שכך דרך כבוד ודרך ארץ כלפי שכינה שנא^{טז} "ויסתר משה פניו", וכן מובן למה צריך עוד ב' כנפים שכיון שהם צריכים לעוף צריכים כנפים, אך מה שאמר ישעיה שיש להם עוד ב' כנפים לכסות רגליהם אינו מובן, שבשביל מה צריכים לכסותם והלא אינם מלוכלכים ורגליהם מאש לזהטת?

תשובה- אמרו חז"ל^{טז} כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום וכאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, ר"ל בזמן שישראל צדיקים יש למלאכי השרת ו' כנפים ובזמן שהם רשעים יש למלאכי השרת ד' כנפים, ולכן בימי יחזקאל שהיו ישראל עובדי ע"ז היה למלאכי השרת ד' כנפים ובימי ישעיה שהיו צדיקים היה למה"ש ו' כנפים, וצריך ביאור מה הקשר?

אלא כיון שעשו ישראל עגל בימי משה ורצה הקב"ה לכלותם התפלל משה ואמר ה'^{טז} "סלחתי כדברך", ואח"כ אמר משה לפני הקב"ה עכשיו אני התפללתי לפניך ואתה סלחת להם אבל אח"כ בכל זמן ובכל רגע שתראה המלאכים שכף רגליהם ככף רגל עגל יעלה קטרוג מידת הדין לפניך על ישראל ויתחייבו כליה, א"ל הקב"ה 'בשבילך אני בורא להם ב' כנפים לכסות את רגליהם שלא יהיו יחפים ולא יראה כף רגליהם, וזהו שאמר ישעיה שיש להם ו' כנפים, אך כשפשעו ישראל העביר הקב"ה ב' הכנפיים שמכסים הרגלים של המלאכים ונשארו יחפים וקטרגה מידת הדין ופקד עליהם עונם ביד נ"נ מלך

^{טז} יחזקאל א, ו.

^{טז} שמות ג, ו.

^{טז} בחגיגה יג: הובא 'כאן בזמן שביהמ"ק קיים וכאן בזמן שאין בית המקדש קיים' וענין אחד הוא, ושם בגמ' הובא שלא כדברי רבינו שאדרבה יש לכסות את הרגלים מפני דרך ארץ ע"ש, ובמדרש תנחומא פרשת אמור סי' כג הובא כדברי רבנו- שזה ששם ה' לשרפים ב' כנפים לכסות רגליהם היינו בשביל העגל, וכ"כ המהרש"א שם ז"ל '...אבל למ"ד אותן שמכסות רגליהם אימעיטו לא ידענא מה טעם דאימעיטו בשעת חורבן הבית אותן המכסים רגליהם ולפי המדרש דבשתים יכסה רגליו לפי שהם ככף רגל העגל שלא להזכיר עון עגל ניחא דבשעת החורבן נזכר עון עגל שנא' וביום פקדי ופקדתי וגו' לכך אימעיטו אותן כנפים המכסים הרגלים אבל לפי סוגיית תלמודנו נראה דמשום צניעות הוא כדקאמר כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמי רביה דו"ק'^{טז} במדבר יד, כ.

בבל וזה היה בימי יחזקאל שהיה זה לאחר שחטאו ישראל ונחרב בית המקדש הראשון.

[מהדו"ב] פסוק י- "השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו"- הרבה פירשו נבואה זו כל א' לדרכו פנה אבל הרב פני דוד תירץ שהקב"ה עד עכשיו שלח כמה נביאים ואמר ע"י לישראל הסירו לב האבן מבשרכם ועשו תשובה ושמעו למצוותי והם עשו ההיפך מכל מה שאמר הנביא, ובשביל זה אמר ה' לישעיה עכשיו אמור להם שלא יקבלו מצות ה' ויהיה להם לב שמן ואוזניים כבדות ולא יעשו ולא יקבלו למצוותי, וכמו שעד עכשיו עשו ההיפך ג"כ יעשו עכשיו ההיפך להיות להם לב רחמן ואוזניים לשמוע וגו'...ושב ורפא לו, וכמו המעשה דרב ביבמות^{שה}.

---

^{שה} סג. 'רב הוה קא מצערא ליה דביתהו, כי אמר לה עבידי לי טלופחי - עבדא ליה חימצי, חימצי - עבדא ליה טלופחי. כי גדל חייא בריה, אפיך לה(רש"י)- היה אומר האב לבנו אמור לאמך לעשות עדשים והוא אומר לה עשי חימצי והיא עושה עדשים)::'.

הפטרת משפטים (ירמיה)

[מהדו"ב] פרק לד פסוקים ח-ט - "הדבר אשר היה אל ירמיהו... לשלח איש את עבדו..."

קשיא- למה על שאר תרי"ג מצוות התורה לא השתדל הקב"ה שישראל יקיימו אותם כמו שהשתדל על מצות עבד עברי שישלחו אותו לחפשי?

תשובה- בזמן שניסה הקבה את אברהם אבינו ע"ה עשר ניסיונות, אמר אברהם להי"ת 'ה' מה תתן לי בשכרס' א"ל הקב"ה בניך יהי חופשיים מלהיות עבדים ומדין גיהנם, ועבדי הם ולא עבדים לעבדים, וכנגד זה נתן לנו הקב"ה ה' ספרים וכתב לנו בהם כמה פעמים מצוות עבד עברי לעשותו חפשי, אבל בעבד כנעני אינו כן אלא לעולם בהם תעבדו ורק בשביל ב' דברים יהיו חפשים אם אדונו עיור עינו או הפיל שינו.

קשיא- למה גזר ה' שעבד כנעני יהיה עבד עולם והלא "ורחמיו על כל מעשיו"^{שט} כתיב? ועוד למה יוצאים דווקא בשן ועין?

תשובה- כיון שחם ביזה כבוד אביו ועשהו לעג וקלון לעיני כולם, כך מידה כנגד מידה חם ובניו יהיו ללעג וקלס לכל באי עולם ויהיו עבדי עולם, ובשכר שאח"כ ריחם על אביו ובא **ואמר-** {בפה} לאחיו שם ויפת **ראיתי-** {בעיני} שאבינו ערום, והם הלכו ולקחו השמיכה^ש "ויכסו את ערוות אביהם" אמר הי"ת בשביל ב' אברים אלו יהיה ניצל מעבדות, וכן שם ויפת שהלכו אחורנית ולא ראו ערות אביהם וכיסוה **בשמיכה** נתן ה' שכרם מידה כנגד מידה בבגדים, לשם נתן מצות ציצית שהוא מכון כנגד תרי"ג מצוות, ציצית בגימ' שש מאות ועוד ח' חוטים ו- ה' קשרים גימטריא תרי"ג, ובשביל יפת גזר על ישראל שאת גוג ומגוג שהם בני יפת יקברו ויהיו מכוסים וכמו שהוא כיסה ערוות אביו וזהו שנא^{שיא} "וקברו שם את גוג ואת כל המונו".

ועוד יש להביא טעם לכך שעבד עברי יוצא לחופשי בשנה השביעית, שרוב חיי אדם הם ע' שנה ואדם עד ס' שנה יש לו כח לעבוד את הקב"ה ואז כשהגיע לע'

^{שט} תהלים קמה, ט.
^ש בראשית ט, כג.
^{שיא} יחזקאל לט, יא.

הוא חפשי שכיון שחי אדם ע' שנה פטור מדין כרת^{ש"ב}, ומרמזת לנו התורה שש
שנים יעבוד רמז לס' שנה שיש לך כח תעבוד את הקב"ה ובשביעית שהוא רמז
לע' שנה יצא לחופשי ולא יימסר לדומה שר גיהנם.

---

^{ש"ב} עיין מועד קטן כח.

הפטרת תרומה (מלכים א)

[מהדו"ב] פרק ה פסוק כו- "וה' נתן חכמה לשלמה"

קשיא- כל מקום שנאמר שם ה' ר"ל מידת רחמים וכל מקום שאומר וה' ר"ל הוא ובית דינו דהיינו מידת הדין, וכמו ש"ג "וה' פקד את שרה" הוא ובית דינו, שמידת הדין קטרג על אברהם ונגזר עליו לעקוד את יצחק ואח"כ מתוך זה מתה שרה, ועוד ש"ד "וה' אמר המכסה אני מאברהם" נחרבה סדום ועמורה, ועוד כתוב באיוב ש"ט "וה'" ומתו בניו, אבל כאן היכן היה מידת הדין שכתוב "וה' נתן חכמה לשלמה"?

תשובה- כתב בפני דוד כל מקום שנא' "וה'" קטרג מידת הדין אבל כאן סייע מידת הדין לשלמה שכל דינים של השמים היו מביאים לשלמה והוא היה דן אותם, וכל השדים והמזיקים היו מסורים תחת יד שלמה, וכן כתוב ש"ז "והבית בהיבנותו" והיה לו לומר "והבית אשר בנה שלמה" ומהו בהיבנותו? אלא כל אבנים גדולות שלא היו יכולין הפועלים והבנאים להזיז אותם ממקומם היו השדים מביאים אותם לבנאים ומתקנים אותם במקומן, וכמו המעשה שהובא בילקוט ש"י שכל מי שהיה עולה לרגל היה מוליך עמו נדבה שיתקיים הפסוק ש"ח "ולא יראו פני ריקם", וענין ר' חנינא בן דוסא שהיה עני ביותר.

ועוד הובא ששלמה היה רוצה לחתוך אבנים ולא היה יודע איך שהרי כתוב "לא תבנה אתהן גזית" ושאל שלמה לסנהדרין מה אעשה? ואמרו לו יש תולעת אחד שברא הי"ת בששת ימי בראשית ושמיר שמו וכיון שמראים לו אבנים הוא חותכן ומאותו שמיר עשה משה רע"ה את אבני האפוד, ושאל שלמה אצל מי נמצא השמיר? אמר לו זקן א' בקשהו מהשדים והם ילכו בכל מקום ויחפשוהו בכל אוצרות המלכים עד שיביאו אותו אליך, וגזר שלמה כן ואמרו לו השדים

ש"י בראשית כא, א.

ש"ד שם יח, יז.

ש"ט איוב א, כא.

ש"ז מלכים א, ו, ז.

ש"ז ילקוט שמעוני מלכים א רמז קפב 'והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה, והבית כשהיה נבנה אין כתיב כאן אלא בהבנותו מאיליה היתה המלאכה נבנית ופורחת ועולה... א"ר הונא בשם ר' אסי הכל מסייעין את המלך אפילו הרוחות אפילו המזיקין, רבי חנינא בן דוסא ראה בני עירו שהיו מעלין נדרים ונדבות לירושלים אמר הכל מעלים ואני איני מעלה, יצא לעיר וראה אבן אחת וכתתה וסדקה ואמר עלי להעלותה לירושלים, נדדווגו לו חמשה בני אדם אמר להם מעלים אתם לי את האבן הזאת לירושלים אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים את אבן לירושלים ובלבד שתתן אצבעך עמנו, נתן אצבעו עמהם ונמצאו עומדים בירושלים, בקש ליתן להם את הסלעים ולא מצאם נכנס ללשכת הגזית ואמרו לו שמא מלאכי השרת היו וקראו עליו חזית איש מהיר במלאכתו:

ש"ח שמות כג, טו.

אין אנו יודעין אלא תשאל לאשמדאי מלך השדים וכו' ^{שי"ט} ז"ש והבית בהיבנותו
כל כלי ברזל לא נשמע וגוי.

---

^{שי"ט} הובא בגמ' גיטין סח. ובילקוט שמעוני הנ"ל.

הפטרת תצוה (יהזקאל)

[מהדו"ב] פרק מג פסוק י-יא - "אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעוונותיהם וגו' צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומבואיו וכל צורתיו... הודע אותם..."

קשיא- צריך להבין מה כוונת זו הנבואה שיראה להם צורת הבית? למה כשישמעו צורת הבית יהיו מוכלמים?

תשובה- פירשו חז"ל הרבה פירושים, וזה פירושו של הרב בעל תלפיות, הובא במדרש 'אמר^{שכ} ר' יודן כל אותן שנה שבנה שלמה ביהמ"ק לא שתה יין כיון שבנאו נשא את בת פרעה ובאותו לילה היו לו ב' שמחות א' שמחת ביהמ"ק וא' שמחת בת פרעה ובאותו לילה שתה יין, אמר הקב"ה של מי אקבל של אלו או של אלו, באותו השעה עלה לדעתו להחריב ביהמ"ק ז"ש^{שכא} "כי על אפי ועל חמתי היתה העיר הזאת", והקשו חכמינו ע"ז המדרש **א-** למה בז' שנים הללו לא שתה שלמה יין? ואין לומר שהיה מתיירא שמא יהיה שיכור ולא ידע חכמת הבניין, שחכם שבחכמים היה ולא היה שותה הרבה כריקים ופוחזים ששותים ומשתכרים, **ב-** למה בז' שנים בנה ביהמ"ק לא פחות ולא יותר? ובוודאי יש טעם בדבר, **ג-** למה אח"כ נשא בת פרעה ושתה יין? **ד-** למה השווה שמחת קודש לחול? **ה-** למה באותה שעה עלה בדעתו של הקב"ה להחריב ביהמ"ק?

אלא לפי שמשכן אוהל מועד דוגמת עולם הוא כידוע לייח ושלמה חכם שבחכמים היה וידע זאת ואמר 'כמו שנבנה עולם בו' ימים וביום הז' שבת גם אני אבנה ביהמ"ק בז' שנים כנגד ז' ימים אלו, ובשביל ששתה אדה"ר יין שעץ הדעת גפן היה והביא עי"ז מיתה לעולם, אעשה אני תשובה לכך ולא אשתה יין שיתכפר עוון אדה"ר', ואחר כך כשבנה את ביהמ"ק חזר בו ואמר 'אני לא כהוגן עשיתי שכיון שנבנה ביהמ"ק על קדושה וטהרה כשישראל יעשו עוון יתחייבו כליה ולא יהיה תרופה למכתם וישפוך הקב"ה חרון אפו עליהם ולא על ביהמ"ק שהוא קדוש וטהור', ולכן הלך ונשא את בת פרעה ושתה יין כדי שלא יהיה ביהמ"ק כ"כ קדוש ואם ישראל יעשו עוון הקב"ה לא ישפוך חמתו עליהם אלא על עצים ואבנים דהיינו על בית המקדש, והקב"ה כיון שראה כוונת שלמה

^{שכ} הובא בילקוט שמעוני על ספר ירמיה רמז שכ.
^{שכא} ירמיה לב, לא.

הסכים על ידו ובאותה שעה עלה בדעתו שאם יעשו ישראל עוון יחריב ביהמ"ק ולא ישפוך חמתו על ישראל.

וז"ש יחזקאל הנביא לישראל ראו הבית והיכלמו מעונותיכם ר"ל שלמה המלך עשה ביהמ"ק חול בשביל עונותיכם שלא תתחייבו כליה ועכשיו בית המקדש נחרב בשביל עונותיכם, ולכן חזרו בתשובה כדי שיבנה בית המקדש, ולכן גם אמר הקב"ה דווקא ליחזקאל לומר להם זאת, שיחזקאל ניצוץ קין בן אדה"ר שלפיכך קורא לו הקב"ה בן אדם, ואמר הקב"ה אני רציתי בבריאת עולם שלא יהיה מיתה וחטא אדה"ר והביא מיתה, ושלמה עשה ביהמ"ק ולא שנה יין ז' שנים ונצטער הרבה לכפר עוון אדה"ר וכיון שנסתכל בישראל לא נעשתה עצתו, אתה שהנך בן אדה"ר שאתה ניצוץ קין לך והגד לישראל פשעם וחטאתם ואמור להם שובו מדרכיכם הרעים.

פרשת כי תשא

פרק לב פסוק ד-

[מהדו"ב] "אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים"

קשיא- למה עשו ישראל בצורת עגל? ועוד למה אמרו "אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך" והרי הם דור דעה ובודאי היו יודעים שזה זהב ואין לו יכולת כל כך?

תשובה- משה רבינו ע"ה כתב על טס זהב 'עלה שור' וזרקו ליאור בשביל לעלות את יוסף, ועלה ארונו של יוסף, ונטלו ישראל אותו טס זהב והיה עמהם, והם ידעו בבירור שאם לא היה עולה יוסף לא היו יכולים לצאת ממצרים כיון שהשביע את ישראל שייקחו ארונו, ולכן אף החרטומים בחכמתם הטביעו ארונו של יוסף ביאור, ועכשיו כשראו שבושש משה ולא בא בזמן, הלכו אל אהרן ואמרו לו: קום עשה לנו אלהים תחת משה, ואהרן דחה אותם ואמר פרקו וגוי' שאמר בליבו עד שהם הולכים להביא זהב שהוא תכשיטי נשותיהן מיד יבוא משה, והם פרקו הזהב מאזני נשיהם והביאו אל אהרן והטילו בחרט ואף את הטס של זהב השליכו עם התכשיטים, וכיון שהיה כתוב בו עלה שור יצא עגל בכוח אותו שם, ואז אמרו ישראל "אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" ר"ל זה הטס זהב הוא זה שהעלה את ישראל ממצרים שאם לא השליך משה אותו ליאור ולא העלה ארון יוסף ודאי אנחנו לא היינו יוצאים.

פסוק יט-

[מהדו"ב] "ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר"

בעולם מקשים- משה רבנו ע"ה שכתוב עליו "והאיש משה עניו מאד" שכ"ב, מדוע קצף ושיבר את הלוחות בלא טעם? **ולא עוד** שכתוב בגמ'^{שכ"ג} כל השובר כלים בחמתו כאילו עובד ע"ז וכי משה רבנו ע"ה לא ידע דין זה שהלך בחמתו ושיבר את הלוחות? **ועוד קשיא-** אח"כ הקב"ה אומר למשה שכ"ד "הלוחות הראשונים אשר שברת" ופירש רש"י ע"ה יישר כוחך ששיברת, וכי מעשה טוב עשה משה רע"ה שאומר יישר כוחך ששיברת?

^{שכ"ב} במדבר יב, ג.

^{שכ"ג} שבת קה:

^{שכ"ד} שמות לד, א. ורש"י בד"ה האחרון בתורה ע"פ הגמ' בשבת פז.

אלא אמרו ז"ל ישראל שעשו עגל התחייבו כליה ח"ו ונחשבו כולם כמתים כמו אדם שיש לו צרעת שחשוב כמת^{שכ"ה}, ויש דין שאם יהיה באדם אבר אחד שלא יהיה בו צרעת טמא הוא ומחוץ למחנה יהיה מושבו, אבל אם יהיה כל בשרו צרעת בר מינן טהור הוא, ר"ל שכל אבר שיש בו צרעת חשוב כמת ממש ואם בכל אבריו ובשרו יש צרעת אותו האדם כמת הוא וצריך שימות ולא יחיה וכמו שכתוב בספר רפואות, ועכשיו שבכל גופו יש נגע ואותו אדם ג"כ חי בודאי תדע שזה נגע אינו צרעת וטהור הוא וזהו שנא' שכ"ו "כולו הפך לבן טהור הוא".

וישראל שעשו עגל נחשבו כמצורעים וטמאים היו אבל לא היה בכולם צרעת בשביל שנאמר שהם טהורים, שמשה רע"ה לא היה איתם בעשייתם את העגל ולפיכך התחייבו כליה, ואמר מלך מלכי המלכים הקב"ה למשה שכ"ז "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול" וכיון שראה משה רע"ה מחשבתו של הי"ת מיד שיבר את הלוחות ונחשב כעובד ע"ז, ועשה זאת כדי שלא יתחייבו ישראל לכליה כמו המצורע שבזמן שיש בכל גופו צרעת בר מינן טהור הוא כנזכר לעיל, וזהו שפירש רש"י ע"ה יישר כוחך ששיברת ר"ל אם משה לא היה משבר את הלוחות ישראל היו מתחייבים כליה כמו דור נוח שכתוב "נח צדיק תמים היה בדורותיו" ר"ל שכל דור נוח רשעים היו לבד מנוח ולפיכך בא עליהם המבול כמצורע שהיה לו אבר אחד בלא צרעת שטמא הוא.

ואל תקשה שכל ישראל לא עבדו את העגל, לא כן כי כל ישראל נחשבו כעובדי ע"ז ואפילו אהרן שנא' שכ"ח "ויקרא אהרון ויאמר חג לה' מחר" ולא עוד שכתוב שכ"ט "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' הוא תקום", וזהו שכתוב "ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר" ודו"ק.

הובא ביד יוסף^{של} בפרשת כי תשא- תנינן בפרק כל כתבי של"א 'מצילים תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין ואע"פ שיש בתוכה מעות ולהיכן מצילים אותם למבוי שאינו מפולש, בן בתירא אומר אף למפולש'. **וקשה**- למה צריך למיתני מצילים תיק הספר עם הספר? שקל וחומר הוא- ומה תפילין שיש בהם

שכ"ה נדרים סד:
שכ"ו ויקרא יג, יג.
שכ"ז שמו' לב, י.
שכ"ח שם לב, ה.
שכ"ט משלי יט, כא.
של דף קע: פרשת כי תשא דרוש ראשון.
שלא מסכת שבת פט"ז משנה א' דף קטו.

פחות קדושה מספר תורה תנן 'מצילים תיק התפילין עם התפילין' ס"ת שיש בו יותר קדושה צריכה למימר? והראיה שחמור ס"ת מתפילין שבית שיש בו ס"ת אסור לשמש בו אם אינו עושה מחיצה לפניו של עשרה, ואם יש לו בית אחר אסור עד שיוציאם, ואילו בתפילין אינו צריך מחיצה ודי כלי בתוך כלי^{שלב}, וכן בעוד כמה דברים ס"ת חמור וא"כ כיון דתנא מצילים תיק התפילין עם התפילין כ"ש שמצילים ס"ת עם התיק? **ועוד קשה** - וכי ברשיעי עסקינן שמשמין מעות בתוך תיק הספר ותיק תפילין, שהרי איסור הוא להניח מעות בתוך ס"ת, ומאן דעביד ודאי דעביד הא באיסור ולמה טרח התנא לאשכוחי ליה היתירא ותקנתא? **ושאלה שלישיית**- יש להבין למה למבוי שאינו מפולש ולא למפולש, מה שייך מפולש הכא?

אמנם נראה לפרש דרצה התנא לרמוז לנו דכמו שמצילים תיק התפילין מפני חיבור התפילין שעיימו ככה מצילים תיק הספר דהיינו הת"ח שגופו הוא תיק לתורה מפני הדליקה שהוא אש של גיהנם, ולא מבעיא שמצילים את תיק הספר תורה כשהוא לבדו אלא אפי' אם יש בתוכו מעות, ר"ל לא מבעיא גופו של בעל תורה שניצול בשביל התורה אלא אפילו אם יש בתוכו מעות ר"ל אפילו ממונו ומעותיו ניצולין בזכות תורתו וכדאמרין^{שלג} כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין כדכתי'^{שלד} "לא ימוש ספר התורה מפניך וגו' ", או שרצה לרמוז לא מבעיא לתיק עצמו ר"ל לבעל תורה עצמו אלא אפילו למעות המצורפין עימו דהיינו העשיר המתחבר לבעל תורה להחזיק בתורתו ניצול בשביל התורה וכדכתי'^{שלה} "כי בצל החכמה בצל הכסף" שעת' הקב"ה לעשות חופה לבעלי העושר אצל הת"ח^{שלו}.

ולהיכן מצילים אותם למבוי שאינו מפולש דהיינו העוה"ב שהעוה"ז דומה למבוי מפולש שנכנס בפתח זו ויוצא באחרת והעוה"ב הוא כמבוי שאינו מפולש, ובא ר' יהודה ואמר אף למפולש ר"ל שאף בזה העולם ניצול העשיר המחזר בשביל ת"ח וכמו זבולון שהבטיחו הכתוב "שמח זבולון בצאתך" משום ד"יששכר באוהלך"^{שלז}, ות"ק סבר דשכר מצוות בהאי עלמא ליכא^{שלה}, וא"כ הדבר המצורף לשלמים קונה שלמות ומעלה [ולכן אמרו במדרש שהלוחות היו

^{שלב} זוהי דעת הש"ע ביורה דעה סי' רפב הלכות ס"ת סעיף ח, ופליג הרמב"ם ע"ש.
^{שלג} ע"ז יט.

^{שלד} יהושע א, ח. וסיפא דפסוק "כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל".

^{שלה} קהלת ז, יב.

^{שלו} פסיקתא זוטרתא שמות פכ"ה, קהלת רבה פרשה ז'.

^{שלז} לשון מדרש תנחומא פרשת ויחי פ"קא יא.

^{שלה} קידושין לט:

להם קדושה מצד התורה הדבקה להם ואיך שבר אותם משה והשיבו במדרש שפרחו האותיות מן הלוחות ולכך שברן^{שלט} ודוק.

[מהדו"ב] "וישבר אותם תחת ההר" - והקשו המפרשים היאך אפשר לשבר הלוחות אשר היו עבים ג' טפחים^{שמ}? ועוד שהלוחות מעשה הי"ת כמו שכתוב^{שמא} "והלוחות מעשה אלהים המה" והיאך יעלה על דעתך שישבר במהרה ככלי זכוכית? ותירצו דעיקר שבירה היה בס' ו-ס' שבלוחות אשר בנס היו עומדים^{שמב}, שכיון שחרה אפו של משה והשליך בידו הלוחות ביטל מהם הנס ונפלו ס' ו-ס' שהיו בנס, וכיון שמספרם ק' ולכך הוצרכו לעשות ק' אדנים לכפר על אלו ב' אותיות שנשברו בחטאם ודו"ק.

---

^{שלט} כל זה הוספה מספר יד יוסף שם בשביל קשר העניין לפרשתנו.
^{שמ} עיין בבבא בתרא יד.
^{שמא} שמות לב, טז.
^{שמב} מגילה ג.

הפטרת כי תשא (מלכים א')

[מהדו"ב] פרק יח פסוק כ- "וישלח אחאב בכל בני ישראל ויקבוץ"

קשיא- למה הלכו ת"נ נביאי שקר לכרמל אחרי אחאב וכי לא היו יודעים שהאלילים אין להם יכולת להוריד אש מן השמים?

תשובה- הובא בגמ'^{שמג} שבזמן שיהושע עשה מלחמה עם יריחו היה מצטער הרבה עד שכבש אותה, וכן יריחו הייתה עיר ראשונה שכבשו ולכך עשה אותה יהושע קודש לה', והשביע בעת ההיא את ישראל שלא יבנו את יריחו, לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו, ואמר יהושע שתהיה יריחו תל עולם ולא תבנה עוד כיון שראש כל הדברים הוא לה' וכמו פטר רחם ראשית עריסותיכם וראשית הגז, וקילל יהושע שכל מי שיבנה את העיר הזאת "בבכורו ייסדנה ובצעירו יצב דלתיה"^{שמד}.

ובזמן אחאב בא חיאל בית האלי שהיה בעל אחות אשתו ובנה את יריחו, ובאותו הזמן היה שר ע"ז תקיף וכל ישראל היו עובדי ע"ז וכמו שהובא בגמ'^{שמה} על רב אשי שהיה דורש על מי שאין לו חלק לעוה"ב וכי, והיו לחיאל י"א בנים ומתו כולם כדבר יהושע "באבירים בכורו יסדה ובשגוב צעירו דלתיה"^{שמו} והלכו אחאב ואלהו לנחמו, פתח חיאל ואמר למה אף אחד מכם לא מנע אותי לבנות את העיר א"ל אחאב 'משה רבו של יהושע היה ואמר'^{שמו} "...ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר" ואני משתחוה לע"ז ויש כל כך הרבה גשמים עד שאין מניחים אותי לילך, ואמרתי בליבי אם שבועת הרב לא התקיימה שבועת תלמידו יהושע תתקיים?! וכששמע אליהו דברי לעג אלו כעס ונשבע "חי ה' אם יהיה... טל

^{שמג} סנהדרין דף ק"ג. דברים רבה(נספח), שמות רבה, בא, פט"ו, רש"י מלכים א' יז, א. ^{שמד} יהושע ו, כו.

^{שמה} סנהדרין דף קב: 'רב אשי...אמר: למחר נפתח בחברין (רש"י - נדרוש בחברינו שהיו תלמידי חכמים כמותנו ואין להם חלק לעתיד). אתא מנשה איתחזי ליה בחלמיה. אמר: (מנשה בחלום) חברך וחבירי דאבוק קרית לן (כלומר וכי סבור אתה שנהיה חבירך וחבירי דאבוק)? מהיכא בעית למישרא המוציא? - אמר ליה: לא ידענא. - אמר ליה: מהיכא בעית למישרא המוציא לא גמירת, וחברך קרית לן(איניך יודע מאיזה מקום בפת אתה צריך לבצוע המוציא ואתה קורא אותנו חבירך)? - אמר ליה: אגמריה לי, ולמחר דרישנא ליה משמך בפירקא. - אמר ליה: מהיכא דקרים בישולא(- דרפתא, ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור דהיינו מלמעלה, או מסביבות הפת, או משוליו, אבל באמצע - לא...)). אמר ליה: מאחר דחכימתו כולי האי, מאי טעמא קא פלחיתו לעבודה זרה? אמר ליה: אי הוה התם - הוה נקיטנא בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי(היית מגבה שפת חלוקך מבין רגליך כדי שתהא קל לרוץ, והיית רץ לשם מפני יצר עבודה זרה שהיה שולט). למחר אמר להו לרבנן: נפתח ברבנותא(נתחיל לדרוש ברבותינו, ולא אמר בחברינו).^{שמי} מלכים א, טז, לד.

^{שמו} דברים יא, טז-טז.

ומטר כי אם לפי דברי^{שמ"ה} "וע"י קללת אליהו נהיה רעב גדול בכל הערים, וידע אחאב כי מניעת הגשם היא בסיבת אליהו ושלח בכל מדינות מלכותו שליחים למצוא את אליהו ולא מצאוהו, וגזר אחאב להרוג את כל נביאי ה' והיו הורגים אותם והלך עובדיה שהיה משרת של אחאב והיה ירא את ה' והחביא ק' נביאים במערה.

וכשריחם הי"ת על ישראל ואמר לאליהו^{שמ"ט} "לך הראה אל אחאב ואתנה מטר" הלך אליהו ופגש את עובדיה מחפש עשבים בשביל הסוסים של אחאב אדונו, א"ל אליהו לך ואמור לאחאב הנה אליהו בא א"ל עובדיה: אדני אבי לא עשית שום דבר רע לך ומדוע אתה רוצה להרגני? שכשאלך לומר לאחאב 'הנה אליהו בא' ורוח ה' תשא אותך למקום אחר יהרוג אותי אחאב, א"ל אליהו "חי ה'... כי היום אראה אליו", וכשבא אליהו לאחאב א"ל אחאב "האתה זה עכר ישראל ויאמר לא עכרתי את ישראל כי אם אתה ובית אביך בעזבכם את מצות ה' ותלך אחרי הבעלים ועתה שלח קבץ אלי את כל ישראל אל הר הכרמל ואת נביאי הבעל ארבע מאות".

ובאו כל ישראל להר הכרמל וכמו שידוע, "ויאמר אליהו אל העם אני נותרתי נביא לה' לבדי ונביאי הבעל ארבע מאות וחמשים איש" ויבחרו הם פר אחד ואני פר אחד וכ"א ישים פרו על עצים ומזבח וכ"א יתפלל לאלוהיו שיוריד אש מן השמים להדליק את העצים ומי שיענה הוא האלוהים.

"ויקחו נביאי הבעל את הפר אשר נתן להם אליהו" **וקשה**- מדוע נתן להם ולא בחרו לבד? אלא^{ש"ב} כשהלכו הם ובחרו פר אחד כמו שאמר להם אליהו, הפר לא רצה ללכת אחר נביאי הבעל שלא רצה להיות זבוח לאלילים עד שבא אליהו וא"ל תהיה מובטח שזכותך יותר משל חבריך שבך יוקדש שם שמים, א"ל: הפר אתה ערב בדבר זה וא"ל כן, א"ל: א"כ אתה תיקח אותי בידך ותתן להם שאני עצמי אין רצוני ללכת להיזבח לע"ז, ולקח אותו אליהו ונתן להם וז"ש "ויקחו את הפר אשר נתן להם".

ועכשיו אחרי כל ההקדמה הזאת נתרץ את שאלתנו הראשונה 'למה הנביאים האלה שידעו שהבעל הוא שקר ואינו יכול להוריד אש מהשמים הלכו אחרי

---

^{שמ"ה} מלכים א, ז', א.
^{שמ"ט} שם, פרק י"ח.
^{ש"ב} הובא ברד"ק וברש"י ובעוד מפרשים שם.

אחאב לכרמל והסכימו למה שאמר אליהו "אשר יענה באש הוא האלוהים"?!
אלא אותם נביאים שמו בטחונם על חיאל בית האלי שהזכרנו לעיל שהוא הלך
וחפר מערה תחת המזבח של נביאי הבעל ועמד בתוכה ואמר 'אין לי בנים יקדש
ע"ז על שמי', וסיכם עם נביאי השקר שכשיניחו את הפר על לעצים הוא ידליק
את העצים מתחת למערה וישרף הפר.

אלא שהי"ת היודע מחשבות בני אדם זימן נחש למערה שהיה בה חיאל והמית
אותו וזה שאמר הנביא "ויקראו בשם הבעל מהבקר עד לצהרים לאמור הבעל
עננו ואין קול ואין קשב ויפסחו על המזבח אשר עשה" כל הפסוק מדבר בלשון
רבים חוץ מסופו שכתוב "אשר עשה" בלשון יחיד, שמהבוקר עד צהרים צעקו
לבעל שאמרו שמא חיאל ישן במערה ויתעורר ע"י קולנו וכיון שראו שאין קול
ואין עונה פסחו^{שנא} על המזבח אשר עשה חיאל ולכן אומר בלשון יחיד, ודו"ק.

---

^{שנא} רש"י ויפסחו על המזבח אשר עשה - תרגם יונתן ואשתטי היו מרקדין כמשפטן על מזבחותם:

הפטרת ויקהל (מלכים א)

[מהדו"ב] פרק ז פסוק טו- "ויצר את שני העמודים נחושת"

קשיא- למה כשמזכיר את כלי ביהמ"ק מזכיר בראשם את האות ה"א כגון: העמודים, הכותרות, הכיורים, היעים והמזרקים?

תשובה- כתב בפני דוד פרשת תרומה על הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"^{שנב} בתוכם דייקא, כלומר מכאן מוסר לאדם שיעשה גופו כמו מקדש ויהיה גופו טהור וקדוש כדי שיהיה ראוי שתשרה עימו שכנה.

במקדש- היה מזבח ששוחטים עליו בהמות ו"אש תמיד תוקד בו לא תכבה"^{שנג}, וכן ראוי לאדם שיהיה עוסק בתורה תמיד שנקראת אש דכתיב^{שנד} "מימינו אשדת למו" וישרוף ע"י אש התורה את כל המחשבות והרהורים הרעים ויזבח את יצר הרע.

במקדש- היה קטורת שהיה לה ריח טוב והיה ריחה עולה בכל מחנה ישראל, וכן ראוי לאדם שיהיו מעשיו נאים ויהיה לו שם טוב בכל העולם כמו שאמר^{שנה} שלמה המלך ע"ה "טוב שם משמן טוב". **במקדש-** היה מנורה שהאירו למקדש, וכן ראוי לאדם שיהיה בעל חכמה וילמד מחכמתו לאחרים שיאירו בעדו.

במקדש- היה את ארון הקודש שלוחות מונחים בתוכו, וכן ראוי לאדם שיהיה ליבו מלא תורה כמו הארון. **במקדש-** היה כרובים כדמות ילד קטן, וכן ראוי לאדם שיהיה בלי עוון ונקי מכל חטא כמו ילד קטן וכמ"ש^{שני} "בן שנה שאול במלכו" רצונו לומר^{שני} שהיה כמו בן שנה בלא עוון.

במקדש- היה שולחן תמיד עם לחם הפנים, וכן ראוי לאדם שיהיה נדיב שייתן פיתו לעניים ויהיו עניים ותלמידי חכמים מתפרנסים משולחנו וכמ"ש ז"ל בגמ'

---

^{שנב} שמות כה, ח.
^{שנג} ויקרא ו, ו.
^{שנד} דברים לג, ב.
^{שנה} קהלת ז, א.
^{שני} שמואל א, יג, א.
^{שני} יומא כב: והובא ברש"י ובמפרשים שם.

שנח^כ כל הנביאים כולן לא התנבאו אלא... לעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו.

במקדש - היו הכיור וכנו שהיו טובלים בהם כהנים ידיהם ורגליהם, וכן ראוי לאדם שיהיה לו פה קדוש שיוכל ליתן מוסר ותוכחה לחבריו ולבני ביתו שיהיו טהורים וזכאים, ודבר זה גם בשבילו עצמו הוא שלא יענש בעוונם, שהרי כיון שכל ישראל ערבים זה לזה אם לא יוכיח אותם ויעשו עוון נחשב כאילו הוא בעצמו עשה העוון, וכמ"ש ז"ל בגמ'^{שנ} שראה יחזקאל הנביא שאמר הקב"ה למלאך גבריאל לך ורשום תי"ו של דיו על מצחן של צדיקים הנאנקים כדי שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה, ועל מצחם של רשעים תי"ו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה, אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה נשתנו אלו מאלו? אמר לה: הללו צדיקים גמורים, והללו רשעים גמורים. אמרה לפניו: רבונו של עולם, היה בידם למחות ולא מיחו! אמר לה: גלוי וידוע לפני, שאם מיחו בהם - לא יקבלו מהם, אמרה לפניו: רבונו של עולם, אם לפניך גלוי - להם מי גלוי?,

והיינו דכתיב^ש "זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו וממקדשי תחלו" ... תני רב יוסף: אל תקרי מקדשי אלא מקודשי - אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו וקטרגה מידת הדין ואמרה לפני הקב"ה מה נשתנו אלו מאלו עד שאמר הקב"ה ממקודשי תחלו.

ועוד כתוב בספר קב ישר, שבמקדש היו ב' עמודים א' שמו יכין וא' שמו בועז, והטעם שזהו שמם - כי רצה שלמה לעשות זכר לדוד אביו שהכין הרבה זהב וכסף בשביל ביהמ"ק, וכן רצה לעשות זכר לאבי אביו שהוא בועז ולכן קרא לעמודים 'יכין ובוועז' ר"ל הכין דוד שהוא מבני בועז.

ויש להביא עוד טעם לכך שקרא להם בשמות הללו, כי רצה שבני אדם ילמדו מוסר לגופם מכלי ביהמ"ק וכמו שהובא לעיל ולכן קרא להם 'יכין ובוועז'

יכין - ר"ל שיהיה האדם מכין עצמו תמיד לפני מעשיו דהיינו יחשוב לפני מה שעושה ולא יהיה כעסו עולה מהר ויעשה מלאכה במהירות ובזריזות ללא

שנח^כ ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן בברכות לד: ובסנהדרין צט.
שנ^ט שבת דף נה.
ש^ס יחזקאל ט, ו.

מחשבה, וכמו המעשה^{שסא} ברב אדא בר אהבה שהיה בשוק וראה אשה שלבושה בגדים עם כלאיים וקם וקרעם מעליה ואח"כ נודע שהיתה גויה וגו'.

בועז- ר"ל שאף כאשר הגיע לאדם ייסורים ח"ו לא יקרא תגר על הקב"ה ויחשוב שהוא צדיק ולא כדין נעשה איתו, אלא יאמר בלבו כל הייסורים שבאו עלי בשביל עונותיי באו ואם הייתי צדיק לא היו באים עלי ייסורים, וזה רמוז במילה 'בועז' פירוש בו עז- שייתן הכעס בו, בעצמו, ולא יריב עם אחרים.

ואם יעשה ככל המעשים הנזכרים יהיה כמקדש ויהיה ראוי שתשרה עליו שכינה וז"ש שאמר הקב"ה למשה רבנו ע"ה "בתוכם" כלומר אם יעשו לי בתוכם מקדש אז אני יהיה שרוי בתוכם, עד כאן דברי הפני דוד, **ובזה יובן** מדוע כתוב בכלי המקדש ה"א, שבא לרמוז על האדם שהוא כמו מקדש קטן.

הפטרת פקודי (מלכים א')

[מהדו"ב] פרק ז פסוק מ- "ויעש חירום את הכיורות... ויכל חירם לעשות את כל המלאכה אשר עשה למלך שלמה"

קשיא- למה מאריך כ"כ והיה לו לומר 'לעשות את כל המלאכה למלך שלמה'?

תשובה- פירש ר' אחא במדרש^{שסב} שכל מקום שנאמר 'אשרי' הכוונה לשני אשרי כלומר אשרי ואשריכם וכגון "אשר אנכי מצוה אתכם היום"- אשרי ואשריכם כשתקיימו את המצוות, והרב בעל ברכת אליהו הקשה על ר' אחא וכי אם כל העולם יהיו כופרים יהיה הפסד להקב"ה? או אם יהיו צדיקים וכי יהיה לו הנאה וכמו שנא'^{שסג} "אם צדקת מה תתן לו" ומדוע אומר 'אשרי' ואשריכם?!

אלא אמרו חז"ל^{שסד} בשעה שבקש הקב"ה לברוא את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם: רצונכם, נעשה אדם בצלמנו? אמרו לפניו: רבונו של עולם, מה מעשיו? א"ל: כך וכך מעשיו, אמרו לפניו: רבונו של עולם "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו" הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה, כת שלישית אמרו לפניו: רבונו של עולם, ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו? כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך- עשה, אבל תתנהג עימם בחסד ובארח אפים, א"ל הקב"ה: וכי לחינם נקראתי רחום וחנון.

ועכשיו כל זמן שישראל עושין רצונו של מקום כביכול הקב"ה יש לו נחת רוח מעיני המלאכים שהיו מקטרגים על בריאת האדם, אבל כל זמן שישראל לא עושים רצונו של מקום כביכול הקב"ה יש לו בושה מהמלאכים שקטרגו ואמרו אל תברא אדם שהוא בעל עבירות, ועכשיו שאלתנו הראשונה נפתרה, ששאלנו למה אמר הנביא "אשר עשה"? שכיון שבאותו זמן היו ישראל זכאים וצדיקים ובנו ביהמ"ק שהוא מקום שכינה, היה להקב"ה נחת רוח מהם, ולפיכך אמר הנביא לשון 'אשר' כלומר אשרי הקב"ה שקיים דברו בעיני המלאכים, ואשריכם שקיימתם את מצוות הי"ת, ודו"ק.

סליק ספר שמות

^{שסב} ויקרא רבה פרשת בחוקותי פרשה לה.

^{שסג} איוב לה, ז.

^{שסד} סנהדרין לח: ועוד.

ספר ויקרא

הפטרת ויקרא (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק מג פסוקים כא-כה- "עם זו יצרת לי תהילתי יספרו"-
קשיא- למה תפס דווקא לשון יצירה ואמר 'יצרתי' ולא אמר 'עם זו בראתי' או
'קניתי'?

תשובה- מפני שהובא בפני דוד שבריאית החיות והבהמות והאדם שווים ואין
כמעט הבדל ביניהם כלל, וכן אמר שלמה המלך ע"ה^{שס"ה} "ומותר האדם מן
הבהמה אין" ופירשו רז"ל שאדם יש לו יותר מן הבהמה רק אמירה ידיעה
ונשמה שזה ר"ת אין, וכיון שדברים אלו ניתנו לאדם מהקב"ה מעולם היצירה
לפיכך כתיב בבריאת האדם^{שס"ו} "וייצר", אבל בהמה שאין לה דברים אלו כתיב
בבריאתה^{שס"ז} "ויברא אלהים", ואותם בני אדם שהם חרשים ואילמים ואין להם
דעת זה בגלל שלא נשפעו מעולם היצירה, ודו"ק.

וזהו שאומר הקב"ה לישראל "עם זו יצרת לי תהילתי יספרו" כלומר- וכי
לחנם נתתי לכם שפע מעולם היצירה, לא נתתי אותו אלא בשביל שתהילתי
תספרו ואתם עשיתם להפך "ולא אותי קראת יעקב..."^{שס"ח}, ולכן אני אקח מכם את
הבינה והידיעה שלא תדעו לדבר דברים נכוחים בעיני האומות ותהיו נבזים
ושפלים בעיניהם.

ועוד אומר הקב"ה לישראל "אנכי אנכי הוא מוחה פשעך למעני" ר"ל אע"פ
כן אני מוחה פשעך למעני, קשיא- וכי משוא פנים יש בדבר שאומר הקב"ה אני
מוחה פשעך למעני? ואם כל פעם שישראל יעשו עוון הקב"ה יכפר להם, א"כ
הקב"ה ח"ו נותן יד לפושעים?

תשובה- הביא בברכת אליהו פרשת דברים שיש לנו דין^{שס"ט}- שישראל שנתן גט
לאשתו והלכה האשה ונבעלה לאחר אין יכול בעלה הראשון לקחתה אחר
שהבעל השני נתן לה גט או מת, אבל אם הלכה ונישאת לחרש וסריס שאינם
בכלל אנשים אז יכול בעלה הראשון לחזור ולקחתה, ואף אנו 'עם ישראל' יש

^{שס"ה} קהלת ג, י"ט.

^{שס"ו} בראשית ב, ז.

^{שס"ז} שם א, כא.

^{שס"ח} שולחן ערוך אבן העזר סימן י' סעיפים א-ב.

לנו דין של אשה עם הקב"ה, וכיון שהקב"ה נתן לנו גט וגירשנו מא"י ופיזרנו בין האומות, ואנו נישאנו לאחר שעבדנו ע"ז בגלות וכמו שאמרו בגמ'^{שס} ישראל בחוצה לארץ עובדי ע"ז בטהרה נינהו', היו כל האומות מלעיגים עלינו ואומרים אין אתם יכולין לחזור ולהיות עם הקב"ה כיון שאתם נבעלתם לאחר דהיינו לע"ז, ואנו היינו נכלמים ואומרים לקב"ה^{שע} "לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד" ר"ל אם אין לנו זכויות ומצוות ומעשים טובים שתעשה לנו בזכותם ניסים ונפלאות, עשה בזכות שמך הגדול המחולל מבין הגוים שידעו כל האומות כי ע"ז אין בה ממשות ואין ביד הע"ז להרע או להיטיב, שאם נשאר בין האומות יוכח שאין הקב"ה יכול לחזור ולהשרות שכינתו בתוכנו כי נישאנו לע"ז, ולא נחשבת הע"ז כ'חרש' ואלם שאינו איש' אלא ח"ו יש בה ממשות ויש לה 'קידושין', אבל אם תחזור ותשכין שכינתך בתוכנו אזי יוכח שע"ז אין בה ממשות וכחרש ואלם שאין בקידושיו ממש.

ומשיב הי"ת לנביא שיאמר לישראל "אנכי אנכי הוא מוחה פשעך למעני" פירוש- אני מוכרח לשלוח את מלך המשיח לפדות אתכם מן הגלות למען כבוד שמי שידעו כל הגוים כי ע"ז אין בה ממשות, שאם אני לא אשלח לישראל פדות אז יאמרו הגוים ע"ז יש בה ממשות וכמו האשה שנישאת לאיש אחר שאז אין יכול בעלה הראשון לקחתה.

[מהדו"ב] פרק מד פסוקים א-ב - "ועתה שמע עבדי יעקב וישראל בחרתי בו: כה אמר ה' עושך ויצרך מבטן יעזרך אל תירא עבדי יעקב"

קשיא- יש להבין ממה אומר לנו ה' 'אל תירא'! **ואפשר לפרש**, שאנחנו עם ישראל טבענו ביון מצולה ובאו מים אל ראשינו, ובא נבוכדנצר והחריב את ביהמ"ק והגלה אותנו, ואח"כ בא קיסר ופיזרנו בין האומות ובכל יום ויום הם גוזרים עלינו גזרות רעות, ולכן בא ה' ואומר לנו 'אל תירא' שעתיד לבוא מלך המשיח ולפדותנו מהגלות וכמו שאמרנו לעיל, **ועוד יש להבין** מדוע אמר 'אל תירא עבדי יעקב' ולא 'עבדי ישראל'!

תשובה- הובא במדרש^{שעא} ובברכת אליהו בפרשת ויצא על הפסוק "ויחלם והנה סולם מוצב ארצה וגו' והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו"^{שעב} וכמו שידוע

^{שס} ע"ז ח.
^{שע} תהלים קטו, א.
^{שעא} תנחומא פרשת ויצא סימן ב.

לי"ח, שהוקשה לחז"ל אם היו עולים מלאכי השרת למה היו יורדים? ואם יורדים למה עולים? ופירשו חז"ל אל תקרי מלאכי אלהים אלא 'מלכי', רצונם לומר שהראה הקב"ה ליעקב מלכים שבאים ועולים למעלה ומתנשאים ואח"כ יורדים עד עפר וכגון: נבוכדנצר, קיסר, מלכי פרס ויון ועוד מלכים אחרים שהשתרשה מלכותם ובאו אחרים תחתם, וזה שאמר ישעיה לישראל "אל תירא עבדי יעקב" [יעקב- דייקא] שמלך המשיח לא יהיה כמו המלכים האחרים שראית שהיו עולים ויורדים אלא מלך המשיח יעלה ולא ירד משום ש"ישרון בחרתי בו", ולא יהיה עוד גלות אחרי המשיח לעולם ולעולמי עולמים.

הפטרת צו (ירמיה)

[מהדו"ב] פרק ז פסוקים כא- כג - "כה אמר ה' צבאות אלוהי ישראל וגו' כי לא דברתי את אבותיכם וגו' כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקלי והייתי לכם לאלוהים ואתם תהיו לי לעם" ר"ל אם תשמעו בקולי ותעסקו בתורה אז והייתם לי לעם ואני אהיה לכם לאלוהים, שכל כח ישראל הוא בתורה בלבד וכמו שהובא בגמ'^{שע"ג} בפרק המוכר את הספינה 'אמר רבה בר בר חנה: לדידי חזיא לי ההיא אקרוקתא דהויה כי אקרא דהגרונאי, ואקרא דהגרונאי כמה הויה? שתין בתי, אתא תנינא בלעה, אתא פושקנצא ובלעה לתנינא וסליק יתיב באילנא, תא חזי כמה נפיש חיליה דאילנא, אמר רב פפא בר שמואל אי לאו הואי התם לא הימני ע"כ.

ופירש הרב ר' משה סנדור שהוא בעל 'מעשה רב' גמ' זו בפירוש נחמד ומשובח, ופירש שאמר רבה במשלו צפרדע כי צפרדע תמיד מודה ומשבחת את הקב"ה ומקומה במים, וכמו שאמרו חז"ל^{שע"ד} בפירוש המזמור קל"א שבתהילים "שיר המעלות לדוד לא גבה לבי..." שאמר דוד לפני הקב"ה יש לך עוד עבד שמודה ומשבח לך כמוני והראה לו הקב"ה צפרדע^{שע"ה}, ובא רבה לרמוז על ישראל שהם צריכים להיות תלמידי חכמים ולהגות בתורה תמיד שנמשלה למים שנאמר^{שע"ו} "הוי כל צמא לכו למים" וללמוד בה יומם ולילה^{שע"ז}, וזה שאמר 'אמר רבה בר ב"ח לדידי חזי לי אקרוקתא' - שזה כינוי לישראל, 'דהוה כי אקרא דהגרונאי' - ר"ל שהיו צועקים אל ה' מגרונם במצרים, 'ואקרא דהגרונאי כמה הווי? שיתין בתי' - ר"ל ישראל כמה היו? ס' ריבוא!, 'אתא תנינא בלעא' - ר"ל פרעה.

---

^{שע"ג} מסכת בבא בתרא דף עג: וזה לשון רשב"ם שם, אקרוקתא - צפרדע. כאקרא דהגרונאי - גדול היה כאותו כרך. ואקרא דהגרונאי כמה הוה שיתין בתי - הגמ' קאמר ליה. אתא תנינא - רבה קאמר ליה. פושקנצא - עורב נקבה. באילנא - על ענף אחד כדרך העופות. לא הימני - לא האמנתי.

^{שע"ד} זוהר כרך ג פרשת פנחס דף רלב:

^{שע"ה} זה המשך הלשון שם '...אזדמנת ליה צפרדע א"ל דוד לא תתגאה דאנא עבדית יתיר מנך דמסרית גופאי על מימרא דמארי דכתיב (שמות ז) ושרץ היאור צפרדעים והא אוקמוה ותו דאנא משבח ומזמר ליליא ויומא בלא שכיב'.

^{שע"ו} ישעיה נה, א. וז"ל הרד"ק שם 'והמים משל לתורה ולחכמה כמו שאי אפשר לעולם בלא אפשר לעולם בלא עמוס "לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה'".

^{שע"ז} מה שכתב רבינו עד כאן אינו נמצא בדברי הבעל מעשה רב אלא מדנפשיה, ועיקר דברי רבינו מכאן והלאה הם משם, וז"ל בעל המעשה רב (הבאנו רק את מה שרבינו לא כתב או שינה מדברי המעשה רב) 'ועל דרך הרמז יש לפרש שמדבר בעיקב אבינו שירד למצרים ונקרא צפרדע על שם שהיה מאיר לעולם בחכמתו ובדעתו כאור הבוקר... וזהו צפ"ר ד"ע המורה אל האמור, 'דהוה כי אקרא דהגרונאי' - הוא רמז שמלא כל ארץ מצרים מבניו שנקראת עיר הגר שהיתה מארץ מצרים ובת פרעה ונתנה לשרה לשפחה... וזהו אקרא דהגרונאי... 'אתא פושקנצא בלעה לתנינא' הוא הרמז על משה רבינו ע"ה... כי הת"ח ע"י שמשכימים ומעריבים על לימוד תורה נקראים עורב כדאיתא בעירובין...'

ומה שאמר רבה 'עורב' בא לרמוז על ת"ח וכמו שהובא בגמ' עירובין^{שע"ח} במי אתה מוצא תורה במי שמשים עצמו אכזרי לבניו כעורב לבני ביתו, וכמו שהובא בפרקי דר' אליעזר^{שע"ט} שעורב הוא אכזרי לבניו שכיון שרואה אותם שנולדו לבנים אומר אינם בני כיון שאני שחור והם לבנים ומניח אותם והולך, והקב"ה מזמן להם יתושים ופורחים לתוך פיהם וזהו שכתוב^{שפ} "לבני עורב אשר יקראו", ושגדלים ונוצותיהם משחירות אומר העורב ודאי הם בני ששחורים כמוני הם, וכן בגמ' שם הובא מעשה ברב אחא שהיה הולך במדינות ללמד תורה וא"ל: אשתו ובניך מה יעשו? א"ל: ילכו לשדה ויאכלו עשבים, ובחכמים כאלו אתה מוצא תורה וכמו שאמר משה רבינו רעיא מהימנא לבני שבטו "האומר לאביו ולאמו ולא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר".

והת"ח שבא לרמוז עליו רבה זה משה רע"ה שבלע את פרעה שנמשל לתנין וכמו שנאמר^{שפ"א} "פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרבץ בתוך יאוריו אשר אמר לי יאורי ואני עשיתני", ומה שאמר 'סליק ויתב באילנא' ר"ל שלא היה לישראל זכות שיגאלו וכמו שאמרו חז"ל^{שפ"ב} 'הללו מגדלי בלורית והללו מגדלי בלוריות' ואמר משה לקב"ה באיזה זכות אתה גואלם א"ל הקב"ה "בהוציאך את העם תעבדון את האלהים בהר הזה" כלומר בזכות התורה שיקבלו אח"כ אני גואלם, וז"ש רבה 'סליק ויתב באילנא' שהתורה נקראת 'עץ חיים' ובזכותה נגאלנו מפרעה הרשע, וממשיך רבה ואומר 'תא חזי כמה נפיש חילי דאילנא' כלומר- מזה נלמד מה גדול כוח התורה שנגאלו אבותינו ממצרים בזכותה, וכן לעתיד לבא ניגאל בזכות התורה.

וממשיכה הגמ' 'אמר רב פפא אי לאו הואי התם לא הימנני **וקשה**- היכן היה ר' פפא והרי רבה בר בר חנה אמר 'לדידי חזיי כלומר אני לבדי ראיתי? **תשובה**- אחר שאמר רבה המשל הנ"ל שהזכרנו השיב ר' פפא אם לא ראיתי בעיני שכלי לא הייתי מאמין, אלא ודאי כך הוא'^{שפ"ג}, תם.

---

^{שע"ח} דעת רבא בדף כב.
^{שע"ט} פרק כא, ועיין עוד ברש"י בעירובין שם ד"ה עורב, ובכתובות מט: ד"ה אומני.
^{שפ} תהילים קמז, ט.
^{שפ"א} יחזקאל כט, ג.
^{שפ"ב} ויקרא רבה, אחרי מות, פרשה כג. פסיקתא רבתי, פיסקא טו ד"ה החודש, ועוד.
^{שפ"ג} אולי כוונת רבנו לתרץ שבלשון תימה אמר 'וכי אם לא הייתי רואה מה שראית לא הייתי יודע וחושב שכך כוח התורה?! ודאי שכך הוא'.

הפטרת שמיני (שמואל ב)

[מהדו"ב] פרק ו פסוקים ו-ח - "ויבואו עד גורן נכון גו' וישלח עוזא אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר ויחר אף ה' בעוזה... וימת שם... ויחר לדוד ועל אשר פרץ ה' פרץ בעוזה"

קשיא- אם חטא עוזא ומת בעונו, מה לו לדוד שיחר אפו, והלא בורא עולם שבידו החיים והמוות הרגו ואין מי שיכול לומר לו מה תעשה? וק"ו דוד מלך ישראל שהיה צדיק יסוד עולם קשה היאך חרה אפיו?!

ואם אתה אומר- כיון שלא עשה עוזא שום חטא או עוון לכך חרה אפו של דוד, אינו כן, שהרי פירש רד"ק שג' חטאים חטא עוזא: א'- שכתוב בתורה ^{שפד} "והזר הקרב יומתי", ב'- שכתוב ^{שפה} "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאוי" ולא בעגלה ועוזא הרכיב את הארון בעגלה, ג'- ארז"ל שארון היה נושא את נושאי וכ"ש שיישא עצמו, והראיה שהיה נושא את נושאי מישראל שעברו את הירדן בימי יהושע ועמדו הכהנים נושאי ארון ה' על שפת הירדן עד שעברו כל ישראל, ואח"כ כתיב ^{שפו} "ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם" והם היו אחרי ישראל ואיך הלכו ברגע א' לפני ישראל? אלא נשא הארון אותם ופרחו ברגע א' ועמדו הארון והכהנים לפני העם.

ועוד, זה הארון כששלחו אותו פלישתים והגיע לבית שמש, היו אנשי בת שמש זורעים בשדה, וכיון שראו הארון התחילו לקנטרו בדברים ^{שפז} ואמרו מאן 'אמרייך דאמרית ומאן פייסך דאיפייסת' ומתו במגפה נ' אלף איש שהיו כל א' וא' שקולים כנגד ע' דייני הסנהדרין, ואם הרג כך לא היה יכול לישא את עצמו שלא יפול?!

ואם תאמר למה פלישתים שהרכיבו את הארון בעגלה לא מתו? זה אינו קושיה שלפי שהם היו ערלים ולא היה להם דת ודין ולא קיבלו נעשה ונשמע, וגם מה שעשו שהרכיבו את הארון בעגלה היה די בשבילם, אבל ישראל שהיו יודעים דתה של תורה לא נאה להם שיעשו ההיפך.

^{שפד} במדבר א, נא.

^{שפה} שם ז, ט.

^{שפי} יהושע ד, יא.

^{שפז} דעת אחד מהאמוראים במדרש רבה פרשת במדבר פרשה ה, ט.

ועוד קשיא- למה אמר "ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא" היה לו לומר בלשון אחר כגון 'על אשר היכה ה' את עוזא' ומדוע תפס דווקא לשון 'פרץ'?

תשובה- מנהג העולם הוא, שכשהמלך נכנס למדינה ראוי לבני המדינה שיביאו לו מנחה כפי כבוד המלך, וכן בזמן משה רבינו ע"ה אחרי שעשה משכן וכל כליו אמר לקב"ה: במה נאה לכבדך ביום שתשרה שכינתך על ישראל, א"ל הקב"ה^{שפ"ה} "ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי" ר"ל ביום שאשרה שכינתי על אוהל מועד אקח לי למנחה אדם שהוא קדוש וטהור, כלומר אני מסלק אותו מן העולם בשביל כבודי, וחשב משה בליבו 'או אני או אהרן נמות',

וביום ר"ח ניסן השרה ה' שכינתו על אוהל מועד ובו ביום מתו נדב ואביהוא והיה אהרן בוכה על בחוריו, א"ל משה^{שפ"ט} "הוא אשר דיבר ה' לאמר בקרובי אקדש" הם קרובים לקב"ה יותר ממני וממך "וידום אהרן", וכן כאן בזמן דוד היה אותו יום היום הראשון שהשכינה שורה על ישראל, שלפי שנשבר הארון בימי עלי לא הייתה השכינה עם ישראל בפנים מאירים, ואמר דוד לעצמו אני יותר צדיק וקדוש מכל בני משפחתי והקב"ה יסלק אותי לכבודו, ולכן כיון שמת עוזא ויחר אפוי שראה שהוא נכבד וצדיק יותר ממנו שהקב"ה סילק אותו מן העולם ונעשה מנחה למלך, ולא היה קורא תגר על הקב"ה ח"ו אלא היה מצטער הרבה, וכמו ש-ג' עוונות היה ביד עוזא גם לנדב ואביהוא היו עוונות שאמרו רז"ל על נדב ואביהוא שתויי יין נכנסו למקדש ויש מרז"ל שאמרו פרועי הראש נכנסו וכן יש שאמרו שהורו הוראה בפני רבם ולא נשאו אשה, וגם זה אמת הוא שבשביל שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה ומגלה על חטאם ולא חטאו בחייהם אלא חטאים קלים.

ולכן כתוב בלשון 'פרץ' שהוא לשון "וירבו ויפרצו" שהוא לשון שבח וגדולה ואין הכוונה כאן ללשון פריצה, והיינו שאמר דוד למה היית נתן גדולה כזו לעוזא שמת לפני הארון ולא לי וז"ש "ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא", תם.

---

^{שפ"ה} שמות כט, מג.
^{שפ"ט} ויקרא י, ג.

פרשת תזריע

[מהדו"ב] הכתוב אומר^{שצ} "להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל" וסמיך ליה "אשה כי תזריע וילדה זכר"^{שצא}.

---

^{שצ} ויקרא יא מז.
^{שצא} ויקרא יב, א. ובשבועות דף יח: אמרין 'אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הפורש מאשתו סמוך לוֹסְתָה - הויין לו בנימ זכרים, דכתיב: להבדיל בין הטמא ובין הטהור, וסמיך ליה: אשה כי תזריע וילדה זכר'.

הפטרת תזריע (מלכים ב)

[מהדו"ב] פרק ד פסוק מב- "ואש בא מבעל שלישה ויבוא לאיש..."

קשיא- הקשו חז"ל שלא ראינו עוד את מקום 'בעל שלישה' בכל התורה נביאים וכתובים אפי' לא עוד פעם אחת, ולא נמצא אלא רק "ארץ שלשה" שב"ב ומהו בעל שלישה?

תשובה- הובא בתיקונים תיקון ס"ט דף ק"ג 'עובדא דהוה בחד בר נש מאינן בעלי קבין' וכו' ואח"כ הזכיר שם מ"ב שיוצא מתוך פסוק² "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים כל הבל" ועשה בשבילם קפיצת דרך ע"כ, ואמרו רז"ל שזה החיגר ובעל הקבין הוא ניצוץ ונשמת משה רבינו ע"ה ומהם אמרו שהיה ניצוץ ונשמת שלמה המלך ע"ה, ודברי שניהם אמת לפי שתיבת למשה הוא תיבת שלמה וגם שלמה היה ניצוץ משה³, ובתיקונים הביא טעמים רבים על סדר קבלה שאין אנו ראויים להבין.

והרב בעל מעשה רב דף ס"ט הרחיב ודיבר על מעשה דאלישע והקשה ותירץ על דרך קבלה שאין אנו מבינים, ואח"כ אמר שהאיש ההוא מבעל שלשה היה ניצוץ משה רע"ה ושלמה המלך ע"ה שהם נקראים בעל קבין וכמו שהבאנו לעיל מתיקוני הזוהר, ובעלי בגימטריא קב, ושלשה- בגימטריא כת"ר ועוד ט"ו יתרים גימטריא שם י"ה, ומה שאמר "ויבא לאיש האלוהים לחם בכורים..." היינו שבכל יום ויום היה הולך לבית המדרש של אלישע הנביא ומלמד לו ולתלמידיו סודות תורה וכמו שנא' "לכו לחמו בלחמי", "עשרים לחם"- גימטריא של שם יו"ד שבשם הוי"ה, כרמל- הוא כר מלא, "תן להם ויאכלו"- ר"ל שיעסקו בתורה ויכמרו רחמי השי"ת ויסיר הרעב מתוכם, ודו"ק.

^{שב"ב} שמואל א, ט, ד.

^א הוא מעשה שסיפר ר"ש לחכמים שהיה אדם אחד שהיה נראה כחיגר ברגליו והלך עם קבים, ופגע בשני ת"ח שהיו מחכמי הדור בנגלה ובנסתר, אמר להם אותו בעל הקבים לאיזה מקום אתם הולכים אמרו לו למקום פלוני, וערב שבת היה אותו יום ואמר להם אם אתם רוצים אלך לשם לפניכם ואכין לכם מקום לשבות שם, אמרו לו והרי אנו רוכבים על סוסים ואתה הולך עם קביים והיאך יכול להיות שתגיע לפנינו, אמר להם אעפ"כ, ותמהו אותם חכמים היאך, וכשהחזירו ראשם כלפיו ראו שרץ במהירות ככוכב הנקרא שרביט, ועשה להם קפיצת הדרך ע"י שם של מ"ב אותיות... (ע"פ פ' מתוק מדבש).

² קהלת פסוק ב.

³ כן אמרו גורי האר"י והובא בפני דוד פרשת חוקת אות י"ב ד"ה ואני.

^ד משלי ט, ה.

הפטרת מצורע (מלכים ב)

[מהדו"ב] פרק ז פסוק ג- "וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער..."
אחז"ל^א אלו ד' אנשים הם גחזי וג' בניו שהיו מצורעים בגלל קללת אלישע, וכיון שכתוב בתורה^ב "מחוץ למחנה מושבו" הלכו מחוץ לעיר וישבו שם, ובאותו זמן היה רעב בעיר שומרון כי בן הדד אמר לעמו שהעיר שומרון שלהם היא וירשוה ישראל בחינם, ובאו וצרו על שומרון ימים רבים עד שלא היה מחיה ומזון בעיר והגיעו למצב ש"ראש חמור בשמונים כסף ורבע קב דביונים בחמשה כסף"^ג, ומגודל הרעב סיכמו בניהם ב' נשים שתהרוג אחת מהם את בנה ויאכלו אותו היום ולמחר תעשה כן השנייה ויאכלו את בנה, והלכה א' מהם ושחטה בנה ואכלו אותו, וכשהגיע הזמן לאכול את בן האשה השנייה לא הסכימה אימו והלכה האשה הראשונה וצעקה למלך וכו', והובא בילקוט^ד שגם האשה הזאת שחטה את בנה אלא שלא נתנה לאישה הראשונה לאכול מבשרה.

[מהדו"ב] פסוק יט- "ויען השליש... ויאמר והנה ה' עושה ארובות בשמים היהיה כדבר הזה ויאמר הנך רואה בעיניך..."

קשיא- וכי לא ידע אותו שלישי את כל הניסים שנעשו לישראל ואת כל הניסים שעשו אליהו ואלישע!?

תשובה- בתלפיות^ה ענף אלישע כתב בשם ספר החרדים שכונת השליש הייתה שוודאי ה' יכול לעשות אבל הדור הזה הוא רשע כדור המבול וראוי היה שיעשו ארובות בשמים ויהיה מבול וכמו שנעשה שם דכתיב "וארובות השמים נפתחו", ואיך אפשר שלדור רע כזה יהיה נעשה נס גדול כזה, והשיבו אלישע הנביא שלפי שלימד קטגוריה על ישראל יראה ולא יאכל, ע"כ.

וכעין זה מצינו אצל ישעיה^ו שאמר^ז "אוי לי כי נדמיתי וגו' ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב" וא"ל הקב"ה: משה שהיה נביא וגדול בישראל על דיבור א'

^ה סוטה מז.

^א ויקרא יג, מו.

^ב מלכים ב, ו, כה.

^ג ילקוט שמעוני מלכים ב רמז רלא ו'אמר לה המלך מה לך ותאמר האשה הזאת אמרה אלי תני את בנך ונאכלנו, מי שהוא שומע סבור שהטמינה אותו אמר ר' יוחנן שחוט ומבושל היה, תני את בנך ונשחטנו אין כתיב כאן, אלא ונאכלנו, מכלל שהיה שחוט ומבושל

^ד עמוד 64 (ענף אלישע ויונה) ובעל הספר חרדים הביא פירוש זה מהחכם רבי אברהם הלוי שראה כן במדרש כתיבת יד בארץ מערב.

^ו יבמות מט:

שאמר על ישראל^א "והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים" נענש ולא הלך לא"י אע"פ שהתפלל תקט"ו תפילות, אתה שאמרת "ובתוך עם טמא שפתים..." חייך שאני גוזר שיבוא מנשה ויחתוך לשונך, וכך היה שהקשה לו מנשה ג' קשיות^ב וידע ישעיה שלא יקבל תשובתו והזכיר שם המפורש ונסתר בתוך עץ ארז שהיה בבית מנשה, וציוה מנשה שיחתכו האילן וכך עשו וכשהגיע החרב ללשונו פתחו פיהם המלאכים שבשמים ואמרו^ג "וסר עוונך וחטאתך תכפר" ומת ישעיה.

---

^א ישעיה ו, ה.

^ב במדבר לב, יד.

^ג ביבמות שם '...אמר ליה(מנשה לישעיה), משה רבך אמר: כי לא יראני האדם וחי, ואת אמרת: ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא! משה רבך אמר: מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו, ואת אמרת: דרשו ה' בהמצאו! משה רבך אמר: את מספר ימיך אמלא, ואת אמרת: והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה!'.
^ד ישעיה ו, ז.

פרשת אחרי- מות

[מהדו"ב] פרשת פרה אדומה נקראת בת שבע לפי שיש בה ז' פרות ז' שרפות ז'
הזאות ז' כבוסים ז' טמאים ז' טהורים ז' כהנים כדאיתא בזוהר פרשת אחרי
מות דף ע"ו ע"ב ודו"ק.

הפטרת אחרי- מות (יחזקאל)

[מהדו"ב] פרק כב פסוק יא- "ואיש את אשת רעהו עשה תועבה"

קשיא- מהו לשון תועבה, אם רוצה לומר ששכבו איש את אשת רעהו היה לו לומר 'איש את אשת רעהו זנו' או 'איש את אשת רעהו ניאפו' ומדוע תפס לשון תועבה?

תשובה- הובא בגמ' נדרים^{טו} שעשה רבי הלולא לר' שמעון בריה ולא הזמין את בר קפרא, שלא רצה רבי שיצחיקו ויבא פורענות לעולם שבר קפרא היה משחק ומרקיז אנשים ואם היה ר' שוחק היה בא פורענות לעולם, ולבסוף הזמינו אותו והלך ושאל את רבי 'מהו לשון תועבה?' וכל תשובה שהשיב לו רבי היה פורץ עד שאמר לו רבי אמור אתה וכו' ובקיצור תועבה פירוש תועה בה והוא דבר שלא מותר ולא אסור^{טז} אלא מעשה שהוא מרוויח ממנו ואינו אסור ואי אפשר לומר לו למה עשית כן ועברת על דת משה בן עמרם.

וכמו המעשה שהובא בגמ' גיטין^{טז} שהיה איש אחד נגר והיה לו שוליה, ופעם אחת היה צריך כסף ואמר לו אותו השוליה שלח אשתך ואתן לה ההלוואה, והלכה אשתו לבית השוליה ושהה עימה ג' ימים, וכששאל אדונו היכן אשתו אמר לו שנבעלה לתינוקות וכדאי לו לגרשה וכך עשה, והלך שוליתו ונשאה לאישה וכו' וזה תועבה שאין מעשיו הגונים ורצויים לפני הי"ת אך עם זאת לא עשה מלאכת איסור ולא זנה או ניאף, וזה שאמר כאן "ואיש את אשת רעהו עשו תועבה" ולא אמר זנו או ניאפו.

---

^{טו} נ- נא.
^{טז} ע' במפרשים שם (רש"י, ר"ן, רא"ש ותוס' בד"ה תועה אתה בה) וצריך עיון.
^{יז} דף נח.

הפטרת קדושים (יחזקאל)

[מהדו"ב] פרק כ פסוקים ג- "בן אדם דבר את זקני ישראל ואמרת אליהם כה אמר ה' אלוהים הלדרוש אותי אתם באים חי אני אם אדרש לכם"

קשיא- מי הם זקני ישראל? ומה שאלו ומה השיב להם יחזקאל בשם ה'?

תשובה- זקני ישראל אלו הם חנניה מישאל ועזריה, וכשרצה נבוכדנאצר להשליכם לכבשן אש אם לא ישתחוו לצלמו¹¹ באו ליחזקאל הנביא ואמרו לו: ישאל את הי"ת אם יציל אותנו מכבשן האש או לא? אם לא יבטיח שיצילנו נעבוד לע"ז ואם נהיה מובטחים שהי"ת מצילנו לא נשתחוה לצלם' אמר הקב"ה ליחזקאל אמור להם אם באתם לדרוש ממני שאני אציל אתכם "חי אני אם אדרש לכם" כלומר חי אני אם אציל אתכם ולכו ועבדו לע"ז ואל תסכנו עצמיכם, ואמר יחזקאל להם כך וכך אמר הקב"ה, אמרו חנניה מישאל ועזריה בין אם מציל ובין אם אינו מציל לא נעבוד אלא לה' ולא נשתחוה לצלם וכל מה שרוצה לעשות לנו נבוכדנצר יעשה, וכך היה ולא השתחוו לצלם ונבוכדנצר ציוה והשליכו אותם לכבשן אש, ומיד נכמרו רחמי הקב"ה והצילם מכבשן האש.

פסוק יא- "ואתן להם את חוקותי ואת משפטי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" כלומר כל המצות שנתתי לכם ח"ו אין לשום איש הפסד ואיבוד נפשו מהם, אלא אדרבה כל מי שיעשה המצוות יחיה בעוה"ז ויהיה לו שכר טוב לעוה"ב, וכמו המעשה שהובא במעשיות שהיה הרמב"ם הרופא המובהק של המלך ואב בית דין של ישראל, וקינאו בו שרי המלך והלשינו עליו עד שציוה המלך לאיש שאחראי על כבשן האש שמי שיבא אליו מחר משרי המלך יזרוק אותו ישר לכבשן, ובבוקר שלח את הרמב"ם אל אותו האיש ואמר לרמב"ם שישאל אותו האם קיים מצות המלך, וכוונת המלך הייתה שילך הרמב"ם ואותו האיש שאחראי על הכבשן יזרוק אותו מיד לתוך אש הכבשן.

וכשבא הרמב"ם ללכת לקיים מצות המלך ראה עני א' שבוכה ומיצר א"ל הרמב"ם: 'למה אתה בוכה?' ענה לו העני: 'הקב"ה נתן לי בן א' והיום יום המילה ורצוני שתבוא אתה לברית המילה ותמול ונתכבד בכבודך' והלך הרמב"ם לעשות מצוה זו ועזב מצות המלך, והקב"ה הצילו מהריגה, והם

¹¹ דניאל פרק ג.

שהלשינו עליו הלכו ונשרפו וכמו שנאמר^ט "צדיק מצרה נחלץ ויבוא רשע תחתיו" וז"ש "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" תם.

---

^ט משלי י"א, ח.

הפטרת אמור (יהזקאל)

[מהדו"ב] פרק מד פסוק טו- "והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי..." אמרו רז"ל שבני ישראל אמרו ליחזקאל הנביא 'כשבית המקדש היה קיים והיו כהנים היו מביאים קרבן ומתכפר החטא ועכשיו מה נעשה שאין לנו לא מזבח ולא כהן' אמר יחזקאל הנביא לקב"ה: גלוי וידוע לפניך מה ישראל שאלו, מה אשיב להם? א"ל הקב"ה אני כתבתי בתורה² "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" וכן שאמרתי למשה שיעשה מקדש וכפורת וארון גם שאל שאלה זו ואמרתי לו "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" ונחה דעתו אף אתה תאמר להם "וכל קרבן וכו'", ויחזקאל בא ואמר לישראל כן ונחה דעתם והלכו, ע"כ.

והביאור הוא ע"פ מה שהובא בגמ' בבא מציעא^{3א} 'ר' אלעזר בר' שמעון אשכח לההוא פרהגונא דקא תפיס גנבי אמר ליה: היכי יכלת להו... דלמא שקלת צדיקי ושבתקת רשיעי? א"ל ומאי אעביד? הרמנא דמלכא הוא – א"ל תא אגמרך היכי תעביד... אישתמע מילתא בי מלכא, אמרו 'קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונקא', אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון וקא תפיס גנבי ואזיל, שלח ליה רבי יהושע בן קרחה חומץ בן יין עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה- שלח ליה קוצים אני מכלה מן הכרם - שלח ליה יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו, וגוי

יומא חד פגע ביה ההוא כובס קרייה חומץ בן יין - אמר מדחציף כולי האי שמע מינה רשיעא הוא אמר להו תפסוהו- תפסוהו, לבתר דנח דעתיה אזל בתריה לפרוקיה ולא מצי קרי עליה "שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו"^{3ב}, זקפוהו, קם תותי זקיפא וקא בכי אמרו ליה רבי אל ירע בעיניך שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים, הניח ידו על בני מעיו ואמר 'שישו בני מעי שישו ומה ספיקות שלכם כך ודאית שלכם על אחת כמה וכמה, מובטח אני בכס שאין רמה ותולעה שולטת בכס' וגוי ואפילו הכי לא סמך רבי אלעזר ברבי שמעון אדעתיה, קביל עליה ייסורי' ומכל הסיפור הזה מבינים אנו שייסורים ממרקים

² ויקרא ב, יג.

^{3א} מדף פג-פד: ז"ל רש"י שם: היכי יכלת להו - להבין תחבולותם. דלמא - הני דשקלת צדיקי ניהו. הרמנא דמלכא הוא - מצות המלך היא. קריינא דאיגרתא - משל הוא. פרוונקא - שליח. חומץ בן יין - רשע בן צדיק. יבא בעל הכרם - הקדוש ברוך הוא, כי כרם ה' צבאות בית ישראל. ויכלה - ויטול את קוציו של כרם. קרי עליה - על הכובס. זקפוהו - תלאוהו. קם - רבי אלעזר. תותי זקיפא - תחת העץ. על נערה מאורסה - שהיא בסקילה, וכל הנסקלים נתלים. ואפילו הכי - דאמר ר' אלעזר בר' שמעון לעיל: ספיקות שלכם כך. לא סמיך - דעתיה אהכי, מלבקש רחמים ומחילה ביסורין, שמא חטא באחד מן הצדיקים.

^{3ב} משלי כא, כג.

ומכפרים על החטאים וז"ש דוד המלך ע"ה^{כג} "אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו" כלומר כל זמן שראשינו וגדולינו הם מסובלים ביסורין אז אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו^{כד}.

וזה פירוש מה שאמר הקב"ה אמור להם "וכל קרבן..." שכמו שכרת הקב"ה ברית מלח למרק הדם כן גם כרת ברית עם יסורין למרק עונותיו של אדם, וכמו שבזמן שהיה ביהמ"ק קיים היו מביאים קורבנות והיו שורפים החלבים וזורקים את הדם ומולחים וכו' וזה היה מכפר, אף הייסורים ממרקים כל החלב שבגוף וכאילו הביא קרבן לקב"ה ומתכפרים עונותיו, ולכן כיון שאמר להם יחזקאל זה הפסוק נחה דעתם והלכו^{כה}.

---

^{כג} תהילים קמד, יד.

^{כד} ע"פ דעת אחד האמוראים בגמ' ברכות יז.

^{כה} היינו ע"פ מה שהובא בברכות דף ה. '...אמר רבי שמעון בן לקיש: נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין, נאמר ברית במלח דכתיב "ולא תשבית מלח ברית" ונאמר ברית ביסורין, דכתיב: "אלה דברי הברית" מה ברית - האמור במלח - מלח ממתקת את הבשר, אף ברית האמור ביסורין - יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם.

הפטרת בהר (ירמיה)

[מהדו"ב] פרק טז פסוק יט "ה' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה" ר"ל לא רק אם תעשה מצוות השי"ת ותלמד תורה לשמה שאז וודאי הקב"ה יצילך מכל צרה ומכל המאורעות הרעות שיבואו לעולם בשביל עמי הארצות, אלא גם אם באה צרה וצוקה בשביל עמי הארץ אם הם יבטחו בצדיקים הגזרה עוברת מהם וניצולים מן הצרה, וכמו המעשה שהובא בגמ' בבא בתרא¹² שהיה מנהג קדמון שכל מלך מאומות העולם כשיושב בראשונה במלכות היה גוזר שיעשו ישראל כתר זהב מאבנים טובות בשבילו, ובימי רבנו הקדוש ישב מלך חדש על כסא המלוכה וגזר שיתנו ישראל הכתר, וברחו כל היהודים כיון שלא הסכים רבי שתלמידי חכמים ישתתפו אף הם בהוצאות, ונשאר בעיר רק ת"ח וגזר הקיסר שהוא מוחל לישראל כל הכתר ולא יתנו אף לא פרוטה, ומכך מבינים אנו שכל מי שעוסק בתורה הוא פטור ממס המלך, והיינו מאי דאמרו רבנן¹³ 'כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות...!'

ועוד, שם הויה במספר קטן עולה י"ז וכן תורה במספר קטן י"ז, עוזי במספר קטן שם אהיה, ר"ל כל מי שעוסק בתורה שהוא מספר קטן של הויה אהיה¹⁴ שהוא מספר קטן של עוזי מצילו מכל צרה, וכמו אותו מלך הערלים שצויה על ישראל ואמר להם 'או שתבואו בדינו של ישו הנוצרי או הראו לי מקומו ומדרגתו של משה רבכם ואני אדע בבירור שמשה אמת, ואם לאו אני יהרוג אתכם' והיה זה המעשה בימי ילדותו של ר' מאיר והלך אצל המלך והראה לו מקום ישו הנוצרי וגו' ונתנו לישראל כסף וזהב ומגדנות רבות וז"ש הנביא "ה' עוזי ומעוזי" כלומר שהי"ת בכל דור ודור הוא עוז ומחסה לנו ומושיע לנו מכל צרותינו עד שיאמרו הגוים ה' אמת ומשה אמת ותורתו אמת, תם.

¹² ח.

¹³ אבות ג, ה.

¹⁴ הוא שמו של הקב"ה ע"ן שמות ג, פסוקים יג-יד.

הפטרת בחוקותי (יחזקאל)

[מהדו"ב] פרק לד פסוקים א-ג- "ויהי דבר ה' אלי לאמר בן אדם הנבא על רועי ישראל וגו' ואמרת אליהם לרועים וגו' הוי רועי ישראל אשר היו רועים אותם הלא הצאן ירעו ברועים את החלב תאכלו ואת הצמר תלבשו הבריאה תזבחו הצאן לא תרעו"

כלומר הוכח את נשיאי ישראל על שהם כמו הרועים שרועים את הצאן בשביל הנאת גופם לאכול חלבם ובשר שמנם וללבוש צמרם, שכן הם רועים את ישראל בשביל לקחת ממון מבעלי הבתים בזרוע ומענים יתומים ואלמנות, ולא עשו כמו עבדי שהיו פרנסי ישראל ומוסרים את עצמן ואת ממונם בשביל ישראל וכמו שאמרו על משה רבינו שהיה רועה וגו' ופעם א' ברח גדי עיזים מן העדר שלו והלך אחריו ג' פרסאות עד שתפסו, וכשתפסו לא גער בו ולא היכה אותו במטה אלא נשק אותו ואמר לו למה הטרחת את עצמך כ"כ ואני לא עשיתי לך רעה, וכן דוד המלך ע"ה היה רועה ופעם א' בא דב וחטף צאן מן העדר וכן פעם א' בא ארי וחטף צאן מן העדר והלך דוד אחריהם וסיכן עצמו במיתה בשביל הצאן והרג את הדוב ואת הארי והחזיר הצאן.

ועוד יש מעשה נפלא שהובא במעשיות על נשיא ישראל ר' יצחק שאף אחר מותו היה משתדל להציל את ישראל, שמ"ה שנים היה ר' יצחק נשיא ישראל והיו הכל שמחים בימיו כיון שהיה מוסר את נפשו בשביל ישראל ואפ' איש א' מישראל לא היה בימיו בצרה, וכשמת מינו את ר' יונתן בנו תחתיו וגם הוא היה איש צדיק וכשר כאביו, ופעם אחת בליל ראש השנה חלם ר' יונתן שבא אביו ואומר לו 'בני לך והמיר דתך ואל תירא כיון ששמעתי מאחורי הפרגוד שהולכים להרוג את בן המלך ולהעליל על ישראל שהם הרגוהו, ואם תמיר דתך תהיה נכבד בעיני המלך והשרים ויהיה תשועה על ידך לישראל'.

וזה שאומר יחזקאל לנשיאי ישראל, שיש נשיאים שמוסרים נפשם על הציבור אבל אתם מתנשאים בשביל הנאת עצמכם שיהיה לכם שררה וממון וז"ש הנביא^ט "כבקרת רועה עדרו וגו' כן אבקר את צאני והצלתי אתהם מכל

^ט יחזקאל לד, פסוק יב.

המקומות אשר נפוצו שם... " כלומר אני בעצמי יושיע אותם מידכם ו"אני
ארעה את צאני ואני ארביצם נאום ה'... ל".

סליק ספר ויקרא

ספר במדבר

פרשת במדבר

פרא א פסוק א-

[מהדו"ב] "במדבר סיני" גימטרי בשלום, לרמוז שמיום שיצאו ישראל היו נוסעים בקטטה ובמחלוקת עד שבאו למדבר סיני ששם נעשה שלום ביניהם שנא' "ויחן שם ישראל ל'".

פסוק ב-

[מהדו"ב] "שאו את ראש כל עדת בני ישראל" הטעם שציוה הקב"ה למנות את ישראל יובן ע"פ הא דאיתא^ב 'דאמר גוי אחד כתוב בתורה "אחרי רבים להטות" ואומות העולם עי' אומות הם א"כ הוי אנו רובא ועליכם לעבוד ע"ז' שכתשובה לכך ציוה הקב"ה למנות את ישראל כדי שיהיו ישראל דבר שבמניין ודבר שבמניין אפילו באלף לא בטיל^ג.

פרק ב פסוק ב-

[מהדו"ב] "איש על דגלו" הובא בענף דגלים^ד בזה הלשון 'וארבע דגלים אלו היו כנגד ארבע חיות שבמרכבה דגל ראובן היה כנגד פרצוף שנאמר בו 'ודמות פניהם פני אדם' ודגל יאודה כנגד אריה שנא' 'ופני אריה אל הימין' לכן היה צורת אריה בדגל יאודה ופני שור ופני שור מהשמאל כנגד אפרים לכן הוא צורת שור בדגל אפרים, ופני נשר לארבעתם כנגד דן לכן היה צורת נשר בגדל דן, שאלתי להר' שלום למה היה לו נשר בדגל דן והלא יעקב אע"ה קראו נחש שנא' יהי דן נחש וכו' ומשה קראו אריה שנא' דן גור אריה וכו' והרבה תירוצים אמר לי ולא ישרו בעיני ושמעתי מהרב מנחם מלמד תינוקות שאותיות דן במילוי כזה- דלית נון בגימטריא נשר ולכן היה ברגלו פרצוף נשר עכ"ל'.

אבות ד' דגלים סימנם "אדי"ר במרום ה' " אפרים דן יהודה ראובן, וצורה שחקוקים בדגלם שור נשר אריה אדם, ה' שמות יש לשור שור פר עגל בקר

^א שמות יט, ב. וכן הובא בנחל קדומים לחיד"א.

^ב ויקרא רבה פרשת ויקרא פ"ד.

^ג ביצה ג'.

^ד מדרש תלפיות אות ד.

אלוף, אות ראשונה של אדיר רומזת ל-א' של אלוף שהיא ראשונה, ד' שהוא שני לאותיות רומז לאדם, יו"ד שהיא ג' לאותיות רומז לאריה, ר' שהיא אחרונה לאותיות רומזת לנשך שה-ר' בו אחרונה, הוי אדי"ר במרום ה' שצריכים להיות ד' דגלים צורת אדיר ודו"ק, קצרתי כי קצר המצע מהשתרע.

הפטרת במדבר (תרי עשר- הושע)

[מהדו"ב] פרק ב פסוק א- "והיה מספר בני ישראל" א"ר סימון ט' פעמים נמנו ישראל ועוד פעם אחת ימנו בימי משיח דכתיב^{לה} "עוד תעבורנה הצאן ע"י מונה" א' ברדתם למצרים דכתיב^{לו} "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה ע' נפש", ב'- בצאתם דכתיב^{לז} "כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף" ולצורך היה שיהיו ס' ריבוא שיקבלו תורה, ג' - למשכן הביאו כופר בקע לגולגולת דכתיב^{לח} "לשש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמשים", ד'- בזו הפרשה בדגלים, ה'- בריש פנחס בשביל הכניסה לארץ, ו'- וז' על ידי שאול א' "ויפקדם בטלאים"^{לט} ו-ב' "ויפקדם בבזק"^מ, ח'- מנאם דוד ושלא לצורך היה ונענשו כי לא היה ענין למנותם לא מלחמה כשאול ולא שום דבר אלא לראות ממשלתו, ט'- בימי עזרא כתיב^{מא} "כל הקהל כאחד ארבע ריבוא", י'- לעתיד לבא בימי המשיח שמוזכר בזו הפטרה דכתיב "לא ימד..."

ובחיבתו של הקב"ה לישראל מונה אותם תמיד כמו שאמרו במדרש^{מב} "בטנך ערמת חיטים"^{מג} ישראל נמשלו לערמת חיטים וכמו שכשאדם הולך לכרמו מונה כמה כורים יש בו כמה סאים יש בו ואינו מונה קש ותבן כך הקב"ה מונה את ישראל ומניח שאר האומות, ומונה ישראל כמו שמונה הכוכבים דכתיב^{מד} "מונה מספר לכוכבים" וכתב^{מה} "שאו מרום עיניכם... המוציא במספר צבאם" וכתב^{מו} "והנכם היום ככוכבי השמים"

[מהדו"ב] פסוקים א-ג, כה- "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו... כי גדול יום יזרעאל אמרו לאחיכם עמי ולאחותכם רוחמה... ורחמתי את לא רחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה"

לה ירמיה, לג, יג.
לו בראשית מו, כז.
לז שמות יב, לז.
לח שמות לח, כו.
לט שמואל א' טו, ד.
מ שם פרק יא, ח.
מא עזרא ב, סד. ונחמיה ז, יו.
מב מדרש תנחומא במדבר ד.
מג שיר השירים ז, ג.
מד תהילים קמז, ד.
מה ישעיהו מ, כו.
מו דברים א, י.

קשיא- מהו עמי ולא עמי ומהו רוחמה ולא רוחמה? תשובה- הובא בגמ' פסחים^מ "דבר ה' אשר היה אל הושע וגו' בימי עזיה יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה^{מח}" בפרק אחד נתנבאו ארבעה נביאים, וגדול שבכולן הושע... אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע: בניך חטאו. והיה לו לומר: בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיה עליהן. לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו: רבונו של עולם, כל העולם שלך הוא - העבירים באומה אחרת. אמר הקדוש ברוך הוא: מה אעשה לזקן זה? אומר לו: לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים, ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך. אם הוא יכול לשלוח - אף אני אשלח את ישראל. שנאמר^ט "ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים" וכתוב^ב "וילך ויקח את גמר בת דבלים ותהר ותלד לו בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל" וכתוב^א "ותהר עוד ותלד בת ויאמר לו קרא שמה לא רחמה כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל כי נשא אשה להם" וכתוב^ב "ותהר ותלד בן ויאמר קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם".

לאחר שנולדו לו שני בנים ובת אחת אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע: לא היה לך ללמוד ממשה רבך, שכיון שדברתי עמו - פירש מן האשה, אף אתה בדול עצמך ממנה. אמר לו: רבונו של עולם, יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא: ומה אתה, שאשתך זונה ובניך בני זנונים, ואין אתה יודע אם שלך הן אם של אחרים הן - כך. ישראל, שהן בני, בני בחוני, בני אברהם יצחק ויעקב... ואתה אמרת העבירים באומה אחרת! כיון שידע שחטא עמד לבקש רחמים על עצמו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: עד שאתה מבקש רחמים על עצמך - בקש רחמים על ישראל, שגזרתי עליהם שלש גזירות בעבורך, עמד ובקש רחמים ובטל גזירה, והתחיל לברכן, שנאמר^א "והיה מספר בני ישראל כחול הים וגו' והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר

^מ פרק שמיני דף פז.

^{מח} הושע א, א.

^ט שם פסוק ב.

^ב שם פסוקים ג-ד.

^א שם פסוק ו.

^ב שם פסוקים ח-ט.

^א הושע פרק ב פסוקים א-ב, כה.

להם בני אל חי ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו וגוי זרעתיה לי בארץ
ורחמתי את לא רחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה".

הפטרת נשא (שופטים)

[מהדו"ב] פרק יג פסוק ב- "ויהי איש אחד מצרעה ממשפח הדני ושמו מנוח ואשתו עקרה לא ילדה"

קשיא א- הרי כל מקום שנאמר 'ויהי' אינו אלא לשון צער¹¹, וא"כ כאן היה לו לכתוב 'ויהי' שהוא לשון שמחה שהרי בא המלאך ובישר בשורה טובה שתלד אשת מנוח גואל לישראל ומדוע כתוב 'ויהי'¹²? **ב-** למה האריך וכתב "איש אחד" היה לו לומר 'ויהי איש ממשפחת...'. שהרי איש לשון יחיד הוא? **ג-** למה אמר "הדני" בה"א היה לו לומר 'ממשפחת דני'? **ד-** למה כתב "ואשתו עקרה לא ילדה" הרי ודאי כל מי שהיא עקרה היא לא ילדה, ואם הייתה יולדת לא הייתה עקרה?

תשובה- הובא בגמ' בבא בתרא¹³ אמר רבה בר רב הונא אמר רב אבצן זה בועז, ואמר רבה בר רב הונא אמר רב ק"ך משתאות עשה בועז ובכולם לא זימן מנוח וגוי והיו מתקוטטים מנוח ואשתו זה אומר את עקרה וזאת אומרת אתה עקר והיו במחלוקת כל ימיהם ולכן אמר ויהי שהוא לשון צער, והקשו חז"ל על זה המאמר היאך אבצן שהיה צדיק עשה ק"כ משתאות לבניו ולבנותיו וזימן כל בני העיר ולא זימן את מנוח? אלא¹⁴ אבצן ח"ו לא היה קמצן אלא היה יודע שמנוח ואשתו צדיקים, ורצה שיתפללו לה' ביתר שאת כדי שייתן להם בן ולכן לא הזמין אותם לסעודה בשביל שיישרף לבבם' ויתפללו לפני הי"ת שייתן להם בנים, ואע"פ שלשם שמים התכוון כיון שגרם לצער ולמחלוקת נענש ומתו כל בניו ובנותיו בחייו, וכמו פנינה אשת אלקנה שהתכוונה לשם שמים במה שהכעיסה את חנה צרתה, שרצתה שתתפלל לקב"ה ויתן לה בנים וכו' ואע"פ כן נענשה שמתו בניה.

ומה שאמר "ויהי איש אחד" ר"ל שמכל שבט דן לא היו עקר או עקרה אלא זה בלבד, והסיבה שלכל בני דן היו ילדים היא בזכות תפילת יעקב שהתפלל על דן

¹¹ עיין מסכת מגילה י': שאמר רב אשי למסקנה שכל ויהי איכא הכי(צער) ואיכא הכי(לא צער), אך רבינו סובר כדעת האור החיים הקדוש שכתב כמה פעמים ש'ויהי' הוא לשון צער כגון על "ויהי בשלח"(שמות יג, יז) ועל "ויהי כאשר קרב" (שם לב, יט), ועיין בביאור ישמח משה על האור החיים בפרשת בשלח שם, שביאר שהאור החיים סובר כדעת המדרש תנחומא (בשלח ה) ע"ש, ועיין עוד כדברי רבנו והאור החיים במדרש רבה פרשת נשא פרשה י'.

¹² ז"ל מדרש רבה שם 'ויהי א"ר לוי כל מקום שנא' ויהי אינו אלא לשון צער... ויהי איש אחד מצרעה (שופטים יג) ויאמר מנוח אל אשתו מות נמות'.

¹³ צא.

¹⁴ עיין במהרש"א חידושי אגדות על הגמ' שם שהקשה כרבינו ותיריך תירוצו אחר.

בנו, שיי"ב שבטים היה לו ליעקב וכולם היה להם בנים ובנות אבל דן היה עקר ולא היה לו בנים עד ימי זקנותו, הלך אצל יעקב אביו בבכייה ובבקשה ואמר לו: אבא התפלל עלי לפני הקב"ה שיינתן לי בנים שתפילתך נשמעת לפניו, קם יעקב והתפלל לפני הקב"ה וקיבל תפילתו, ולשנה הבאה נתעברה אשתו של דן וילדה תינוק אך לא היה לו ידים רגלים ואזנים.

כיון שראה דן כך נשא אותו והוליכו אצל אביו ואמר לו: איני רוצה לא הבן ולא התפילה שהתפללת עלי קח לך הילד הנולד, אמר לו יעקב: תמתין עד שאתפלל אל ה', וקם יעקב והתפלל בבכייה ובהכנעה לפני הי"ת והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו שמע תפילתו וברא לתינוק ידים ורגלים ונתקנו לו כל אבריו כהוגן, ועוד ביקש דן מאביו שיתפלל שלא יהיו בניו עקרים כמוהו והתפלל יעקב ונתקבלה תפילתו, ולכך מרובים^{נב} מספר האנשים שבשבת דן ממספר האנשים שבשאר השבטים אף שלא היה לדן אלא בן אחד ולשאר השבטים היה הרבה, וז"ש הפסוק "ויהי איש אחד... ממשפחת הדני" ר"ל זה היחיד שלא היה לו בנים מכל שבט הדני.

ומה שאמר "הדני" בה"א ר"ל שהוא משבטו של אותו דן בן יעקב שהשתדל הרבה שלא יהיו בבניו עקר ועקרה, ואם תאמר א"כ למה מנוח היה עקר והרי יעקב התפלל שלא יהיו בניו ובנותיו עקרים? לכך בא הפסוק ומדגיש "ואשתו עקרה ולא ילדה" ר"ל זה שאשתו לא ילדה זה כי היא עקרה אך בעלה מנוח לא היה עקר^{נט} ותפילת יעקב אע"ה לא התבטלה ובמקומה עומדת ודו"ק.

---

^{נב} עיין במדבר פרק א, לט, ופרק ב, כו.
^{נט} כן הובא במדרש רבה פ' נשא פרשה י.

פרשת בהעלותך

פרק ח פסוק ג-

[מהדו"ב] "ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר ציוה ה' את משה"

קשיא- מדוע אמר "ויעש כן אהרן" והרי פשוט שאהרן יעשה כן ולא יעשה להיפך, וא"כ מה בא ללמדנו שעשה אהרן כן? ורש"י ז"ל בא ופירש הפסוק "ויעש כן אהרן"- להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, וקשה מה רצה רש"י ללמדנו? ומה השבח בכך שלא שינה? והרי ודאי שאהרן ומשה ראוי להם שלא ישנו משום דיבור של הקב"ה?

תשובה- בשעה שעלה משה למרום ראה שכתוב בתורה "ויאמר אלהים יהי אור ויהי כן"^ו מיד נטל איזמל וגירד את ה'כף וכתב במקומו 'אור', מיד הלכו מלאכי השרת ואמרו לפני הקב"ה 'רבש"ע מה לילוד אשה ביננו, וכבר בשעה שעלה למרום מיד מוחק את דבריך וכותב כל מה שליבו וסותר את דבריך' אמר להם: מה מחק ומה כתב, א"ל: מחק 'כף' וכתב 'אור' א"ל: טוב וישר כתב וכן צריך להיות וגם אני כבר כתבתי עליו בתורה והכרזתי^ז "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא" כלומר מתחילה ידעתי שאין סובר משה שיהיה כתוב 'ויהי כן' וימחק את ה'כף' ועבדי משה כל מה שעשה עשה ובכל ביתי נאמן הוא, אמרו מלאכי השרת: מדוע יש למחוק את ה'כף'? מיד א"ל הקב"ה למשה: אמור למה מחקת את הכן וכתבת במקומו אור, א"ל: רבש"ע מתחילה שבראת את עולמך בראת עולם ואור שמתאים למצב שיהיו כולם צדיקים וטובים ולפיכך כתבת יהי אור ויהי כן, כלומר יהיה זה האור בעוה"ז- ויהי כן, אבל עכשיו שכולם נעשו רשעים ורעים למה יהיה ויהי כן, אלא צריך להיות 'יהי אור... ויהי אור', כלומר יהיה אור אבל יהיה גנוז לצדיקים לעתיד לבא שרשעים אינם ראויים שיהיה מאור זה, וקיבל הקב"ה^ח, ולפיכך דוד המלך ע"ה מכריז ואומר^ט "על כן לא יקומו רשעים וחטאים בעדת צדיקים".

אח"כ אמר הקב"ה למשה: זה ה'כף' שנטלת שנאמר על האור עד מתי יהיה נע ונד ויהיה מעשה ידי לבטלה ולריק ח"ו, אמר לו: ח"ו, אלא זה ה'כף' יהיה שמור

^ו בראשית א, ג.

^ז במדבר יב, יז.

^ח זה הטעם הובא בפסיקתא זוטרותא בראשית פרק א' ובזוהר השמטות כרך א' (בראשית) דף רסד.

^ט תהילים א, ה.

עד שתוציא את ישראל ממצרים ויבנו אוהל מועד ויצטרך אהרן אחי להדליק את המנורה, וכשידליק אהרן את אור המנורה תוכל לכתוב עליו את ה'יכני' שנאמר על האור שאף המנורה אור היא, וזה מה שכתוב בתורה "ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה..."⁷⁰, וזה שאמר "הוא אהרן ומשה"⁷¹ ובמקום אחר אמר "הוא משה ואהרן"⁷² כלומר שכמו משה גם אהרן ידע ברוח הקודש את כל הענין הנ"ל ועשה כדבר ה' גם בשביל לתקן את ה'יכני', וזה מה שכתב רש"י ז"ל 'להודיע שבחו של אהרן שלא שינה' שהשבח הוא שיש לו רוח הקודש וידע את ענין אותו האור ואותו 'יכני' ולא שינה מדבר ה' אף בשביל שיותקן ה'יכני', וכן שכשנטל הקב"ה יו"ד מן שרה היה כמה שנים נע ונד עד שנתן אותו ליהושע⁷³.

פרק יא פסוקים ד-ה-

[מהדו"ב] "והאספסוף אשר בתוכו וכו' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינם את הקישואים... ואת הבצלים..."

קשיא- וכי לא היה דבר משובח מבצלים ושומים ואבטיחים, ולמה לא התאוו לדבש או לדברים משובחים העולים על שולחן מלכים כי אם דווקא למאכלים בזויים אלו שהם מאכל עניים וחוזרים על הפתחים?

תשובה- יובן בהקדים שכשהיו ישראל במצרים היה פרעה הרשע שוחט מילדי ישראל ק"י⁷⁴ בבקר וק"י⁷⁵ בערב כדי שלא ירבו וכמו שנאמר⁷⁶ "הבה נתחכמה לו פן ירבה", וכיון שהיה רואה הי"ת שישראל מתמעטים והולכים מעט בהריגה ומעט בעבודת פרך והוא הבטיח לאברהם אע"ה שיהיה זרעו ככוכבי השמים, נתן לישראל כח תשמיש יותר מדי בתוקף עד שלא היו יכולין להמתין עד שיבואו לביתם והיו מזדווגים לנשותיהם בשדה כבהמות וחיות ולא היו בושים משום אדם וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה⁷⁷ "תחת התפוח עוררתיד שמה חבלתך אמך שמה חבלה ילדתך" וכמ"ש בגמ' דסוטה פ"א⁷⁸ 'דרש ר"ע בשכר

⁷⁰ שמות פרק כו, כו.

⁷¹ שם פסוק כז.

⁷² בראשית רבה, פרשה מז, וכדעת רשב"י, ודעת ר"י בן קרח ש"י"ד שנטל הקדוש ברוך הוא משרי נחלק חציו לשרה וחציו לאברהם.

⁷³ כן הובא בשמות רבה פרשת שמות פ"א מהדורת וילנא (ועיין מהדורת 'שנאן' שהובא ששחט קל' בבקר וקל'...).

⁷⁴ שמות א, י.

⁷⁵ שיר השירים ח, ה.

⁷⁶ יא: 'דרש רב עזירא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור - נגאלו ישראל ממצרים, בשעה שהולכות לשאוב מים, הקדוש ברוך הוא מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות ושופותות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים, שנאמר: אם תשכבון בין שפתים וגו', בשכר תשכבון בין שפתים זכו

נשים צדקניות וכו', והיו מולידות ו' בכרס א'^{טז} ועם כל מה שהיה מלך מצרים הורג מהם לא היה יכול להמעיטם, והיו מזדווגים לאחות אביהם ולאחות אימותיהם ולכל הקרובות שאסרה תורה בתוך השדה לעיני כל חי כמו בהמות וחיות והראיה "כי לא כנשים המצריות העבריות כי חיות הנה"^{טז}, והיו מתרבים ע"י כך עד שהוציא אותם ממצרים ליתן להם תורה ואמר הקב"ה גנאי הוא שישראל כ"כ שטופים בזימה ויהיו חלקי ונחלתי ויינתן להם חמדה גנוזה אמתין עד שתצא מראשם המידה הזו ואח"כ אתן להם התורה.

ומשל למלך שהיה מטייל בחצרו ושמע קול נערה שהייתה מחזרת על הפתחים לשאול לחם, וכשבאה לפתח המלך לשאול לחם ראה אותה המלך והתאוה בה וציוה לעבדיו להוליכה לחדרו, ואח"כ נמלך המלך ואמר גנאי הוא לי שאני מזדווג עם נערה הענייה הזאת שהיא מחזרת על הפתחים ומתכסה בבגדים בלואים ומלוכלכים, וציוה לאחד מסריסיו להוליכה למרחץ ולהסיכה בשמנים טובים ולהלבישה בגדים נאים ולהאכילה מעדנים עד שתבריא ותהיה ראויה למלך, והיו עושים לה כך וכל יום ויום היו מאכילים אותה מעדני עולם ומשקים אותם במשקים נחמדים, והייתה אותה הנערה צועקת ובוכה אוי אוי אני רעבה ובכל יום ויום הייתה משנה פניה ומוריקה,

וציוה המלך לעבדיו הרופאים שירפאו אותה והיו נותנים לה סממנים ולא הייתה מתרפאת, וכך היה עד ששלח המלך למדינות רחוקות והביאו רופא מובהק א' וכיון שראה אותה אמר: 'זה הנערה לא אכלה מימיה כי אם לחם צדקה מעט כאן ומעט כאן, מעט ברחובות ומעט בשווקים, ועכשיו אתם רוצים שתאכל פעם א' ביום מעדנים שלא אכלה מימיה?!' בשביל כך היא חולה! וציוה הרופא שהוא שיעשו כמה וכמה נקבים בכתלים של בית המלך וישימו פתיתים של לחם בתוך חורי הכותל וציוה לאותה הנערה שתלך ותעמוד תחת אותם החורים ותרים קולה בתחנונים ובבכייה למען יתנו לה מעט לחם ואח"כ תיקח הלחם ותאכל כמו שהייתה עושה בכל ימיה וכיון שעשו לה ג' ו-ד' ימים כך נרפאה והיו פניה מבהיקות כבראשונה, ושמח המלך שמחה גדולה ונתן לאותו

ישראל לביזת מצרים, שנאמר: כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ, וכיון שמתעברות באות לבתיהם; וכיון שמגיע זמן מולדהו, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר: תחת התפוח עוררתיך וגו', והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן, כחיה זו שמשפרת את הולד, שנאמר: ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו', ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש, שנאמר: ויניקו דבש מסלע ושמן וגו'; וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן, ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע, ומביאין שוורים וחרשין על גבן, שנאמר: על גבי חרשו חורשים וגו', לאחר שהולכין היו מבצצין ויוצאין כעשב השדה, שנאמר: רבבה כצמח השדה נתתיך; וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיה, שנאמר: ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים, אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים.

^{טז} שמות רבה שם.

^{טז} שמות א, יט.

רופא מתנות ומלבושים נאים, ואח"כ אמר לאותו רופא 'אין זה מנהג ראוי ונכון שבכל יום תלך אשתו בתחנונים לפני חורים ותיקח לחם כמחזרת על הפתחים, ולכן רוצה אני שתרפה אותה גם מחולי זה' ונתן אותו רופא סם אי למלך ואמר שייתן סם זה לאשתו בבוקר, ולמחר נתן המלך לה מסם זה וכיון ששתתה סם זה שבעה שובע גדול עד שלא הייתה יכולה לאכול כל היום אפילו משקל אי לחם ולא אכלה לחם עשרה ימים, וכך מעט מעט הוציא המידה הזאת מראשה והייתה אוכלת ושותה ממה שהיה המלך אוכל ושותה ולא ניזוקת.

והנמשל- המלך זה הקב"ה והנערה הענייה אלו ישראל שהוציא אותם הקב"ה ממצרים כדי להביא להם את התורה בתורת כתובה, וכיון שראה הקב"ה שהם פרוצים בעריות ואינם מתביישים מכך ששטופים בזימה וכמו אותה נערה שהייתה מחזרת על הפתחים ואוכלת בשווקים וברחובות, אמר גנאי הוא לי שיהיו ישראל כך ויקבלו התורה, ונתן להם חוקים ודינים במרה לפני שבאו להר סיני^ע וראה אותם בוכים שנאי^ע "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" שהיו בוכים על עסקי משפחותיהם שאסר להם כל הקרובות כמו הנערה עניה שהייתה בוכה ורוצה לאכול לחם של צדקה,

מה עשה הקב"ה? נתן להם מן שהוא ממעט הזרע וכמו אותו רופא שנתן סם לאשתו של המלך שלא תרעב עוד ותתאוה ללחם של צדקה והראיה שהיו ישראל בוכים על המן שהוא "כזרע גד"^ע ואמרו בגמ' גיטין פ"ז^ע ח' דברים ממעטים את הזרע ואחד מהם גודגדניות, וכוונת הי"ת היה שיאכלו ישראל דבר שממעט את הזרע כדי שלא יהיה בהם כח תשמיש ולא יתאוו עוד לתשמיש יותר מדאי וירצו לקחת מן העריות וכמו אותו רופא, והצנועים שבהם שתקו והאספסופיים שבהם היו מערערים ואומרים "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם וכו'" שהיה מרבה את הזרע "ואת השומים" שהם מרבים הזרע וכן בצלים וכן כל הפסוק וכמו שאמרו חז"ל שדברים אלו מרבים את הזרע^ע

^ע סנהדרין נו: 'עשר מצוות נצטוו ישראל שבע שקיללו עליהם בני נח והוסיפו עליהם...'

^ע במדבר יא, י. וע"פ הגמ' בשבת קל.

^ע שם פסוק ז.

^ע ע.

^ע באבות דרבי נתן (פרק מח') הובא ג' דברים מרבים את הזרע: השום... וכן בגמ' בב"ק פב. חמשה דברים נאמרו בשום... ומרבה הזרע. ויש להבין לפי דברי הרב למה הזכירו 'הדגה' וכתב המשך חכמה על הפסוקים פה וז"ל 'לכן חישבו 'דגה' אשר מרבה הזרע, כמו שכתב בפירוש המשנה לרמב"ם פרק קמא דיומא... וכן הקישואים והאבטיחים וכו' שכן שום מרבה הזרע עכ"ל המשך חכמה.

ועוד יש לפרש ע"פ מה שאמרו בגמ' יומא עה. "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" רב ושמואל; חד אמר: דגים, וחד אמר: עריות. מאן דאמר דגים - דכתיב נאכל, ומאן דאמר עריות - דכתיב חנם' ופירש רש"י 'עריות' - דנאסרו להם במדבר ודגה לשון תשמיש כמו וידגו לרוב (בראשית מח) וכו' בדעת זקנים מבעלי התוספות, ומה

וישראל לא היו יודעים שהקב"ה כוונתו לטובתם, ובשביל כך לא התאוו לדברים טובים כי אם דווקא לדברים שמרבים את הזרע.

שאמרו 'חיינם' **כתב המהרש"א** על הגמ' הנ"ל 'ודקאמר נמי ומ"ד עריות דכתיב חנם- לפי שברחוקות לא ימצא לישא אלא במוהר ומתן משא"כ בקרובות דאפשר שיתרצו חנם' וכ"כ בתורה תמימה על התורה בהערה ג'.

הפטרת בהעלותך (תרי עשר - זכריה)

[מהדו"ב] פרק ב פסוק יד "רני ושמחי בת ציון"

קשיא- דרכו של עולם שאחר ששמח אדם שמחה מתחיל לרנן ולשיר, והיה לנביא לומר 'שמחי ורני' ולמה אמר ההפך?

תשובה- דרכו של ישראל שאם הוא גיבור ובעל כח כשעוסק בתורה היא מתשת כוחו שהתורה נקראת תושייה, והראיה מר' אלעזר בן ר' שמעון שבבחרותו היה בעל כח והיה גרגרן ביותר והיה אוכל הרבה, ופעם אחת^{נ"ח} הגיע לביתם חמר אחד וראה שאופה אימו של ר' אלעזר לחם ור' אלעזר אוכל את כולו ואמר 'כמה רעבתן וגרגרן האיש הזה והוא מביא רעב לעולם' וכיון ששמע ר' אלעזר מה שאמר הלך ולקח את חמורו של האיש והרימו ונשאו והניחו על גג הבית, וכשבא בעל החמור וראה חמורו על הגג נתיירא וגוי' עד שהלך ר' אלעזר לגג והוריד אותו, וכיון שקרא ולמד תורה תשש כוחו לאין חקר עד שאם היה רוצה להפוך מנעלו לא היה בו כוח, אך אחר^{נ"ט} שלמד תורה הרבה ושמח בתורה חזר לבחרותו שהיה גיבור ושמן עד שהיה שמן כל כך שאם היו הוא ור' ישמעאל ברי' יוסי מדברים וכרסותיהם נוגעות זו בזו היה יכול לעבור צמד שוורים מתחתיהם ברווח.

והבנו מזה המעשה שבתחילה כשבא אדם ללמוד תורה ורואה שאינו מצליח ללמוד לעומק ההלכה תש כוחו, אך אם ממשיך ללמוד תורה לשמה מצליח ושמח וחוזר לכוחו הראשון, אבל לעתיד לבא שיבוא מלך המשיח במהרה בימינו וילמד לעם ישראל תורה יבינו עומק ההלכה ולא יהיה להם ספק וישר כשיקראו בתורה ישמחו, וזה שאמר "רני" ר"ל ללמוד תורה לשמה ועסוק בה ומיד "ושמחי", ש'רני' לשון קריאה הוא וכמו שנאמר^פ "קומי רוני בלילה לראש אשמורות" וז"ש "רני ושמחי" בלשון עתיד ודו"ק.

[מהדו"ב] פרק ג פסוקים א-ג- "ויראני את יהושע הכהן הגדול... והשטן עומד על ימינו לשטנו ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן וגו' ויהושע היה לבוש בגדים צואים..."

^{נ"ח} שיר השירים רבה פרשה ה, ג.

^{נ"ט} בבא מציעא פד.

^פ איכה ב, יט. עיין בתרגום שם הובא בחומת אנך לחיד"א שהכוונה ל'למוד משניות', ובס"פ ד' דתמיד לב: איתא 'תנא רבי חייא: כל העוסק בתורה בלילה - שכניה כנגדו, שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמיים לברך נכח פני ה'.'

קשיא- יהושע היה כ"ג שהיה לובש ח' בגדים ומשמש בכהונה גדולה ולמה לבש בגדים צואים? ומהו יגער ה' בך השטן? ולמה השטן היה משטין על יהושע?

תשובה- הובא בגמ' סנהדרין^א "כה אמר ה' צבאות אלוהי ישראל אל אחאב בן קוליה ואל צדקיהו בן מעשיה הנבאים לכם בשמי לשקר וגו'^ב" וכתוב^ג "ולקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך ה' כצדקיהו וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש", אשר שרפם לא נאמר, אלא אשר קלם. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מלמד שעשאן כקליות.

"יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם" מאי עבוד? אזול לגבי ברתיה דנבוכדנצר, אחאב אמר לה: כה אמר ה' השמיעי אל צדקיה. וצדקיה אמר: כה אמר ה' השמיעי אל אחאב. אזלה ואמרה ליה לאבוא. אמר לה: אלהיהם של אלו שונא זימה הוא, כי אתו לגבך שדרינהו לגבאי. כי אתו לגבה שדרתנהו לגבי אבוא. אמר להו: מאן אמר לכוון? - אמרו: הקדוש ברוך הוא. - והא חנניה מישאל ועזריה שאלתינהו ואמרו לי: אסור. - אמרו ליה אנן נמי נביאי כוותייהו, לדידהו - לא אמר להו, לדידן - אמר לן. אמר להו: אנא בעינא דאיבדקינכו כי היכי דבדקתינהו לחנניה מישאל ועזריה. - אמרו ליה: אינון תלתא הוו, ואנן תרין. - אמר להו: בחרו לכוון מאן דבעיתו בהדיכו. אמרו יהושע כהן גדול. סברי: ליתי יהושע דנפיש זכותיה, ומגנא עלן. אחתיהו, שדינהו. אינהו איקלו, יהושע כהן גדול איחרוכי מאניה, שנאמר "ויראני את יהושע הכהן הגדול עמד לפני מלאך ה'..."^ד, וכתוב "ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך..."

אמר ליה (נבוכדנצר ליהושע): ידענא דצדיקא את, אלא מאי טעמא אהניא בך פורתא נורא, חנניה מישאל ועזריה לא אהניא בהו כלל? - אמר ליה: אינהו תלתא הוו, ואנא חד. - אמר ליה: והא אברהם יחיד הוה! - התם לא הוו רשעים בהדיה, ולא אתיהיב רשותא לנורא, הכא הוו רשעים בהדי - ואתיהיב רשותא לנורא. היינו דאמרי אינשי: תרי אודי יבישי וחד רטיבא - אוקדן יבישי לרטיבא. מאי טעמא איענש? - אמר רב פפא: שהיו בנוי נושאין נשים שאינן הגונות לכהונה, ולא מיחה בהן. שנאמר ויהושע היה לבש בגדים צואים, וכי

^א דף צג. זה לשון רש"י שם: **קליות** - שבלים המהובהין באש(ע"ין ביאור לזה במהרש"א חידושי אגדות). **השמיעי** - השתמש. **תלתא** - ונפיש זכותיהו. **הלא זה אוד** - מה אוד נחרך - אף הוא נחרך. **אהני** - הועיל. **אקדו** - שרפו. **מאי טעמא איענש** - יהושע, דאהני נורא למאניה, דהאי דאהדר איהו לנבוכדנצר - דחייה בעלמא דח"ה(ע"ין מהרש"א).

^ב ירמיה כט, כא.

^ג שם פסוק כב.

דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים? אלא, מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה, ולא מיחה בהן'.

פרשת שלח לך

פרק יג פסוק א-

[מהדו"ב] "שלח לך אנשים" פרש"י שלח לך 'להנאתך לטובתך'^{טז} וקשה- מה הנאה היה לו למשה לשלוח מרגלים?

תשובה- אמרו ז"ל כיון שאמר הקב"ה למשה^{טז} "לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ" ואין לכן אלא לשון שבועה, א"כ אם היו ישראל נכנסים בשנה הראשונה לארץ ישראל היה צריך משה למות כבר בשנה הראשונה בשביל שלא ילך לא"י, ועתה שהלכו המרגלים והוציאו דיבת הארץ ונגזר עליהם שיהיו מ' שנה במדבר י'ום לשנה' היה זה להנאת משה שע"י כך חי עוד מ' שנה, ואם לא היה כן היה לו למות בשנה ראשונה כפי גזירת הקב"ה וזהו שפירש רש"י שלח לך- להנאתך.

"שלח לך אנשים" אין אנשים אלא חשובים^{טז} וראשים והם כנגד סנהדרין, וא"כ קשה איך הם שהיו כל כך חכמים ונבונים הוציאו דיבת הארץ ועברו על "מדבר שקר תרחק"^{טז}?

תשובה- כיון שהיו המרגלים חכמים ראו ברוח הקודש שעתידי ביהמ"ק להיחרב ושישראל יצאו לגלות ואמרו לעצמם כתוב בתורה^{טז} שכל איש שמוציא שם רע על אשתו לבטלה אינו יכול לשלחה כל ימיו, ועתה אנחנו נלך ונוציא דיבה ושם רע על ירושלים עיר הקודש שנקראת בתולת ישראל שנא'^{טז} "גת דרך ה' לבתולת בת יהודה" ולא יוכל הי"ת לשלחנו לגלות כדכתיב "לא יוכל שלחה כל ימיו", אבל בשביל שלא הייתה כוונתם לשם שמים וס' ריבוא ישראל בכו בכיית חינם לא עלה מחשבתם לרצון ודו"ק.

טעם אחר, הסיבה שהוציאו המרגלים דיבת הארץ אף שהיו כולם חכמים ונבונים והיו דור דעה, היא כי ישראל כשהיו במצרים היה ספיקות בלבם אם הקב"ה משגיח בתחתונים אם לאו וכן האם משה רבנו ע"ה נבואתו אמת אם לאו, והיו ב' כיתות א' מהם אומרת הקב"ה משגיח בתחתונים ונבואת מרע"ה

^{טז} זו הלשון הוא ברש"י בבראשית על המילים 'לך לך' ונראה שכוונת הרב לומר שגם פה יש לומר שזו הכוונה במילה 'לך' וכמו שכתב רש"י שם ו"כ בצרור המור ובאלישך.

^{טז} במדבר כ, יב.

^{טז} עיין פירוש רש"י בשמואל א' פרק א' פס' יא.

^{טז} שמות כג, ז.

^{טז} דברים כב, יט.

^{טז} איכה א, טו.

אמת, והשנייה אומרת לאו, וכשבאו לים סוף ולפניהם היה ים ומאחוריהם היו פרעה וחילו ואמר הקב"ה "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" ונקרע הים, אמרו הכת הראשונה: 'ראיתם, הקב"ה משגיח בתחתונים', ואמרו להם: משה בכישוף עשה כן ולא מאת ה' היא.

וכן שהוריד להם ה' מן מהשמים אמר משה 'לא תניחו אותו עד הבוקר', באו אנשים והניחו בשביל לנסות אם ה' ידע אם לאו וע"י כך ידעו אם משגיח בתחתונים אם לאו, ולמחר אמר הקב"ה למשה שהניחו ובא משה וקצף עליהם, ואמרו שוב הכת הראשונה: 'ראיתם, הקב"ה משגיח בתחתונים', ועדין לא האמינו, וכן שוב כשציווה להם שלא ילכו בשבת חוץ לתחום אלפים אמה רצו לנסות את הקב"ה והלכו ויצאו, ואמר ה' למשה ³ "עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורתתי" ועדין לא האמינו הכת השנייה שה' אמר למשה שהלכו מחוץ לאלפים אמה והוא משגיח בתחתונים.

וכן כשעלה משה להר סיני לקבל התורה אמרו זה לזה עכשיו אין משה בנו ואין מי שילך ויגיד למשה, אנחנו נעשה עגל מזהב ואם משגיח הקב"ה יתן לו נשימה וידבר וילך, ואם יעשה כן אז נדע שהוא משגיח בתחתונים ואם לאו- לאו, ומוכרח היה הי"ת לתת לו רוח ונשמה שידבר, ועדין לא האמינו הכת השנייה ודחו את הראיה שה' משגיח בתחתונים בדברים שאין בהם ממש.

ובקיצור ניסו את הקב"ה תשע פעמים ועדין היה ספיקות בלבם, עד שהלכו לרגל את הארץ אמרו זה לזה עכשיו אין אדם שילך ויגיד למשה אנחנו בעצמנו נוציא דיבת הארץ ונוכיח לכולם שה' משגיח בתחתונים, שה' ידע שזה שקר וכזב, וזה היה נסיון עשירי וזהו שאמר כאן³³ "וינסו אותי זה עשר פעמים" וכיון שניסו את ה' ושוב ניסו ולא האמינו ציוה הקב"ה לכלותם שנא³³ "אכנו בדבר ואורישנו".

ומיד שנגזרה הגזירה הנ"ל עמד משה בתפילה בבקשה לפני הי"ת ואמר³³ "ועתה יגדל נא כח ה' וגו' ויאמר ה' סלחתי כדברך" והקשו ז"ל מדוע יו"ד יגדל רבתי? אלא אמר משה לפני הי"ת: אתה גדול או בשר ודם גדול? א"ל: בודאי אני, אמר משה: האם אתה לפחות כשני בשר ודם? אמר: בודאי, א"ל: אתה ה' בוחן

³³ שמות טז, כח.

³⁴ יד, כב.

³⁵ יד, יב.

³⁶ יד, יז-כ.

כליות ולב ידעת שאברהם עבדך ואוהב אותך בכל לבבו ובכל נפשו ואע"פ כן ניסת אותו עשר פעמים, ואם אתה ה' האל הגדול וגוי' ניסית בשר ודם בזוי יי פעמים האם לא יעלה על הדעת שבשר ודם ינסו אותך עשרים פעמים?! א"ל ה' "סלחתי כדברך", ועוד ביקש משה מהקב"ה יתן לי סימן שאם ינסו אותך ישראל עוד עשר פעמים לא תשפוך חרונוך עליהם, ונתן לו ה' סימן וכתב יו"ד של יגדל רבתי כשני יודין ר"ל שאם ינסו ישראל את הקב"ה אפי' עוד עשר פעמים לא יכעס הקב"ה, ודו"ק כי קצרתני.

פסוקים א-ב-

[מהדו"ב] "וידבר ה' אל משה שלח לך אנשים..." "משה'- הוא הנשמה, "שלח לך אנשים"- ר"ל אמר לנשמה שלחי לך לעוה"ב שלך דברים חשובים כלומר מעשים טובים שיהיו צפונים וגנוזים לך, וכדכתיב "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך"^{טז} וכמו שפירשו ז"ל^{טז} אנשים- חשובים, "לך"- גימטי נ' שימי שנותינו בהם ע' שנה ואין ביי"ד של מעלה מענישים עד גיל כ' שנה^{טז} וא"כ נשאר מע' שנה- נ' שנה שעליהם יתן דין וחשבון למעלה, וזהו שאמר לנשמה 'לך' שמאלו נ' שנה תשלחי דברים טובים לעוה"ב אשר הקב"ה נותן לבני ישראל, "ויתורו לך את ארץ כנען"- 'ויתורו' מלשון "לתור להם מנוחה"^{טז}, 'כנען' מלשון "כנעניה נמדד ארץ"^{טז} שהוא לשון סחורה, ר"ל שישלח האדם אותם מעשים טובים בשביל שיתקנו לו מקום במקום שמקבלים את המצוות והמעשים לסחורה, "איש אחד איש אחד"- כלומר כל א' וא' צריך לתת בדעתו כך שישלח מצות ומעשים טובים לעוה"ב.

משל למה הדבר דומה לעיר א' שהיו ממליכים לעצמן מלך א' ואחר ז' שנים היו מעבירין אותו בבזיון והיה מת ברעב, ופעם אחת המליכו גר א' והיה חכם גדול, מה עשה?- עמד וקבץ ממון בז' שנים שמלך והיה שולח לעירו, ולאחר ז' שנים שהעבירו אותו מן המלכות כשהוא 'ערום ועריה' הלך לעירו והיה אוכל מעדני מלכים ולובש בגדי מלכים הוא ובניו ואשתו.

^{טז} תהילים לא, כ.

^{טז} עיין רש"י שמואל א' פרק א' פסוק יא ד"ה אנשים.

^{טז} מדרש משלי פ"א, רבינו בחי' בבראשית ג, כב. ורש"י במדבר פט"ז, כז.

^{טז} במדבר י', לג. ונראה שכוונת רבנו שלתור היינו לתקן עיין בספרי שם ובתרגום יונתן ואונקלוס שם.

^{טז} ישעיהו כג, ח. ורש"י ור"ד שם ורשב"ם בראשית לח, ב, ד"ה כנעני.

והנמשל, עיר- זה עוה"ז, המלך- זה האדם שבא לעוה"ז, ז' שנים- זה ימי האדם שהם ע' שנים שנא' "ימי שנותינו בהם שבעים שנה", המלכים הראשונים שלא היו חכמים וכשהעבירו אותם מתו ברעב- זה אדם שתמיד הוא הולך אחר הממון והבלי עוה"ז ולא היה עוסק בתורה ובמעשים טובים בשביל עוה"ב ולמחר כשהוא מת אין לו מה לאכול ומת ברעב וכמ"ש ז"ל^צ כל מי שטרח בערב שבת אוכל בשבת וכו', וגר חכם שמלך- זה אדם שמבין מה יהיה סוף האדם אחר מותו והוא כל ימי חייו עוסק בתורה ובמצווה ובמעשים טובים, ומזמן לו ע"י כך צידה לדרכו ולאחר מותו יושב עם הצדיקים בג"ע בשלוחה ובהשקט, וז"ש "שלח לך אנשים ויתורו..."

פסוקים ג- יז-

[מהדו"ב] **"וישלח אותם משה"** פה משה רמז להשם 'אתון דדין כאתון דדין'^ק **"ממדבר פארן"** כלומר שה' שלח הנשמות שיעשו מעוה"ז שהוא כמדבר צידה לעוה"ב ויעשו בו פריה ורביה בתורה, **"כולם אנשים"** לשון חשיבות, כלומר בתחילה כשנחצבה הנשמה מתחת כסא הכבוד ונכנסה לגוף האדם הייתה כולה זכה ונקיה ובלי פשע וכך הקב"ה נותן אותה לבני ישראל וצריכים שלא לטנף אותה ותלך לגיהנם וכמו שאמרו ז"ל בגמ' דשבת פכ"ג^{קא} ית"ר והרוח תשוב אל אלהים וכו' ע"ש עד תניא ר"א...בתוך כך הקלעי **"ראשי"** זה גוף האדם ר"ל ח' ראשי אברים יש באדם שהם חוטאים או מזכים לנשמה: רגל, ברית, לב, לשון, פה, אוזן, עין וידים, **"בני ישראל המה"** כמשמעו.

"ואלה שמותם" ואלו בני אדם שיש להם שם בעוה"ז ובעוה"ב: **"למטה"** זה המטה לשון הטיה שבני אדם מטיין לבם לו וכמו שיתבאר,

^צ עבודה זרה ג.

^ק אותיות של זה (משה) הם כאותיות של זה(השם).

^{קא} קב: בזה"ל 'תנו רבנן: "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" - תנה לו כמו שנתנה לך בטהרה - אף אתה בטהרה. משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו. פקחין שבהן קיפולום והניחום, בקופסא, טפשים שבהן הלכו ועשו בהן מלאכה. לימים ביקש המלך את כליו, פקחין שבהן החזירום לו כשהן מגוהצין, טפשין שבהן החזירום לו כשהן מלוכלכין. שמח המלך לקראת פקחין, וכעס לקראת טפשין. על פקחין אמר: ינתנו כלי לאוצר, והם ילכו לבתיהם לשלום. ועל טפשין אמר: כלי ינתנו לכובס, והן יתחבשו בבית האסורים. אף הקדוש ברוך הוא, על גופן של צדיקים אומר "יבוא שלום ינוחו על משכבותם" ועל נשמתן הוא אומר "והייתה נפש אדני צרורה בצרור החיים" על גופן של רשעים הוא אומר "אין שלום אמר ה' לרשעים" ועל נשמתן הוא אומר "ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע" תניא, רבי אליעזר אומר: נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד, שנאמר והייתה נפש אדני צרורה בצרור החיים, ושל רשעים זוממות והולכות, [ומלאך אחד עומד בסוף העולם ומלאך אחר עומד בסוף העולם, ומקלעין נשמתן זה לזה], שנאמר "ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע".

א- מי שהוא **רואה** וחומד בתורה, ה' יתברך **שומע** תורתו ומקשיב לו וכותב כל דבריו בספר **הזיכרונות** שנאמר^{קב} "אז נדבר יראי ה' איש את רעהו וכו' וזה נרמז באומרו "**למטה ראובן שמוע בן זכור**".

ב- מי שלא יכול ללמוד תורה והולך ויושב לפני ת"ח ומטה ליבו ו**שומע** תורה מפיו, לבסוף אף הוא יעשה **שופט** וגדול הדור ויעשה **בן חורין** ממלאך המוות ומשעבוד מלכויות^{קב}, וזה נרמז באומרו "**למטה שמעון שפט בן חורי**".

ג- מי שאינו יכול לקרוא ואינו יכול לשמוע אבל כל מה שאומרים לו שציווה ה' הוא מקבל ו**מודה** ועושה מעשים טובים, שלכך איש מישראל נקרא יהודי מלשון שמודה להקב"ה ולתורתו, ואם הוא עושה כך **וכל ליבו** לה' יתברך, הקב"ה אוהב אותו ו**מפנה** אותו מעצת היצה"ר וכמו שאמרו רבותינו^{קב} למה נקרא שמו "יפונה" שפנה מעצת מרגלים, וזה נרמז באומרו "**למטה יהודה כלב בן יפונה**".

ד- מי שאין לו פנאי לא לקרוא ולא לשמוע ולא לעשות אבל נותן ממון ו**שכר** לת"ח שעוסקים בתורה וכמו זבולון ויששכר, אם יעשה כך ה' **גואל** אותו מכל צרה ו**מוסיף** לו שנות חיים שנא^{קב} "אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לך" וזה נרמז באומרו "**למטה יששכר יגאל בן יוסף**".

ה- יש אדם שהוא הולך תמיד במדברות ובאגמים ואין לו פנאי לעסוק בתורה ובמצוות אבל לבו שורף **כאפר** בתוך אש לעבוד את ה' וללמוד תורה^{קב}, גם אותו הקב"ה אוהב ו**מושיעו** ונותן לו **בנים** ובנות שלא ישלוט בהם עין הרע כמו דגים^{קב} שתרגומו **נונא**^{קב}, וזה נרמז באומרו "**למטה אפרים הושע בן נון**".

ו- וכן מי שאין לו כל מידות אלו כלל אבל **עוזר** לת"ח ומסייעם, הקב"ה **פולט** אותו מדינה של גיהנם ששמו **רפאים** וזה נרמז באומרו "**למטה**

^{קב} מלאכי ג, טז. "אז נדברו יראי ה' איש את רעהו ויִקְשֹׁב ה' ויִשְׁמַע ויִכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וְלַחֲשָׁבֵי שְׁמוֹ:"

^{קב} כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות(אבות ג, ה)

^{קב} סוטה יא:

^{קב} משלי ג, ב.

^{קב} מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה(קידושין מ).

^{קב} עיין בב"מ פד. 'מה דגים שבים מים מכסים אותם ואין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהם'

^{קב} בראשית ט, ב. "ובכל דגי הים" פירש אונקלוס "ובכל גוני ימא" וכן במדבר יא, כב ועוד.

בנימין פלטי בן רפוא, בן ימין בן זה הוא מלשון "גם בן ואח אין לו"^{קט} כאמור בקהלת^{קט} שפירש ערוך בן- לשון עוזר.

ז- וכן אדם שאין לו כל מידות הללו אבל הוא הולך וחונה קרוב לת"ח ושוכן באוהל ת"ח ודבק בו כמו **גדי** שצריך תמיד לחלב של אמו, הקב"ה נותן לו **בן** ת"ח שיגלה **סודות** תורתו שנא' ^{ק"י} "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם", וזה נרמז באומרו "**למטה זבולון גדיאל בן סודי**", זבולון- לשון "הפעם יזבלני אישי"^{קיא}.

ע"כ לעוסקים בתורה ובמידות שיש להם שם, אבל מכאן רמז על הצד השני למי שעוזב התורה ח"ו.

"**למטה יוסף**"- מלשון "קול גדול ולא יסף"^{קיב} ר"ל מי שפוסק מלקרוא ולעסוק בתורה, "**מנשה**"- ר"ל שוכח התורה שמנשה הוא לשון שכחה^{קיג}, ומתחילה כשבראו הקב"ה היה כמו **גדי** ועכשיו שגדל הוא מתגאה **כסוס** שאמרו ז"ל^{קיד} יו דברים יש בסוס אוהב את הזנות אוהב את המלחמה ורוחו גסה ומואס בשינה ואוכל הרבה ומוציא קמעא' ואף הוא כסוס ששומע הרבה ואינו שומר אפילו מעט או כוונתו לרשעים שאומרים הרבה אפילו מעט אינם עושים, ומהלך על צידי הדרכים בשביל גאותו וי"א אף מבקש להרוג בעליו כלומר שונא ת"ח, אזי אם עושה כן "**למטה דן**"- הקב"ה יושב על כסא דין ודן אותו ומחזיר לו **גמולו** בראשו, "**למטה אשר**"- ר"ל אם הוא עשיר, ואל תקרי אשר אלא עשיר, **סותר** אותו ועושה אותו **מך** ומענה אותו מלשון "בעצלתיים ימך המקרה"^{קיטו}, ועיין עוד בתלפיות דף קנ"ח.

"**למטה נפתלי**"- ר"ל ואם לא חזר בו והמשיך והלך בדרך נפתל ועיקש הקב"ה מאבד ומחביא אותו מן עוה"ז ומן עוה"ב עד שיכלה שמו וזרעו ולא נשאר מזרעו **אפס** שהוא לשון כיליון, "**למטה גד**"- ר"ל הקב"ה מקצץ וחותר אותו

קט ד, ח.

קי תהלים כה, יד.

קיב בראשית ל, כ. ופירש רש"י 'מעטה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי'.

קיג דברים ה, יח. ע"פ תרגום אונקלוס הובא ברש"י שם שהכוונה 'ולא פסק'.

קיג שנאמר (תהילים פח, יג) "וצדקתך בארץ נשיה" ופירש הרד"ק שם 'הוא הקבר שהוא מקום השכחה שהמתים

נשכחים בו' ול"כ מצודת דוד.

קיד פסחים ק"ג:

קיט קהלת י, יח.

מלשון "גודו אילנא"^{קטז} ומטנפו מלשון "נגאלו בדם"^{קיד} ומלשון "יתגאל בפת בג המלך"^{קיה} ומעני אותו והוא **ובנו ובן** בנו נעשים עניים^{קיט} ומדולדלים עד עולם.

אבל **אלו** הצדיקים **שמות האנשים** החשובים הנזכרים למעלה **אשר שלחו** צידה לנשמתם שמכונה **משה** כנזכר למעלה^{קכ}, **לתור את הארץ** כנזכר^{קכא}, כשהם מתים מושיע אותם הצידה שעשו מכל דיני גיהנם ושולח השם אותם לתור את גי'ע שמכונה 'כנען' שהוא ר"ת **כינור נעים עם נבל** ואומר להם שילכו לשם אחר י"ב חודש שכל צדיק וצדיק אינו הולך לגי'ע של מעלה עד אחר י"ב חודש, ואומר להם **"עלו בנגב"** שהוא גן עדן של מטה ו"**עליתם את ההר**" - עלו לגן עדן של מעלה שהוא מקום האבות הקדושים שמכונים הרים כאמור^{קכב} "אשא עיני אל ההרים" אלו האבות, ושם יראו שיש שמחה וחדוה לצדיקים ויושבים על כסאות ומרגליות ואבנים טובות ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, וגם יראו שכל מי שהיה בעוה"ז חלוש וסובל חולאים שם הוא חזק ומי שהיה מעט ושפל ועני שם הוא רב, וכמ"ש ר' יהושע לבנו דנגד וחלש א"ל מה ראית א"ל עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה וא"ל עולם ברור ראיתי וכו' כנזכר בגמ'^{קכג}. קכד.

[**מהדו"ב**]^{קכה} זה שאמר הנביא^{קכו} "יצאת לישע עמך לישע את משיחך מחצת ראש מבית רשע" ר"ל כשרוצה הקב"ה לגלות את הקץ ולהביא המשיח כורת צווארו של ס"מ, כלומר מוחץ את הירישי של תיבת רשע ונטלו ומביא יו"ד של נחש ומניח במקום ריש של רשע ונעשה ישע וזהו שאמר "יצאת לישע עמך לישע את משיחך מחצת ראש מבית רשע", ומהיכן מביא את היו"ד? כורת מהנו"ן שבראשו של נחש שהוא הסי"מ עד הצוואר, ולפי שאמרו הרופאים כל אדם

קטז דניאל ד, כ. פירש מצודת דוד 'כרתו האילן'

קיד ישעיהו נט, ג. איכה ד, יד.

קיה דניאל א, ח.

קיט ועני היינו מר' והיינו גאואל בן מכי.

קכ היינו דרוש רבינו לעיל על הפסוק "וידבר ה' אל משה".

קכא שם.

קכב תהילים קכא, א. ובמדרש תהילים שם.

קכג בבא בתרא י'.

קכד כאן הובא קטע בכת"י שאינו בלשון הקודש 'ועוד זה המעשה ג"כ טוב לדרוש לקהל שהוא מקראן מחמד שאומר יא אבן אדם אכתר מן אל צאר פאן אל טריף בעידא בעיד וגרר אל ספינה פאן אל בחר עמיקא עמיק וגפף אל חמל פאן אל צראת ריקא דיק פאכלין אל עמל פאן אל נאקד בצירא בציר אכר נומך אל קבר ושהותך אל גנת ולדתך אל אלחור אל עיין וסלאם'.

קכה קטע זה אינו על פרשת שלח אבל הובא בכת"י כאן.

קכי חבקוק ג, יג.

ראשו הוא א' מחמש של גופו זה הנו"ן כשכורתה עד הצוואר שהוא א' מ-ה' נעשית יו"ד ומניח בצד 'שעי' שנשאר מרשע ונעשית ישע^{קכז} ובא מלך המשיח.

---

^{קכז} וזה המשך הפסוק 'ערות יסוד עד צוואר סלה' כלומר אחרי שמחצת את האות רי"ש שהיא ראש המילה רשע גדעת את היסוד של הרשע שהוא הנחש ויסודו הוא הנו"ן עד צוואר ונשאר יו"ד ואותה הבאת במקום ונעשה ישע.

הפטרת שלח (יהושע)

[מהדו"ב] פרק ב פסוק א- "וישלח יהושע בן נון מן השיטים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר לכו ראו את הארץ..."

קשיא- איך לא נתיירא יהושע מלשלוח מרגלים והרי בשביל מרגלים מתו במדבר כל הדור הקודם ובניהם היו נדים ונעים מ' שנה? **קשיא ב-** יהושע עצמו הלך כבר עם י"א אנשים אחרים לרגל את הארץ וריגלו אותה ומדוע צריך לרגל שוב ולשלוח את פנחס וכלב^{קכ} לסכנה? **קשיא ג-** מהו שאמר "לכו וראו" מה ענין הראיה למלחמה? **קשיא ד-** כתיב "מרגלים חרש" ומהו חרש?

תשובה- אמרו חז"ל שכשיצאו ישראל ממצרים ושמעו הכנענים שישראל רצונם לכבוש את ארצם קמו והחריבו את בתיהם וסתמו את מעיינותיהם וכרתו כל עץ טוב ואמרו: 'כיון שיראו ישראל שארצם שממה יחזרו להם', וכיון שהיו ישראל במדבר מ' שנה חזרו ובנו כל החורבות ופתחו כל המעיינות שהיו בטוחים שאין ישראל הולכין לארצם, אך כאשר ראו הכנעניים לבסוף שישראל כן הולכים לארצם וכבר הרגו ישראל את סיחון ועוג לא חזרו והחריבו וסתמו הכל, ויש להבין מדוע?

ועוד קשיא- מדוע כשראה מלך יריחו שישראל באים לכבוש ארצו לא יצא להלחם איתם אלא הלך וישב בארצו וסגר השערים, והלא אפשר לשרוף את השער או לתקן אילי ברזל שיהיו מנגחים בחומה ומפילים אותה או אפשר לבנות דייק עליה ולהילחם בה, ומדוע עשה זאת מלך יריחו?

ועוד קשיא- מדוע יהושע לא עשה כמנהג העולם? ומה ראה לתקוע בשופר ז' ימים ולקרוא מזמור^{קכט} "יושב בסתר עליון" עד שיבלעו החומות בארץ?

התשובה- לכל אלו הקושיות היא תשובה אחת ועל ידה הכל התיישב על מכונו, כשישראל התקרבו לכניסה לארץ כנען מלכי כנען ישבו וחשבו מחשבות רבות היאך ינצחו את ישראל, ואמרו 'אם סיחון ועוג שהיו גיבורים נהרגו אנחנו על אחת כמה וכמה, אין אנו יכולים להינצל מישראל אלא ע"י שנעשה כישוף ונביא את כל השדים והמזיקים לעיר וע"י כך לא יבואו ישראל לעירנו כלל ועיקר מפני הכישופים', וכך הלכו ועשו וישבו לבטח בארצם ולא יצאו להלחם, והבין יהושע

^{קכ} מדרש תנחומא הובא ברש"י על פסוק ד.
^{קכט} תהלים צא.

מחשבותיהם אבל לא ידע בבירור האם עשו כישופים לבסוף ואיזה כישופים עשו ולכן שלח את פנחס וכלב שהיו מבינים בחכמת הכישוף שילכו ויבדקו, וזהו שנאמר "חרש" לשון- מכשפים וכדכתיב^{קל} "ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים" ותרגם אונקלוס 'וקרא אף פרעה לחכימיא ולחרשיא', ואמר להם יהושע לכו וראו אם עשו כישוף או לאו? ואם עשו מאיזה כישוף עשו? וז"ש "לכו וראו את הארץ".

ולכך גם יהושע לא בא עליהם במלחמה של חרבות ואילי ברזל אלא בא עליהם בתקיעה ובקול שופר ובקריאת המזמורים שמכניעים המזיקים, ושמות הקודש שהם מסוגלים להכניע כל השדים והמזיקים שיש בעיר, וכמו המעשה שהובא בקב ישר שאיש א' היה בעל מעשים רעים עד שהיו באין השדים ושוכבים אצלו וכו' וכיון שתלמיד אחד תקע בשופר וכו' וקראו יושב בסתר עליון וסיבבו הבית ההוא ברחו כל השדים והלכו, ועכשיו התיישבו כל הקושיות. ודו"ק^{קלא}.

---

^{קל} שמות ז, יא.

^{קלא} זה לשון החיד"א בחומת אנך על יהושע פרק ב' 'והרב מהר"ר יוסף פייאמיטה ז"ל... פירש דהאמוריים בכשופים עצומים הכריחו מזיקים שישבו בפתח יריחו ובחומה ולזה יהושע שלח גדולי הדור שיבינו אופן הכשוף לבטלו וז"ש חרש לאמר לשון חרשין וכשופים לאמר שיגידו לו אופניהם וחזקם ולזה הוצרכו ע"פ ה' להקף הקפות לחומת יריחו עם הארון בכונות נמרצות לדחותם. וכמו שהיו עושים לקדש העזרות בבית שני בשיר של פגעים וכו' להבריח משם כל סט"א ולקדשם זה ת"ד בקצור נמרץ'.

פרשת קורח

פרק טז פסוק ד-

[מהדו"ב] "וישמע משה ויפול על פניו"

קשיא- אמרו חז"ל^{קלב} מה שמועה שמע שבגללה נפל על פניו? שמע שחושדים אותו על אשת איש, וא"כ איך העדה שכולם קדושים וזכו להשראת השכינה עליהם אמרו לשון הרע גדול כזה? ועוד אמרו חז"ל שהם היו דור דעה^{קלג} וא"כ למה אמרו אתה בעלת את נשותינו והלא משעה שנגלה שכינה למשה בסנה לא הלך באוהל אשתו שנא' "ואתה עמוד פה עמדי"^{קלד}?

תשובה- אמרו בפסחים פ' אלו עוברין^{קלה} תני ר' חייא כל העוסק בתורה בפני עם הארץ כאילו בועל ארוסתו בפניו שנא^{קלו} "תורה ציוה לנו משה מורשה" אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ולכן גדולה שנאה ששונאים ע"ה לת"ח יותר משנאה ששונאים אומות העולם, ואמר הקב"ה: תורה היא בתי אם זכיתם לעשות את מצוותי אני נותן לכם אותה ואם לאו אני נותן לאחרים, וכמו שאמר שלמה המלך במשלי^{קלז} "פן תתן לאחרים הודך" וכיון שהתורה היא ארוסה של ישראל נמצא כל המקיים את התורה נתנה ארוסתו לו כלומר התורה שנקראת טוב ונאמר^{קלח} "מצא אשה מצא טוב" ואם לא זכה אין ניתנת לו.

וכשישראל עברו על התורה ועשו עגל באו המלאכים ונטלו הכתרים של נעשה ונשמע שנא' "וינתצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב"^{קלט}, וכשירד משה מן ההר לקח מן המלאכים את הכתרים בחזקה, וז"ש^{קמ} "ויקהל משה את כל עדת ישראל" שהלך לפני הי"ת ושאל: אלו הכתרים למי שייכים לי או לישראל? אמר הקב"ה: שלך הם מפני שיש לנו דין שאם באו גייסות או בני חיל של גויים ולקחו מן ישראל ובזזו מן העיר ואח"כ בא אדם א' ולקח את ממון או את

^{קלב} סנהדרין קי. וטעם השאלה 'מה שמועה שמע?' שלכאורה מפורש בתורה כתב המהרש"א שם וז"ל 'דאמר על מה שאמרו רב לכם וגו' ומדוע תתנשאו וגו' אמר ששמע משה לא ה"ל להשמיט אהרן כדכתיב לעיל מיניה ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב וגו' והל"ל וישמעו משה ואהרן ויפלו על פניהם וע"כ דרשו שמיעה הזאת למשה לחוד שחשדוהו בא"א'.

^{קלג} ויקרא רבה פרשת צו פ"ט.

^{קלד} דברים ה, כז. ושבט פז. וע"ש דמשמע דמזמן מתן תורה פרש מן אשתו.

^{קלה} מט:

^{קלי} דברים לג, ד.

^{קלז} ה, ט.

^{קלח} שם יח, כב.

^{קלט} שמות לג, ו. פסיקתא רבתי פרשת כי תשא פ"סקא י'.

^{קמ} שמות לה, א.

הביזה שבזו - הממון והביזה שלו, ולכן אף אתה שלקחת מן המלאכים את הכתרים בחזקה הם שלך ומשם זכה משה לקרני הוד, וזהו הכוונה במה שאמרו חז"ל 'שחשדוהו על אשת איש' שישראל אמרו למשה אתה זכית לקרני הוד ששלנו הם כי בעלת ארוסתנו כלומר למדת תורה וזכית בה והתורה היא ארוסה שלנו, וענה להם משה "ויפול... על פניו" ר"ל אם אתם רוצים לזכות בתורה תהיו ענווים ושפלים כארץ, וחמורה עד מאד הגאווה וכעניין גסות הרוח שהיה בו בירבעם שטרדתו מן העולם.

וז"ש חז"ל^{קמא} אם אדם משים עצמו כארץ שהכל דשין בו אז תורה מתקיימת בו שנא^{קמב} "לחיו כערוגות הבושם" מה ערוגה הכל דשין בה וגו', וז"ש חז"ל^{קמג} שאל השטן את הקב"ה תורה היכן היא א"ל לארץ נתתיה- ר"ל כל מי שאינו מתגאה ועושה עצמו כארץ תורה מתקיימת בו, וכשם שבא השטן לפני משה א"ל אתה לקחת התורה א"ל מי אני שיקבל מן הקב"ה את התורה, אמר הקב"ה אתה לא התגאית בעצמך אני כותב את התורה על שמך שנא^{קמד} "זכרו תורת משה עבדי".

וזה שאמרו רז"ל בת יורשת עשירית מממון אביה, שעולם יש בו ע' אומות ולפיכך הי"ת נתן לישראל ז' אומות שהם פרזי, חוי, יבוסי, חיתי, גרגשי, אמורי וכנעני שהם עשירית של ע' אומות, ולכן ירש יהושע נחלת ל"א מלכים לא חסר ולא יותר שאמרו ז"ל^{קמה} כל צדיק וצדיק יש לו ש"י עולמות שנא^{קמו} "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא" וא"כ ל"א מלכים הם עשירית של ש"י עולמות, וכיון שהתורה היא ביתו של הקב"ה והיא ארוסה לישראל היו ל"א מלכים נדוניא של התורה, נמצאת בזכות תורה זכו ישראל לארץ ישראל ולהרוג ל"א למלכים.

טעם אחר - "וישמע משה ויפול על פניו" איתא בגמ' פי"א דסנהדרין שחשדוהו באשת איש שנאמר^{קמז} "ויקנאו למשה במחנה" אם ח"ו באמת היה זה, למה

קמא עירובין נד.
קמב שיר השרים ה, יג.
קמג שבת פט.
קמד מלאכי ג, כב.
קמה עוקצין פ"ג משנה יב.
קמי משלי ח, כא.
קמז תהילים קו, טז.

עשה כן? ואם בשקר היו חושדין אותו למה לא היה משיב להם תשובה מעליא
ואומר להם, כמו חנה עיין בברכות^{קמ"ה}? ובשביל מה נפל על פניו?

אלא כתוב בתורה שבשעה שישבו ישראל בשיטים "ויחל העם לזנות אל בנות
מואב... ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל ויאמר ה' אל משה קח
את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש"^{קמ"ט} מאי נגד השמש אז"ל^{קכ}
השמש מודיע מי עבר עבירה ומי החוטא שהיה הענן נקפל מכגדו והשמש זורחת
עליו, והטעם שהוצרכו לזה, שאמר הקב"ה למשה הרגו איש את אנשיו
הנצמדים לבעל פעור וזנו עם בנות מואב, אמר משה לפניו אין אני יודע מי הם
האנשים הנצמדים ומי הם האנשים שלא נצמדו, א"ל השמש מודיע,

והיה יושב משה על כסא הזהב ודורש י"ח מילין על י"ח מילין והיו יושבין לפניו
ושומעים דרשותיו, ואח"כ אמר משה להם אחי ורעי שובו בתשובה גמורה
והתחרטו, והאנשים אשר היה נגע אלוהים בלבם שבו בתשובה ונתחרטו, אך
היה אנשים אשר לא שמעו למשה ולא חזרו ולא ענו אותו דבר, מיד אמר משה
לשמש אתה תגלה חרפתם, שנא^{קנ"א} "יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו" מיד
נעשה הענן חלונות חלונות זורח על ראש האנשים הפושעים, אמר משה
לשופטיו ולשוטריו: קחו את אנשים ההם ודונו אותם בדין ד' מיתות.

והיו אומרים לו אותם אנשים: שמא גם אתה עשית כמונו ושכבת עם בנות
מואב וכתב^{קכ"ב} "התקוששו וקושו" אמר להם: אם גם אני עשיתי כמותכם היה
הענן נקפל מעל ראשי והיה זורח עלי השמש, אמרו לו: אתה יש לך קרני הוד
ואין רואים אם זרחה עליך אם לאו ושמא זרחה השמש עליך ואין אנו יכולים
לראותה, א"ל: זה הקרני הוד יש על פני ולא על גבי ואחורי אני יניח את פני
לארץ ואם אני ג"כ חטאתי כמותכם יזרח השמש על גבי ואחורי ואתם תראו
אותה, ועשה משה כן ונפל על פניו כדי שיראו העם האם השמש זורחת עליו אם
לאו, וכשראו שלא זרחה עליו מיד דנו אותם וקנסו אותם בד' מיתות וז"ש
הכתוב "וישמע משה ויפול על פניו".

^{קמ"ח} שאמרה 'אל תתן את אמתך לפני בת בליעל' (שמואל א' פ"א) ברכות לא:
^{קמ"ט} במדבר כה א-ד.

^{קי} מדרש תנחומא בלק סימן יט (ורשא) הובא ברש"י על הפסוק.

^{קכ"א} איוב כ, כז.

^{קכ"ב} צפניה ב, א. בב"מ קז: ועוד.

טעם אחר- הטעם שנפל על פניו יובן בהקדים שכשעבדו ישראל את העגל ביקש הקב"ה לכלות את ישראל ועמד משה והתפלל תקט"ו תפילות שנאמר^{קנג} "ואתחנן"- בגימטריא תקט"ו, ולא נענה עד שאמר לה': מה טענתך שבגללה רוצה אתה לכלותם א"ל: בסיני אמרתי "אנכי ה' אלוהיך"^{קנד} "לא תשתחוה להם"^{קנה} והם עבדו העגל, א"ל: מי להם אמרת והלא לי אמרת "אנכי ה' אלוהיך" ולא להם והם לא ידעו ואין להם פשע, א"ל: "סלחתי כדבריך"^{קנו} אבל דבר זה מסור בידך עד שאגיד לך.

וכשבאו קורח ועדתו ואמרו למשה^{קנז} "רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה'" כלומר כל מה שאתם שמעת וראית בסיני גם אנו וכל ישראל אפילו יונקי שדיים ראינו ושמענו כמותך בלא שינוי על כן מה טובך וגדולתך ממנו שאתה צריך להתנשא עלינו, מיד אמר הקב"ה למשה: 'בזמן שעבדו ישראל עגל אמרת לי שלא אכלם כי חשבו שלא אמרתי להם "לא תשתחוה לאלוהים אחרים" כי אם לך לבדך, ועכשיו הם בעצמם מעידים ששמעו מפי "אנכי ה' אלוהיך" וכל המודה בפיו כמאה עדים דמי וא"כ צריך אני לכלותם על מעשה העגל', כיון ששמע מרע"ה זה הדבר מפי הגבורה הלבין לפני הקב"ה ונפל על פניו וז"ש "וישמע משה ויפול על פניו".

טעם אחר- אמרו ז"ל שחשדוהו על אשת איש, וצריך להבין מי אמר למשה לשון הרע גדול כזה? אמנם נקדים מה שאמרו ז"ל 'כל תלמיד שאומרים עליו לשון הרע רבו מצטער על כך יותר ממנו', ואמרו ז"ל שמשה תלמיד גבריאל היה הנקרא זגנזאל^{קנח} המלאך כמו שאמרו ז"ל בשעת פטירתו של משה א"ל הקב"ה לגבריאל לך והבא נשמתו של משה, השיב גבריאל ואמר: איך יכול הרב לראות במיתת תלמידו וליטול נשמתו^{קנט}, נמצא גבריאל הוא רבו של משה הוא היה מצטער יותר משה רבנו ע"ה ולפיכך הוא הגיד למשה שהם אומרים לשון הרע כזה מיד "וישמע משה ויפול על פניו" והראיה "וישמע משה ויפול על פניו" ר"ת

---

^{קנג} דברים ג, כג. מדרש אגדה שם, והובא בילקוט שמעוני וילך רמז תתק"מ, ובדעת זקנים מבעלי התוס' על הפסוק.
^{קנד} שמות כ, ב.
^{קנה} שם ד.
^{קנו} במדבר יד, כ.
^{קנז} שם טז, ג.
^{קנח} עיין שמות ב, ג. בתרגום יונתן שם
^{קנט} באוצר המדרשים (אייזנשטיין) על משה הובא כך 'אמר לסגנזאל שרו של עולם לך והביא לי נשמתו של משה, אמר סגנזאל רבש"ע אני הייתי לו רב ברשותך והוא תלמידי איך אוכל לראות מיתתו' ושם משמע שאינו גבריאל אלא מלאך אחר הוא.

מועף כדאיתא בברכות קס"ו והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף
ביעף קס"א מועף זו גבריאל עיין שם.

הפטרת קורח (שמואל א')

[מהדו"ב] פרק יא פסוק יד- "ויאמר שמואל אל העם וגו' ונחדש שם המלוכה"

קשיא- מהו חידוש המלוכה והרי כבר המליכו את שאול פעם אחת?

תשובה- מפני שישראל לא היה להם מלך עד עכשיו והיה להם שופטים ונביאים שהיו שופטים אותם, ובסוף ימי שמואל^{קסב} אמרו ישראל לשמואל אנחנו רוצים מלך כמו כל הגוים, אמר הקב"ה לשמואל מחר אני שולח לפניך איש א' משבט בנימין ותמשח אותו למלך, וכן היה שאבדו האתונות לקיש אבי שאול ושלח את שאול בנו עם א' מנעריו למצוא אותם ואחר שחיפשו הרבה הלכו לשאול את שמואל להיכן הלכו האתונות שיגיד להם ברוח קודשו וכו' וכשנמשח שאול למלך אמרו בני בליעל "מה יושיענו זה"^{קסג} כלומר זה אינו ראוי להיות מלך ולא הביאו לו מנחה ומס.

וכשעבר מזה המעשה שנה א' בא נחש מלך בני עמון עם מחנה כבד מאד לעיר יבש גלעד שהייתה של ישראל להלחם בה, ושלחו לו ישראל אם אתה רוצה העיר הזאת תהיה שלך ואנחנו נהיה לך לעבדים וניתן לך מס כדרך כל העבדים ואל תלחם בנו, והוא שלח להם אם אתם רוצים להיות לי לעבדים ינקרו לכם כל עין ימין שידעו כולם שאתם עבדי ואם לאו אני בא והורג אתכם, ואז שלחו לו ישראל ואמרו לו תתן לנו זמן ז' ימים, ושלחו אנשי יבש גלעד שליחים בכל ישראל וסיפרו להם זה המאורע ואמרו להם אם אתם באים לעזור לנו טוב ואם לאו כולנו נהרגים בידו.

וכשבא שאול מן השדה לעת ערב שמע זה המעשה והוציא חרב וחתך את שורו ליי"ב גזרים ושלח ליי"ב שבטי ישראל ואמר לשליחים: 'תאמרו להם אם אתם יוצאים אחר שאול ואחר שמואל למלחמה בנחש מוטב ואם לאו כך נעשה לשור שלכם', ויצאו כל ישראל לקראת נחש והגיעו למחנה עמון בחצי הלילה וכל אנשי המחנה היו בתרדמה והרגו כולם בלילה ההוא והלכו ישראל ובזזו ממונם, וכיון ששמעו וראו ישראל הישועה הגדולה הזאת שנעשה על ידי שאול אמרו על אלו שאמרו ששאול אינו ראוי למלכות "תנו האנשים ונמיתם"^{קסד} וכיון שראה

^{קסב} כל זה בשמואל א' שם פרקים ח-יא.

^{קסג} שמואל א', י', כז.

^{קסד} שם פרק יא פסוק יב.

שמואל שכל ישראל עכשיו שלמים עם שאול אמר להם 'עכשיו כולם כאן בואו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה של שאול'.

הקשו חז"ל^{קס"ה} - למה אמר נחש מלך בני עמון 'בנקור לכם כל עין ימין'^{קס"ו} מה היה רוצה לעשות בעין ימינם ומדוע לא התרצה בממון שהיו מביאים לו?

תשובה - אמרו חז"ל כוונת נחש באומרו 'בנקור לכם עין ימין' הייתה על מה שכתבו בתורה^{קס"ז} "לא יבוא עמוני ומואבי...", שאמר להם נחש 'אם תבואו ותסירו הפסוק הזה מהתורה שנמשלה לעין ימין'^{קס"ח} מוטב, ואם לאו אני הורג כולכם' וכיון ששמעו ישראל באו כולם באגודה א' ועשו מלחמה והרגו אותה והיה לישראל ישועה גדולה.

---

^{קס"ה} מדרש שמואל פרשה יד וכדעת רבנן שם.

^{קס"ו} שם פסוק ב.

^{קס"ז} דברים כג, ד.

^{קס"ח} וכמו שנאמר "מימינו אשדת למו" עיין פסיקתא זוטרותא שמות (בשלח, יד, סימן כט) ובאלשיך פירש דעת רבנן בצורה שונה וזה לשונו 'בזאת אכרות לכם בנקור לכם כל עין ימין, ואמרו רבותינו ז"ל 'ילק"ש קיא) שהוא לנקור מהספרי תורה לא יבא עמוני, והוא כי ייחסו אומרו לא יבא עמוני לעין ימין, ומואבי לעין שמאל, ובקשו לנקור של עמוני שהוא הימין...'

הפטרת חוקת (שופטים)

[מהדו"ב] פרק יא פסוק א- "ויפתח הגלעדי היה גיבור חיל והוא בן אשה זונה ויולד גלעד את יפתח"

קשיא א- מדוע כתוב "ויפתח הגלעדי" בה"א, ודיו אם היה אומר "ויפתח גלעדי"? **קשיא ב-** "והוא בן אשה זונה" גלעד' צדיק היה והראיה שהקב"ה שם שם י"ה בשמו 'הגלעדי' וכדכתיב^{קסט} "יה עדות לישראל"^{קע} וא"כ למה לקח אשה זונה? **קשיא ג-** מדוע אמר "ויפתח הגלעדי" וחזר ואמר "ויולד גלעד את יפתח", ופעם אחת דיו?

תשובה- הובא בנחל שורק שגלעד היה איש חכם וידע חכמת אצטגנינות וראה באצטגנין שלו שבן א' ראוי להיוולד מזאת האשה ויהיה מושיע את ישראל ויהיה גיבור חיל, ולכן השתדל הרבה עד שלקח זאת האשה וז"ש "ויפתח הגלעדי היה גיבור חיל" דהיינו קודם שלקח גלעד את האשה ראה באצטגנינות שלו שיפתח היה גיבור חיל, וזה שכפל אח"כ ואמר "ויולד גלעד את יפתח" ר"ל שהשתדל גלעד הרבה עד שלקח זאת האשה ויהיה יפתח נולד ממנו ויהיה בנו, ומה שאמר "והוא בן אישה זונה" הכוונה שבשביל שמנהג ישראל היה כמו שכתוב בתורה^{קעא} "ולא תיסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו..." ר"ל אשה משבט זה לא תינשא לאיש משבט אחר כי כל איש בנחלתו ובשבטו ידבק, ואע"פ כן הלך יפתח ולקח את אימו של יפתח שהייתה משבט אחר, לכך נקראת אשה זו אשה זונה ר"ל לא ראויה לו, ופי' זונה שלא כהוגן, וזהו שכתוב^{קעב} "ויאמרו לו לא תנחל בבית אבינו כי בן אישה אחרת אתה" ר"ל אשה משבט אחר, וח"ו שגלעד הצדיק ילך לשכב עם אישה זונה.

^{קסט} עיין רש"י פרשת פנחס פרק כו פסוק ה.

^{קע} וזה עונה על קשיא א'.

^{קעא} במדבר לו, ז.

^{קעב} פסוק ב.

פרשת בלק

פרק כה פסוק ז-

[מהדו"ב] "וירא פנחס בן אלעזר..."

קשיא- למה אומרים שפנחס זה אליהו^{קעג}? אלא בשעה שקינא פנחס להי"ת והרג זמרי וכזבי וסבב למחנה ישראל והיה מחנה ישראל גי' פרסאות ונעשו לו י"ב ניסים^{קעד} ואח"כ חבטן לארץ ומתו ומת אף הוא, באו מלאכי השרת ואמרו לפני רבש"ע: מי שעשה כן ימות בקיצור שנים!?, באותה שעה באו נשמת נדב ואביהוא ונשמת אליהו המלאך ונשמת פנחס בגופו וחי, והראיה ד' פעמים אליהו גימטריא פנחס כנגד ד' נשמות שבאו בגופו וחי ולפי' קורין אותו אליהו ובוה הטעם אמרו בגמ'^{קעה} אליהו בארבע וגו'.

---

^{קעג} עיין תרגום יונתן שמות ו, יח. ובמדרש אגדה במדבר כה ד"ה והיתה לו.
^{קעד} במדבר רבה כ, כה. 'ועשה לו י"ב נסים, הנס הא' דרכן לפרוש זה מזה והדביקן המלאך, הנס הב' סתם פיהם המלאך כדי שלא יצווחו, הג' כוון את הרומח כנגד הקיבה שלה כדי שתהא זכרותו נראה בתוך הקבה מפני הנוקרנין כדי שלא יהיו אומרים אף הוא נכנס ועשה צרכו, הרביעי האריך הברזל כדי שידקור את שניהם, החמישי נתן כח בזרועו כדי שיגביה את שניהם, השישי נתן כח בעץ לסבול את שניהם השביעי לא נשמטו מן הזיין אלא עמדו במקומן, השמיני הפכן המלאך בראש הרומח כתקנן לראות קלונם לכל, התשיעי לא הטיפו דם שלא יטמא פנחס, העשירי שממר הקדוש ברוך הוא רוחותיהן שלא ימותו ויטמא, הי"א הגביה המלאך את המשקוף כדי שיצאו שניהם בין כתפיו תלויים לעיני הכל, הי"ב כשיצא עמדו בני שבטו לפגוע בו ירד המלאך ונגף בהם, כשראה פנחס שמבקש לכלותן חבטן בקרקע ועמד והתפלל וסלקו'.
^{קעה} ברכות ד:

הפטרת בלק (תרי עשר - מיכה)

[מהדו"ב] פרק ה פסוק ו-ז - "והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל וגו' וכרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם והיה שארית יעקב בגוים כאריה בבהמות יער ככפיר בעדרי צאן" ר"ל שיהיה ישראל כטל זה שבא בלילה ולא מפסיד לשום אדם בעולם, וכמו שכל העולם הם תאבים לטל כך יהיה ישראל נושאי חן בעיני כל רואיו, "וכרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם" - ר"ל כמו מטר שבא בכל עת שירצה ולא שומע בקול בני אדם שהיום רוצים שיבוא ולמחר רוצים שלא יבוא, ואינו שמוע בקול הולכי דרכים שלא רוצים שיבוא אלא מגיע בכל זמן שירצה, כך יהיו שארית יעקב לעתיד שיעשו כרצונם ולא יהיו תחת מלכים אלא הם עצמם יהיו שרים וגדולים.

ויהיו "כאריה בבהמות יער ככפיר בעדרי צאן" - שכמו שאריה א' בזמן שהוא ביער הוא רודף אלף אלפים מעדרי צאן כן יהיו ישראל בזמן מלך המשיח שירדוף א' אלף ושנים רבבה ירדפו, וכמו המעשה שהיה בימי הרמב"ם ע"ה שהיה אחר חרבן בית שני והיה נשיא ואב"ד של ישראל ותמיד היה משגיח לראות אם יש צער לישראל כדי להציל אותם, ופעם א' שמע שבאחד מערי ארם מצערים לישראל והלך לשם ושם כסאו ברחוב העיר וישב עליו, וראה גוי א' שלקח סכין ומחט בידו ומכה יהודי א' באכזריות רבה ואין מי שיאמר לו מה תעשה, ואדרבה כל מי שבא ורואה שהוא מכה ישראל היה עוזר לו ומכה אותו גם, הלך הרמב"ם לקראתו וא"ל: מה זה ועל מה זה למה אתה מכה אותו באכזריות, א"ל: הערל חוק הוא אצלנו שכל מי שנוגע בבגדיו יהודי ביום שירד גשם צריך לשרוף בגדיו וללכת לרחוץ במים ע' פעמים, וזה נגע בבגדי ועכשיו אפסיד בגדי ששוים י' זהובים ואצטרך לרחוץ במים הקרים ולכך אני מכה אותו וכו' במעשיות דף מ ע"א.

פרשת פנחס

פרק כז פסוקים א-ג-

[מהדו"ב] "ותקרבנה בנות צלפחד וגו'... אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קורח כי בחטאו מת"

קשיא- וכי אם היה צלפחד בעדת קורח לא היה משה רבינו ע"ה עושה דינם באמת וצדק? וכי משוא פנים יש בדבר שבנותיו אומרים אבינו מת אבל לא היה בעדת קורח, שמשמע שכוונתם שבשביל כך תתן לנו נחלת אבינו?

תשובה- יש לנו דין בקורח ודתן ואבירם שירדו מתחת לארץ או באליהו ז"ל וחנוך שעלו בחייהם לשמים, שאם היה להם אשה מקודשת אין יכולה להינשא לאחר ועגונה היא, ומוכרחות לשבת נשותיהם אלמנות חיות עד יום מותם^{קעו} בשביל שהם לא מתו ואנחנו אומרים שמא עדיין הם חיים שעליהם כתיב^{קעז} "ירדו חיים שאולה" וכן אליהו וחנוך בן ירד^{קעח} לא מתו, ועכשיו יובן מה שאמרו בנות צלפחד למשה רבינו ע"ה אמור לנו אם אנחנו נחשבים כבן נחלת אבינו אם לאו, אם אנחנו נחשבים כבן אמור שיתנו לנו נחלה ואם אין אנחנו נחשבים לבנים כתבת בתורה^{קעט} "כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם ובין אין לו..." תתיבם אשתו, ועכשיו תתיבם אמנו ויהיה לה בן ויהיה ראוי לנחלה, ואם תאמר אבינו היה בעדת קורח ומוכרחת אשתו שתשב עגונה לא כן כי "אבינו בחטאו מת והוא לא היה בעדת קורח".

קעו ע"פ שמואל ב' כ, ג.
קעז במדבר טז, ל.
קעח עיין בראשית ה, כד.
קעט דברים כה, ה.

הפטרת פנחס (מלכים א')

[מהדו"ב] פרק יח פסוק מו, ופרק יט פסוקים א-ג - "ויד ה' הייתה אל אליהו וגו' ותשלח איזבל מלאך אל אליהו לאמר כה יעשון אלוהים וכה יוספון כי כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם וירא ויקם וילך אל נפשו"

קשיא - למה אליהו היה מתיירא מאיזבל והלא הוא זה שכתוב עליו באדרא רבא^{קפ} שראהו רשב"י וא"ל מ"ט לא שכיח מר בקרדוטא...וכו' וא"ל שהלך להציל את רב המנונא וכו' ולמה הוא מתיירא מאיזבל וברח מהר בלא צידה לדרך?

ועוד קשיא - אם איזבל הייתה רוצה להרוג את אליהו למה אמרה לו שרוצה להורגו והרי יברח מפניה וכמו שהיה, והיה לה לשלוח בסתר ב' סריסים ויהרגוהו?

תשובה - הובא בגמ' תענית^{קפא} 'ההוא גברא דאיחייב נגדא בבי דינא דרבא משום דבעל נכרית, נגדיה רבא ומית. אשתמע מילתא בי שבור מלכא, בעא לצעורי לרבא, אמרה ליה איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא לברה: לא ליהוי לך עסק דברים בהדי יהודאי, דכל מאן דבעיין ממרייהו - יהיב להו. אמר לה: מאי היא? - בעין רחמי ואתי מיטרא. - אמר לה: ההוא משום דזימנא דמיטרא הוא. אלא לבעו רחמי האידנא, בתקופת תמוז, וליתי מיטרא. שלחה ליה לרבא: כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא. בעי רחמי ולא אתי מיטרא. אמר לפניו: רבונו של עולם! אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם, ואנו בעינינו לא ראינו! אתא מיטרא עד דשפוך מרזבי דצפורי לדיגלת. אתא אבוא איתחזי ליה בחלמיה, ואמר ליה: מי איכא דמיטרח קמי שמיא כולי האי? אמר ליה: שני דוכתיך. שני דוכתיך, למחר אשכחיה דמרשם פורייה בסכיני

והקשו חז"ל היאך לא היו יודעים המלאכים המשחיתים שברח רבא והלך ושכב בבית אחרים בלילה ההוא? ותירץ הרב מהרש"א זה לשונו 'נראה כי

^{קפ} האדרא רבא כרך ג (במדבר) פרשת נשא דף קמד עמוד ב.
^{קפא} תלמוד בבלי מסכת תענית דף כד: וז"ל רש"י 'נגדא - מלקות. איפרא הורמיז - כך שמה. מאי היא - מאי עביד להו. אמרה ליה - דכל אימת דבעי מיטרא. זימנא דמיטרא הוא - ואפילו לא בעו - נמי אתי מיטרא. שלחה ליה לרבא - דרחמא ליה לרבא. אבותינו ספרו לנו פועל פעלת בימיהם בימי קדם - שהיית מפליא להם נסים. עד דשפוך מרזבי דצפורי - שקילחו מים מן המרזיבות, עד ששוטפין בחוצות ויורדין ושופין. לדיגלת - לנהר חדקל. אשני מטתך - אל תשכב במטתך הלילה. בסכיני - שרצו שדים להורגו, וחתכו את מטתו, והיינו דאמרין בשחיתת חולין בפרק הזרוע (קלג, א) וליקרויה לרבא רבא נזוף היה, לא מצינו לו נזיפה בכל התלמוד אלא בזה המעשה, כשביקש הגשמים בתמוז שלא לצורך.

המזיקין שניתן להם רשות להזיק מיחדים להם מקום היזקן ואין להם רשות להזיק במקום אחרי עכ"ל, ולכן אם אדם ברח והלך לעיר אחרת ינצל מהנזק.

ומ"מ הבנו מזה המעשה שכל אדם שמבקש מהי"ת דבר הרי הוא מחריד השמים וכל צבאם וכולם אויבים לו ורוצים להמיתו וכמו רבא שאם לא היה אביו מודיעו שיברח בלילה ההוא היו מזיקים לו, ובכך נתיישבו הקושיות הנ"ל, שאיזבל הייתה מכשפה גדולה והייתה יכולה לעשות בכישופה שילכו משחיתים וסטרא אחרא למקום שבו נמצא אליהו ויהרגו אותו, והיה מיוחד להם מקום ההיזק ולכן ברח אליהו ממקומו בשביל שלא יפגעו בו, והיא לא אמרה לאליהו^{קפב} אלא מלאכי השרת באו והגידו לאליהו וכמו שאביו של רבא אמר לו והוא ברח.

---

^{קפב} צ"ב דהא נאמר 'ותשלח איזבל מלאך...!'

פרשת מטות

פרק לא פסוקים ב-ו-

[מהדו"ב] "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים וגו' וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פנחס בן אלעזר הכהן"

קשיא- הקב"ה ציוה למשה שילך למלחמה וינקום נקמת בני ישראל ולמה משה רע"ה שינה דבריו ועשה להיפך וציוה לפנחס שילך? וא"ת כן דרך המלכים כיון שאירע להם מלחמה שולחים את השרים והפרתמים והם יושבים לבטח בארצם, א"כ למה במלחמת סיחון ועוג שהיו חזקים וגדולים יותר ממדין הלך משה בעצמו ולא ציוה לפנחס?

תשובה- בשביל שמשה רע"ה מ' שנה היה בעיר מדין ונשא שם אשה, שיתרו מדיני היה כדכתיב^{קפ"ג} "וישמע יתרו כהן מדין" וכיון ששילמו לו טובה אין דרך ארץ לשלם להם רעה וז"ש בגמ'^{קפ"ד} 'בירא דשתית מינה מיא לא תשדי ביה קלא' וכן ב-י' מכות כולם היו על ידי משה חוץ ממכת כינים ודם בשביל ששניהם עשו טובה למשה, היאור- הציל אותו כאשר השליכו אותו ליאור ששמר אותו ולא הזיקו, והעפר- כאשר הרג את המצרי ויטמנהו בעפר ולא גילה סודו ובשביל זה משה לא עשה עמהם רעה כי טובה גמלוהו.

---

^{קפ"ג} שמות יח, א.
^{קפ"ד} בבא קמא צב:

הפטרת מטות (ירמיה)

[מהדו"ב] פרק א פסוק יז- "ואתה תאזור מתניך וקמת ודברת אליהם את כל אשר אנכי אצוך אל תחת מפניהם"

הקשו חז"ל- למה היה מתיירא ירמיה? ומפני מי היה מתיירא? והרי ה' דיבר עימו פנים בפנים ולא היה ראוי שיאמר שהוא מתיירא?

אלא הובא בילקוט^{קפ"ה} רמז תתקצ"ו 'באותה שעה היה הקדוש ברוך הוא בוכה וצועק ואומר בני היכן הם, כהני ולויי היכן הם, אדירי היכן הם, ומה אעשה כמה פעמים התריתי בכם שתחזרו בתשובה ולא אביתם, אמר לו הקדוש ברוך הוא לירמיה: מה אתה רואה היום, אני דומה לאחד שהיה לו בן ועשה לו חופה ומת בתוך חופתו ואין לך כאב לא עלי ולא על בני לך וקרא לאברהם יצחק ויעקב ומשה מקבריהם כי הם יודעים לבכות, אמר לפניו: רבש"ע איני יודע היכן משה קבור, אמר לו לך ועמוד על שפת הירדן וקרא בן עמרם בן עמרם עמוד וראה צאנך שקרעוהו אויבים, מיד הלך ירמיה למערת המכפלה לאבות העולם ואמר להם: עמדו שהגיע זמן שאתם מתבקשים לפני הקדוש ברוך הוא, אמרו לו: מה היום מימים שאנו מתבקשים לפני הקדוש ברוך הוא, אמר: איני יודע מפני שהיה ירא לומר להם שחרב בית המקדש שאמר עכשיו יאמרו לי בימך היתה זאת לבנינו.

הניחם ירמיה והלך ועמד על שפת הירדן וקרא בן עמרם בן עמרם עמוד שהגיע זמן שאתה מתבקש לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לו מה היום מימים שאני מתבקש לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לו איני יודע, שהיה ירא לומר חרבן בית המקדש... ועכשיו תיפתר שאלתנו הראשונה- ממי היה ירא ירמיה הנביא שהוצרך לומר לו הקב"ה אל תירא? שהיה ירא מאבותינו הקדושים אברהם יצחק יעקב שמא יאמרו למה אתה לא התפללת על דורך שהרי בדורות נביאים הראשונים לא בא אויב לירושלים אלא בדורך, וז"ש "אל תירא מפניהם".

---

^{קפ"ה} ילקוט שמעוני איכה.

הפטרת מסעי (ירמיה)

[מהדו"ב] פרק ב פסוק ד "שמעו דבר ה' בית יעקב וכל משפחות בית ישראל" קשיא- מהו שאומר הנביא לישראל "שמעו דבר ה'" למה שלא ישמעו וכי חרשים הם? ואם רצה לומר להם דברי תוכחה היה לו לומר 'קבלו דבר ה'" ולמה אומר "שמעו"?

אלא הובא בילקוט^{קפ"ו} 'אמר ר' לוי משל למטרונא שהכניס לה המלך שני אבדה אחד מהם והיתה מצירה עליו, אמר לה המלך: שמרי את זה כאלו שמרת את שניהם, אחר כמה ימים שמע המלך שאבדה המטרונא את השני, אמר הוציאוה מביתי שהיא שוטה, וכמו שיש לנו דין^{קפ"ז} 'גי' אין יכולין לשחוט חרש שוטה וקטן, ואיזה הוא שוטה שלא יכול לשחוט מי שאתה נותן לו דבר והוא מאבד אותו זה שוטה שאינו יכול לשחוט.

וכך כיון שעמדו ישראל על הר סיני אמרו "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" אבדו את נעשה ועשו להם עגל מסכה אמר להם הקדוש ברוך הוא שמרו את נשמע וכאלו שמרתם את שניהם... וזהו שאומר הנביא פה "שמעו דבר ה'" שלא יהיה לכם דין כמו האשה שיגרש אתכם הקב"ה מביתו וישלח עליכם את נבוכדנצר ויוליך אתכם בשביה, והם לא שמעו ולא היטו אזנם לקול הנביאים והיו מבזים ומלעיגים בנביאי ה' ואז שלח להם הקב"ה את נבוכדנצר הרשע וכו'.

סליק ספר במדבר

---

^{קפ"ו} ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רסד.
^{קפ"ז} ש"ע יורה דעה הלכות שחיטה סימן א סעיף ה.

ספר דברים

הפטרת דברים (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק א פסוק א- "חזון ישעיהו בן אמוץ... " אז"ל ישראל שבאותו הדור הרבה עוונות היו בידם ולא נחתם גזר דינם אלא על שעזבו מלהתפלל תפילת י"ח ברכות, והראיה שר"ת של תחילת הנבואה "חזון ישעיהו" זה י"ח כנגד י"ח ברכות שבתפילה.

ועוד כתבו המפרשים שהרשעים שבגהינם יש להם בכל יום ד' שעות וחצי מנוחה משום שהתפללו ג' תפילות וכל א' מהם נמשכת עד שעה וחצי, וסה"כ ב- ו' ימי השבוע יש להם מנוחה כ"ז שעות, וגם^{קפ"ח} בליל ויום שבת יש להם מנוחה של כ"ד שעות שכתוב^{קפ"ט} "לא תבערו אש בכל מושבותיכם" ולכן אפילו אש הגהינם לא דולקת כל כ"ד שעות השבת, וא"כ סה"כ יש להם כל שבוע נ"א שעות מנוחה וז"ש דוד ע"ה^{קצ} "יגמור נא רע רשעים" כמנין נא רשעים שקטים בגהינם.

וכיון שראה דוד ברוה"ק שישראל גולים על ידי נבוכדנאצר באכזריות גדולה ואין להם מנוחה כלל וכמו שאמר ירמיה שישראל אומרים "יגענו ולא הונח לנו^{קצ"א}", אמר לפני הקב"ה: רבש"ע רשעים שבגהינם יש להם מנוחה בכל שבוע כמנין נ"א שעות "יגמור נא רע רשעים" ולישראל שבדור נ"נ אין?! והשיבה לו מידת הדין ואמרה "ובוחן לבות וכליות אלהים צדיק" כלומר הקב"ה יודע מחשבות לב בני אדם כשמתפללים, וישראל הרשעים אע"פ שלא לשמה מתפללים מתוך שלא לשמה בא לידי לשמה ולפיכך יש להם מנוחה נ"א שעות בשבוע, אבל ישראל שאותו הדור לא היו מתפללים כלל ועיקר ואף אם א' מני אלף הולך לבית הכנסת לא הולך להתפלל אלא כל מגמתו לדבר דברים בטלים ולעשות סחורה ומשא מתן ולפיכך גזרה הוא שלא יהיה להם מנוחה כלל.

ובשבעת ימי השבוע יש קס"ח שעות של יום ולילה וצא מהם נ"א שעות שיש לרשעים מנוחה נשאר קי"ז שעות שרשעים יש להם צער בגהינם, וכיון שראה שלמה המלך ע"ה צער רשעים גיהנם שהוא קי"ז שעות בא ותיקן שיר השירים

^{קפ"ח} זוהר פרשת תרומה דף קנא.

^{קפ"ט} שמות לה, ג.

^{קצ} תהילים ז, י.

^{קצ"א} איכה ה, ה.

שיש לו קי"ז פסוקים שכל מי שיקרא בו בערב שבת ניצול מצער גהינם, והבנו מזה שישראל שבאותו הזמן לא היו מתפללים תפילת י"ח ברכות ולפיכך נענשו, וזהו שבכל הנביאים כתוב "ויהי דבר ה' " או "כה אמר ה'" ורק ישעיה אמר "חזון ישעיהו".

[מהדו"ב] פסוק ט- "לולא ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסדום היינו..."
וכן ירמיה אמר להם^{קצב} לישראל "ויגדל עוון בת עמי מחטאת סדום ההפוכה כמו רגע" **הקשו** חז"ל ואמרו וכי משוא פנים יש בדבר? אם גדלו עונות ישראל מחטאת סדום שנהפכה כמו רגע מדוע נשאר להם שריד ופליט ובסדום לא נשאר? וכי ח"ו יש לפני הקב"ה משוא פנים ולא עושה לישראל כדון כל בשר? אלא אמרו על זה אמר נביא^{קצג} "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורידך" ר"ל בשביל לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה לכך נשאר לך שריד ופליט.

וכן בחסד שעשו נשים צדקניות זה לזה השאיר לנו ה' שריד ופליט, שאמרו חז"ל ח' חדשים היה נבוכדנצר בשער ירושלים ורצה ללכוד העיר והיה רעב גדול בעיר והיו אוכלים בשר בניהם ובנותיהם ואע"פ כן היו גומלין חסד זה עם זה ונותנים מן הבשר ההוא שבשלו לשכניהם שיאכלו ולא ימותו.

וכמו מעשה שהובא במדרש וגם בס' יוסיפון באיש עשיר א' ששמו יוסף שילדה אשתו בן א' יפה תואר ויפה מראה ויקרא שמו דואג, ובימי ילדותו של דואג מת יוסף אביו וירש כל הממון של אביו, והייתה אימו בכל שנה ושנה שוקלת אותו במאזנים והביא כנגד משקלו כסף לעניים מרוב אהבתה לו, וכשנכנס אויב לשער ירושלים מרוב רעבון הרגה אותו ואכלתו, וכיון שראה ירמיהו מעשה זה האשה אמר^{קצד} "ראה ה' והביטה וגו' תאכלנה נשים פרים עוללי טיפוחם" האשה הזאת שהיה לו כל כך הרבה עושר מרוב צער הרגה את בנה וכן העניים שאין להם ממון על אחת כמה וכמה שהיו הורגים את בניהם, אך כיון שהיו שומעים קול צעקה בבית שכנים מרוב רעבון היו לוקחים מעט מן הבשר ונותנים להם לאכול ובשביל זה השי"ת השאיר לישראל שריד ופליט.

קצב איכה ד, ו.
קצג ירמיה ב, ב.
קצד איכה ב, כ.

פרשת ואתחנן

פרק ג פסוק כג-

[מהדו"ב] "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר" אמרו חז"ל^{קצ"ה} שהתפלל משה בזמן מותו תקט"ו תפילות כמניין ואתחנן.

קשיא לא יתכן שיתפלל כל כך תפילות בזמן מועט כזה? ועוד למה במספר ואתחנן דייקא לא פחות ולא יותר? אלא צריכים אנו להקדמה אחת עד שתתיישב הקשיא הזה.

ירמיה אמר^{קצ"ו} "קול ברמה נשמע... רחל מבכה על בניה..." כידוע ליודעי חן כיון שגלו ישראל על יד נבוכדנאצר הלך ירמיה הנביא על קברי האבות והאימהות כמו שכתוב בדרש הפטרה של פ' ראה וגו' ורחל לא קיבלה תנחומים, ובא אברהם אע"ה ואמר לה: קבלי ממני תנחומים, אמרה לו: איני מקבלת ממך תנחומים בשביל שאתה קראת לבית המקדש 'הר' ונתקיים דבריך שנא^{קצ"ז} "על הר ציון ששמש שועלים הלכו בו", בא יצחק לנחמה ולא קבלה ואמרה לו: לא אתה הוא שקראת לבית המקדש 'שדה' כדכתיב^{קצ"ח} "ויצא יצחק לשוח בשדה" ונתקיים דבריך שנא^{קצ"ט} "ציון שדה תחרש וירושלים לעיני תהיה", בא יעקב לנחמה ולא קבלה אמרה: לא אתה הוא שקראת לבית המקדש ל-'איני' שנא^ר "איני זה כי אם בית אלהים" ונתקיים דבריך ונהיה לאין.

וצריך ביאור, למה אבותינו הקדושים קראו לבית המקדש בלשון הר ושדה? אלא אמר דוד המלך ע"ה^{ר"א} "אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי וגו'" ר"ל אם יקומו לי מחנה של אויבים ושונאים לא יירא ליבי בשביל ש "בזאת אני בוטח" שהוא בית המקדש, לפי שבזמן שבא אברהם אבינו ע"ה להר המוריה שהוא בית המקדש שנא' בדברי הימים ב' סימן ג'^{ר"ב} "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה וגו'" ראה ש-ק"ג מלאכים עומדים לצד מזרח הר המוריה ושומרים אותו כמנין מחנה, והתפלל לפני הקב"ה ואמר בבקשה ממך

^{קצ"ה} הובא במדרש אגדה פרשת ואתחנן פ"ג ד"ה ד"א.

^{קצ"ו} לא, פסוק יד.

^{קצ"ז} איכה ה, יח.

^{קצ"ח} בראשית כד, סג.

^{קצ"ט} מיכה ג, יב.

^ר בראשית כח, יז.

^{רא} תהילים כז, ג.

^{רב} פסוק א'.

אני רוצה שתעמיד בעבורי ק"ג מלאכים על צד מערב הר המוריה לשמרו וקיבל תפילתו, לפיכך קראו 'הר' שהוא בגימטריא ר"ו עם כללותו, שבימיו היה סביב הר המוריה ר"ו מלאכים.

וכך היה עד שבא יצחק וראה שבצד מזרח ומערב יש בכל אחד ק"ג מלאכים ששומרים אותו, והתפלל גם הוא שיהיה בעבורו לצד צפון ק"ג מלאכים ונתקבלה תפילתו ונעשה כרצונו, ולפיכך קראו 'שדה' שהוא בגימטריא ש"ט, שבימיו היה סביב המוריה ש"ט מלאכים.

וכך היה עד שבא יעקב וראה שבשלוש דפנות בית המקדש עומדים ק"ג מלאכים ושומרים אותו, והתפלל אף הוא שיהיה בעבורו ק"ג מלאכים לצד דרום בית המקדש ונתקבלה תפילתו וזהו שקראו בית ואמר "אין זה כי אם בית אלהים" שבית בגימטריא תי"ב הוי כמנין תי"ב מלאכים שהיו עומדים על ארבע פינותיו של בית המקדש.

וכך היה עד שבא משה רע"ה וראה שבזכות אבות העמידו ק"ג מלאכים על כל צד וצד של בית המקדש, והתפלל אף הוא ואמר: רבש"ע רצוני שתעמיד ג"כ בעבורי ק"ג מלאכים שיהיו סך הכל תקט"ו כמנין ואתחנן אמר לו הקב"ה^ג "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך וכו'" ר"ל וראה בעיניך שבארבע דפנותיו עומדים מלאכים ואין עוד מקום שיעמדו מלאכים בשבילך, והוסיף משה והתפלל: א"כ יהי רצון מלפניך שתעמיד בעבורי ק"ג מלאכים לאוויר בית המקדש, א"ל הקב"ה: זה הדבר לא יתכן שיעמדו לאוויר בית המקדש שאם יחטאו ישראל מוכרח אני לעשות כליה לשונאיהם של ישראל^ד ועכשיו שאין מלאכים לאוויר הרקיע אני שופך חמתי לעצים ולאבנים שהוא בית המקדש, וכמו שכתוב באיכה סימן א'^ה "ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה" וכן בסימן ב' אומר^ו "השליך משמים ארץ תפארת ישראל".

הבנו מזה שהקב"ה אינו רוצה לכלות מעשה ידי צדיקים לא בחייהם ולא במותם, ולכן אם היו מלאכים גם באוויר בית המקדש אז היה הקב"ה מכלה את שונאי ישראל, כיון שלא היה רוצה לכלות המלאכים מעשה ידי משה שהם

^ג פרק ג', כו-כז.

^ד בלשון סגי נהור.

^ה פסוק יג ועיין מדרש רבה (הובא בתורה תמימה) שמדובר בבית המקדש.

^ו פסוק א' ובהמשך הפסוק כותב הנביא 'ולא זכר הדום רגליו'.

מגינים מצד הרקיע על בית המקדש, וכיון ששמע משה תשובת הקב"ה נתקררה דעתו, וזהו שאמרו רז"ל שהתפלל משה תקט"ו תפילות כמנין ואתחנן.

טעם אחר "אעברה נא" בא מדרש לפרש ואמר אעברה הוא ארבעה 'אתוון דדין כאתוון דדין'^ה, **וקשיא**- מה בא מדרש ללמדנו?

תשובה- אמר משה רע"ה להקב"ה יש ארבע כיתות קליפות לארבע פינות העולם, אני כיליתי שלשה כיתות שלהם בבקשה ממך שאלך לארץ ישראל ואכלה כת הד' וא"ל ה': "רב לך", וצריכים אנו להבין מה הם ארבעה קליפות שכילה משה רע"ה ג' מהם? אלא אחר המבול לא היה עוד בני אדם כי אם את נוח וג' בניו, שם ויפת שהיו צדיקים וחם שהיה רשע, ותולדותיו של חם ארבעה היו והם ארבע קליפות וזה שמם "כוש ומצרים פוט וכנען"^ה.

ומשה היה ארבעים שנה בארץ מצרים ומ' שנה בארץ כוש שידוע ליודעי חן שהיה שם מלך והפריחו כושים נץ וישב לראשו של משה וכו' ומ' שנה היה במדבר, וזהו שאמר לקב"ה: 'רבש"ע אני כיליתי שלשה הקליפות שהם כוש ומצרים ופוט', כוש ומצרים כנזכר, ופוט בגימטריא צ"ה וגם מאדים שהוא שר מדבריות שהיה שם משה מ' שנה בגימטריא צ"ה, 'ונשאר קליפת כנען בבקשה ממך שאלך לירושלים שהוא ארץ כנען ואכלה קליפת כנען שהוא הרביעי א"ל ה': "רב לך" וז"ש המדרש אעברה הוא אותיות ארבעה.

---

^ה פירוש: 'אותיות של זה כאותיות של זה'
^ה בראשית י', ו.

הפטרת ואתחנן (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק מ פסוק י- "הנה ה'... בחזק יבוא וזרעו מושלה לו הנה שכרו איתו ופעולתו לפניו"

קשיא- מהו "ה'... בחזק יבוא"? ומהו "זרעו מושלה לו"? וכן מהו "הנה שכרו איתו"?

תשובה- אמר שלמה ע"ה^ט "כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם" ר"ל כל גיבור יש לו גיבור וגבוה ממנו, כידוע- עבדים למעלה מהם אדוניהם, למעלה מאדוניהם השרים והפחות והמשנה למלך והמלך ידו למעלה מכולם והקב"ה מלך מלכי המלכים למעלה ממנו, אך קשה מי מעל לקב"ה וכי מי יכול לבטל גזרותיו? אלא אלו הצדיקים שכביכול מושלים בקב"ה וכמו רשבי"ז^ל שהיה מבטל גזרות רעות וכמו האר"י^ז שכתוב בקב"ה ישר שהיה מעשה בעני שהיה קורא תגר על הקב"ה וגזר הקב"ה שיבוא ארבה כבד בעיר צפת, ולקחו מעות צדקה והתפלל האר"י לקב"ה וביטל הגזרה.

וכן כמו המעשה בר' מאיר בעל הנס שהיה יושב בביהכ"נ מחוץ לעיר שלא היו מניחים העכו"ם לישראל לבנות ביהכ"נ בתוך העיר והיו בונים אותו מחוץ לעיר, וכל יום היה יושב ר"מ בבית כנסת ד' שעות ומתפלל, ויום א' לא הייתה מתיישבת דעתו לשבת בבית הכנסת ולא ישב שם אלא הלך וישב במקום אחר, ואז ראה מלאך א' בצורת נחש הולך בחימה שפוכה ובזריזות והבין ר' מאיר שהוא מלאך משחית והולך לקיים גזרת הקב"ה, ושאל אותו ר"מ: להיכן הולך וא"ל לקיים גזרת הי"ת להרוג את יהודה ענתותי ובניו ובני ביתו ולא להשאיר לו שריד ופליט מפני שהוא עשיר ואינו נותן צדקה והוא קמצן ביותר,

וכיון ששמע כך אמר ר"מ בליבו בשביל זה לא הייתה מתיישבת דעתי לשבת היום בביהכ"נ, בשביל שאראה מלאך זה ואציל את יהודה, והשביע ר"מ את הנחש ואמר לו: אין לך רשות שתלך לבית יהודה ענתותי עד הלילה וגוי' והלך ר"מ והזהירו שילך לבית אחר ולא יצא מפתח הבית עד הבוקר, ובלילה בא הנחש ודיבר בקול אשתו ואמר 'פתח הדלת שליטים באו עלי' וקם יהודה ענתותי לפתוח לו הדלת, וא"ל ר"מ: אל תלך, ולא נתן לו ללכת, ואח"כ בא

^ט קהלת ה, ז.

בקול בניו ובנותיו וגוי' עד שבבוקר הנחש המית את עצמו מפני שלא הצליח לקיים שליחותו, כן הובא במעשיות.

וז"ש "הנה ה' אלוהים בחזק יבוא" - ר"ל ה' בא ביד חזקה לנקום מן הרשעים שעוברים רצונו אבל צדיקים כביכול מושלים בגזרתו ומבטלים אותה וז"ש "וזרועו מושלה לו" שצדיקים נקראים זרוע שנא"ר "אור זרוע לצדיק" שהם זרועו של הקב"ה שכמו שהזרוע מושל על הגוף כך הצדיקים מושלים על גזרתו של הקב"ה, שמא תאמר שהצדיקים נענשים על כך ויש להם הפסד, אינו כן אלא ההיפך יש להם שכר ועל כך אמר הנביא "הנה שכרו איתו ופעולתו לפניו" שכרו איתו - שיש להם שכר בעוה"ב, ופעולתו לפניו - שגם בעוה"ז יש להם שכר פועלם ואוכלים אותו.

---

^ר תהילים צז, יא.

הפטרת עקב (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק מט פסוקים יד-טו - "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך"

הובא בגמ'^{ר"א} "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני" - היינו עזובה היינו שכוחה! אמר ריש לקיש, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אדם נושא אשה על אשתו ראשונה - זוכר מעשה הראשונה, אתה עזבתני ושכחתני. - אמר לה הקדוש ברוך הוא: בתי, שנים עשר מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה - וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני?

"התשכח אשה עולה", אמר הקדוש ברוך הוא: כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר? אמרה לפניו: רבונו של עולם, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל? - אמר לה: "גם אלה תשכחנה". אמרה לפניו: רבונו של עולם, הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני? - אמר לה: "ואנכי לא אשכחך" עכ"ל הגמ', ופירש רש"י 'גם אלה' - מעשה העגל שאמרו^{ר"ב} "אלה אלהיך ישראל" 'ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני' - שנאמר בו^{ר"ג} "אנכי ה' אלהיך".

ובעניין זה כתב הרב ברכת אליהו במהדורא בתרא 'אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כתבת בתורה^{ר"ד} "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו" ואתה קראת לישראל עומר שנא^{ר"ה} "בטנך ערמת חטים" ואתה קצרת אותנו והגלית אותנו מארצנו ועד עכשיו עברו אלף ות"ת שנים ועזבתנו מבין הגוים ולא השגחת עלינו ואנו מתייראים שמא שכחת אותנו ולא תשוב עוד לקחתנו וכמו שכתבת בתורה "לא תשוב לקחתו" ואין אתה מושיע אותנו עוד', א"ל הקב"ה אמת דברתם שכן כתבתי בתורתך אבל כבר אמר ר' יוסי בדין

^{ר"א} ברכות פרק חמישי לב:

^{ר"ב} שמות לב, ד.

^{ר"ג} שם כ, ב.

^{ר"ד} דברים כד, יט.

^{ר"ה} שיר השירים ז, ג. עיין במדרש רבה פרשת במדבר פרשה א' סימן ד.

שכחה איזהו שכחה כל שאין יכול לפשוט ידו וליטלו, ולכן אם שכח עומר אבל הוא לא רחוק ממנו ויכול לפשוט ידו וליטול אותו אינו שכחה, וכן גם אני קצרתי אתכם והגליתי אתכם אבל יכול אני ממקומי לפשוט ידי ולהושיע אתכם ולשאת אתכם ולכן אינכם שכחה, וכמו שנשאו אתכם המלאכים במצרים גם אני אשא אתכם לא"י, שכתוב בתורה^{ר"טז} "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי" ואז"ל^{ר"י} באו מלאכים בצורת נשרים ונשאו את ישראל והוליכו אותם לא"י ואכלו שם קרבן פסח ואח"כ החזירו אותם למצרים וזהו שנא^{ר"ח} "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה".

---

^{ר"טז} שמות יט, ד.
^{ר"י} הובא במדרש שכל טוב שם וכן תרגם יונתן.
^{ר"ח} שמות יד, לא.

הפטרת ראה (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק נד פסוק יא- "עניה סוערת לא נוחמה" קשיא- מי היא העניה הסוערה ולמה לא נוחמה?

תשובה- אמרו חז"ל^{ר"ט} כשחרב בית המקדש וגלו ישראל מעל אדמתם ביד נבוכדנצר באכזריות גדולה הלך ירמיה הנביא ע"ה למערת המכפלה אצל אבות העולם ואמר להם: 'צאו מקברותיכם וראו מה הגיע לבניכם שהולכים יעפים ויחפים ואמתחות מלאים חול בצווארם', יצאו אברהם יצחק ויעקב והאימהות מקברם ואמרו 'רביש"ע מה עשו ישראל שעשית להם כל כך' והתחילו לבכות ולצעוק, ובא הקב"ה כביכול וניחם כל א' וא' מהם וקיבלו הנחמות והלכו להם.

אבל רחל אמנו ע"ה שנקראת כנסת ישראל לא קבלה תנחומים ואמרה להקב"ה: אם אני שאני בשר ודם ואשה בלי דעת לא קנאתי ולא כעסתי על אחותי לאה אלא אדרבה להיפך ריחמתי עליה ומסרתי לה הסימנים שמסר לי יעקב בשביל שלא תתבייש, אתה שנקראת 'ארך אפים ומלך רחום וחנון' לא היית יכול לכבוש כעסך וקנאתך על בני אע"פ שהם חטאו?! ואיה רחמיך וחסידיך, מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר: בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הה"ד^{ר"ב} "כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו" וכתב^{ר"כ"א} "כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך", וכתב^{ר"כ"ב} "ויש תקוה לאחריתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם" וז"ש עניה סוערת לא נוחמה וגו'.

---

^{ר"ט} במדרש רבה איכה, פתיחתא כד.

^{ר"ב} ירמיה לא, י"ד.

^{ר"כ"א} שם פס' טו.

^{ר"כ"ב} שם פס' טז.

הפטרות שופטים (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק נא פסוק טו- "ואנכי ה' אלהיך רוגע הים ויהמו גליו ה' צבאות שמו"

קשיא- מה שייך "אנכי ה'..." ל"רוגע הים? ומה שייך "ויהמו גליו" ל"ה' צבאות שמו"? ועוד אלו יז' דנחמתא' נתקנו בשביל לנחם ישראל ומה הנחמה בכך שה' רוגע הים ויהמו גליו?

תשובה- הובא בגמ' בבא בתרא^{רכ} 'אמר רבה בר ב"ח אשתעו לי נחותי ימא האי גלא דמטבע לספינתא מתחזי כי צוציתא דנורא חירותי ברישא, ומחינן ליה באלוותא דחקיק עליה: אהיה אשר אהיה יה יה ה' צבאות אמן אמן סלה ונייח'.

והקשו חכמינו על זה המאמר קושיות רבות ותירצו תירוצים רבים והרב בעל מעשה רב תירץ על כל דיבור ודיבור ד' פנים, והדבר שאנחנו צריכים לו אני אומר בקיצור 'אמר רבה בר חנה אשתעו לי נחותי ימא' - ר"ל החכמים והרבנים שהם נקראים 'נחותי ימא' שהתורה נקראת מים שנאמר^{רכ} 'הוי כל צמא לכו למים' היו מנחמים את ישראל ואומרים שיהאי גלא דמטבע לספינתא' - ר"ל שמה שאנו עכשיו בגלות בין אומות העולם שנמשלים לגלי הים ולמים הזדונים שנא^{רכ} "אזי עבר על נפשנו המים הזדונים" והם מזיקים ומסכנים את ישראל כגל שמסכן הספינה, 'מתחזי בי צוציתא דנורא חירותי ברישא' - ר"ל אין לנו להתייאש מכך כיון שהשכינה אתנו בראשנו אף בגלות, ש"בכל צרתם לו צר^{רכ}" וגלו^{רכ} למצרים שכינה עמהם גלו לבבל שכינה עמהם וגו' וז"ש הקב"ה למשה^{רכ} "כה תאמר לבני ישראל אהיה אשר אהיה" וכפל ה' ואמר 'אהיה' פעמים ור"ל^{רכ} שכמו שהייתי איתם בגלות הזו כן אהיה עמם בגליות אחרות, וז"ש 'ומחינן ליה באלוותא דחקיק עליה שם אהיה אשר אהיה... ונייח' ר"ל שע"י שאומרים להם הת"ח לישראל שה' איתם בגלות נחים משעבוד הגלות ומתנחמים בדבריהם, וז"ש "אנכי ה' אלהיך רוגע הים" ר"ל- אני הוא שמכלה

^{רכ} פרק חמישי עג. ופירושו 'אמר רבה בר חנה סיפרו לי יורדי הים שהגל שרוצה להטביע את הספינה הולך לפניו אש לבנה דהיינו מלאך מזיק, ומכים אותו במקל שחקוק עליו אהיה... (ע"פ רשב"ם שם).

^{רכ} ישעיה נה, א.

^{רכ} תהילים קכד, ה.

^{רכ} ישעיה סג, ט.

^{רכ} מכילתא דרבי ישמעאל פרשת בא(מסכתא דפסחא) פרשה יד.

^{רכ} שמות ג, יד.

^{רכ} מדרש רבה שמות פרשה ג, ובפסיקתא זוטרותא פרשת שמות פרק ג סימן יד.

ומאבד את כל הגוים שנמשלו למים הזדונים, "ויהמו גליו ה' צבאות שמו" – ר"ל שאף שיהמו גליו כלומר שתהיו בגלות שמי ה' צבאות עמכם ואל תיראו ואל תחתו מפני אומות העולם, ולפיכך אנחנו קורין זאת ההפטרה בתוך ההפטרות של ז' דנחמתא שהיא נחמה לישראל.

ואותם ת"ח שמחזקים ידי ישראל ואומרים לישראל 'אל תיראו ואל תחתו הקב"ה גואל אותנו במהרה' 'השתא הכא עבדי לשנה הבאה בארעא דישראל' ויושבים ודורשים בשבתות וי"ט לישראל בדברי אגדות למשוך ליבם של ישראל להי"ת הם בוני עולם, ומשל למה הדבר דומה לאדם א' שהיה עייף ויגע מחום השמש של תקופת תמוז ולא אכל לחם ולא שתה מים, אם יפגע בו אדם ויאמר לו: מהר לך יש כאן מקום שיש בו מים חיים, הוא יזדרז בזירוז נמרץ וילך עד שיגיע למים, ואפי' אם יהיה אותו המקום רחוק עדין ימשיך ללכת כיון שאמר לו שהוא קרוב למים וכל פעם יחשוב בדעתו שעוד רגע קט מגיע, ולבסוף יגיע ולא ימות, אבל אם יפגע בו אדם נבל ויאמר לו אתה רחוק מהמים ולא תצליח להגיע מיד יהיה חלש ויגע יותר ויותר ממה שהיה, ואפי' אם באמת מקום המים קרוב לא ילך כי חושב שרחוק הוא, וגלות זו שאנו נמצאים בה דומה לאיש הנ"ל ואשריהם של ת"ח שהם מחזקים את העם שהנה משיח בא.

פרשת כי תצא

פרק כא פסוק י-

[מהדו"ב] "כי תצא למלחמה על אויביך"

קשיא- למה מדבר בלשון יחיד, אם כוונתו בשביל אויבים א"כ צריך לדבר בלשון רבים כי תצאו למלחמה על אויביכם?

תשובה- אין כוונת תורתנו הקדושה אלא לדבר כנגד יצר הרע וכמו שכתוב בתנא דאבות^{רל} "איזהו גיבור הכובש את יצרו וגו' ומושל ברוחו מלוכד עירי ור"ל כיון שכונתך לעשות מלחמה כנגד יצרך הרע ודאי "ונתנו ה' אלהיך בידיך" ולא עוד אלא גם "ושבית שביו" שיהיה לך מגן זכות התורה שנקרא שבי דכתיב^{רלא} "עלית למרום שבית שבי", "וראית בשביה אשת יפת תואר" אין אשה אלא תורה שנא^{רלב} "אל תקרי מורשה אלא מאורסה" ר"ל שאז יעלה בך חשק התורה והגית בו יומם ולילה כמו אשה שהיא בביתך יומם ולילה וז"ש "והבאת אל תוך ביתך", "וגלחה את ראשה" ר"ל אם תרצה שלא ישלט בך יצר הרע לעולם תסיר כל התאוות שבעולם ותסתפק בדבר מועט כמו שכתוב בתנא דאבות^{רלג} "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה" והמותרת שבגוף שהם שער וציפורנים הם רמז למותרות שבעולם שהם ממון.

פסוק טז-

[מהדו"ב] "כי תהיינה לאיש שתי נשים וגו' לא יוכל לבכר"

קשיא- מהו זה שאמר 'לא יוכלי' היה לו לומר כמו שאר מצוות לא תעשה 'לא יבכר'? וגם במי שהוציא שם רע על אשתו אמר^{רלד} "לא יוכל לשלחה כל ימיו" וכן במי שנתן גט לאשתו והלכה ונשאה לאחר אמר^{רלה} "לא יוכל בעלה הראשון... לשוב לקחתה" ומדוע כתב כן ולא כתב בהם כשאר מצוות לא תעשה?

תשובה- טעם השינוי הוא בשביל לומר שאע"פ שה' עבר על דברים אלו הוא מצווה את ישראל שהם לא יוכלו לעבור על איסורים אלו, והיכן מצינו שעבר ה' על ג' דברים אלו? **הראשון** 'שלא יוכל לבכר'- מצינו שה' עבר עליו שעשיו בכור

^{רל} אבות ד, א.
^{רלא} תהילים סח, יט.
^{רלב} פסחים מט:
^{רלג} אבות ו, ד.
^{רלד} דברים כב, יט.
^{רלה} שם כד, ד.

היה והקב"ה שנא אותו דכתיב^{רלז} "ואת עשיו שנאתי" והעביר הבכורה מעשו ונתן ליעקב שהיה אוהבו דכתיב^{רלז} "אהבתי אתכם אמר ה'", **השני** 'שלא יוכל לשוב לקחתה' - מצינו שה' עבר עליו שישראל יש להם דין של אשה ובעל ולאשרה הקב"ה וכידוע ליודעי חן, ונתן ה' גט לישראל והלכו ונשאו לבעל ולאשרה ועתיד הקב"ה מחזירם אליו כמו שכתוב בהושע סי' ב' באורך יעיין שם ודו"ק, **והשלישי** 'לא יוכל לשלחה כל ימיו' - מצינו שאף עליו עבר ה' שכישראל הלכו רגל את ארץ ישראל הוציאו שם רע עליה והיא נקראת בתולת ישראל שנא^{רלח} "גת דרך ה' לבתולת בת יהודה" וכפי הדין מי שהוציא שם רע על אשתו לא יוכל לשלחה כל ימיו, והקב"ה עשה להיפך וגירשם מארץ ישראל שהוציאו עליה שם רע, וז"ש 'לא יוכלי שלא יטען אדם ויאמר אם הקב"ה עשה דברים הללו ועבר על איסורים אלו אף אני יעשה כן, ולפיכך אמר אצל כל אחד 'לא יוכלי כלומר אין אתם יכולים לעשותם אלא הקב"ה לבדו.

---

^{רלז} מלאכי א, ג.

^{רלז} שם פסוק ב.

^{רלח} איכה א, טו.

הפטרת כי תצא (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק נד פסוקים א-ו- "רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי... כי כאשה עזובה ועצובת רוח קראך ה'"

קשיא- מפני שהיא עקרה "רני"? ומהי הרינה הזאת והא אמרו חז"ל^{רלט} ד' חשובים כמת סומא ומצורע ועני ומי שאין לו בנים, סומא דכתיב "במחשכים הושיבני כמתי עולם", מצורע דכתיב "אל נא תהי כמותי", עני דכתיב "כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ומי שאין לו בנים דכתיב "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" וא"כ מה לה לומר שירה ורינה ראוי לה שתבכה ותקונן?

ועוד מהי הנחמה הזאת שאומר הנביא "כאשה עזובה ועצובת רוח קראך ה'" היה לו לומר קראתיך כלאה אשת יעקב שהיה לה ו' שבטים ובת א' ובספר תלפיות הובא מעשה באיש ואשה מכפר קראקא שהיו להם ל"ו בנים, והיה ראוי שימשיל את כנסת ישראל לאותה אשה, ומדוע קראה אשה עזובה ועצובת רוח?

תשובה- הובא במדרש^{רמ} אמרה חנה לפני הקב"ה "אם ראה תראה^{רמא}" אני עקרה וציון עקרה שנאמר רני עקרה, "אם ראה"- לי "תראה"- אף לציון, "וזכרתני"- לי "ולא תשכח את אמתך"- לציון, כלומר אם ריחמת עלי גם בודאי תרחם לציון ואם לאו לאו, **והקשו** רז"ל מה כוונת המדרש הזה? **וכן יש לשאול** על חנה 'את היכן וכנסת ישראל היכן' ומה את משוה עצמך לכנסת ישראל?

ועוד קשה שאמרו חז"ל^{רמב} חנה בת ק"ל שנה היתה כשבאה להתפלל, ויש שאמרו 'בת ק"צ שנה היתה באותו זמן כמנין "עלץ", וא"כ למה עד עכשיו לא התפללה ורק עכשיו כשמתקרבת למות באה וקוראת תגר לפני ה"ת ואומרת לו "אם ראה...?" **ועוד** הובא בגמ'^{רמג} 'אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אם ראה - מוטב, ואם לאו - תראה, שאלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר "ונקתה ונזרעה זרע"... והקב"ה השיב לה אני נותן לך בן, ואל

רלט נדרים סד:
רמ אגדת בראשית פרק נג (בובר).
רמא שמואל א, א, יא.
רמב מדרש שמואל פרשה ד, א.
רמג ברכות לא:

תסתתרי מעיני אלקנה, וזכור לטוב בעל תלפיות שהקשה- מי היא שתחשוק בזמן זקנותה כשהיא בת ק"ל או ק"צ שנה לעשות כן שחשבה חנה שיחשוד בה אלקנה בעלה וישקה מי סוטה?

ועוד למה הקב"ה שמע תפילתה, וא"כ כל מי שהיא עקרה תעשה כך והקב"ה יתן לה בן, והרבה צדיקים וחסידים צעקו ימים רבים ולא נענו?

ותשובה לזה- אמרו ז"ל: חנה, היה לה בית המדרש והיתה מלמדת ודורשת לנשים ואומרת להם כל מי שהוא עוסק בתורה ובמצוות מעשים טובים יורש עוה"ז ועוה"ב, וכל העולם כדאי הוא לו וינצל מכל צרה וצוקה ויגון ויהיה בשמחה כל ימיו, ואמרו לה הנשים 'בדאית את שאנחנו רואים שאת צדקת וחסידה ונביאה ועד עכשיו שאת זקנה לא נתן לך הי"ת בן, ולמה אמרת שכל מי שעוסק בתורה טוב לו בעוה"ז ובעוה"ב? וגם מה שאמרת שבזכות מעשים טובים תבנה עיר ציון וכנסת ישראל שהיא עקרה בודאי אינו נכון, ולית דין ולית דיין'.

וראתה חנה שנהיה חילול ה' על ידה ואמרה 'אוי לי ואויה לי בחילול ה' הזה, מה אעשה שלא יתחלל שם שמים בפרהסיא על ידי? ובאה והתפללה לפני הקב"ה ואמרה: 'ריבונו של עולם אם נתתי לי בן מה טוב, שידעו כולם שיש דין ויש דיין ולא יתחלל שמך, וידעו שכמו שריחמת עלי תרחם אף על ציון, ואם לא תתן לי בן אני אלך ואסתתר מעיני בעלי ויראו כל העולם ויאמרו 'חנה אשה בעלת זנות מצעירותה היא, שאם בזקנתה כך מסתתרת מעיני בעלה קל וחומר בהיותה בחורה ויפה עשתה כן', ויאמרו שכל מה שהייתי חסידה וצדיקה זה רק מבחוץ אבל בלבי כולי רשעות ורמאות, וע"י זה לא יתחלל שם שמים על ידי, שיאמרו כולם שכיון שהקב"ה יודע תעלומות לב ומחשבות בני אדם וידע מה בלב חנה וידע שאינה צדקת כלל ולכן לא הביא לה בן'.

וכמו יוסף הצדיק ע"ה שראה שכל העם מרננים אחר הקב"ה ואומרים ח"ו לית דין ולית דיין וגו' אמר מוטב שאעשה עבירה ויאמרו העם דין הקב"ה אמת ואל יתחלל שם שמים על ידי, וכמו שא"ל הקב"ה אל תעשה עבירה ואני מושיע אותך מעבדות זו ואעשה אותך מלך ויתקדש שם שמים, ואין הקב"ה מקפח שכר שום בריה, כך אף כאן כיון שראה הקב"ה שכוונתה טובה אמר לה: אל תחללי עצמך ואני נותן לך בנים ובנות ויתקדש שמי בעולם, וידעו כי אני נותן בן אפילו לאשה זקנה ומרחם עליה, וע"י זה ידעו כי אני ירחם אף את ציון וגו' וכל

העם יעסקו בתורה לשמה, וז"ש "רני עקרה לא ילדה" וסמיך ליה "כי כאשה
עזובה ועצובה רוח קראך הי"י ר"ל כמו שתרגם יונתן 'כחנה שהייתה עזובה בת
ק"ל שנה ועצובת רוח קראך ה' שכמו שריחם את חנה כך ירחם אותך- ציון,
ואל תתיאשי מן הגאולה.

פרשת כי תבוא

פרק כח פסוק טו-

[מהדו"ב] "והיה אם לא תשמע בקול ה'..."

כתיב ^{רמ"ד} "רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה'" **קשיא**- מהו ז"ש דוד הע"ה רבות רעות וגוי' היה לו לומר רבות ורעות לצדיק? כלומר הרבה רעות מזומנים לצדיק?

תשובה- אמרו חז"ל שתוכחות שאמר משה רבינו ע"ה והאריך בהם יותר מדאי הם תרע"ו תיבות כמנין רעות, ובזה תירצו זה הפסוק שכונת דוד בזה לומר שרבות התוכחות כמנין רעו"ת שאמר מרע"ה שהוא צדיק - "ומכולם יצילנו ה'" כלומר, כל מקום שיש דברי תוכחה מידת הדין גוברת וכתוב שם שם 'אלהים' שהוא מידת הדין, אך כאן אדרבה כתוב בשם ה' שהוא מדת רחמים, ומוזכר כאן כ"ו פעמים שם הוי"ה וכל הוי"ה בגימטריא כ"ו, וא"כ סך הכל בגימטריא תרע"ו, וז"ש "ומכלם יצילנו ה'" - שם הוי"ה שיש בתוך אותם דברי תוכחות שהוא מידת הרחמים, ודוק.

---

^{רמ"ד} תהלים לד, כ.

הפטרת כי תבוא (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק ס פסוק א- "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח"
קשיא- מה שייך לומר לאור לקום וכי עד עכשיו היה שוכב שצריך לומר לו
עכשיו קומי אורי וכו'? ועוד קשיא- הובא במדרש^{רמ"ה} על זה הפסוק הדא הוא
דכתיב "כי עמך מקור חיים באורך נראה אור" ומה כוונת המדרש?

תשובה- הובא בילקוט^{רמ"ו} נביאים משום פסיקתא אמר ר' יוחנן משל לאחד
שהיה מהלך בדרך עם דמדומי החמה, ובא אחד והדליק לו את הנר וכבה, ובא
אחר והדליק לו את הנר וכבה, אמר מיכן והילך איני ממתין אלא לאורו של
בוקר ושכב במקומו וישן וזרחה השמש ולא קם כי נפלה עליו תרדמה, עד שבא
אדם א' והקיץ אותו וא"ל 'מה לך נרדם, קום והאר עצמך [כלומר- קשט עצמך]
שכבר בא אור השמש שהיית מצפה לו'.

והנמשל בזה הם ישראל שהיו בגלות שהיא כמו חושך ואפילה, ונגאלו בגלות
מצרים ועשו מנורה בימי משה וכבתה, בימי שלמה וכבתה, ואח"כ בא עזרא
הסופר ובנה את בית המקדש השני ומנורה, ובא מרדכי הצדיק שהיה אורה
לישראל שנאמר^{רמ"ז} "ליהודים היתה אורה..." ואף זה כבה כשחטאו ישראל ובאו
קיסר וטיטוס והחריבו את ביהמ"ק והגלו ישראל ממקומן, אמרו ישראל איננו
עוד מקוים לישועת בני אדם אלא "לישועתך קויתי ה'^{רמ"ח} כלומר מחכים אנו
שיגאל אותנו הקב"ה עצמו והוא יבנה לנו את ביהמ"ק, והוא כביכול נקרא אור
שנא' "יצרנהו כאישון עינו" ואמרו חכמים^{רמ"ט} כל הנוגע בישראל כאילו נוגע
בבבת עינו, וכתב^{ר"י} "כי עמך מקור חיים באורך נראה אור", וזה שאמר דוד
המלך עי"ה^{ר"ב} "אם ה' לא יבנה בית שווא עמלו בוניו בוי" ר"ל אם ה' לא יבנה את
ביהמ"ק לשווא עמלו שלמה ועזרא ומרדכי לבנות שסופו להיחרב וישראל
לגלות מעל אדמתם.

---

^{רמ"ה} פסיקתא רבתי פ"קא לו' קומי אורי'.

^{רמ"ו} ילקוט שמעוני ישעיה רמז תצט. פסיקתא דרב כהנא פ"קא כא, ג.

^{רמ"ז} אסתר ח, טז.

^{רמ"ח} בראשית מט, יח.

^{רמ"ט} אבות דרבי נתן, נוסחא ב פרק מד ד"ה דברים שנאמרו.

^{ר"י} תהלים לו, י'.

^{ר"ב} תהלים קכז, א.

ואומר הקב"ה לישראל אני שלחתי משה שהוא אור עולם ונתתי לו לוחות
והמכתב "חרות על הלוחות", אל תיקרי חרות אלא חירות^{רנב}, חירות ממלאך
המות, חירות משעבוד מלכויות, ולא הייתם צריכים לגלות עוד, אלא שאתם
חטאתם ועשיתם עגל ולכן נשברו הלוחות והוגלתם מארצכם, ואח"כ שלחתי
מרדכי הצדיק שנקרא אורה ועזרא הסופר ששקול כמשה וכמו שאמרו ז"ל^{רנג}
גזירה שווה 'עלה' 'ומשה עלה אל האלוהים' "הוא עזרא עלה מבבל" ואתם שוב
חטאתם ולכן שוב הוגלתם מארצכם, אבל לעתיד לבוא "והסירותי את לב האבן
מבשרכם ונתתי לכם לב בשר"^{רנד} "ואשלח לכם את מלך המשיח ויבנה בית שלישי
ולא יהיה עוד גלות, ואף המשיח נקרא אורה שנא'^{רנה} "שלח אורך ואמיתך המה
ינחמוני" ויבא אליהו ויאמר לישראל "קומי אורי [כלומר קשטי עצמך] כי בא
אורך וכבוד ה' עליך זרח".

---

^{רנב} מסכת אבות ו, ב.

^{רנג} סנהדרין כא:

^{רנד} יחזקאל לו, כו.

^{רנה} תהילים מג, ג. לשון רש"י שם 'שלח אורך ואמתך - מלך המשיח שנדמה לאור שנאמר (תהילים קל"ב) ערכתי נר למשיחי, ואלהו הנביא שהוא אמיתי נביא נאמן'

הפטרת ניצבים (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק סא פסוק י- "שוש אשיש בה' תגל נפשי באלוהי... "

קשיא- מדוע כפל ואמר "שוש אשיש" ? **ועוד קשיא** אחר שאמר "שוש אשיש" למה חוזר ואומר "תגל נפשי באלוהי"? **ועוד** מה הפירוש של "שוש אשיש" ומה הפירוש של "תגל" ?

תשובה- הובא בילקוט^{טז} בשם פסיקתא על פסוק זה אמר דוד הע"ה "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו" וחכמים שבאותו הדור לא הבנו לשון "בו" האם הכוונה על הי"ת, או הכוונה על אותו היום, עד שבא שלמה המלך ע"ה ופי' "נגילה ונשמחה בך" ואז הבינו הכל שעל הקב"ה אמר דוד, ר"ל ביום שיבוא מלך המשיח והקב"ה כביכול ישב בגי"ע וידרוש תורה חדשה^{טז}, ומלך המשיח יתרגם לנו את דברי ה', ויעשה הקב"ה סעודה לצדיקים מבשר של לויתן, אז יאמרו כל ישראל נגילה ונשמחה בך, משל למלך א' שהלך למדינת הים עם בניו וחתניו והשאיר את אשתו ובנותיו וכלותיו במדינתו, ואחר זמן רב באו ואמרו לאשתו: באו בניך ממדינת הים, אמרה להם: ישמחו כלותי, אח"כ באו ואמרו לה: באו חתניך ממדינת הים, א"ל: ישמחו בנותי, ומה לי הנאה בהם, אח"כ באו וא"ל: בא המלך בעלך ממדינת הים, קמה בשמחה גדולה ושמחה וקישטה את עצמה.

והנמשל, המלך זה הקב"ה, ואשתו אלו ישראל, והמבשרים 'באו בניך' 'באו חתניך' אלו ת"ח שבכל דור ודור שאומרים לישראל שכשבנה שלמה המלך ע"ה בית ראשון היה שמחה גדולה לישראל, ועוד אומרים להם כך על בית שני, כמה היה טוב לישראל כשהיה קיים וכו' ומשיבים ישראל 'מה הנאה יש לנו, אשריהם של ישראל שהיו באותו דור', אבל כיון שיבנה ביהמ"ק השלישי במהרה בימינו ויבוא אליהו ז"ל ויבשר לישראל שיבוא מלך המשיח, מיד אומרים ישראל 'אשרינו' עכשיו יש לנו שמחה, שהקב"ה מולך על כל העולם וכמו שנא' "והיה ביום ההוא יהיה ה' למלך על כל הארץ", והוא בעצמו גואלנו ולא יהיה בית שלישי כבית ראשון ובית ב' שנבנו ביד בשר ודם ונחרבו במהרה,

^{טז} ילקוט שמעוני ישעיה רמז תקה, פסיקתא דרב כהנא פ"סקא כב. ושם הובא שהנמשל הוא 'כך הנביאים אומרים לירושלם בניך מרחוק יבואו, והיא אומרת להם, ישמח הר ציון (תהלים מח, יב). בנותיך על צד תאמנה (ישעיה ס, ד), והיא אומרת להם, תגלנה בנות יהודה (תהלים שם מ"ח). וכיון שהם אומרים לה, הנה מלך יבא לך (זכריה ט, ט), היא אומרת להם הא חדו חדו שלמה'.
^{טז} ילקוט שמעוני ישעיה רמז תכט.

ולא יהיה עוד גלות אחריו, וע"פ מדרש זה יש לומר שכוונת הפסוק כך- "שוש אשיש בה' תגל נפשי..." "שוש"י- ר"ל שיש לנו לשמח על שנושענו מן הגלות, "אשיש"י- ר"ל שנשיש שלא יהיה עוד גלות, "תגל נפשי באלוהי"- באלוהי דייקא.

ועוד קשיא- למה לא כתב שמחה במקום תגל? **ועוד** מהו לשון תגל?

תשובה- בשביל שפעם א' ששון ושמחה עשו קטטה זה עם זה ר"ח, זה אומר אני גדול ממך וזה אומר אני גדול ממך, שמחה אומר אני גדול לפי שאני מוקדם ממך שכתוב "ליהודים היתה אורה ושמחה" ורק אח"כ כתוב "וששון ויקר", וששון אומר אני גדול ממך שכתוב "ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה", וההבדל בין ששון לשמחה ששמחה הוא דרך העברה הולך במהרה וזה שנא' "כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון" ר"ל שמחה יזדמן במהרה וילך בזריזות ומהירות, אבל ששון מתאחר לבוא וכיון שבה אין לו סוף, ולכן כתוב "שוש אשיש בה" שכיון שה' אין לו אחרית וסוף לכן שייך בו לשון ששון, ולשון גילה הוא כלשון ששון ולכן אמר דוד ר"ט "ישמח הר ציון ותגלנה בנות יהודה", והשליך לשון גילה על שבט יהודה והוא על דרך הכתוב ר"ט "ולא יכרת לך איש מעל כסא ישראל" וכן ע"ד ר"טא "לא יסור שבט מיהודה", והבנו מזה שלשון ששון ולשון גילה- אחד הוא ואין הפרש ביניהם, ולכן אמר "שוש אשיש בה תגל נפשי באלוהי", ואומר הקב"ה לששון ושמחה אני המשלתי השמחה לשמים והגילה לארץ ואת שמי הגדול חיברתי בתוכם עשו שלום ביניכם שנא' "ישמחו השמים ותגל הארץ" ר"ת הוי"ה, ואותיות שניות בגימטריא אלף ואחד כמספר שמותיו של הקב"ה אבל בביאת משיח "יהיה ה' ושמנו אחד", ויהי רצון בעגלא שיבוא מלך המשיח ואנחנו נשיר בשמחה וברינה "ופדויי ה' ישובון ובאו ציון

^{ר"ח} במסכת סוכה מח: הובא 'הנהו תרי מיני, חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה, אמר ליה ששון לשמחה: אנא עדיפנא מינך, דכתיב "ששון ושמחה ישיגו". - אמר ליה שמחה לששון: אנא עדיפנא מינך, דכתיב "שמחה וששון ליהודים". אמר ליה ששון לשמחה: חד יומא שבקוך ושיוין פרוונקא, דכתיב "כי בשמחה תצאו". אמר ליה שמחה לששון: חד יומא שבקוך ומלו ברך מיא, דכתיב "שאבתם מים בששון". **ובשם משמאל**(סוכות תרע"ב) ביאר להיפך מרבנו וכתב דשמחה מגיעה בהדרגה וששון מגיעה בפתאומיות וכמו שכתוב "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" הרי שהשליך לשון שש על מציאה שמגיעה בפתאומיות, והארץ עוד בביאור זה המאמר ע"ש, ואת דעת רבנו יש לישב שאדרבה מדובר על שלל מלחמה שמגיע אחר מאמץ רב ואינו מגיע בקלות.

והגר"א (בפירושו על מגילת אסתר ח, טז) כתב 'שמחה הוא שהולך למצוא חפץ בשמחה, וששון הוא אחר כך

בשכבר החפץ בידו' וכעין זה ביאר בפירושו על איוב(ג, כא), **וברשימות שיעורים להגר"ד סולובייצ'יק** כתב 'ששון ע"פ לשון הקודש מציין את הרגש הפנימי ושמחה מציינת את המעשה החיצוני וכמש"כ "שש אנכי על אמרתך"- הרגש הפנימי, ו"כי בשמחה תצאו"- המעשה החיצוני'.

^{ר"ט} תהילים מח יב, וכה"ג שם צז, ח.

^{ר"טא} מלכים א, ב, ד.

^{ר"טב} בראשית מט, י.

ברינה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה^{רסב} "ר"ל
ששון ושמחה עשו שלום ביניהם, ואח"כ לא יהיה עוד גלות ולא דאגה כלל.

---

^{רסב} ישעיה לה, י.

הפטרת וילך (תרי עשר- הושע)

[מהדו"ב] פרק יד פסוק ב- "שובה ישראל עד ה' אלהיך..." בגמ' יומא^{רסג} הובא אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות כלומר עונותיו נעשות לו כזכויות, ועוד כתוב בגמ' ע"ז^{רסד} פ"א 'אמרו עליו על אלעזר בן דורדיא שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה, פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה, נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות... אמרה: כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה, הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו וכו' אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא... בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים, עד כאן דברי גמ'.

והרב בעל יד יוסף^{רסה} הקשה קשיות רבות בגמ' זו,

קשיא א'- למה אמרה הזונה שאין מקבלים את רבי אלעזר בתשובה והרי אין דבר העומד בפני התשובה?

קשיא ב'- היאך אמרו לו ההרים והגבעות 'עד שאנו נבקש רחמים עליך נבקש על עצמנו' וכי הרים וגבעות היו בעלי דיבור שהיו יכולים להשיב לו? וכן השמש והירח היאך הגיע קולו אליהם והיאך ענו לו? וכן כוכבים ומזלות מתי שמעו בקולו וכיצד השיבו לו דברים? וכבר נודע מה שכתב הריטב"א זה לשונו 'לא שההרים מבקשים, אלא הכי קא בעי למימר בעל הברייתא כלומר הוא עצמו אמר בלבו למי אלך להרים ולשמים ולכולהו, הן עצמן צריכים לבקש רחמים בשבילם ואילו היה להם פה היו משיבין לי לא נוכל לבקש עליך.

קשיא ג'- למה הבת קול קראה לו ר' אלעזר? למי קורין רב, למי שהוא רב ומורה הוראה ויש לו תלמידים, ולמה קראה לאותו האיש שהיה רשע ובליעל ר' אלעזר?

^{רסג} יומא פ:

^{רסד} ע"ז יז.

^{רסה} פרשת כי תבא דרש ראשון עמוד רעא.

קשיא ד' - למה בכה רבנו הקדוש בשמעו את הבת קול שאומרת שהוא מזומן לחיי העוה"ב אדרבא היה לו לשמוח שאם רשע כזה יש לו חלק לעוה"ב ק"ו לצדיקים גמורים?

קשיא ה' בגמ' מסכת יומא (שם) הובא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם שנא' "ובשוב הרשע מרשעתו... הוא יחיה" ואם כן למה מת אלעזר שהיה בעל תשובה בפתע פתאום?

תשובה - אפשר לומר שמה שכתוב שיהלך וישב בין הרים וגבעות' ר"ל ביו עונותיו, שדימה אלעזר שעונותיו גדולים ועצומים כמו הרים גדולים שסבר שאין לעונותיו תקנה, והרב בעל יד יוסף פירש- שהזונה היתה סוברת שתשובה לא מועילה, כי איך אפשר שחרטה ודיבור מועיל לתקן מה שעיוות האדם במעשה ובפועל, והיאך מי שניאף אשת איש וידוי וחרטה יועיל לו, ונכנסה טענה זו באזני אלעזר כארס של נחש אך לא נטה אחריה אלא אדרבה הלך אצל הרים וגבעות לבדוק האם תשובה מועילה, והכוונה שהלך לחקור בכל הזמנים האם תשובה הועילה.

והתחיל ובדק בהרים וגבעות- ו'הרים' הכוונה לאבות וגבעות' הכוונה לאימהות וכמ"ש דוד המלך^{טו} ע"ה "שיר למעלות אשא עיני אל ההרים" ותרגם יונתן "נטלית עיני לאבהתן דעלמא" וכן בשיר השירים על פסוק^{טז} "מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות" תרגם על ההרים- אבות העולם, על הגבעות- אימהות, והכוונה שאמר אלעזר בדעתו 'אראה האם בדור האבות והאימהות שהם כדוגמת הרים וגבעות היה אדם רשע ובעל עבירות כמוני שעשה תשובה ונתקבל, ואם היה כזה אדם גם אני אעשה תשובה כמוהו ויקבלוני, וראה שהיה את ישמעאל בן אברהם ע"ה שהיה רשע יותר ממנו וכיון שעשה תשובה קיבלו תשובתו שנאמר לאברהם^{טז} "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום ותיקבר בשיבה טובה" ואם בנו היה רשע היאך מת בשלום ובשיבה טובה, אלא ודאי חזר ישמעאל בתשובה.

^{טו} תהילים קכא, א, ובמדרש תהילים שם.

^{טז} שיר השירים ב, ח. ובגמ' ראש השנה יא. וע"ע בפסיקתא זוטרתא שמות על הפסוק 'מחר אנכי נצב לפניך על ראש הגבעה' -אלו מעשה אימהות, וכן בירמיה ד, כד-כו, וברש"י שם.

^{טז} בראשית טו, טו, וראיה זו הובאה במדרש אגדה שם ובפסיקתא זוטרתא שם וברש"י שם ועוד.

ועוד יש לנו ראייה שישמעאל עשה תשובה מכך שכתב שלמה זכר צדיק לברכה^{רט} "ושם רשעים ירקב" כלומר מי שהוא רשע אין ראוי להזכיר שמו כלל, ובוודאי לא להיקרא בשמו, וכמו שמות המרגלים וקמצא ובר קמצא וחבריהם, ואם היה ישמעאל רשע למה היו צדיקים שנקראו בשם ישמעאל כמו ר' ישמעאל כ"ג, אלא ודאי שעשה ישמעאל תשובה, ועוד^{רז} בזמן מיתת אביו הקטין עצמו לפני אחיו הקטן ממנו והלך אחריו שנא' "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו", וכיון שראה אלעזר שישמעאל עשה תשובה הבין שאין הדבר תלוי אלא בו, וזה שכתוב שכאילו אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שהכוונה בזה שע"י ההתבוננות בדור ההרים והגבעות הבין שאין הוא צריך לאף אחד ויכול לבקש רחמים על עצמו ותתקבל תשובתו כישמעאל.

ועוד עלה בדעתו לחקור באומות העולם, ומצא שהועילה התשובה וז"ש 'הלך אצל שמים וארץ' שהכוונה לנבוכדנצר ופרעה שעשו עצמם אלוהים ומרדו בהקב"ה והמשילו בגאותם את עצמם לשמים, פרעה אמר "מי ה' אשר אשמע בקולו^{רעא}" "לי יאורי ואני עשיתיני^{רעב}", ונבוכדנצר אמר^{רעג} "אעלה על במותי עב אדמה לעליון", וראה שכיון שחזרו בתשובה והורידו לארץ גאונם נתקבלה תשובתם וחזר נ"נ למלכותו כמ"ש בדניאל פרק ד', ופרעה כיון שאמר^{רעד} "חטאתי" הוסרו המכות, וכן אחרי שלקה בעשר מכות ועשה תשובה ואמר^{רעה} מי כמוכה באלים ה' מי וגו' חזר ג"כ ומלך בארץ נינווה, וזה שכתוב שכאילו השמים והארץ ענו לו שהבין ממי ששם עצמו כשמים ולבסוף הוריד עצמו לארץ ועשה תשובה שהתשובה מועילה.

ועוד עלה בדעתו לחקור בזמן שנתנה התורה על יד משה ובדורו של יהושע האם הועילה התשובה, וזה שאמרו בגמ' 'אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו' שפני משה כפני חמה ופני יהושע

^{רט} משלי י, יז.

^{רז} מדרש אגדה בראשית כה, ט, ובבא בתרא טז: ועוד.

^{רעא} שמות ה, ב.

^{רעב} יחזקאל כט, ג.

^{רעג} ישעיה יד, יד.

^{רעד} שמות ט, כז. ופרק י, טז.

^{רעה} ז"ל האלשיך הקדוש(שמואל ב פרק ז) 'אף פרעה שאמר מי ה' וכו', לא ידעתי את ה', חזר והודה ואמר מי כמוכה באלים ה', וכמאמר הכתוב (שמות יד יז) ואכבדה בפרעה ובכל חילו'

כפני לבנה, ומצא שהועילה התשובה בימי משה בזמן העגל וכן בזמן יהושע עכן הכרמי מעל בחרם וחזר בתשובה ונתקבלה תשובתו ויש לו חלק לעוה"ב^{רע}.

ועוד הסתכל בכוכבים ומזלות, וכוכבים היינו משל על הצדיקים, ומזלות הם הבעלי תשובה וכמו שהובא בפסיקתא ריש פרשת האזינו^{רע} 'אדם נמשל לשנים עשר מזלות בתחלה כשנולד נדמה כטלה שהוא רך, ומתגבר כשור כשגדל ונעשה תאומים כלומר שלם וגדל בו יצר הרע, ותחילתו חלש כסרטן ואח"כ כשנתגדל נתגבר כאריה, ואם חוטא נעשה כבתולה ואם מוסיף עונות שוקלים אותו במאזנים, ואם יעמוד במרדו מורידין אותו לשאול תחתית כעקרב המוטל לארץ ולשיחין, ואם ישוב זורקין אותו לחוץ כמורה החץ בקשת...מיד נעשה רך ונקי כגדי ומטהרין אותו כשעה שנולד ומזין עליו מים טהורין מדלי וגדל ברוב הנאה כדג הנהנה במים'

והביאור- שכשנולד האדם עד ג' ו-ד' שנים הוא שפל ונכנע ביד כל הבריות כמו טלה, וכיון שנתגדל אדם ויודע בין ימינו לשמאלו בא היצר הרע שנמשל לשור שהוא בעל כח ונדבק בו, ואח"כ נעשים לו תאומים שיש לו יצר הטוב ויצר הרע, ואם הולך בגאווה ובוז כמו סרטן שאינו הולך ישר אלא עקלקלות, וכשגדל ונעשה כמו אריה ממשיך בעבירות ועושה עונות רבים ונעשה כאשה מעוברת שהוא מזל בתולה, גוזר עליו הקב"ה שישקלו עונותיו וזכויותיו במאזנים ואם עונותיו מרובין נעשה שפל והכל שונאים אותו ורוצים להורגו כמו עקרב, ואם עשה תשובה הקב"ה מצילו כמו אדם שיש לו קשת בידו שאז אינו מתיירא מהאויבים ואז חוזר לראש, וכמו שאמרו חז"ל שכל בעלי תשובה נמחלים עונותיהם וכקטן שנולד דמי ונעשה רך בשר כמו גדי והקב"ה משפיע עליו שפע רב כמו דלי מלא במים והקב"ה מפרה ומרבה אותו כדגים שהם פרים ורבים וגם אין לו דאגת מזון אלא מזונם תמיד לפניהם.

וז"ש שהלך אצל כוכבים- דהיינו ת"ח שהם "מצדיקי הרבים ככוכבים^{רעח}", ומזלות- שהם בעלי תשובה, ואמרו לו שיועיל לו תשובה, וחזר בתשובה ומת מאותה חרטה, שאמר הקב"ה 'כמה נצטער זה עד שעשה תשובה ואם לא ימות

---

^{רע} סנהדרין פרק ו' משנה ב' כל המתודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בעין שאמר לו יהושע "בני שים נא כבוד לאלהי ישראל ותן לו תודה...ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת" ומנין שכיפר לו וידיו שנאמר "ויאמר יהושע למה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה" היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא.

^{רעז} הובא במדרש תנחומא (ורשא) פרשת האזינו סימן א.
^{רעח} דניאל יב, ג, ז"ל מצודת דוד שם 'מצדיקי הרבים - המלמדים דרך ה' לרבים הם יזהירו ככוכבים', עיין בבא בתרא ח:

שמא יחזור למעשיו הרעים שיצר הרע יגבור עליו, וטוב הוא שימות ויהיה בן העוה"ב, ולפיכך מת, ויצא בת קול ואמרה ר' אלעזר מזומן לחיי העוה"ב, ונקרא רבי בשביל שנעשה רב וראש לדורות הבאים שילמדו ממנו דרכי תשובה, שאם רשע כזה בשעה אחת נעשה בן העוה"ב גם הם יכולים לעשות תשובה והיא תתקבל, וזה שבכה רבנו הקדוש בשביל שאמר ראה כמה קרובים דרכי תשובה ונפתחים פתחי תשובה לכל אדם, ולמה אין אנו עושין תשובה ויבוא מלך המשיח ונגאל, שאמרו ז"ל^{רעט} 'כלו כל הקיצין אין הדבר תלוי אלא בתשובה'.

וז"ש הנביא^{רפ} "הצדיק אבד ואין איש שם על לב" אב"ד נוטריקון 'אלעזר בן דורדיא, כלומר איש כזה נעשה צדיק בשעה א' ואין איש שם על לב שיעשה תשובה וילמד ממנו, וז"ש "שובה ישראל עד ה' אלהיך" אל תקרי עד [בפתח] אלא עד [בצירה] כלומר אם עשית תשובה כביכול הקב"ה בכבודו ובעצמו מעיד עליך.

---

^{רעט} סנהדרין צז; וביד יוסף הביא טעם אחר למה שרבי בכה וז"ל 'בכה רבי ממה שראה שמת אלעזר בן דורדיא... שלא יחזור לסורו, א"כ זה שבשעה אחת קנה עולמו חשש הקב"ה שמא יחזר בו ויאבד אותה שעה דיש לחוש לה שלא יאבדנה, א"כ אוי לנו שטרחנו כל ימינו מי יודע אם לעת הזקנה נרשיע כרבי יוחנן כ"ג שלוסוף פ' שנה ששימש נעשה צדוקי^{רפ} ישעיה נז, א.

פרשת האזינו

פרק לב פסוק כו-

[מהדו"ב] "אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם" חז"ל אמרו ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ומעשה ר' אבנר תלמיד הרמב"ן ז"ל שהמיר דתו, ופעם אחת ביום כיפור הרג חזיר ואכל ושאל את הרמב"ן 'כמה מצות עברתי?' א"ל ד' א"ל לא כי אם ה', וא"ל הרמב"ן א"כ למה המרת את דתך והשיב לו 'אני בכל זמן הייתי שומע ממך ומהחכמים שאומרים ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא ובפרט בפרשת האזינו ולא מצאתי את שמי בתורה' תיכף ומיד א"ל הרמב"ן ז"ל "אמרתי אפאיהם השביתה מאנוש זכרם, שיוצא מכל אות שלישי שבתיות פסוק זה ר' אבנר, מיד הודה ונעשה גר צדק כמו, [קב ישר].

הפטרת האזינו (שמואל ב)

[מהדו"ב] פרק כב פסוקים כז-כח- "עם נבר תתבר ועם עקש תתפל ואת עם עני תושיע ועיניך על רמים תשפיל" וכתיב עוד "אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן" ר"ת אליהו חי, כלומר אליהו הנביא חי והוא עונה ומציל את כל "עם עני" ועם הרשעים והעיקשים הוא הולך בדרך נפתלת, וכמו שהובא בגמ' ברכות^{רפא} רבי שילא נגדיה לההוא גברא דבעל גויה אזל אכל קורצא בי מלכא וגו' ונזדמן אליהו ז"ל והעיד עליו והציל אותו מידו, וז"ש בהמשך הפרק "מגדול ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו".

ובירושלמי תרומות^{רפב} הובא "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים איתו" ר' מאיר אומר זה הכלב ר' יהושע בן לוי אומר זה הנחש ועוד הובא שם שר' ינאי היה מתיירא מן הנחש ביותר וכל עת שהיה שוכב היה ממלא ד' ספלים של מים ומניח רגלי מטתו בתוך ספלי המים כדי שלא יבא נחש, ופעם אחת קם בחצי הלילה וראה נחש שוכב אצלו, אמר קחו אלו הספלים של המים "שומר פתאים ה" ע"כ.

וקשה למה אמרו דווקא נחש ודווקא כלב? **ולמה** חכמים אחרים לא היו יראים מהנחש כר' ינאי? **ולמה** ר' ינאי היה מתיירא דווקא מן הנחש ולא מן שרצים אחרים כמו עקרב וכדו' שכולם מזיקים ורעים? **ועוד** מה ענין ה-ד' ספלי מים וכי הנחש מתיירא מן המים והלא יש הרבה נחשים בתוך הים? **ועוד** מה ראה שאמר קחו הספלים שומר פתאים ה'?

תשובה- מה שאמר שלמה המלך "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים איתו" כוונתו שכל זמן שהקב"ה מרוצה מדרכי עם ישראל שנקראו איש שנא'^{רפג} "איש אחד איש אחד למטה אבותיו" אז כל אויביו ישרים איתו, ור' מאיר אמר זה הכלב, בה"א, כלב בגימטריא אליהו ויבשר בשורות טובות לעם ישראל^{רפד}, ריב"ל אומר זה הנחש, נחש בגימטריא משיח שיבוא ויגאלנו^{רפה}.

^{רפא} נח.

^{רפב} פ"ח, ה"ג.

^{רפג} במדבר י"ג, ב.

^{רפד} בספרים כתוב שכנגד הכלב שהוא בגימ' ב"ן והוא כוח הטומאה, יש את אליהו שהוא גם בגימ' ב"ן והוא כח הקדושה, ואולי זה כוונת רבנו, שע"י אליהו יתוקן הכלב שהוא סמל לכוח הטומאה.

^{רפה} נראה שכוונת הרב שכשישראל עושים רצונו של מקום אזי יבוא משיח שהוא יתקן ("ישלים") את חטא נחש הקדמוני, שהוא האויב הגדול ביותר של עם יל', וכמו שהובא בספרי רבותינו שמישיח בגימטרי' נחש לרמד על שמישיח יתקן את חטא הנחש.

ועוד אמרו שם שר' ינאי היה מתיירא מן הנחש והטעם בשביל שבגמ' דנו מה שמו של משיח, אחד אמר ינון שמו ואחד אמר חנינא שמו, אחד אמר שילה שמו ואחד אמר מנחם שמו- סימנך משיח, והבנו מזה שאחד משמות מלך המשיח הוא ינאי, וזה הכוונה פה שהיה מתיירא מלך המשיח מהנחש, כלומר מעוונות שיש לישראל, שיש בניהם שנאת חינם ולשון הרע כנחש, ואין בין החיות והבהמות בעל נקימה ונטירה כנחש, וכיון שהיה ירא המשיח שלא תבוא הגאולה מרמז לנו ואומר 'אם תרצו להינצל מהנחש ושיקבצו נדחכם מד' כנפות הארץ, לכו ועסקו בתורה שנקראת מים שנא' "הוי כל צמא לכו למים", וכיון שאתם עוסקים בתורה אתם מיד נגאלים שנא^{רפ"ו} "זכרו תורת משה עבדי" וסמיך ליה "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא..."

ועוד אמר שם שקם רבי ינאי וראה נחש שוכב אצלו, והכוונה שראה שישראל עדיין יש בניהם שנאת חינם, ואינו יכול לגאול אותם בשביל העונות האלו, ואז אמר מה אעשה עד שיגיע הקץ ויאמר הקב"ה לי לך וגאלם, אמר "שומר פתאים ה'" כלומר יהי רצון שהקב"ה בעצמו ימחל עונותיכם, וז"ש חז"ל^{רפ"ז} "אני ה' בעיתה אחישנה" מהו בעיתה ומהו אחישנה? אלא אם זכו ועשו תשובה אחישנה ואם לאו בעיתה כשיגיע זמן הקץ, ואם יתמהמה חכה לו וז"ש "ועושה חסד למשיחו" שיבוא ויגאלנו "לדוד ולזרעו עד עולם".

---

^{רפ"ו} מלאכי ג, כב-כג.
^{רפ"ז} סנהדרין צח.

חלק ב - על הפטרות המועדים ושאר הפטרות

דרשה לכבוד שבת ולכבוד עניים

כתוב בישעיה סי' נ"ח^{רפח} "אם תשיב משבת רגליך וגו' וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד וגו' והרכבתיך...". הובא במדרש הדא הוא דכתיב^{רפט} "מלוח ה' חונן דל" קשיא- מה שייכא פסוק זה לכאן?

תשובה - אחז"ל כל מאן שמוציא הוצאות ויזיף בשביל שבת אומר הקב"ה 'לוח עלי ואני פורע'^{רצ} ר"ל כל מה שאתם מלווים בשביל הוצאות שבת אני פורע, וזהו שבא המדרש ואומר 'הדא הוא דכתיב...'. ר"ל זה שאמר הקב"ה לוח עלי וגו' אינו התקיים אם תקח רק לך מלבושים ומעדני עולם לכבוד שבת ותאמר 'מה טוב ומה נעים שכל מה שהוצאתי יחזיר לי הקב"ה פי שתים שנא'^{רצא} 'יצאות השבת שתים שהם ארבע', אלא מה שאמר הקב"ה 'לוח עלי ואני פורע' התקיים בך דווקא אם תקיים רצון הקב"ה שרוצה שכמו שאתה בשבת יושב בביתך בנחת ובשלוה ולפניך כל מעדני עולם ג"כ תביא אחד מהעניים לביתך ותאכילהו ותשקהו, וז"ש "מלוח ה' חונן דל", ובא המדרש לומר שזה כוונת הפסוק, שאם "קראת לשבת עונג" ולא זו בלבד אלא אף "לקדוש ה' מכובד" ר"ל כבוד עשית כביכול עם הקב"ה כיון שריחמת על העני אז "והרכבתיך על במותי ארץ".

ועוד קשיא מהו כבוד שעושה אדם להקב"ה בשביל ההוא עני? אלא צריכים אנו להקדמה קטנה עד שתתיישב קשיא דא, **משל** לעשיר אחד שהיה מופלג בעשירות והיו לו ג' בנים וב' מהם הלכו למדינות לעסוק בסחורה, אחד מהם היה בעל מזל וכל מה שעושה היה ה' מצליח בידו ונעשה סוחר גודל, ואחד מהם חזר עליו הגלגל ונעשה עני ומדולדל וכל מלאכה שהיה עושה לא היה מצליח בה בשביל רוע מזלו.

לימים אביהם השיא אשה לבנו הקטן שנשאר אצלו ורצה לעשות סעודת נישואין בשביל בנו, שלח מכתב לבנו העשיר וכתב בו 'אני רוצה שתבוא במהרה לחתונת אחיך הקטן' שלח לו בנו העשיר 'אבי אתה יודע שיש לי כאן משא ומתן וסחורה ואם אני בא אז אני מפסיד סחורתי' שלח לו בחזרה 'בני בוא, וכל מה

^{רפח} פסוקים יג - יד.

^{רפט} משלי יט, יז.

^{רצ} הובא במדרש אגדה שמות פרק כ' פ"א, ביצה טו: ובעוד הרבה מקומות.

^{רצא} מסכת שבת פרק א' משנה א'.

שתפסיד ותוציא הוצאות בשביל כבודי אני נותן לך, וגם תביא את אחיך העני עימך, כיון שראה הבן כתיבת יד אביו שאמר כל הוצאות שיהיו אני נותן, הלך וקנה כל כלים הנצרכים לדרך וגם עבדים ומלבושים נאים ויצא לעיר, כיון שיצא נזכר שכתב לו אביו ג"כ 'תביא אחיך עימך', שלח א' מעבדיו אצל אחיו והביאו בעל כורחו א"ל אחיו העני: למה אני צריך לבוא? השיב לו: כך כתב אבא, הלך העני עיף ויגע עם בגדים קרועים ומטולאים עם אחיו העשיר עד שהגיעו לעיר, יצאו קרוביו וקרובי הכלה לקראתו וכשראוהו חבקו אותו ועשו לו כבוד גדול, ואח"כ ראו אחד הולך רגלי עיף ויגע ובגדיו קרועים וכשאמרו להם שהוא אחיו של זה ובן העשיר, התחילו לקנטרו בדברים אמרו 'תראה כמה העשיר ההוא קמצן וכילי ביותר ומכל העשירות שיש לו אין נותן לבנו אפילו בגד ללבוש ולחם לאכול' ונעשה העשיר לבז ולמשיסה בעיני קרובי הכלה.

וכשעברו ז' ימי המשטה אמר בנו העשיר: אבי אני רוצה ללכת א"ל אביו: לך למחר שוב א"ל: אני רוצה ללכת א"ל: רצונך ללכת – לך א"ל: לא כך כתבת כל מה שאני מפסיד אתה נותן לי, ואני כמה וכמה הפסדתי ונתן לי הפסדי א"ל: איפה כתבתי לך כך א"ל: זהו כתיבת ידך א"ל: תקרא, וקרא וראו שכתוב בו 'כל שעשית הוצאות וכל שהפסדת בכבודי אני נותן לך' א"ל: בני, אני כתבתי שכל מה שאתה תפסיד בשביל כבודי אני יתן לך ולא כל שתפסיד בשביל כבודך, וכל מה שעשית בשביל כבודך עשית ולא לכבודי אלא להיפך אתה בזית אותי לעיני העם, והיה לך לתת לאחיך העני א' מלבושים בשביל שלא יתבזה כבודי ולא יאמרו אביו קמצן הוא, ואם היית עושה כך אז הייתי אני נותן לך כל הוצאות שעשית שאז בידוע שכל מה שעשית לכבודי עשית.

והנמשל, העשיר הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, וב' בניו אחד עשיר זהו שנתן לו הקב"ה כל שליבו חפץ, וזה העני זהו שאין לו משהו לאכול, אמר הקב"ה כל מה שאתה עושה הוצאות בשביל שבת אני נותן לך פי שנים, אבל 'ולקדוש ה' מכובד' דייקא ר"ל רק אם תעשה הכבוד הזה בשביל קידוש ה' אז אני נותן לך, אבל אם תעשה הוצאות הרבה בשבת בשביל הנאת גופך ותאמר 'שלום עליך נפשי' והעני יושב וקורא תגר לפני הי"ת וצווח כל היום בשביל פת לחם ואין אתה מרחם עליו, וע"י כך הבריות יאמרו: ח"ו לית דין ולית דיין ומדוע נותן כ"כ עשירות לאחד ולחברו אין אפי' פת ריקנית לאכול, ויהיו כופרים בהי"ת ומבזים אותו, אזי לא יתן לך הקב"ה שכר בשביל הוצאות שבת, ואם תאמר הלא כתיב בתורה **"אם תשיב משבת וגו' אז תתענג וגו' "** אומרים לך אתה

לכבודך עשית ולהנאת גופך ולא ראית שכתוב בתורה שרק אם **"ולקדוש ה'**
מכובד ואז והרכבתיך על במתי ארץ" ואם אתה היית עושה בשביל קידוש ה'
אז נותנים לך, ואתה עשית להיפך.

הפטרת שבת ראש חודש (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק סו פסוקים א-ג - "כה אמר ה' השמים כסאיי" ר"ל השמים הוא בית ראשון שעמד שלמה והתפלל עליו ואמר^{רצב} "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך", "...איזה בית אשר תבנו לי" זה בית שני שכתוב עליו 'לבנות לו בית'^{רצג}, "איזה מקום מנוחתי" זה בית שלישי שיבנה במהרה בימינו ותהיה שכינה שרויה שם ולא תסור עוד ולא יהיה עוד גלות לעם ישראל, "ואת כל אלה" ר"ל בית ראשון ובית שני, "ידי עשתה" כלומר בנו אותם בני אדם שהם מעשה ידי ולפיכך חרבו "ויהיו כל אלה" רמז לבית שלישי שיעמוד כל הימים לפי שמעשה יוצר הוא, "ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דבריי" כלומר אני מביט על עבדי משה שאמרתי לו לכתוב "והאיש משה עניו מאד"^{רצד} והוא כתב^{רצה} "ענו מאד" ולא נתגאה כלל ובשבילו אני בונה את בית שלישי ומחיה אותו וכן אני מביט על דור המדבר שבזמן שהי"ת נתן להם את התורה היו כולם חרדים ומזועזעים שנאמר^{רצו} "ויחרד כל העם אשר במחנה" וז"ש "וחרד על דבריי".

"שוחט השור מכה איש" ר"ל שכל מי שהרג שור כאילו היכה איש, וכמו שהובא במדרש תנחומא^{רצז} על פסוק זה שמי שגונב שורו של חברו ושוחטו כאילו היכה את בעליו.

ומעשה^{רצח} שהיה בימי דוד המלך שאע"פ שאין הוא פירוש זה הפסוק מ"מ נראה לי שהוא דומה לפסוק זה, וכך היה המעשה שבימי דוד המלך ע"ה היה ג' שנים רעב ואמר חסיד אחד 'חיה ועוף אין מתפרנסים בצער ואני שמבני אברהם יצחק ויעקב אני מתפרנס בצער ובגזל ובשבועת שווא, ואף בסוף לא יהיה לי חלק

^{רצב} מלכים א, ח, כז.

^{רצג} עזרא א, ב, ובכת"י הובא פסוק ממלכים א "הבית הזה אשר בנית" ותיקנו משום שפסוק זה אמר שלמה על בית ראשון, וז"ל החיד"א בחומת אנך 'אפשר דרמז על שני בתים שבנה שלמה וזרובל ועל ידי שהיו מעשה ידי אדם נחרבו כמ"ש רז"ל וז"ש 'איזה בית אשר תבנו רמז לבנין שלמה הע"ה ואיזה וכו' רמז לבית שני. ואת כל אלה ידי עשתה רמז לבית שלישי שהוא מעשה ידי יוצר כביכול. ובית ג' הוא כדי שיבואו דור המדבר דכתיב אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינם באים אבל באים למנוחה אחרת... ואל זה אביט אל עני זה דור המדבר עם עני שלא ירשו הארץ ונכה רוח והיו לאחדים כמש"ה ויחן שם ישראל בלב אחד. וחרד על דברי שחרדו לשמוע אנכי ואמרו אם יוספים אנחנו לשמוע וכו' וראוים הם להביאם לעת"ל".

^{רצד} במדבר יב, ג.

^{רצה} זה לשון הרא"ש בפירושו על התורה 'האיש משה ענו מכל האדם אשר על פני האדמה ענו חסר יו"ד שמעתי שהיה קשה בעיניו לכתו' על עצמו לשון ענוה ודלג הי"וד להראות לעולם שהיה רע בעיניו לשון ענוה לכותבו א"ל הוא ית' למשה מה כתבת הלא חסרת י"וד א' מכבודך חייך שתכתו' מאד להוסיף כבוד על כבודך'.

^{רצו} שמות יט, טז.

^{רצז} פרשת אחרי מות סימן יח.

^{רצח} בכת"י כתב שפיפור זה הוא במעשיות דף קעט ע"א, ונעלם מעינינו ולא מצאנו ספר זה.

לעוה"ב, מה אעשה? אלך ואתעסק בתורה ובודאי הקב"ה יתן לי מזונותיי בהיתרי' והלך וישב בביתו והתעסק בתורה וכל מה שהיה בביתו מכר ואכל עד שלא היה לו כלל מחיה ומזון, ואע"פ שאמרו לו קרוביו לך עסוק במלאכה לא שמע אליהם.

פעם אחת ביום השלג ראה שור אחד שבא לביתו וקם ושחטו ואכלו וכו', וגזר שלמה המלך שיבוא חסיד זה ויהרוג את העשיר בעל השור, ובא האיש העשיר לפני שלמה ואמר אדוני "שוחט השור מכה איש!?" כלומר הוא שחט שורי ואכלו ועכשיו אתה אומר שיהרוג אותי, 'יש לי הרבה עדרים ואני אתנם לחסיד זה במתנה ואל יהרוג אותי', א"ל שלמה "זובח השה" כלומר כל העדרים שלך יהיו לחסיד כמו שאמרת ויזבחם ויאכלם וגם "עורף כלב" יערוף אותך כמו כלב ויהרגך, אחר זה אמר העשיר 'כל ממוני יהיה לו כמו מנחה ויחיה אותי ואל יהרגני' א"ל שלמה כל ממונדך יהיה לחסיד זה "מעלה מנחה" וגם ישפוך דמיך כמו "דם חזיר", ואחר לקח שם המפורש מחוטם המת והחזירו למקומו ולקברו, כיון שראו כל העדה את חכמת שלמה ואת הנס אמרו 'ברוך ה' אלהי ישראל שאין לפניו לא שכחה ולא עולה ולא משוא פנים "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט"', ואת כל נכסי העשיר נתנו לחסיד ההוא ובניו ובנותיו היו עבדים ושפחות לחסיד ההוא וכל היום והלילה היו מתעסקים בדברי תורה הוא ובניו ואשתו כל הימים.

הפטרת מחר חודש (שמואל א)

[מהדו"ב] פרק כ פסוק יח- "ויאמר לו יהונתן מחר חודש ונפקדת כי יפקד מושבך" פירוש: הנשמה מכונה יהו-נתן ר"ל הוי"ה נתן אותה לגוף, והיא אומרת לו מחר חודש ר"ל מחר מוכרח אתה ללכת לבית חדש כלומר לקבר ועכשיו "ונפקדת" לשון "וה' פקד את שרה רצ"ו" ר"ל תעשה מלאכה בשביל שיהיה שמך נזכר ונפקד בעוה"ז ותעמיד תלמידים חשובים וע"י כך יהיה שמך נזכר, ואם לא תעשה כך ותהיה קמצן וכילי ולא תוציא הוצאות על ת"ח כדי שיהיה שמך נזכר תדע שבלי ספק "כי יפקד מושביך" יפקד לשון "ולא נפקד ממנו איש" ולשון חוסר ומארה הוא, כלומר לא יהיה לך שם וזכר בעוה"ז אלא "כי יפקד מושביך" ודו"ק.

[מהדו"ב] פסוק ל- "ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות... לבשתך ולבשת ערות אמך" קשיא- הרי שאול משיח ה' והיאך דיבר דברים בטלים, ועוד ידוע ענין פילגש בגבעה שהרגו את כל שבט בנימין וברחו ת"ר בחורים מבנימין, וכשהבינו ישראל שהמעטו שבט א' מישראל בשביל השבועה שנשבעו שלא יתנו בנותיהם לשבט בנימין שלחו בנותיהם ליער והיו הבחורים מבנימין חוטפים אותם, וגם שאול היה א' מן הבחורים והיה לו בושה גדולה מאד ולא הלך כדרך הבחורים לחטוף הבתולות עד שראתה אותו נערה אחת וחשקה ביופיו של שאול ובא היא וקפצה וחיבקה אותו והלך אח"כ וקדשה ונתן לה כתובה והייתה אשתו, ואותה נערה היא אמו של יהונתן, וזה מה שאמר עכשיו שאול כשחרה ביהונתן "לבשתך ולבושת ערות אמך" שכשם שלא היה בושה לאמך שבא היא וחטפה אותי כך אין לך בושה כמותה, וא"כ מדוע שאול בחר ה' כשחרה ביהונתן בנו הזכיר וביזה את אימו בפני הרבים והרי אפילו תשב"ר יודעין מה שכתב שלמה "ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל"ש?

תשובה- הובא בצווארי שלל שעלה על דעתו של שאול שכמו שחייבים ישראל לעשות ג' סעודות בשבת כך חייבין מדאורייתא לעשות סעודות בר"ח, וכשלא בא דוד לא ביום הראשון ולא ביום השני לסעודת ר"ח אמר שאול בליבו שהטעם שלא בא זה כי הוא אינו מודה לדבריו שיש חיוב לאכול בר"ח, וכיון

^{רצ"ו} בראשית כא, א.

^ש במדבר לא, מט.

^{שא} משלי כה, ט. רש"י- ריבך ריב את רעך - ואם על כרחך אתה צריך לריב ולהוכיח עם רעך מ"מ סוד אחר אל תגלה לא תזכיר לו דופי אבותיו שמתו שאין הכל יודעין אותו ואתה תגלהו:

שיש לנו דין שזקן ממרא חייב מיתה וכן ת"ח שמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה אמר שאול "כי בן מות הוא", ובא יהונתן ואמר לאביו "נשאל נשאל דוד מעימד"י" כלומר אני ודוד דעתנו אחת שסעודת ר"ח אינה מדאורייתא אלא מדרבנן וכיון שאנחנו רבים ואתה יחיד הלכה כמונו שיחיד ורבים הלכה כרבים, א"ל שאול: 'אין דעתך וסברתך מועילה כלום שהרי כתוב בתורה^{שב} "לא תהיה אחרי רבים לרעות" כלומר אם רבים אמרו שלא כהוגן והיחיד אמר כהוגן שומעים ליחיד והולכים כסברתו, וכיון שאתה ודוד אומרים שלא כהוגן אין ללכת אחריכם, ואף אמך הייתה לה דעה בזויה וסברא נפסדת שקדמה וחטפה אותי ולא קיבלה שבועת אבותיה וגנבא בטר גנבתא אזל^{שג},

ולא זו בלבד אף "כי בוחר אתה לבן ישי לבשתך ולבשת ערות אמך" הגמי במסכת יבמות^{שד} שואלת על הפסוק "וכראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער אבנר ויאמר אבנר חי נפשך המלך אם ידעתי" וכי לא ידע שאול מי זה דוד שהוצרך לשאול את אבנר והרי כתוב "ויאהבהו מאד ויהי לו נושא כלים", ומפרשת הגמי ששאל שאול את אבנר ממי יצא דוד האם מזרח או מפרץ? שאם מפרץ הוא יצא הוא יהיה מלך, ובא דואג האדומי ואמר לשאול 'עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו שהרי בא מרות המואביה, והתחילו להתווכח אבנר ודואג האם דווקא עמוני ומואבי אסורים לבא בקהל ה' אבל עמוני ומואבית מותרות או לא, עד שבא עמשא בן יתר 'כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית'. והטעם שמואבי ולא מואבית כי הפסוק מפרש שהטעם הוא 'על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים' ואין דרכה של אשה לקדם וכמו שאמר ראש המשוררים "כל כבודה בת מלך פנימה" וצניעות מידה יפה לאישה, וז"ש שאול ליהונתן ידעתי כי בוחר אתה לבן ישי וכו' ר"ל דע שמה שאתה מזכה את דוד וסובר כסנהדרין שהוא ראוי לבא בקהל כי צניעות מידה יפה לנשים זה לבשתך ולבשת ערות אמך שאתה יצאנית וחצופה וחטפה אותי וכנ"ל.

^{שב} שמות כג, ב.

^{שג} נראה שבזה מפרש רבינו את המילים 'בן נעות המרדות' וכמו שכתב האלשיך וז"ל 'ויאמר לו בן נעות המרדות, שכמו שהיא העוות להמרידני בחרם שהחרימו כל ישראל שלא לתת אשה לבנימין אם לא על ידי חטיפה, והיא באה אלי שאקחנה בלי חטיפה, כך ממנה נמשך לך להמריד את דוד ב'.
^{שד} עו-עז.

הפטרת שקלים (מלכים ב)

[מהדו"ב] פרק יב פסוק ה- "ויאמר יהואש אל הכהנים וגו' כסף עובר איש כסף ערכות ביתו" כלומר כסף השקלים שמו כסף עובר שכתוב "וכל העובר על הפקודים"^{שה}, "כסף ערכות ביתו"- שמה שהוא נותן יהיה כופר בעדו ובעד אנשי ביתו ויהיה כפרה בעדם וכמו שהובא במדרש^{שז} 'אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע במה תרומם קרנן של ישראל? א"ל ב-כי תישא את ראשי ר"ל ששאל משה את הקב"ה בזמן הגלות שלא יוכלו ישראל להקריב קרבן במה תרומם קרנן? ומה יהיה כפרה בעדם? א"ל הקב"ה יתנו שקלים וזה יהיה מגן בעדם מכל צרה וצוקה, וכמו המעשה שהובא במעשיות על איש א' עשיר בזמן חרבן בית שני ושמו ר' אברהם בן שלמה שהקיסר שלל את כל ממונו והוליך אותו ואת אשתו ובניו ובנותיו בשבי והגיעו לעיר של גוים וישבו שם ואותו יום היה י"ג ימים קודם פסח, וכל יום היו הולכים ושואלים בפתחי הבתים של הגויים לבקש לחם יבש ובלילה היו באים לבית חרב אחד ושוכנים שם.

לילה אחד אמרה לו ביתו 'אבא קנה לי לבושי' ובנו אמר לו 'אבי אני רעבי' וכן כל אחד ואחד התחיל ר' אברהם לבכות בלב מר ואמר מה אעשה ואין בידי לקנות לכם והתחילו אף כולם לבכות עד שאמר בנו הקטן נשליך גורלות ונדע איזה ממנו ראוי שיביא לחמנו כראוי, והשליכו גורלות ונפל הגורל על הבן הקטן ובבוקר קם הבן הקטן ועלה לגג של הבית החרב ובכה בכיה גדולה ונפל פסוק אחד בפיו "כי תישא את ראש בני ישראל לפקודיהם" ואמר ריבון העולמים פסוק זה בשבילנו נאמר "כי תישא" ר"ל כשתזכור עונות בני ישראל ותביא עליהם את הקללות הכתובות בתורה^{שז} "ישא ה' עליך גוי מרחוק" ואמרו ז"ל^{שה} זה טיטוס הרשע שבא מארצות רחוקות ובא דרך ו' ימים ביום אחד להינקם מישראל, "את ראש" את פירושו עם, רא"ש ר"ת ר' אברהם שלמה ר"ל וגם את אבי שהוא ר' אברהם שלמה עם ז' בניו הבאת בגלות "בני ישראל" ר"ל שלא הלכנו בדתי הגויים אלא נשארנו בני ישראל אע"פ שהבאת עלינו את כל הצרות הללו "לפקודיהם" לשון צרה כמו "באו ימי הפקודה באו ימי השילום"^{שט}, "ונתנו איש כופר נפשו" תזכור לנו זכות השקלים שנתנו "ולא יהיה בהם נגף"

^{שה} שמות ל, יג.

^{שז} פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת תצוה - כי תשא, סימן יב.

^{שז} דברים כח, מט.

^{שה} עיין איכה רבה ד, ד"ה כב קלים היו, וכן סוכה נא:

^{שט} הושע ט, ז.

שלא יצאו מכלל ישראל "בפקוד אותם" בפקודך עונותיהם ולנו אין מחיה ומזון בחג הפסח הזה ומה נאכל, ונכמרו רחמיו של הקב"ה וציווה לאליהו ז"ל והלך והראה לו ד' מרגליות ומכרו אותם ונעשו עשירים גדולים והיו עוסקים בתורה כל ימיהם ובכל שנה ושנה היו נותנים שקלים ע"כ, ולאהבת הקיצור כתבתי בקיצור.

ומה שהראה לו אליהו ד' מרגליות בשביל שהיה האיש ר' אברהם וגי בניו הגדולים נותנים שקלים בכל שנה חצי שקל וחצי שקל הוא יי גרה^ש ולפיכך אמר לו אליהו שימנה מ' לבנים והלבנה מא' ימצא המרגליות.

---

^ש שמות פרק ל "עשרים גרה השקל".

הפטרת זכור (שמואל א)

[מהדו"ב] פרק טו פסוק ה- "ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל" קשיא- מדוע עשה שאול מלחמה בנחל והרי היו עימו מאתים ועשר אלף רגלי ואיזה נחל יספיק להם שיעמדו בו ויעשו מלחמה?

תשובה- אמרו ז"ל^{שי"א} אין 'וירב' לשון מלחמה אלא לשון מחלוקת שרבים איש עם רעהו וכמו 'ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל^{שי"ב}' ולא שעשו בני ישראל ח"ו מלחמה עם ה' אלא שדיברו דברי ריבות ותלונות לפני ה', וכן כאן דיבר שאול דברי ריבות על מה שאמר לו שמואל ואמר 'מה הנביא ההוא ציווה ל'ך? והפית'ה את'עמל'ק... והמת'ה מא'יש עד אש'ה מעלל' ועד יונק מש'ור ועד'ש'ה מגמ'ל ועד חמור' והרי הי'ית כתב בתורה שאם הרגו א' אדם ולא נודע מי היכהו יביאו עגלה ערופה לנחל וכאן אם זקנים ובחורים חטאו ילדים ויונקים מה חטאו ואם אדם חטא בהמה מה חטא' יצאה בת קול ואמרה 'אל תהי צדיק הרבה'.

והרב בעל ברכת אליהו בפרשת וארא כתב אין 'וירב' אלא לשון בדיקה שהיה בודק כל הבהמות שלקח בנחל לראות אם נעשה להם כישוף או לאו כמו שידוע ליי"ח שהמים מבטלים הכישוף וכמעשה זעירי שאיקלע לאלכסנדריה של מצרים וראה חמור א' לבן ויפה וקנה אותו וכיון שהגיע לנחל להשקותו נעשה עץ^{שי"ג}, וכן בספר נשמת חיים פ' כ"ד קכ"ח הובא מעשה על בחור א' שלקח ביתו של המלך ובימי המשטה היו שם מכשפים והיו מתחרים זה עם זה לפני המלך, והיה לחתן המלך מכשף א' חכם ביותר וא"ל החתן קום ועשה כישוף, וקם אותו מכשף ויבלע את אחד המכשפים שהיה איש גדול ושמן וכיון שהגיע למתניו היה קרוב להיחנק עד שבלע אותו עד רגליו, והיה נעלים מטונפים ברגליו של אותו מכשף שבלע ולא רצה לבולעם וקרע אותם עד שבלע את כולו, וכשבא ועמד אצל המלך דאג המלך על המכשף ההוא ואמר למה הרגת אותו, ואז אמר החתן אל המכשף הפג דאגת המלך והיה בבית המלך באר מים חיים והלך המכשף ושתה מעט מן המים והקיא אותו ובא ועמד לפני המלך, ומכאן למדים אנו שמים מבטלים הכישוף.

שי"א יומא כב:
שי"ב שמות ז', ז.
שי"ג סנהדרין ז':

אך קשיא ממעשה ינאי^{ש"ד} שנכנס לבית א' ואמר 'צמא אני' והביאו לו מעט מים לשתות וראה שלוחשת האשה על המים ושפך מן המים והיו עקרבים, איך נעשה כישוף במים עצמם שמבטלים הכישוף, ועוד הובא במדרש^{ש"טו} שבשעה שהטביע הקב"ה את פרעה וחילו בים סוף ראו יוחני וממרא שאין עוד תקנה והם טובעים בים ועשו כישוף והיו פורחים באוויר, שלח הקדוש ברוך הוא מיכאל וגבריאל לטובעם בים, ולא יכלו להם מפני כשפיהם, עד שטבען הקדוש ברוך הוא ונשף בהן, שנאמר "נשפת ברוחך כסמו ים", וא"כ גם במים נעשה כישוף.

תשובה- המים שמבטלים את הכישוף הם דווקא מים חיים ששמו של הקב"ה תלוי עליהם שנא^{ש"טז} "אותי עזבו מקור מים חיים" אבל מים שנטלו ממקומן בכלי נעשה בהם כישוף וכמו מעשה האשה שלחשה על המים וגם ים נעשה בו כישוף שמי הים עומדים במקומם ואינם מים חיים והם כמו מים שבכלי ולפי קבלו כישוף אבל מי הנחל שבדק בהם שאול את הצאן היו מים חיים, תם.

---

^{ש"ד} שם.

^{ש"טו} הובא באוצר המדרשים 'יושע' עמ' 154, ובפירושי סידור התפילה לרוקח, פב, ועיין רש"י מנחות פה. שיוחני וממרא היו ראשי המכשפים של מצרים.

^{ש"טז} ירמיהו ב, יג.

פורים

[מהדו"ב] הובא ביד יוסף^{שי}: **קשיא**- למה אנו אומרים במזמור של פורים "נפשנו כציפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו"^{שיח}? אלא אמרו חז"ל בגמ' "בקום עלינו אדם"^{שיט} זה המן שהיה אדם ולא מלך^{שכ}, ואמר דוד שכמו שהציפור נכנס לפח ולרשת לאכול ולרשת כן נכנסו ישראל לסעודת אחשורוש לאכול, וכמו שאת האכילה מניחין בתוך הפח כדי לצוד את העוף כן אלו הרשעים הכינו אכילה לצודנו, ועכ"ז נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים, ואע"פ שבדרך טבע כשניצול העוף מהפח נשברת כנפו או רגלו כאן היה נס בתוך נס שלא רק שהפח שהוא המן נשבר אנחנו נמלטנו.

---

^{שיז} פרשת תצווה דרוש שישי דף קסו.

^{שיח} תהילים קכ"ד.

^{שיט} שם פסוק ב.

^{שכ} מגילה יא.

הפטרת פרה (יחזקאל)

[מהדו"ב] פרק לו פסוקים טז-יז - "ויהי דבר ה' אלי לאמר בן אדם בית ישראל על אדמתם ויטמאו אותה בדרכם ובעלילותם כטמאת הנידה היתה דרכם לפני" ר"ל ישראל היו בצאתם ממצרים זכים בלי עוון ככלה מקושטת בכ"ד קישוטים וכיון שעשו עוון טימאו עצמם והקב"ה נתרחק מהם, וכשחזרו בתשובה אמרו אוי לנו שאנחנו טמאים והקב"ה כהן^{שכא} ואינו משרה שכינתו עלינו שיש לנו דין ביורה דעה בהלכות שמחות^{שכב} שבית שיש שם מת אין כהן רשאי להיכנס לתוכו וטומאתנו חמורה מטומאת מת שעבדנו ע"ז שהיא כמת שנא^{שכג} "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים" ובא יחזקאל הנביא ושרה עליו רוח נבואה ואמר לישראל אל תיראו הקב"ה משרה שכינתו עליכם כי טומאותיכם דומה לטומאת הנידה לפני הי"ת וכהן רשאי לדור בבית שנידה שרויה בתוכו וזה שכתוב^{שכד} "השוכן איתם בתוך טומאתם" ובזה אנו מובטחים ומצפים לביאת גואל שיבנה בית שלישי וכמו אשה נדה שיש לו תקווה שתטהר ותוכל להיזדקק לבעלה, ולפיכך נמשלה טומאת ישראל לנידה שנידה נטהרת במים וכן ישראל שנא^{שכה} "הוי כל צמא לכו למים" ונאמר^{שכו} 'מקוה ישראל הי' מה מקוה מטהר את הטמאים כך הקב"ה מטהר את ישראל'

[מהדו"ב] פסוק כז - "ואת רוחי אתן בקרבכם" ר"ל כשיבוא מלך המשיח אני מסיר את לב האבן מבשרכם שהוא יצה"ר ולא תעשו עוון, ואם במקרה ירצה אדם לעשות עון מרים העוון קולו ואומר פלוני הרחק ממני והוא נכלם והולך לו.

שכא סנהדרין לט.
שכב סימן שעא, א.
שכג תהלים קו, כח, עי ע"ז לב:
שכד ויקרא טז, טז.
שכה ישעיהו נה, א.
שכו יומא פרק ח, ט.

הפטרת החדש (יחזקאל)

[מהדו"ב] פרק מה פסוק יח- "כה אמר ה' אלהים בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש" קשיא- למה דווקא באחד בחודש הראשון שהוא חודש ניסן יקריבו את הקרבן ולא בחדשים אחרים? ועוד למה כתיב "המקדש" ה"א מורה באצבע ודיו לומר מקדש? וכן קשה במה שאמרו חז"ל בגמ' בבא מציעא^{שכ"ו} 'רבה בר נחמני אגב שמדא נח נפשיה אכלו בי קורצא בי מלכא אמרי איכא חד גברא ביהודאי דקא מבטל תריסר אלפי גברי מישראל ירחא בקייטא וירחא בסתוא מכרגא דמלכא' ר"ל בחודש ניסן וחודש תשרי היה מקבץ ישראל ודורש, וקשה למה בחדשים אחרים לא היה דורש להם טעמי התורה^{שכ"ח}?

תשובה- הובא בגמ' ראש השנה פ"א^{שכ"ט} 'אמר ר' אליעזר בתשרי נברא העולם ובתשרי נולדו אבות וגו' ובתשרי עתידין ליגאל ור' יהושע אומר בניסן נברא העולם ובניסן נולדו אבות... ובניסן עתידין ליגאל' רצונם לומר שהזמן שנברא העולם ונולדו אבות הוא שעת רצון לקבל תפילותינו, ואנו הולכים כסברת ר' אליעזר שבחודש תשרי מרבין בסליחות ובתחנונים ומרבין בצדקה, וכן בגלל שגם ביאת מלך המשיח הוא בתשרי לפי ר"א אנחנו רוצים שנהיה זכים בלי עוון כדי שיגאלנו גאולת עולם ולכן מרבין בסליחות.

וחכמי אמת שקלו דבריהם במאזני צדק ואמרו שניהם אומרים אמת שבתשרי נברא נשמתו של אדה"ר ובניסן נברא גופו וגם בתשרי יהיה התעוררות גאולה בשמים ובחודש ניסן יבוא מלך המשיח ולפיכך אנחנו צריכים לבדוק עצמינו ולעשות תשובה גם בחודש ניסן כמו שעושים בחודש תשרי, וכמו שאמרו חז"ל שדין בדיקת חמץ של פסח כך הוא 'בודקים לאור הנר בחורין ובסדקין ובכיסים ובבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובכל מקום שמכניסים שם חמץ^{של}, ור"ל שצריך האדם בחודש ניסן לבדוק עצמו ברמ"ח אבריו כלומר בעיניו אם הביט באשת חברו או ראה בית חברו וחמד בלבו ש^{של} עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה

^{שכ"ז} פז. 'אגב שמדא נח נפשיה, אכלו בי קורצא בי מלכא...'- בגלל אימת המלכות מת, שהלשינו עליו בבית המלך שמבטל י"ב אלף יהודים מלשם מס המלך חודש בקיץ וחודש בסתיו'
^{שכ"ח} ברש"י שם יישב קושיה זו וכתב 'שנקבצין אליו בניסן ותשרי לשמוע דרשות של פסח ושל חגים' ולכך דרש דווקא בחודשים אלו כי בהם יש חגים, וכמו שהובא בפסחים דף ו' 'שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח שלוש יום'.

^{שכ"ט} דף י:יא.

^{של} שולחן ערוך אורח חיים סימן תלג.

^{שלא} במדבר רבה פרשת נשא פרשה י'.

ינהו', או באזנו אם שמע דברים בטלים או בפיו אם דיבר לשון הרע וז"ש 'בסדקים', 'ובכיסים' כלומר יבדוק אם הרבה ממונו על ידי גזל או גניבה וחמס, 'בבתי כנסיות' יבדוק האם דיבר בקריאת תורה או בתפילה, 'בבתי מדרשות' יבדוק אם לא הלך לשמוע דברי תורה ודרשות חכמים שהרי חייב כל אדם מישראל ללכת בשבתות ובימים טובים לבית המדרש לשמוע דברי תורה, 'בכל מקום שמכניסים שם חמץ' כלומר בכל גופו ברמ"ח איבריו יבדוק אם נכנס שם יצה"ר ויעשה תשובה.

ועוד כתוב^{שלב} היה בית בדוק ובא עכבר ונכנס וככר בפיו צריך לבדוק כל הבית, ר"ל אם רצה לעשות תשובה ובא שטן והוא יצה"ר ונכנס בגופו חייב לדחותו ולעשות בדיקה אחר בדיקה 'וככר בפיו' ר"ל מפתה אותך בפיו או כוונתו שאם דברת לשון הרע בפיך אל תאמר שאינו עון חמור אלא תעשה תשובה שלמה, ואל תאמר היום עשיתי עוון ומחר אני יעשה מצווה אחת תחתיו ויתכפר לי שכן אמרו חז"ל^{שלג} האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ועוד **תשובה** ראשי תיבות **ת**שליך **ש**רץ **ו**אחר **ב**מים **ה**טהר, כלומר אם תרצה שתהיה תשובתך שלימה ונכונה תעזוב קודם כל את המעשים הרעים ואח"כ הטהר, וא"כ חודש ניסן וחודש תשרי אין הפרש ביניהם בתשובה שצריך לעשות, ולפיכך היה רבה בר נחמני מקהיל קהילות בבי' חודשים הללו דווקא לדרוש להם בדרכי תשובה וז"ש תנא דאבות^{שלד} 'החנות פתוחה' ר"ל חנות נוטריקון חודש ניסן וחודש תשרי פנקסו פתוח לפשפש עונותיו בשמים אם הוא זכאי או חייב, וז"ש "וחטאת את המקדש" ה"א מורה באצבע, שגוף אדם נקרא מקדש קטן וכמו שבמקדש היה מנורה גם לאדם חייב נר תורה וכן וחסד שיהיה אורו הולך בכל העולם, כמו שכתבתי בהפטרות ויקהל ענין מקדש ואדם שהוא כמקדש קטן באורך וגם בציפורן שמיר, תם.

---

^{שלב} שם סימן תלח.
^{שלג} משנה יומא ח, ט.
^{שלד} פ"ג משנה טז.

הפטרת שבת גדול (תרי עשר - מלאכי)

[מהדו"ב] פרק ג פסוקים ד-ה - "וערבה לה' מנחת יהודה וגו' והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר" והרשעים כופרים בזה ואומרים זה הוא מהנמנעות שבעולם שהקב"ה בעצמו יעיד עלינו והולכים ועושים עוונות שונות, ובתחיית המתים כביכול הקב"ה מעיד עליהם 'והיו דראון לכל בשר',

וכמו המעשה שהיה בימי שלמה המלך ע"ה בזמן שהיה בונה את בית המקדש שראה שאחד מהבנאים פניו מוריקות וא"ל מה חולי יש לך וא"ל אין לי שום חולי כלל ועיקר, וא"ל שלמה אם כן אשתך זונה ואתה שכבת עימה ולפיכך פניך מוריקות א"ל הבנאי ח"ו, ובערב כשבא הבנאי ללכת לביתו נתן לו שלמה המלך ע"ה כוס אחת יפה וא"ל נתתי לך במתנה תחת טרחתך, ובא הבנאי ונתן לאשתו וא"ל שלמה המלך ע"ה נתן לי כוס זו במתנה, ובבקר כשהלך הבנאי למלאכתו בא האיש הזונה לאשת הבנאי וכשישבו לאכול ולשתות הלכה האשה והביאה את הכוס שקיבל בעלה משלמה ואמרה ראה כמה אוהב שלמה את בעלי קח ושתה בכוס זו יין 'זה אומר שתי את ראשונה וזאת אומרת שתה אתה ראשון' בקיצור שתו שניהם בבת א' ודבק הכוס בלחייהם וכשבא בעלה בערב וראה זה המעשה הלך והגיד לשלמה ואמר אמת הוא שכתוב עליך^{שלה} "ויחכם מכל האדם",

ואז ציווה שלמה ע"ה שיביאו ב' ת"ח בחורים ויעבירו בין הזונה והזנאי וע"י כך יפרוש הכוס מלחייהם וז"ש דוד הע"ה^{שלו} "קרבו רודפי זימה מתורתך רחקו" ואח"כ ציווה שלמה לנקום מהם וכו' ומפני שהכוס הזה היה חקוק עליו שם המפורש לפיכך נגלה קלונם, וכן לעתיד לבא הקב"ה יעיד עליהם וז"ש "וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים... " תם.

---

^{שלה} מלכים א, ה, יא.
^{שלו} תהילים קיט, קג.

הפטרת יום א' של פסח (יהושע)

[מהדו"ב] פרק ה פסוק ב- "בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים..." קשיא- למה לא מלו ישראל עד כאן? תשובה- בגלל שהיו תחת הענן כל הארבעים שנה שהלכו במדבר ולא הייתה יכולה לבא רוח צפונית ולכך לא מלו, ועדין קשה איך דור המדבר שהם דור דעה לא מלו וכן משה רבינו ע"ה נביא נאמן בתוכם למה לא מל אותם והיאך היו עוברים על דברי ה' שכתב בתורה "בן שמנה ימים ימול בשר ערלתו"^{של"ז} ועוד בפסח^{של"ח} "כל ערל לא יאכל בו"?

תשובה- בני ישראל היו נימולים כשהיו במדבר אבל לא היו עושים פריעה שצערה יותר מצער מילה בשביל שהיו תחת הענן ואין רוח צפונית מנשבת בהם שירפאו ממכתם, וז"ש "לשוב מול את בני ישראל שנית" שנית' דייקא, כלומר הם כבר מלו פעם אחת.

ועוד קשיא למה יהושע לא מל את ישראל במהרה סמוך למיתת משה רבינו ע"ה שאז כבר לא היה ענן ואמרו חז"ל^{של"ט} "כל מחמצת לא תאכלו" מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה?

תשובה- אמרו חז"ל כל זמן שישראל שרויים בצער מגנת עליהם מצוה מילה ומיד נגאלים ולפיכך מלכי אומות העולם כשרוצים לנצח את ישראל גוזרים עליהם שלא ימולו כידוע ענין אנטיוכוס וטיטוס וקיסר שהיו גוזרים על ישראל שיעזבו ג' מצות הללו שסימנם **שמ"ר** שבת מילה וראש חודש, ולכן גם כאן כיון שיהושע רצה לכבוש את יריחו מל את ישראל שתהיה מצות מילה מגינה עליהם,

והראיה שמצות מילה היא מגן לישראל ממעשה טורנוסרופוס ור' עקיבא שהובא במדרש תנחומא פ' תזריע^{שמ"ז} ובברכת אליהו פ' תזריע שאל טורנוסרופוס את ר' עקיבא איזה מעשים נאים יותר של הקב"ה או של בשר ודם? וחשב בלבו שאם יאמר ר"ע מעשה הקב"ה נאים יאמר לו אי"כ למה אתם נימולים והרי הקב"ה הוא ברא את האדם הערל ומעשיו נאים, ואם יאמר ר"ע מעשה

---

^{של"ז} ויקרא יב, ג.
^{של"ח} שמות יב, מח.
^{של"ט} מכילתא דרבי ישמעאל בא, מסכתא דפסח פרשה ט.
^{שמ"ז} סימן ז, ד"ה וביום השמיני.

בשר ודם נאים יאמר לו אתה כופר בהי"ת, והבין ר"ע שרוצה להעליל עליו עלילה וציווה שיביאו שולחן א' לפני טורנוסרופוס אם כלי א' מלא חטים וכלי א' מלא גלוסקאות א"ל ר"ע לטורנוסרופוס אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה בשר ודם, אין אלו נאים, א"ל טורנוסרופוס הואיל הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא מהול ממעי אמו, א"ל ר' עקיבא לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא לישראל את המצות אלא כדי לצרף בהן, שע"י מצוה זו יהיה מגן לכל צרותינו וזהו שאמר דוד המלך ע"ה "אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו",

ועוד ראיה מסנהדרין^{שמא} אמר קיסר לרבי תנחום בא נהיה עם אחד א"ל ר' תנחום אם רצונך שנהיה כולנו עם א' צריכים אתם למול ולהיות כמונו שהרי אנחנו לא יכולים להיות ערלים כמוכם שכבר מלנו, וא"ל המלך יפה אמרת אבל כיון שניצחת את המלך יש להשליכך לבור האריות וכו' ועוד בפרקי דר' אליעזר פרק ט' ובילקוט יונה כתוב שכיון שהשליכו את יונה לים ובלע אותו דג א' אמר הדג ליונה היום הגיע קיצי ללכת לפיו של לויתן וא"ל יונה אל תירא הוליכני אצלו ואני מצילך כיון שהגיע אצל הראה לו מילתו ואז ברח הלויתן בדרך ב' ימים ונתרחק, ומכל המעשים הללו למדנו מצות מילה מצילה ולכן מל ישראל את יהושע לפני שכבש את יריחו.

הפטרת יום ב' של פסח (מלכים ב')

[מהדו"ב] פרק כג פסוק כב- "כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים אשר שפטו את ישראל וכל ימי...". קשיא- מה היה טיבו של אותו פסח משאר הפסחים שהיו? ועוד למה אמר מימי השופטים עם מ"ם יתירה^{שמב} ואם היה כתוב 'ימי השופטים' דיו.

תשובה- בג' זמנים עשו ישראל את הפסח כראוי ועוד יעשו אחד כראוי במהרה בימינו בביאת מלך המשיח שאז יהיו כל ישראל מקובצים ביחד וסימנך "מימי" מצרים, יחזקיהו, משיח, יאשיהו, ומדוע דווקא אז היה הפסח כתיקונו? פסח מצרים- אמרו חז"ל פסח הזה היה המצווה הראשונה שנצטוו בני ישראל והייתה חביבה עליהם מאד ולכך נעשה כתיקונו, ואף נעשה נס שכיון שהיו בחוצה לארץ בארץ מלאה בגילולים וע"ז ולא יכלו לעשות את הפסח ציווה הקב"ה למלאכים ובאו בצורת נשרים וישראל רכבו עליהם והלכו כולם לא"י ועשו את הפסח כתיקונו ואח"כ רכבו על הנשרים וחזרו למצרים וז"ש^{שמג} "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אל"י" 'אלי' דייקא, שהיינו בית המקדש וארץ ישראל,

פסח יחזקיהו- אף הוא היה חביב עליהם ונעשה כתיקונו שבימי אחז אבי יחזקיהו היו כולם עובדי ע"ז ועשו את בית המקדש לע"ז וכ"כ היה חביבה עליהם העבודה זרה עד שהיו טומנים וגוונים אותם תחת האדמה שלא יגנבם בשביל שהיו מזהב ומכסף, וכשישב יחזקיהו על כסא המלכות ציווה שיעבדו לה"י וישרפו את כל העבודה זרה ויהרגו את כל עובדיה, וציווה ונתצו והרסו את קירות בית המקדש ואת אדמת בית המקדש והוציאו מתוכם את כל הע"ז שטמנו בהם בימי אביו, וכשהגיעו לתחת מזבח מצאו קבר אי' ועצמות אדם מת בתוכו ולא היו יודעין של מי הקבר והיו דואגים שמא כל הקרבנות שהקריבו עד היום פסולים שהרי כתוב בתורה שכהן שנטמא במת פסול להקריב קרבן,

ופשפשו ומצאו שהוא קבר ארונה היבوسی וכך התגלגל הדבר שנקבר מתחת למזבח שכשדוד המלך ע"ה ספר את ישראל ללא צורך^{שמד} ולא לקח מהם שקלים וכמ"ש בתורה "כי תישא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו"

---

^{שמב} אולי כונת הרב שהיה צריך לכתוב 'בימי השופטים' שהרי את התקופות שהיו בין ימי השופטים לעכשיו כבר תיאר הפסוק בהמשך וכתב 'וכל ימי מלכי ישראל ומלכי יהודה'.
^{שמג} שמות יט, ד, וכפירוש תרגום יונתן.
^{שמד} שמואל ב פרק כד.

פרצה מגפה בר מינן ומתו הרבה מישראל וכמו שידוע לי"ח, וציוה גד לדוד
"עֲלֵה הָקֵם לְיִקְוֹק מְזַבַּח בְּגֹרֶן אַרְוֹנָה הַיְבֵסִי" והלך דוד לקנות את גורן ארונה
ולא רצה ארונה לתת את הגורן לדוד אלא בתנאי שכשימות יקברו אותו בשדה
הזה שיקנה מאתו וכתב בדברי הימים התנאי הזה ואז קנה דוד מאתו את
השדה בשש מאות שקלים הכסף^{שמ"ה} והעלה עליו עולה ותעצר המגפה, וכשמת
ארונה קברו אותו בניו בגורן שקנה דוד, ואחר זמן כשרצו לעשות בית מקדש
בגזרת הנביא בחלק יהודה ובנימין באמצע א"י ראו שהגורן ההוא הוא מקום
בית המקדש ובנו שם המקדש ובמקום הקבר של ארונה נבנה מזבח החיצון,
וכשגילו ישראל שהקבר של ארונה נתקררה דעתם מעט כי ארונה גוי היה ואינו
מטמא ולא נטמאו הכוהנים ואין הקרבנות שהקריבו עד עכשיו פסולים וכמו
שכתוב בורה דעה שקברי גוים אינם מטמאים,

ואף על פי כן במקום קדוש כזה לא היה ראוי להיות קבר כלל ועיקר ועכשיו
שבנו את המזבח מחדש ולא היה מתחתיו קבר היה חביב עליהם קרבן פסח
והקריבו כראוי וכתיקנו יותר מכל הקרבנות שהקריבו עד עכשיו והיה קרבן
פסח בטהרה וז"ש^{שמ"ו} "כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים".

פסח יאשיהו - אף הוא נעשה כראוי שבזמן ההוא היו י' השבטים בגלות שהגלה
אותם סנחריב בארץ לחלח וחבור ושלח יאשיה את ירמיהו הנביא והחזיר
אותם והיו כל ישראל ביחד בארץ ישראל עם מלך אחד ועשו פסח כראוי וכהוגן,
שעד עכשיו היה להם את מלכי ישראל שהושיבו פרדסיאות בדרכים שלא יעלו
ישראל לרגל ועכשיו היו כולם במקום א' ובאגודה אחת וז"ש^{שמ"ז} "כי לא נעשה
כפסח הזה מימי השופטים", וגם במהרה בימינו בביאת מלך המשיח שבניסן
נגאלו אבותינו וגם בניסן עתידין להיגאל וינצלו עם ישראל משעבוד מלכויות
ויקבצו כולם יעשו את הפסח מקטנם ועד גדולם ויגדלו וינשאו ישראל מעלה
מעלה ויוסיף הי"ת על ירושלים באורכה וברוחבה אורך ורוחב כדי שיחזיק בה
כל ישראל וז"ש בגמ' פסחים^{שמ"ח} 'אמר ריב"ל עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים
עד שעה שהסוס רץ ומציל שנא' "והיה ביום ההוא תהיה על מצילות הסוס

---

^{שמ"ה} בשמואל ב, כד כתוב 'בכסף חמשים שקלים' ובדברי הימים א, כא כתוב 'שקלי זהב משקל שש מאות', ועיין
ישוב לסתירה בתוס' שבועות מד:
^{שמ"ו} פסוק זה נאמר על הפסח שנעשה בזמן יאשיהו, ועל פסח יחזקיהו נאמר בדברי הימים ב, ל, פסוק כו 'כי מימי
שלמה בן דוד מלך ישראל לא כזאת בירושלים'.
^{שמ"ז} פסחים נ.

קודש להי"ו וז"ש "מימי השופטים" שהוא נוטריקון מצרים יחזקיהו משיח
יאשיהו שאז עשו פסח כהוגן, תם.

הפטרת שבת חוה"מ של פסח (יהזקאל)

[מהדו"ב] פרק לז פסוק א- "היתה עלי יד ה'" פסוק זה הרבה קשיות ותירוצים יש בו אבל לא נאריך בקשיות ונאמר בקיצור, ה' פעמים כתוב 'היתה' במסורה בראש הפסוק א'- "היתה עלי יד ה'", ב' שמח^ח - "היתה לי נחלתי כאריה ביער", ג' שמת^ט - "היתה כאניות סוחר", ד' שב^י - "היתה לי דמעת לחם", ה' שנא^א - "היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו".

שאומרים ישראל להי"ת 'היתה עלי יד ה'" כלומר קודם היתה ידך עלינו וכל מה שהיינו עושים היינו מצליחים ואע"פ שהיה הדבר מחוץ לטבע העולם וכמ"ש בגמ' גיטין^{נב} 'ההוא בר דרומא דהוה קפיץ מילא וקטיל בהו ואם לא היתה יד ה' בידינו ודאי לא היינו יכולים לעשות כן, והינו כל אחד ואחד 'כאריה בבהמות יער' וז"ש "היתה לי נחלתי כאריה ביער", ואח"כ כשעזבנו את מצוותיך ולא הלכנו בדרכיך אז היינו 'כאניות סוחר' שבאו האויבים ושללו אותנו והוליכו בנינו ובנותינו באניות בשבי ומכרו אותם ועשו מהם סחורה וכמ"ש בגמ' גיטין^{נג} 'במתניתא תנא: מעשה בד' מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון, הרגישו בעצמן למה הן מתבקשים, אמרו: אם אנו טובעים בים אנו באין לחיי העולם הבא? דרש להן הגדול שבהן: "אמר ה' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים", מבשן אשיב - מבין שיני אריה אשיב, ממצולות ים - אלו שטובעים בים; כיון ששמעו ילדות כך, קפצו כולן ונפלו לתוך הים. נשאו ילדים ק"ו בעצמן ואמרו: מה הללו שדרכן לכך - כך, אנו שאין דרכנו לכך - על אחת כמה וכמה! אף הם קפצו לתוך הים וז"ש "כי עליך הורגנו כל היום" ע"כ, וז"ש "היתה כאניות סוחר" ובזה 'היתה לי דמעת לחם יומם ולילה', ואחרי שקבלו ישראל הפורענות נעשו קדושים כמ"ש בגמ' שני^ד על הפסוק^{שה} "נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחייתו ארץ" שחסידיך היינו חסידך ממש ועבדיך היינו אותם שחטאו שאחר שבא עליהם הפורענות נקראים עבדיך, וכיון שנעשו קדושים

שמח ירמיהו יב, ח.

שמת משלי לא, יד.

שב תהילים מב, ד.

שנא תהילים קיד, ב.

שנב גיטין נז. תרגום 'היה אדם אחד שקראו לו בר דרומא שהיה קופץ מיל והורג ברומאים' ולא יכלו לעשות דבר

כנגדו.

שני גיטין נז:

שד' סנהדרין מז.

שנה תהילים עט, ב.

אומר הקב"ה אני גואל אתכם והייתם ראש וממשלה וכימים קדמוניות וז"ש
"היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו".

[מהדו"ב] פסוק יא- "ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל

המה" קשיא- האם לא היה יודע יחזקאל שהעצמות היו עצמות בני אפרים^{שנ}
שיצאו קודם הקץ ל' שנה ועברו פי ה' ונהרגו והרי בודאי היה ידוע לכל ישראל
כשמש וכירח דבר זה ומדוע אומר לו הקב"ה "העצמות האלה כל בית ישראל
המה"? ועוד קשיא מדוע תשע מאות שנה מאז שנהרגו בני אפרים לא החיה
אותם שום נביא ורק עכשיו בשעת הדחק שציוה נבוכדנצר שכל העולם ישתחו
לצלם הזהב שעשה ציוה ה' ליחזקאל להחיות את בני אפרים?

תשובה- הובא בילקוט תהלים^{שנ} לעתיד לבא מביא הקב"ה את האומות לדין
על שעבדו ע"ז ואומרים אומות העולם 'אתה ציות בתורה "אחרי רבים להטות"
וכיון שרק ישראל היו עובדים אותך ושאר אומות היו עובדים ע"ז הלכנו אחרי
ע' אומות שהם רבים' ואומר להם הקב"ה אם היו האומות עבדים ע"ז אחת
צדקתם, אבל כיון שכל אומה ואומה יש לה ע"ז אחרת והאב עובד השמש ובנו
עובד הירח א"כ ישראל הם הרבים שהם כולם עובדים לאל אחד, ולא זו בלבד
שגם המתים של ישראל הם נקראים חיים שהרי כתוב בתורה "ואתם הדבקים
בה' אלהיכם חיים כולכם היום", כהיום הזה שהולך וחוזר כך המתים בישראל
הולכים וחוזרים ואין להם מיתה וז"ש הי"ת ליחזקאל "האנשים האלה כל בית
ישראל המה" שגם הם במיתתן נקראים חיים.

וגם נבוכדנצר אמר לישראל כתוב בתורתכם "אחרי רבים להטות" וכיון שאנחנו
רבים יש לכם ללכת אחרינו ולעבוד ע"ז א"ל ישראל 'אין לכם ע"ז א' וב' אחים
עובדים ב' מיני ע"ז וא"כ אנחנו רבים' וציוה נבוכדנצר שיעשו צלם גדול וכל
האומות יעבדו אותו וע"י כך לא יהיה לישראל מה להשיב, ואל תקשה היאך כל
העולם באו לעבוד הצלם שכל עיר ועיר משפחה ומשפחה שלחו שליח אחד לבבל
לעבוד את הצלם של נבוכדנצר בשליחותם, ואח"כ בא נבוכדנצר לישראל ואמר
להם בואו עכשיו ועבדו לצלם אף אתם שהרי כתוב "אחרי רבים להטות", א"ל
ישראל גם עתה אנחנו מרובין כי גם המתים שבישראל קרוים חיים כי יבוא יום
ויחיו וצא וחשוב מימי אברהם ע"ה עד עכשיו, וא"ל נבוכדנצר שקר הוא זה
ואין המתים שלכם לעולם, ולפי' בזמן הזה ציוה הי"ת להחיות את בני

^{שנ} דעת רב בגמ' סנהדרין צב:
^{שנ} כעין זה בויקרא רבה פרשת ויקרא פרשה ד.

אפרים שבבקעת דורא להוכיח לנבוכדנצר שמתו ישראל קמין לתחיה, שהיו העצמות שהחיה יחזקאל פורחים ומכין בפני נבוכדנצר ושאל מה טיבן? וגם אמרו ז"ל שהכוס שהיה נבוכדנצר שותה ממנה יין היתה מעצמות של אותן האנשים ופרחה מידו ושאל מה טיבה? וא"ל חרטומיו שיחזקאל מחיה מתי ישראל בבקעת דורא, ואז האמין נבוכדנצר בלב שלם בדין משה רע"ה ושיבח להקב"ה כמו שכתוב^{שנח} בדניאל באורך שאמר "אתוהי כמה רברבין וכו'".

---

^{שנח} דניאל ג, לג.

הפטרת ז' של פסח (שמואל ב')

[מהדו"ב] פרק כב פסוק מד- "ותפלטני מריבי עמי תשמרני לראש גויים עם לא ידעתי יעבדוני" מהו 'ותפלטני מריבי עמי'? ומהו 'תשמרני לראש גויים'? אלא דוד המלך פסוק זה ברוח הקודש אמרו על ר' בנאה שנמסר ביד מלך אכזר ונעשה לו נס ולא נהרג ולא די שלא נהרג אלא שנתמנה ראש ושר לאומות וכדאיתא בגמ' בבא בתרא^{שנ"ט}, וכשיצא ר' בנאה מבית האסורים נפל בפיו פסוק זה "ותפלטני מריבי עמי" הם ישראל שידעו שדנתי אותם דין אמת, ובזכות זה שדנתי דין אמת "ותשמרני לראש גויים" שמרתני מהמלך הזה שהוא ראש הגויים ואף "עם לא ידעתי יעבדוני" שאני ראש ושר להם, ובמהרה בימינו בביאת מלך המשיח כל ישראל יקראו בלב שמח פסוק זה "ותפלטני מריבי עמי וגוי עם לא ידעתי יעבדוני" שאז נהיה ראש לאומות ודו"ק.

---

^{שנ"ט} דף נח. 'ההוא גברא דשמעה לדביתהו דקא אמרה לברתה: אמאי לא צניעת באיסורא? (מדוע את לא מתחבאת כאשר את עושה איסורים) הך איתתא (כוונתה על עצמה) עשרה בני אית לה (וכולם חושבים שכולם מאבוך, אך באמת) לית לי מאבוך אלא חד. כי שכיב, אמר להו: כל נכסי לחד ברא, לא ידעי להי מינייהו. אתו לקמיה דרבי בנאה, אמר להו: זילו חבוטו קברא דאבוכו, עד דקאי ומגלי לכו להי מיניכו שבקא. אזלו כולהו, ההוא דבריה הוה לא אזל, אמר להו: כולהו נכסי דהאי. אזלו אכלו קורצא בי מלכא (הלשינו עליו בבית מלך)... אתיהו חבשוהו. אזלא דביתהו אמרה להו: עבדא חד הוה לי, פסקו לרישיה, ופשטו למשכיה ואכלו בישריה, וקא מלו ביה מיא ומשקו ביה לחברי,א, ולא קא יהבי לי דמי ולא אגריה, לא ידעי מאי קא אמרה להו. אמרי: ניתו לחכימא דיהודאי ולימא. קריהו לר' בנאה, אמר להו: זרנוקא(-נוד של עור, כלומר העבד הוא תיש) אמרה לכו. אמרי: הואיל וחכים כולי האי, ליתיב אבבא ונידון דינא'.

הפטרת ח' של פסח (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק י פסוק לב- "עוד היום בנוב לעמוד" מהו 'בנוב'? אלא ג' שנים היה רעב בירושלים בימי דוד ושאל באורים ותומים והודיע לו שזה על אשר הרגו את נוב עיר הכהנים כדאיתא בגמ' יבמות^{שס}, ובגלל אותו עון של הריגת נוב עיר הכהנים נענשו ישראל זמן מה וכמו שאמרו ז"ל במסכת סנהדרין^{שסא} 'מאי עוד היום בנב לעמד? - אמר רב הונא: אותו היום נשתייר מעונה של נוב' ואמרו אצטגנינין לסנחריב אם היום שהוא ט"ו בניסן כבשת את ירושלים טוב ואם לאו אינך כובש אותה לעולם, ואותו היום היו בגבע ועד נוב עיר הכהנים היה מהלך י' ימים ובאו ביום אחד, וכשהגיעו לנוב בשעת המנחה הניחו כסאות ועלה סנחריב על גביהם לראות את ירושלים ונראתה בעיניו עיר קטנה ובזויה יותר מכל הערים שכבש ואמר לשריו 'הלא היא ירושלים דעלה ארגישית כל משיריתי ועלה כבישית כל מדינתי דא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא' והוה מניד ברישה מוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדשא די בציון ועל עזרתא דבירושלים,

ויונתן תרגם 'עד כען יומא רב וסגי עדן ליה למיעל הא סנחריב מלפא דאתור... מנן משריתיה מאתן ושתין אלפין ריבוא חסר חד וכן אתו על אברהם פד רמו יתיה לגו נררא וקדפתא וכן עתידין למיתי עם גוג ומגוג...! וצריך ביאור מהו האחד שהיה חסר ממחנה סנחריב האם ריבוא אחד או אלף אחד או אחד ממש^{שסב}? אחז"ל אין אחד אלא הקב"ה שנאמר^{שסג} "ה' אחד ושמו אחד" וכל מה שהיה שולח בתוך המחנה עדין מספרם היה חסר אחד לפי שהקב"ה לא היה ביניהם ולכך לא ניצחו, וגם כשבאו להשליך אאע"ה בכבשן האש היה חסר א' בניהם כי לא היה הקב"ה איתם ולכך לא ניצחו את אברהם, וכן במהרה בימינו בביאת המשית מחנה גוג ומגוג יהיו חסר אחד שלא תהיה השכינה עמהם

^{שס} עח:

^{שסא} צה. וז"ל רש"י 'אותו היום נשתייר מעונה של נוב - [דמפני עון] שהיה להם לישראל על שנהרגו כהני נוב קבע הקדוש ברוך הוא העונש עד אותו היום, ואותו יום בלבד נשתייר מזמן העונש, ואילו היה נלחם בירושלים באותו היום היה כובשה, והכי משמע קרא: עוד היום - אותו יום העמידו לסנחריב על ירושלים בעון נוב.'

^{שסב} זה לשון הגמ' סנהדרין צה: 'במתניתא תנא: אורך מחנהו ארבע מאות פרסי, רחב צואר סוסיו ארבעים פרסי, סך מחנהו מאתים ושישים ריבוא אלפים חסר חד. בעי אביי: חסר חד ריביא, או חסר חד אלפא, או חסר מאה, או חסר חד? תיקו!'

^{שסג} זכריה יד, ט.

ויהרגו כולם ביד ישראל ויבוא הקב"ה וילחם להם שנא'^{שסד} "ויצא ה' ונלחם בגוים".

[מהדו"ב] פסוק לג- "הנה האדון ה' צבאות מסעף פארה במערצה ורמי הקומה גדועים והגבוהים ישפלו"^{שסה} שקודם שבא סנחריב שלח לפניו את רבשקה עם קצת מעבדיו לכבוש את הארץ וחזקיה ציוה וסגרו את השערים אין יוצא ואין בא, וכשבא רבשקה אמר לשבנא משנה חזקיהו הרבה דברי גידופים, וכיון ששמע חזקיהו גידופי רבשקה שאמר "מי בכל אלהי הארצות האלה אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלים מידי" ונכמרו רחמיו של מלך מלכי המלכים הקב"ה ושלח לו את ישעיהו הנביא וא"ל אל תירא ואל תחת ה' ריב ריבך ותפילתך ודמעתך הגיעו אליו והוא יצילך ואתה תלך לביתך ותשמור את הפסח כהוגן וב"ב מחנה גוג ומגוג יהיו כמו סנחריב 'ויצא ה' ונלחם בגוים ההם' וז"ש הנה האדון ה' מסעף פארה במערצה וגו' תם.

---

^{שסד} שם פסוק ג.
^{שסה} ישעיה פרקים לו-לז.

הפטרת א' של שבועות (יחזקאל)

[מהדו"ב] פרק א פסוק א- "ויהי בשלושים שנה ברביעי בחמישה לחודש ואני בתוך הגולה על נהר כבר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים" קשיא- שלושים שנה למניין מה? ואם תאמר למניין חרבן בית המקדש הראשון שעברו שלושים שנה מאז שנחרב אין זה יתכן שהרי לא עבר אלא ה' שנים וכמו שאומר הנביא בפסוק הבא "בחמשה לחודש היא השנה החמישית לגלות המלך יהויכין".

ועוד קשיא- כל המפרשים מודים שהי"ת לא משרה שכירתו בחוץ לארץ אלא בא"י במקום קדוש וטהור וא"כ היאך כתוב כאן "ואני בתוך הגולה על נהר כבר"? ואם תאמר אם אין משרה הקב"ה שכירתו בחו"ל היאך השרה על משה במדין ובארץ מצרים שהיא מלאה גילולים? זה אינו קשיא- לפי שהביא בילקוט שמעוני שעד שלא הגיעו ישראל לירושלים לא נתקדשה א"י וכל הארצות היו ראויים להקריב בהם קרבן ורק כשנבנה בית המקדש נפסלו שאר הארצות, וא"כ גם כאן עד שלא באו ישראל לירושלים היו ראויים כל הארצות שישרה הקב"ה שכירתו ביניהם ולכן השרה ה' שכירתו על משה בארץ מצרים.

תשובה לקשיא א'- פירש יונתן בן עוזיאל שהכוונה שעברו שלושים שנה מיום שמצא חלקיה הכהן ספר תורה בימי יאשיה המלך עד אותו יום ל' שנה היה, ורד"ק ע"ה אמר שהוא חשבון ליובל שמתחילת יובל עד אותו היום ל' שנה היה שמיובל עד חרבן הבית כ"ה שנה היה.

תשובה לקשיא ב'- יש לנו ד' יסודות וכולם מטהרים והם: אש, מים, אויר ועפר, יסוד המים הוא זך ונקי יותר מיסוד העפר, יסוד אש נקי ומטהר יותר מהמים מפני שהמים הם דבר גופני והאש אינה דבר גופני, יסוד האויר זך ונקי יותר מהאש שהאש נראית בעין והרוח אינה נראית בעין, ולפיכך אדם שנברא ביסוד העפר שנא' "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" כשנטמא המים שהם למעלה ממנו מטהרים אותו, וכן בזמן שהיה הקב"ה רוצה להשרות שכירתו על יחזקאל ע"ה או שהיה מביא רוח ומוליך אותו לא"י והיה משרה עליו שכירתו שם וכמ"ש^{שסו} "ויקחני בציצית ראשי ותישא אותי רוח" או שהיה מוליך אותו למקום מים ונהרות שהם מטהרים ומשרה שכירתו עליו ולפיכך כתיב "...על

^{שסו} יחזקאל ח, ג.

נהר כבר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים... על נהר כבר ותהי עליו שם יד ה'... "על נהר כבר דייקא.

[מהדו"ב] פסוק ד- "וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון" הקשו חז"ל למה הקב"ה בא מן הצפון ולא מצדדים אחרים? תשובה- כיון שכתוב "מצפון תפתח הרעה" וצפון היא בבל שהיו שוכנים בה הכשדים שהם אומה בזויה, ולפיכך מסר הקב"ה את ישראל ביד כשדים שהם לא יאמרו "ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת" ומפני גדולתנו וחשיבותנו כבשנו ישראל כי הרי הם אומה בזויה, ואע"פ כן נבוכדנצר הבבלי אמר כן וק"ו שהאומות היותר חשובות מהכשדים היו אומרים כן, וכשמסר הקב"ה את ישראל ביד נבוכדנצר בא הוא בעצמו והשפיל כל האומות ביד נבוכדנצר שלא יהיו ישראל כל כך בזויים לפני האומות, והטעם שבחר ה' דווקא בנבוכדנצר מכל הכשדים הוא בשביל ג' פסיעות שהלך וקידש ה' בימי בלאדן בן בלאדן^{שסז}, וז"ש "וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון" שהלך ה' להשפיל האומות תחת יד נבוכדנצר.

"ומתוכה כעין החשמל" מהו החשמל? אמרו חז"ל^{שסה} הם כיתות מלאכים עתים חשות ועתים ממללות, ואין רשות לאדם לתת למלאכי החשמל צורה או דמיון אלא אם הוא חכם מבין מדעתו וכמו ר' אליעזר הגדול שאז"ל^{שסט} שאמר לו ר' עקיבא 'למדני מעשה מרכבה' אמר דבר א' ונתמלא כל השדה קישואים וא"ל: 'רבי לימדתני נטיעתן למדני עקירתן' ואמר דבר א' והיו כל הקישואים גורן א', והיה אדם שלא היה ראוי ללמוד ויצאה אש מתוך החשמל ושרפו^{שע}.

בקיצור כל מה שיש כח ורשות בידי אני אומר, יש כיתות מלאכי השרת שהם עומדים תמיד לפני הקב"ה שהם: שור, נשר, אריה ואדם ויש ד' פנים וד' כנפים לכל אחד מהם מארבע צדדיהם לצד מזרח ד' פנים וד' כנפים לצד מערב ד' פנים וד' כנפים וכן לצפון ודרום, נמצא שיש לכל א' מהחיות הנזכרות ט"ז פנים וט"ז

^{שסז} סנהדרין צו. "בעת ההיא שלח מראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים" ...אמר רבי יוחנן: אותו היום שמת בו אחז שתי שעות היה, וכי חלה חזקיהו ואיתפח - אהדרינהו קודשא בריך הוא להנך עשר שעי ניהליה, אמר (מראדך) להו: מאי האי? - אמרו ליה: חזקיהו חלש ואיתפח. אמר: איכא גברא כי האי, ולא בעינא לשדורי ליה שלמא? - כתבו ליה: שלמא למלכא חזקיה, שלם לקרתא דירושלם, שלם לאלהא רבא. נבוכדנאצר ספריה דבלאדן הוה, ההיא שעתא לא הוה התם. כי אתא אמר להו: היכי כתביתו? אמרו ליה: הכי כתבין. אמר להו: קריתו ליה אלהא רבא וכתביתו ליה לבסוף? אמר: אלא הכי כתוב: שלם לאלהא רבא, שלם לקרתא דירושלם, שלם למלכא חזקיה. אמרי ליה: קריינא דאיגרתא איהו ליהווי פרוווקא. רהט בתריה. כדרהיט ארבע פסיעות אתא גבראל ואוקמיה, וז"ל המהרש"א 'רהט בתריה ד' כו'. ובילקוט ג' פסיעות כו' וכ"ה במדרשות ג' פסיעות פסעת בשביל כבודי חייך שאני מעמיד ג' מלכים ממך כו' וכן אמרו הרמז אחר ג' פסיעות שאחר י"ח אומרים יהי רצון שיבנה בה"מ כו' לפי שעי" ג' פסיעות של נ"נ נחרב הבית.

^{שסח} חגיגה יג.

^{שסט} סנהדרין סח.

^{שע} חגיגה שם.

כנפים, ובכל פנים ופנים יש ד' צורות שזכרנו שהם שור נשר אריה ואדם וד' כנפים נמצא סך ד' חיות יש להם רנ"ו פנים ורנ"ו כנפים^{שנא} שמהם מרננים ואומרים שירה להי"ת.

ובגלל דבר זה תיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה שיהיו ד' כנפות לציצית ובכל כנף וכנף יהיה ס"ד חוטים שיהיה סה"כ כל חוטי כנפי הציצית עולה רנ"ו כנגד רנ"ו כנפות שיש למלאכים שאומרים שירה, ורמוז בדברי הנביא^{שנב} "רנ"ו ליעקב שמחה", ולפיכך חייבים אנחנו בעת תפילה שיהיה על גופנו ציצית שמלאכי השרת וחיות הקודש שאומרים שירה אינם חשים אלא בזמן תפילת ישראל עד שגומרים תפילתן ואח"כ הם מתחילים בשירות ותשבחות כבראשונה, וז"ש חז"ל חשמל עתים חשים ועתים ממללים, ואין כח לאזנו של אדם לשמוע השירות והתשבחות שאומרים המלאכים ואם ישמע אדם מיד מת וז"ש חז"ל^{שנב} על מחנה סנחריב שפתחו להם את אזנם ושמעו שירת חיות הקודש ומיד מתו,

ובזמן שגמרו ישראל את התפילה כמה כיתות מלאכים מעלים אותם לפני השר הגדול סנדלפון המלאך והוא בודק את התפילות ואם קראו בכוונת הלב ובעבודה שלמה וכראוי עושה אותם כמין כתר ומנשקו ומעלו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואם לא קראו בכוונה אלא בהרהורים בטלים משליך אותם במדרגה התחתונה וכמה כיתות מלאכי חבלה שצורתם כצורת כלב והנאתם מן התפילות חוטפים אותם ובולעים אותם, ולפיכך ישראל יורדים במדרגה התחתונה והאומות ידם על העליונה לפי שמלאכי חבלה הם שרי ע"א אומות, ויהי רצון שייתן לנו הי"ת לב בשר ויסיר לב האבן מברשינו שיהיו תפילתנו ראויות ומתקבלות.

---

^{שנא} זה לשון מצודת דוד יחזקאל פרק א' לכל חיה היה לה ד' פרצופים והם אדם ואריה ושור ונשר א' לכל רוח וכמ"ש בענין ואמר בזה שכ"א היה כלול מארבע וא"כ לכל החיות בכללה היו ס"ד פנים ולכל אחת מהפנים היו ארבע כנפים נמצא היה בין כולם רנ"ו כנפים כן תרגם יונתן.

^{שנב} ירמיהו לא, ו.

^{שנב} סנהדרין צה: כדעת ר' יצחק נפחא.

הפטרת ב' של שבועות (תרי עשר - חבקוק)

[מהדו"ב] פרק ג פסוק א- "תפילה לחבקוק הנביא על שיגיונות" וצריך ביאור מה היתה שגגתו? **תשובה**- לפי שראה חבקוק שחנניה מישאל ועזריה הלכו באש ויצאו בשלום ור' חנניא בן תרדיון נשרף באש עם ס"ת, וכן ראה שאברהם אבינו ע"ה היה בן ק' שנה ונתן לו ה' בן א' ואח"כ ציוה לשחוט אותו ואחאב בן עמרי היה עובד ע"ז והיו לו ע' בנים בשומרון וע' בנים אחרים בעיר אחרת^{שע"ד} וכולם היו רוכבים אחריו אמר על כך "עד אנה ה' שועתי ולא תשמע... למה תראני און ועמל... ראו בגוים...", וא"ל הקב"ה 'בהני כבשי דרחמנא למה לך^{שע"ה}, ואם תשאל דבר א' מהדברים הללו תהיה נתעב לפני, וכיון שידע שחטא עמד להתפלל על עצמו וז"ש "תפילה לחבקוק הנביא על שיגיונות".

[מהדו"ב] פסוק יא- "שמש ירח עמד זבלה לאור חציך יהלכו לנוגה ברק חניתך" קשיא- "שמש ירח עמד זבלה" מהו? "לאור חציך יהלכו" מהו?

תשובה- הובא בגמ' נדרים^{שע"ו} 'דרש רבא, ואמרי לה: אמר ר' יצחק, מאי דכתיב: שמש ירח עמד זבולה, שמש וירח בזבול מאי בעיין? והא ברקיע קביעי?! וכמ"ש בחגיגה פ"ב^{שע"ז} 'ריש לקיש אמר: שבעה רקיעים יש, **וילון** - אינו משמש כלום, אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית, ומחדש בכל יום מעשה בראשית, **רקיע** - שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועים, **שחקים** - שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים, **זבול** - שבו ירושלים ובית המקדש, ומזבח בנוי, ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן, **מעון** - שבו כיתות של מלאכי השרת, שאומרות שירה בלילה וחשות ביום, מפני כבודן של ישראל, **מכון** - שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד, ועליית טללים רעים, ועליית אגלים, וחדרה של סופה וסערה, ומערה של קיטור, ודלתותיהן אש, **ערבות** - שבו צדק, משפט וצדקה, גנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה, ונשמתן של צדיקים, ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות, וטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו מתים ע"כ.

ותירצו רבותינו ז"ל, שחבקוק הנביא דיבר על דור המדבר על מחלוקת משה עם קורח, שבשעה שבאו קורח ועדתו לעשות מחלוקת עם משה מיד עלו השמש וירח לרקיע הרביעי שהוא זבול ואמרו להקב"ה 'רבש"ע אם אתה דן את קורח

---

^{שע"ד} אסתר רבה פרשה א סימן יב.
^{שע"ה} פירש"י בברכות י'. כבשי דרחמנא- סתרים של הקב"ה.
^{שע"ו} נדרים דף לט:
^{שע"ז} דף יב:

שבה לחלוק על משה ואהרן אנחנו הולכים ומאירים בכל העולם ואם לאו איננו יוצאים מחלוננו ואיננו מאירים בעולם, גזר הקב"ה והיכו אותם סי' פולסי דנורא ואמר להם על כבודי לא מחיתם על כבוד בשר ודם מחיתם, שבשעה שמלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם ומשתחווים לכם לא מחיתם בכבודי ואמרתם איננו מאירים בעולם עד שתעשה דינם ועכשיו בשביל כבוד בשר ודם מחיתם, ואף עכשיו אינם יוצאים בכל יום עד שזורקים עליהם חיצים ובליסטראות וזהו בשעת הנץ החמה שהשמש צבעה דומה לגוון דם שהוא אדום מאד, ואח"כ ציוה הקב"ה שתבקע האדמה ותבלע את קורח ועדתו "וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה" וז"ש^{שע"ה} "...אומר סלה נהרות תבקע ארץ" ר"ל ותבקע הארץ ותבלע אותם, ע"כ דברי גמ' נדרים.

הקשה ע"ז הרב בעל ברכת אליהו למה לא הבינו מעצמם השמש והירח שהוצרך הקב"ה לומר להם 'בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם'?

ועוד קשיא על מלכי צדק מלך שלם שהוא שם בן נוח שהיה כהן לאל עליון שהקדים^{שע"ט} ברכת אברהם לברכת הקב"ה שאמר "ברוך אברם" ואח"כ אמר "ברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך" והקב"ה כעס עליו ולקח ממנו הכהונה ונתן לאברהם ואמר לו 'למה קידמת כבוד עבד לכבוד אדוני, ומדוע לא הבין מלכי צדק בעצמו שיש לברך להקב"ה תחילה? **ועוד קשיא** על בלאדן בן בלאדן שהקדים כבוד חזקיה לכבוד הקב"ה^{שפ} וכתב 'שלמא למלכא חזקיה, שלם לקרתא דירושלם, שלם לאלהא רבא' ובא נבוכדנצר וא"ל קראתם לו 'אלהא רבא' וכתבתם באחרון א"ל 'קריינא דאיגרתא איהו להוי פרונקא' והלך והחזיר השליח, ומדוע לא הבין מראדך בלאדן בעצמו שיש להקדים את כבוד ה'?

ובתשובה א' נשיב לכל הקושיות, כתוב במדרש בראשית בשעה שהציל הקב"ה את אברהם מכבשן האש ועשה לו עשרה ניסיונות והיה צדיק ותמים הקב"ה בירך אותו וא"ל "ואגדלה שמך והיה ברכה" כלומר אני מגדל שמך בעולם ומקדים ברכתך לברכתני וזה שאנחנו בתפילת י"ח מתחילים בברכת מגן אברהם ואח"כ אומרים מחיה מתים שהוא שבח הי"ת, הבנו מזה שהקב"ה עשה כבוד גדול לצדיקים וכביכול השפיל עצמו שהוא גוזר גזירה והצדיק מבטלה.

שע"ט יחזקאל ג, ט.
שע"ט נדרים לב:
שפ סנהדרין צו. הובא בהערות על ההפטרה הקודמת.

ולפיכך הקדים מלכי צדק כבוד אברהם לכבוד הקב"ה, ואמר לו הקב"ה אני בעצמי כביכול השפלתי את עצמי לפני הצדיקים ורב שמחל על כבודו- כבודו מחול^{שפא}, אך אתה לא היה להקדים כבוד עבד לכבוד קונו, וכן מראדך בלאדן ידע שהקב"ה הקדים כבוד צדיקים לכבודו ולפיכך כתב תחילה כבוד לחזקיה, וא"ל נבוכדנצר הקב"ה מה שעשה עשה אבל ח"ו שאנחנו נקדים כבוד בשר ודם לכבוד הקב"ה, וגם השמש והירח ידעו שהקב"ה אוהב כבוד שעושים לצדיקים יותר מכבודו ואמרו א"כ כיון שאנחנו צדיקים ויצירי כפיו של הקב"ה אם מלכים משתחוים לנו לא ירא הדבר בעיני הקב"ה ולפיכך לא מחו, וכיון שראו מחלוקת קורח עם משה רבינו ע"ה אמרו להקב"ה משלת משה לחמה שאז"ל^{שפב} פני משה כפני חמה וגו' והוא בצער בגלל עדת קורח וכו' א"ל הקב"ה הכבוד שלי הוא ולמי שארצה אתן ולמה מחיתם על כבוד משה ואהרן עבדי ולא מחיתם על כבודי, ולפיכך גזר עליהם שיכו אותם ס' פולסי דנורא וז"ש "שמש ירח עמד זבולה לאור חיציק יהלכו".

---

^{שפא} קידושין לב.
^{שפב} בבא בתרא עה.

הפטרת ט' באב (ירמיהו)

[מהדו"ב] פרק ח פסוק ג- "אסוף אסיפם נאום ה' אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה נבל" קשיא- למה אסוף אסיפם בגלל שאין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה נבל?

תשובה- פירשו חז"ל בו פירושים נאים והרב בעל ברכת אליהו תירץ ע"פ מה שהובא במדרש^{שפג} שבזמן שציוה הקב"ה את משה את תורת הכהנים והקרבנות לא הזכיר כלל את אהרן אלא את בני אהרן וכידוע בפרשת ויקרא^{שפד} מפני שחטא אהרן בעשיית העגל ואמר משה לפני הקב"ה 'הבור שנואה ומימיה חביבים, חלקת כבוד לעצים בשביל בניהן דתנינן תמן כל העצים כשרים למערכה חוץ משל זית ושל גפן שנותנים פרי ולאהרן אין אתה חולק לו כבוד בשביל בניו' א"ל הקב"ה בשבילך אני מקרבו וז"ש "צו את אהרן", הבנו מזה שאם הבנים טובים מצילים את אביהם מכל צרה ונוק וכאומרם ז"ל^{שפה} 'ברא מזכי אבא'.

וכן כאן בזמן חרבן הבית רצה הקב"ה לעשות כליה ח"ו לישראל אמר ירמיה הנביא 'רבש"ע חלקת כבוד לעצים בשביל בניהם סלח אף לישראל בשביל בניהם שיהיו טובים שעתידים להיוולד מהם' א"ל הקב"ה לא יהיה כדברך אלא "אסוף אסיפם" ואם תאמר בשביל בניהם הטובים "אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה" ר"ל אין להם פרי טוב ולא יצאו מהם בנים טובים "והעלה נבל" ר"ל אין להם תקנה ודינם כדין העץ שיבש ואינו עושה פרי שלוקחים אותו לשרפה, ואנחנו עכשיו מתחננים להי"ת ואומרים לפניו רבש"ע "שפ"ו כי הנה **הסתיו עבר**" עברו מעלינו כבר כל החטאים שעשינו שדומים למים הזדונים ו"הגשם חלף הלך לו", "**הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע**" אמור למלך המשיח ולאליהו הנביא זכור לטוב שיבואו ויגאלונו שהגיע העת שאנחנו נשירה ונזמרה לה' בזכות התורה הקדושה שאנחנו עוסקים בה וז"ש "**קול התור נשמע בארצנו**" 'התור' אותיות תורה, "**התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח**" ר"ל אנחנו עשינו תשובה שלמה ובנינו חשובים ואנחנו נחשבים עכשיו כתאנה

---

^{שפג} ויקרא רבה פרשת צו פרשה ז.
^{שפד} "והקריבו בני אהרן..." (א, ה) "ונתנו בני אהרן..." (א, ז) "וערכו בני אהרן..." (א, ח).
^{שפה} סנהדרין קד.
^{שפ"ו} שיר השירים פרק ב, א-יג.

וגפן שנותנים פרים ואינם נלקחים למערכה להישרף ואנא רבש"ע רחס עלינו
ושלח משיחנו "קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך".

הפטרת א' של ר"ה (שמואל א')

[מהדו"ב] פרק א פסוק כז- "אל הנער הזה התפללתי ויתן ה' לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו" מה הכוונה "אל הנער הזה" דייקא? ומה אמר עלי הכהן שהוצרכה חנה להשיב לו כך?

ועוד קשיא- מדוע לא התפללה חנה שיהיה לה בן אלא בעת זקנותה, שאמרו ז"ל^{שפ} חנה בת ק"ל שנה היתה כשנפקדה ויש אומרים ק"ץ שנה כמנין "על"ץ לבי בה^{שפ}?"

תשובה- לרוב הצדיקים אין בן חשוב וחכם שממלא מקומם ולפעמים אין להם בנים כלל, והטעם הוא כי כל ימיהם עוסקים בתורה ובמצות ויש להם תלמידים הרבה שהם נחשבים כבניהם ויזכירו שמותיהם ואף שאין להם בנים מצות ומעשים טובים מגינים עליהם, והראיה לכך זה מה שכתוב "שפ"ט אלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה'" שאצל כל הלויים הזכיר את שם בניהם ומשפחותיהם אבל אצל משה ואהרן אמר "ביום דבר ה'" כלומר תולדות צדיקים הם המצוות שהם דיבור ה' ולכן צדיקים וחסידיים אינם צריכים לבנים, ולפיכך חנה הנביאה לא התפללה על בנים, והטעם שלבסוף בעת זקנותה התפללה לבן הוא מה שאמרו ז"ל^{שצ} ש'מי שנה קודם לידת שמואל הנביא ע"ה היתה בת קול יוצאת ג"פ בכל יום ואומרת 'עתיד להיוולד בן א' ששמו שמואל ויהיה שקול כמשה ואהרן', וכל אחד שנולד לו בן היה קוראו שמואל' ועדין היתה הבת קול יוצאת ואומרת כך, וכיון שראתה חנה שהבת קול מכריזה כבר מ' שנה ולא מפסיקה אע"פ שכבר ילדו הרבה נשים בזמן זה בנים הבינה שוודאי ראוי הבן הזה להיוולד ממנה, ולפיכך הרבתה בתפילות ובתחנונים עד שנתן לה ה' את שמואל, וכשילדה את שמואל הפסיקה הבת קול מלהכריז עוד וידעה חנה בבירור ששמואל בנה הוא שיהיה שקול כמשה ואהרן.

והיה שמואל בביתה עד שנגמל ואח"כ הוליכה אותו לשילה לעלי הכהן להקריב קרבן כידוע והיה שמואל אז בן ג' או ד' שנים, וכשהגיעו- **"וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי"**^{שצא} וצריך ביאור מדוע לא הביאו את הנער אל עלי לפני

^{שפ} מדרש שמואל פרשה ד, א.

^{שפ} שמואל א, ב, א.

^{שפ} במדבר ג, א.

^{שצ} מדרש שמואל פרשה ג, ד.

^{שצא} שמואל א, א, כה.

ששחטו את הפר, אלא^{שצב} מנהג אותו הדור וסברתם היתה שראוי השוחט שיהיה כהן ולא לוי או ישראל, וכשאלקנה וחנה הביאו את הפר לא היה שם כהן שיוכל לשחוט וביקש עלי שיקראו לכהן, א"ל שמואל: מדוע אתם יושבים כאן ומחכים לכהן והרי גם זר יכול לשחוט, א"ל מנין לך שמותר לזר לשחוט? א"ל שמואל: כל מה שכתוב בו "בני אהרן" ראויים רק בני אהרן לעשות אבל כל מה שכתוב בסתם יכולים אף זרים לעשותו וכמ"ש^א "תקריבו את קרבנכם" ובודאי סתם אמר שהרי גם זר וגם כהן שרוצים להביא קרבן יכולים להביא, ואצל ושחט אין כתיב 'בני אהרן' אלא^ב "ושחט את בן הבקר" סתם, א"ל עלי: 'סברתך נכונה וברורה אבל אז"ל כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה'.

התחילה חנה לצעוק ולהתחנן לפני עלי, אמר לה 'אל תדאגי המתיני עד שנהרוג אותך ואני יתפלל להי"ת שייתן לך בנים אחרים טובים משמואל' א"ל חנה: 'אדוני' אל הנער הזה התפללתי" כלומר אני לא הייתי צריכה לבנים אבל כיון שראיתי ש-מ' שנה יוצאת בת קול ומכרזת וכו' התפללתי להי"ת ונתן לי את שאלתי, וכיון שנולד בני הפסיקה בת קול מלהכריז ויודעת אני שבוודאי בני זה הוא זה שהכריזה עליו בת קול^ג, 'ראה שמואל שמתחננת אימו ושאל 'מה זה ועל מה זה' אמר לו 'כך וכך המעשה' אמר להם: למה לא אמרתם לי קודם אני בעצמי הייתי משיב לו, הלך שמואל ואמר לעלי 'מה אדוני דובר בעבדו' א"ל אתה מורה הוראה בפני רבך וחייב מיתה, א"ל מתי למדתי דבר אחד ממך שתהיה אתה רבי ואני תלמידך, ואם מכאן והלאה אני אקרא תורה לפניך אז אתה תהיה רבי ואני תלמידך, כיון שידע עלי הכהן שצדק שמואל בדבריו הודה לו ונשקו וידעו כולם כי חוכמת שמואל חוכמת אלהים היא.

עוד הקשו חז"ל מדוע לא שרה חנה שהיתה בת ק"ל שנה שירה זו מיד כשניכר עיבורה או מיד כשילדה? ומדוע המתניה עד שנגמל שמואל? אלא אמרו ז"ל שהשירה שאמרה חנה היא על שראתה את חכמת שמואל ותמהה על פלא זה ולפיכך שרה ואמרה "עלץ לבי בה' רמה קרני בה' כי שמחתי בישועתך" ויהי רצון שבזכות חנה שהקב"ה נתן לה שאלתה ובקשתה כן הקב"ה יתן שאלת כל עמו ישראל ברחמים.

^{שצב} ברכות לא:

^א ויקרא א, ב.

^ב שם פסוק ה.

^ג מ-ראה שמואל שמתחננת אימו... 'עד סוף הקטע ליתא בגמ' ברכות לא:

הפטרת ב' של ראש השנה (ירמיהו)

[מהדו"ב] פרק לא פסוקים יד-טז "כה אמר ה' קול ברמה נשמע וגו' רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו כה אמר מנעי קולך וגו' ויש תקוה לאחריתך"⁷ בזמן שבא נבוכדנצר והחריב את בית המקדש ושרף ההיכל בא אברהם אבינו ע"ה לפני הקב"ה וא"ל 'רבשיע למה עשית כך וכך לישראל! א"ל הקב"ה 'עברו תורתך' שעברו על ברית מילה, אמר אברהם 'ימחו על קודשת שמך כל מה שעשית בדין עשיתי וכן יצחק ויעקב כל א' ידעו עונות ישראל והלכו להם, ואח"כ באה רחל אימנו ואמרה לפני הקב"ה 'אין אני מניחה אותך עד שתשביני תשובה למה קצפת וכעסת על בני א"ל הקב"ה: עברו על כל מצוותי הן מצות עשה והן מצות לא תעשה, א"ל רחל: מה הפסד יהיה לך אם יהיו כל העולם רשעים שנאמר"⁸ "אם צדקת מה תתן לוי", ואני בשר ודם מסרתי סימנים שמסר לי יעקב ללא אחותי שהיא צרתי שלא תכלם, אף אתה אם עשו ישראל בעל ועבדו לבעלים ח"ו הרי זה כמו צרתך ולמה לא הארכת אפך והרי נקראת⁹ "רחום וחנון", ואם אני שבשר ודם אני והבל וריק הארכתני אפי על צרתי ולא עוד אלא שמסרתי לה הסימנים שלא לביישה כ"ש שלך היה לעשות כן, א"ל: רחל אל תבכי לעתיד לבא אני מחיה אותך וגואל בניך ואת תלכי עמם בשמחה.

ועכשיו בחצי הלילה שומעת רחל קול פרסות הסוסים שעוברים ושבים שם ואומרת שמא נגאלו בני והם עוברים בקבורתי בדרכם לא"י, וכיון שרואה שאינם ישראלים ועדיין ישראל בגלותם מרימה קולו בבכייה וז"ש "קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה".

"מאנה להנחם על בניה כי איננו" קשיא על זה הפסוק שהוא כולו בלשון רבים ומסיים בלשון יחיד? ואו שיאמר 'רחל מבכה על בנה מאנה להנחם על בנה כי איננו' או 'רחל מבכה על בניה... כי אינם'?

ועוד קשיא- כשהקב"ה מנחם אותה אומר לה "מנעי קולך מבכי וגו' ושב, מארץ אויב וגו' ושב בנים לגבולם" ר"ל כיון שהם בארץ אויב אני מושיעם,

⁷ זוהר חדש כרך ב מגילת איכה דף נה עמוד א.

⁸ איוב לה, ז.

⁹ שמות לד, ו.

ואם לא היו בארץ אויב ח"ו לא היה הקב"ה מושיעם?! **ועוד** אומר "ושבו בנים לגבולם" מהו בנים היה לו לומר "ושבו בניך לגבולם"?

תשובה - מפני שיש לנו דין באבן העזר^א אשת איש שזינתה חייבת חנק ועכשיו שאנחנו בגלות שאין בידינו דין ד' מיתות אזי האשה הזאת אסורה לבעלה לעולם, אבל אם קודם לזה האיש נתן גט לאשתו והיתה האשה ברשותה וזנתה עם אחרים בלא כתובה וקידושין אם ירצה הבעל אח"כ להחזירה מותר לו שבזמן שזנתה לא היתה ברשות בעלה, ועתה כיון שראתה רחל שנתגרשו ישראל מארצם כמו אישה שנתגרשה מבעלה והם זנו אחרי הבעלים וכמו שאמרו חז"ל^ב "ישראל בחוצה לארץ עובדי ע"ז נינהו בטהרה" אמרה רחל אוי לי שלעולם הקב"ה לא ישרה שכונתו על ישראל שיש להם דין של אישה עם הקב"ה ולא יחזיר אותם לא"י, והתחילה לבכות ולצעוק וז"ש "מאנה להנחם על בניה כי איננו" בלשון יחיד שכוונתה לומר על הקב"ה שאין הקב"ה בינינו, ובא הקב"ה ומנחם אותה וא"ל 'אל תיראי שישראל יש להם דין של אשה מגורשת שהלכה וזנתה שיכול בעלה להחזירה כי לא היתה ברשותו כשזנתה, שהרי ישראל לא היו בא"י כשעבדו ע"ז ולא היו ברשותי אלא היו בארץ אויב וז"ש "ושבו מארץ אויב" דייקא.

ועוד אומר הקב"ה לרחל: ישראל יש להם דין של בנים שנאמר^ג "בני בכורי ישראל" וכן משה רבינו ע"ה אומר^ד "בנים אתם לה' אלהיכם" והנביא מעיד ואומר^ה "הבן יקיר לי אפרים" ואף אנו אומרים תמיד 'אבינו מלכנו אבינו אתה', ולכן אף שכשאשה זנתה האיש מגרשה מעל פניו אני לא אגרש את ישראל שהם כבנים ובן שעשה רשעות אין האב מגרשו, ועוד שבכל מקום שילך אומרים 'בן פלוני' ולא נשכח שם האב מן הבן לעולם ומשא"כ אשה שהולכת לרשות אחרים שאין שם בעלה הראשון נזכר עליה, וכיון ששמי נזכר עליהם בודאי אני גואלם בזכות שמי המחולל בין הגויים וז"ש "ושבו בנים לגבולם" 'בנים' דייקא, ויהי רצון שבזכות התפילות והתחינות של רחל אמנו ודמעותיה הקב"ה ירחם עלינו ויכתבנו בספר חיים טובים, אמן נצח סלה.

^א אבן העזר הלכות אישות סימן יא.

^ב עבודה זרה ח.

^ג שמות ד, כב.

^ד דברים יד, א.

^ה ירמיהו לא, יט.

דרשה על יום הדין

במסרה יש ג' פסוקים שיש בהם ז' תיבות ומילת 'והוא' באמצע, בתורה^ב "מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך" בנביאים^ג "ונדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות יקום" ובכתובים^ד "אלהים הבין דרכה והו"א ידע את מקומה", ופסוקים אלו הם רמז על יום הדין^{טו}.

שבשעה שמביאים את אדם לדין קמים המשרתים את פני המלך ועומדים ג' מימינו וג' משמאלו, 'והוא' שהוא מלך מלכי המלכים הקב"ה יושב באמצע, אלו הימניים מלמדים זכות ואלו השמאליים מלמדים חובה והי"ת שהוא באמצע פוסק את הדין.

ובתחילה שמביאים את אדם לדין אלו המלאכים המלמדים זכות אומרים 'רבשי"ע אדם זה ראוי להיכנס לגן עדן כי "מאשר שמנה לחמו" ר"ל שפתחו היה פתוח לעוברים ושבים ונתן מלחמו לדל, וה-ג' המקטרגים עונין ואומרים אין לו זכות כי "יתן מעדני מלך" ר"ל הוא נתן צדקה בשביל שיהיה לו חן וחסד בעיני השרים והמלכים ויהיה ביתו מלא כל מעדנים^{טז}. ושוב פותחים הג' סניגורין ואומרים: 'רבשי"ע לא די שהיה ביתו פתוח לרוחה אלא אף היה פוסק צדקה והיה נותן מתנות לאביונים' וז"ש "ונדיב נדיבות יעץ", ופותחים הג' קטיגורין ואומרים כנגדם "על נדיבות יקום" ר"ל כל מה שהיה נותן לא היה לשם שמים כי אם לשם יוהרא וגאווה שיאמרו עליו 'זה נדיב' וז"ש "על נדיבות יקום". ושוב הג' סניגורין פותחים ואומרים "אלהים הבין דרכה" שזה האדם היה תמיד עוסק בתורה ולומד דרכי אלהים יומם ולילה והבין דרכי אלהים, ופותחים הקטיגורין ואומרים "וידע את מקומה" כלומר שלא לשם שמים היה קורא ולומד אלא לשם גאווה שיאמרו 'זה מור ורבי' ויהיה מקומו למעלה וז"ש

^ב בראשית מט, כ.

^ג ישעיהו לב, ח.

^ד איוב כח, כג.

^{טו} והאלישיך דרש פסוקים אלו בענין אחר, (בראשית מט) - ובמסרה שלשה פסוקים שבכל אחד שבע תיבות, והתיבה האמצעית שבכל פסוק היא והוא. האחד מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך. והשני, ונדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות יקום. והשלישי אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה. ואחשוב יהיה הענין כי הנה יש שלש הדרגות בצדקה, אחת, שיתן משובח על מה שהוא אוכל, כי הוא שמנה לחמו לעצמו ולא מעדנים, אך לעני יתן מעדני מלך. למעלה מזה הוא שיהיה עושה ומעשה, שיתן ויתנו אחרים, וזהו נדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות יקום. ועדיין אין זו שלמות הצדקה בעצם, כי אם שתהיה גם כן מתן בסתר משני צדדין, כי היא העולה על כל הדרגות הצדקה, שהנותן לא ידע מי המקבלה והמקבל לא ידע מי הנותנה, וזהו אלהים הבין דרכה שבאה למקבל ולא המקבל, וגם והוא יתברך ידע את מקומה הוא את המקבלה ולא הנותן:

^{טז} כענין עשר בשביל שתתעשר.

"והוא ידע את מקומה", והי"ת ברוב רחמיו וחסדיו פוסק את הדין לזכות
ואומר זה האדם ראוי לרשת גן עדן שעשה כדין וכשורה ע"כ.

הפטרת שחרית של כיפור (ישעיה)

[מהדו"ב] פרק נח פסוק ז- "הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית" מהו עניים מרודים תביא בית? אלא עני שהוא מדולדל ביותר ואין לו פרנסה ומטופל בבנים ובבנות זהו הנקרא עני מרוד שתמיד קורא תגר להקב"ה והוא כמו מורד בקב"ה ח"ו, ואם לא ריחמת עליו כיון שדמעותיו מצויים ביותר ח"ו יהיה גזרה רעה, וכמו המעשה שהובא בספר מאירת עיניים ובס' קב הישר פ' תשיעי שפעם אחת ישב האר"י ז"ל עם תלמידיו בשדה ובאותו שדה היה קבור הושע בן בארי וביקש האר"י ז"ל מתלמידיו בבקשה מהרו וקבצו מכס צדקה ונשלח לעני אחד שיושב סמוך אצלנו ושמו ר' עקיבא אלטרין, שהוא יושב ובוכה וקורא תגר כלפי מעלה על עניותו וקולו הולך למעלה ובוקע רקיעים ונכנס לפני ולפנים והקב"ה מלא חימה על כל העיר בעבורו שאין מרחמים עליו, ועתה אני שומע הכרוז יוצא בכל רקיעין בגזרת עירין פתגמין וגו' שיבוא ארבה כבד מאד על כל התבואה גדיש וקמה וגו', משמע מהמעשה הזה שאם לא מרחמים על העני הקב"ה מתמלא חימה על כל העיר בעבורו וז"ש "ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו וגו' אז תקרא וה' יענה".

הפטרת מנחת כיפור (יונה)

[מהדו"ב] פרק א פסוק א- "ויהי דבר ה' אל יונה בן אמיטי לאמר" אמרו חז"ל¹⁷ כל נביא שכתוב שמו ושם אביו הוא היה נביא ואביו היה נביא, וכמו ישעיה בן אמוץ, ירמיה בן חלקיה ודומיהם, וכל נביא שכתוב שמו בלבד תדע שהוא היה נביא ואביו לא היה נביא, וכאן אמר "ויהי דבר ה' אל יונה בן אמיטי" ומיהו אמיטי הזה שהיה נביא ועד עכשיו לא הוזכר שמו?

תשובה- פירשו חז"ל הרבה פירושים והרב בעל תלפיות אמר שיונה היה בן אליהו הנביא ז"ל¹⁸ שכתוב עליו¹⁹ "ודבר ה' היה בפיך אמת" וגם דוד המלך אמר²⁰ "שלח אורך ואמיתך" ופירושו²¹ שלח משיח ואליהו הנביא, וא"כ כיון שאמיטי זה אליהו מדוע כתוב 'בן אמיטי' שהוא לשון מיתה ולא 'יונה בן אליהו'?

אלא מפני שהובא בזוהר הקדוש שג' קללות לא חוזרות ר"ל שח"ו באים על מי שמקללים אותו, א- מי שבשבת קודם צאת הכוכבים מדליק נר ועושה מעשה חול שאז מלאכי חבלה הולכים ולוקחים את הרשעים ומביאים אותם לגיהנם ואומרים להם שכיון שזה פלוני הדליק נר עכשיו חול הוא²², ואז כל הרשעים שבגיהנם מקללים אותו ומלאכי החבלה אומרים אמן ואז הקללה חלה עליו בר מינן, ב- מי שמשליך פתיתי לחם על הדרכים יש מלאך א' ששמו נביל שמקלל אותו ואז הקללה חלה עליו ב"מ, ג- מי שבכל לבבו ובכל נפשו מקלל את עצמו יש מלאך א' שאומר אמן ואז הקללה שקילל עצמו חלה עליו ב"מ, וכשראה יונה את אנשי נינווה חוזרים בתשובה שלמה בכל לבבם ובכל נפשם ומשיבים את הגזל שמתחת ידם וראה שה' ריחם עליהם וגוי באורך כמ"ש ביונה התחיל לקלל את עצמו ואמר²³ "קח את נפשי ממני כי טוב מותי מחיי" ולפיכך נקרא "בן אמיטי" שהוא לשון מיתה ואם לא היה עושה כן היה נקרא 'בן אליהו',

¹⁷ מגילה טו.

¹⁸ זה לשון הזוהר פרשת ויקהל דף קצ"ז עמוד א' ד"א "מי עלה שמים" דא אליהו, "וירד" דא יונה דנחת ליה נונא גו תהומי לעמקי ימא, יונה מחילא דאליהו קא אתא, אליהו סליק יונה נחית, דא שאיל נפשיה למימת ודא שאיל נפשיה למימת ובגין כך אקרי "בן אמיטי", וכתיב (מלכים א' יז) "ודבר ה' בפיך אמת".

¹⁹ מלכים א', יז, כד.

²⁰ תהילים מג, ג.

²¹ רש"י שם.

²² שאפילו רשעים שבגיהנם יש להם מנוחה בשבת.

²³ יונה ד, ג.

והטעם שקילל עצמו כי אמר שעכשיו כיון שלא נתקיימה נבואתי יקראו לי נביא שקר.

ובזוהר^{כד} אמר, שהטעם שאנחנו קורין בכיפור ספר יונה בשביל שנלמד מנינווה שחזרו בתשובה ועזבו מעשיהם הרשעים והקב"ה ריחם עליהם ואף אנו נשוב בלב ונפש אל ה' וירחם עלינו, וכך פירשו שם ע"ד הרמז 'יונה'- משל לנשמה ו'האניה' שישב יונה בתוכה משל לגוף האדם, ובזמן שהקב"ה נותן הנשמה בגוף היא כמו יונה זכה ונקיה ולבנה בלי שום לכלוך ועוון וכשחוטא האדם הוא דומה לאניה בתוך הים שכשם שהאניה ספק תטבע בים ספק תעלה בשלום כן האדם ספק יעשה תשובה וינצל ספק לא יעשה ויטבע, ואם לא חזר בתשובה אזי מתמלא קצף ה' על גופו ויהיה מוטל בחולי וכיונה שעבר את פי ה' ושלה הקב"ה רוח סערה על האניה,

"והאניה חשבה להישבר"^{כה} כלומר, באותה שנה הוא בסכנה גדולה והוא הולך למות ומוטל על ערש דוי וזהו שאומר עליו **"יונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם"**, ואם בזמן אותו החולי חזר בתשובה שלמה הקב"ה מרחם עליו ואם לאו כתוב עליו **"ויקרא אליו רב החובל"** שהוא יצר הטוב שהוא גדול ורב עימו ואומר לו **"בן אדם מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך"** כלומר הבן מה עשית והשב את הגזלה אשר גזלת ושוב בתשובה שלמה וראה **"מה מלאכתך"** וכל מה שעשית תקן, וראה **"ומאין תבוא"** שבאת מטיפה סרוחה, ו'לאן אתה הולך למקום עפר רימה ותולעה'^{כז} וז"ש **"מה ארצך"** ר"ל על כרחך אתה שב אל העפר **"ואי מזה עם אתה"** - הבן וראה מאיזה עם אתה מה הוא דינך ותורתך, הרי אתה בן אברהם יצחק ויעקב ומנהיגך הוא משה נביא נאמן ולמה אתה שוכב נרדם ומשלים ימיך ברשעות ובגאוה, אם שומע דברי יצר הטוב וחוזר בתשובה הקב"ה מרפא אותו מחוליו ואם לאו הקב"ה שולח לו מלאך המות ולוקח נשמתו וז"ש **"וישאו את יונה ויטילוהו אל הים"** ר"ל וישאו את היונה שהוא כינוי לנשמה ויטילוהו לקבורה מיד **"וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה"** שהוא קבורתו, ואז באים המלאכים ומעיינים בדרכיו ובמעשיו עד ג' ימים והולכים לבתי הדין של מעלה לפשפש במעשיו וזה שאומר **"ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות"**, ואחרי ג' ימים כריסו מתבקעת לפניו ומלאך א' אומר לו

^{כד} ויקהל דף קצ"ט ע"א.

^{כה} יונה א, ד.

^{כז} אבות ג, א.

'קבל עליך כל מה שאכלת ושתיית בימי החול ולא נתת לעניים חלקם' וכמו שנא'
"וזרתי פרש על פניכם פרש חגיכם", ואח"כ לוקחים אותו לגיהנם ללבנו ולצרפו
כצרף הכסף, סוף דבר אשרי מי שישוב ביום הזה בתשובה שלמה ומודה ועוזב
ירוחם ויכתב בספר חיים טובים אמן.

הפטרת א' של סוכות (תרי עשר- זכריה)

[מהדו"ב] פרק יד פסוק ג- "ויצא ה' ונלחם בגוים ההם" קשיא- למה בכל המלחמות מסוף העולם ועד סופו לא יצא ה' להילחם עליהם כי אם דווקא על גוג ומגוג וארמילוס הרשע?

תשובה- הובא במדרש תנחומא¹² 'אמר ר' לוי אוי להם לרשעים שהם מתעמקין עצות על ישראל, כל אחד ואחד ואמר עצתי יפה מעצתך, בזמן שברא הקב"ה אדה"ר ונולדו קין והבל אמר קין בלבו 'אהרוג את הבל אחי ויהיה כל העולם לי ולזרעי' ובא והרג את הבל ונולד שת ולא נתקיימה עצתו, אח"כ¹³ חטאו במבול וטבעו ונשארו רק נח וג' בניו והיה ירא חם שמא יוליד אביו עוד בן ויקבל חלק יותר קטן בעולם, אמר בלבו 'שוטה היה קין שבא והרג את אחיו ולא היה יודע שאביו חי ויוליד עוד בן אני ילך ואסרס את אבי שלא יוליד' ובא וסירס אותו וקיללו אביו שיהיה עבד עבדים לאחיו ונתגרש מעוה"ז ומעוה"ב.

אח"כ בא עשו ואמר שוטה היה חם שסירס אביו ולא היה יודע שיקללו, אלא "יקרבו נא ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי". פרעה אמר שוטה היה עשו, שאמר "יקרבו ימי אבל אבי", לא היה יודע שאחיו יפרה וירבה בחיי אביו, אני איני עושה כן, אלא כבר שהם קטנים אני הורגם, דכתיב "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו". המן אמר שוטה היה פרעה, שאמר "כל הבן הילוד וכל הבת תחיון", לא היה יודע שהבנות נושאות לאנשים, ופרות ורבות מהן, אני איני עושה כן, אלא "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד". אמר ר' לוי אף גוג ומגוג עתיד לומר כן, שוטים היו הראשונים שהיו מעמיקים עצות על ישראל, לא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים, אני איני עושה כן, בתחילה אלחם לפטרוני, ואחר כך אלחם להם, הדא הוא דכתיב "יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו", א"ל הקדוש ברוך הוא רשע, לי באת להזדווג, חייד שאני עושה עמך מלחמה, שנאמר "ויצא ה' ונלחם בגוים ההם" ע"כ.

[מהדו"ב] פסוק יט- "זאת תהיה חטאת מצרים וחטאת כל הגוים אשר לא יעלו לחוג את חג הסוכות" הקשה הרב ברכת אליהו וכי הגוים הללו קיימו את

¹² פרשת אמור סימן יח.
¹³ במדרש תנחומא שלפינו ליכא לדברי חם אלא עובר ישר לדברי עשו.

כל תר"ג מצות חוץ ממצות סוכה שאומר להם הנביא "זאת תהיה חטאת מצרים... אשר לא יעלו לחוג את חג הסוכות"?

תשובה - הובא בתנחומא לעתיד לבא אומר עשיו לפני הקב"ה 'למה אתה אוהב את יעקב כ"כ והלא נשא ב' אחיות שעתידה תורה לאוסרם ואם תאמר אני גרמתי לו למה תסתירני בצל הסוכה' **קשיא** - מה כונת עשיו? מה הקשר בין ב' אחיות שנשא יעקב לתסתירני בצל הסוכה?

הובא בגמ' עבודה זרה פ"א כ"ט 'דרש ר' חנינא בר פפא לעתיד לבא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר: למי שעסק בה יבא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא וגו' והא אמרת: אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו! משום דישראל נמי זימני דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא והוי להו צערא. והאמר רבא: מצטער פטור מן הסוכה! נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי. מיד, הקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהן, שנאמר: יושב בשמים ישחק יושב בשמים ישחק'.

ועוד אומר עשו להי"ת 'רבשי"ע יבוא יעקב לגיהנם שעבר על עון ב' אחיות, ואם אתה אומר הלכה כדעת הרמב"ן^ב שקודם מתן תורה רק בזמן שהיו אבותינו קדושים בא"י היו חייבים לשמור המצוות אבל בחוצה לארץ לא היו חייבין, ולפיכך נשא יעקב ב' אחיות בחוצה לארץ וכשבא לא"י מתה רחל בדרך שלא יעבור על עון זה' וז"ש בתנחומא 'אם אתה אומר אני גרמתי לו' ר"ל אומר עשיו לקב"ה ואם אתה אומר שלא עבר עוון זה בגללי שהרי בגללי הלך לחרון ואז אינו חייב בקיום המצוות וכדעת הרמב"ן, 'א"כ למה אתה בא בטרוניא עימי שלא קיימתי מצות סוכה ובעטתי בה והרי אני בחו"ל שנא' ל"ה "ואתן לעשיו את הר שעיר", ואם אין הלכה כדברי הרמב"ן ואף בחו"ל חייבין ישראל בעשיית המצות א"כ חטא יעקב כשנשא ב' אחיות ויבוא עמי לגיהנם'.

^ט ב-ג: 'ובאין עובדי כוכבים בערבוביא... אומרים לפניו: רבש"ע, הרבה שווקים תקנינו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם, מיד יצאו בפחי נפש... אמרו לפניו: רבש"ע, תנה לנו מראש ונעשה, אמר להן הקדוש ברוך הוא... מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה... מיד כל אחד נטל והולך ועושה סוכה בראש גג, והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא... מקדיר, והא אמרת: אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו!...'.

^ב רמב"ן בראשית פכ"ו פ"ה, ויקרא פ"ח פכ"ה.
^א יהושע כד, ד.

ואומר לו הקב"ה ודאי הלכה כדברי הרמב"ן וכיון שכשנשא יעקב ב' אחיות
היה בחו"ל לא חטא, אבל לאחר שנתתי התורה בין בא"י ובין בחו"ל ישראל
חייבים לקיים מצוותי ואם מקיימים אותם ואינם הולכים ימין ושמאל מהם
ולכן עכשיו גם אתה כשנתתי לך מצות סוכה חייב אתה לקיימה אף בחו"ל
שכבר ניתנה תורה, וכיון שלא קיימת אתה הולך לגיהנם וז"ש "זה יהיה חטאת
מצרים..."

הפטרת ב' של סוכות (מלכים א')

[מהדו"ב] פרק ז פסוק נא- "ותשלם כל המלאכה וגו' ויבא שלמה קדשי דוד אביו את הכסף ואת הזהב ואת הכלים נתן באוצרות בית ה'" אמרו^ל רבותינו ז"ל 'המלאכה' אין כתיב כאן אלא "כל המלאכה" שבכך נסתיימה כל מלאכת ששת ימי בראשית, ולכך כתיב "מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות" יעשה' אין כתיב כאן אלא "לעשות" שעדיין יש מלאכה אחרת, וכיון שבא שלמה ובנה בית המקדש אמר הקדוש ברוך הוא עכשיו הושלמה מלאכת השמים וארץ "ותשלם כל המלאכה", לכך אע"פ שיש לשלמה ז' שמות^ל נקרא 'שלמה' על כך שהשלים הקדוש ברוך הוא מלאכת ששת ימי בראשית לתוך מעשי ידיו.

דבר אחר "ותשלם" לשון ותהי שלום, שכל האומנים שהיו בונים לא מת אחד מהם ולא חלה אחד מהם, לא חש עינו, ולא נפסקו כלי המלאכה, ולא כלו ולא נשבר אחד מהם, ולכך כתיב "ותשלם" ולא 'ויכל' או 'ויגמור', ואל תתמה איך היה כדבר הזה שלא מת אחד מהם וכו' שהרי בזמן מיתת יעקב כשהיו הולכים לקבור אותו בא"י אמרו ז"ל שס' ריבוא כתרים היו על ארונו שכיון שנטל יוסף כתרו ושם על הארון נטלו כל השרים כתריהם ושמו אף הם על ארונו של יעקב, ואע"פ שס' ריבוא שרים היו וכמה עבדים היו להם ג' חדשים היו בדרך ולא מת אפילו אחד מהם ולא חש אפילו אחד מהם בעינו או בראשו, ואם בשביל כבוד יעקב אבינו ע"ה עשה כן בשביל כבוד בית המקדש על אחת כמה וכמה שיעשה כן.

ועדיין צריכים אנו למודעי, למה נתן שלמה את כל הכסף והזהב שהניח דוד אביו לאוצרות בית המקדש ולא להוצאות בנין בית המקדש? וב' טעמים נאמרו בדבר^ל, **טעם א-** אמר דוד לפני הקב"ה 'הכסף והזהב שיש לי מעובדי ע"ז לקחתי אותן, שהלכתי ושרפתי פסליהם והבאתי את כל הכסף והזהב שלהם, וכין שראיתי ברוח הקודש שעתיד בית המקדש להיחרב חושש אני שאם יבנה בני את ביהמ"ק עם הכסף והזהב שלקחתי מעובדי ע"ז יאמרו האומות שח"ו הע"ז שלהם תבעה עלבונה, ולכן יהי רצון מלפניך שתתן לשלמה בני כסף וזהב

^ל פסיקתא רבתי (איש שלום) פסיקא ו.

^ל זוהר שמות פרשת בא דף לח: 'תאנא ז' שמות נקרא שלמה, ידידי"ה, אגור, בן יק"א, אית"אל, למואל, קהלת...'

^ל פסיקתא רבתי שם.

הרבה שלא יצטרך לכסף ולזהב שלי וז"ש^{לה} "אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה" ולכן שם שלמה את כל הכסף והזהב של אביו באוצרות בית ה'.

טעם ב- בימי דוד היה ג' שנים רעב והיו לדוד הרבה אוצרות שחסך לבנין בית המקדש ולא נתן פרוטה א' לעניים להחיות נפשם ומתו ברעב, וכשרצה לבנות את ביהמ"ק א"ל השי"ת אתה לא תבנה את הבית, ואמר דוד מה פשעי ומה חטאתי וא"ל השי"ת "דמים רבים שפכת^{לו}" ר"ל שהרגת את ישראל ברעב ולא נתת כסף להחיותם ולכן איני רוצה שאתה תבנה את הבית ולא שיבנה הבית מאוצרות אלו, ולכך נתן ה' לשלמה עשירות הרבה שלא יקח שקל א' משל דוד.

---

^{לה} דברי הימים ב פרק ט פסוק כ.
^{לו} דברי הימים א פרק כב פסוק ח.

הפטרת שבת וחוה"מ של סוכות (יחזקאל)

[מהדו"ב] פרק לח פסוק יח- "והיה ביום ההוא ביום בוא גוג על אדמת ישראל וגו' תעלה חמתי באפי" קשיא- למה בכל ההפטרות אומר 'ויהי' וכאן "והיה"? עוד קשה למה אמר ב' פעמים "ביום" "ביום ההוא ביום בוא"?

תשובה- ידוע^{לז} שבכל מקום שאומר ויהי הוא לשון צער וכאן שבאין גוג ומגוג ונופלים ביד ישראל הוא שמחה להם ולפיכך נאמר "והיה" ולא 'ויהי', ובזמן^{לח} שאלכסנדרוס מוקדון כבש את כל העולם ראה חיילות גוג ומגוג שהם רבים ואכזריים והורגים זה את זה ואם מת אחד מהם שלא הרגו אותו הם בעצמן היו אוכלים אותו ולא היה להם בית קברות, ולאחרים היו עושים פי כמה וכמה מכך, ורצה אלכסנדרוס מוקדון להרגם ולא היה כח בידו מפני ריבויים ועשה כנגדן מלחמה וברחו והלכו להרי חושך תחת הר א' שהיה שם יער גדול, וציוה אלכסנדרוס שיעשו צלמי ברזל גדולים כצורת אדם וישימו בידם כלי של ברזל, ויתנו אבן שואבת אחת בראש הצלמים ואחת בראש ההר לפני כל אחד ואחד וע"י כך יהיה כלי הברזל שבידם תמיד עולה ויורד ומכה בהר, ויהיו סבורים חיילות גוג ומגוג שהם אנשים ועבדים של אלכסנדרוס ויהיו יראים לצאת מההר, אבל במהרה בימינו בביאת מהמשיח שירצה הקב"ה לגלות מלכותו ולגדל שמו בעולם ישלח רוח סערה ויהיה רעש גדול בעולם, ויקרבו ההרים שבהם היו חיילות גוג ומגוג לצלמים וידעו אנשי גוג ומגוג שהם אינם אנשים אלא צלמים, ויצאו מן ההרים ויבואו להילחם בישראל ויפלו כולם חללים לפני ישראל, וישראל יחלקו שללם ויהיו עשירים מממונם וז"ש "והיה" שהוא לשון שמחה.

תשובה לקשיא ב- הטעם שאמר ב' פעמים "ביום" בשביל שעוד פעם אחת רצה הקב"ה לעשות את הדבר הזה ולא עשה, וכמו שדרשו בגמ'^{לז} על הפסוק "לסרבה המשרה ולשלום אין קץ" אמר רבי תנחום, דרש בר קפרא בציפורי: מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח, וזה סתום? ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח, וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך

^{לז} עיין לעיל בהערה על הפטרת נשא.
^{לח} מעשה זה הובא בספר צרור המור (הסבא של אשת מרן רבי יוסף קארו) פרשת בשלח ד"ה 'ובזוהר כתבו וברוב גאון...'. בשם רבי יוסף קמחי, והוזכר בקצרה ברד"ק יחזקאל לח, ח.
^{לט} סנהדרין צד.

- לא עשיתו משיח, חזקיה שעשית לו כל הנסים הללו ונרפה מחוליו וניצל מסנחריב ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח? לכך נסתתם. מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו: רבונו של עולם, אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה, ועשהו משיח. פתחה ואמרה שירה לפניו וזהו שנאמר²² "מכנף הארץ זמרת שמענו צבי לצדיק"

ועל דרך רמז אמרו "מכנף הארץ זמירות שמענו" שהאותיות הכפולות שהם כמנפ"ץ מכל א' וא' מהם נעשה נס לאבותינו הקדושים²³, כ- לאברהם שנא' "לך לך מארצך וממולדתך", מ- יצחק שנא' "לך מעימנו כי עצמת ממנו מאד", נ- ליעקב שנא' "הצילני נא" פ- לישראל במצרים שנא' "פקוד יפקוד אלהים אתכם" צ- הוא על משיחנו שהוא נקרא צדיק שנא' "צדיק כתמר יפרח" והוא יבוא ויעשה לו נס ויאמר שירה על שניצל ממחנה ארמילוס וגוג ומגוג, וז"ש²⁴ "מכנף הארץ" מכנ"ף הם ארבע אותיות כפולות שמרמזות על הנסים שנעשו לאבותינו שעליהם "זמירות שמענו", ועתה "צבי לצדיק" הוא מלך המשיח שיאמר שירה, ואם היה אומר חזקיהו שירה היה נעשה משיח.

ועוד הובא בגמ' שם שיצאה בת קול ואמרה שהמשיח יבוא כשבגדים בגדו ובגדו בוגדים בגדו, כלומר שלא יבוא המשיח עד שישללו ישראל שוללים בתר שוללים ואזלת יד ישראל, אבל "אם תבעיון בעיו שובו אתיו" כלומר אם אתם רוצים שיבוא מלך המשיח לפני זמנו תעשו תשובה ויבוא, ובזמן שיעלה ברצון הבורא שיבוא מה"מ יבקע ס' של "לסרבה" ויעשה אותו ב' דלתי"ן שהם משיח בן דוד ומשיח בן יוסף שנא'²⁵ "לשקוד על דלתותי יום יום" אל תקרי דלתותי אלא דלתי לשון דל"ית שהקב"ה שוקד שישבו ישראל בתשובה ויבוא מלך המשיח.

²² ישעיהו כד, טז.

²³ זה לשון פרקי דרבי אליעזר פרק מז' ר' אליעזר אומר חמשה אותיות שנכפלו בכל האותיות שבתורה כלם לסוד גאולות, כ"ף כ"ף אברהם אבינו נגאל מאור כשדים, שנא' לך לך מארצך, מ"ם מ"ם נגאל בו יצחק אבינו מיד פלשתים, שנא' לך מעמנו, נו"ן נו"ן נגאל בו יעקב אבינו שנא' הצילני נא מיד אחי, פ"א פ"א בו נגאלו אבותינו ממצרים, שנא' פקוד פקדתי, צד"י צד"י בו עתיד הב"ה לגאול את ישראל משעבוד ארבע מלכיות ולאמר להם צמח צמחתי לכם, שנא' ואמרת אליו כה אמר ה' צבאות לאמר הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח.

²⁴ כן הובא בחומת אנך על הפסוק "מכנף..." בשם הרב עיר וקדיש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל.
²⁵ משלי ח, לד.

הפטרת שמיני עצרת (מלכים א)

[מהדו"ב] פרק ח פסוק סו- "ביום השמיני שלח את העם וגו' וילכו לאוהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו" קשיא- והרי דוד מת כמה שנים קודם לזה ומה היה טובתו? ועוד מה עשה ה' "לישראל עמו"?

תשובה- אחר שעשה דוד עון בת שבע התחרט על עונו והרבה בתעניות ותפילות ובתשובות וייסורים לפני ה' עד שסלח על עונו וכמ"ש בגמ' סנהדרין^{מז} דרש רבי דוסתאי דמן בירי וגו' אמר דוד "שגיאות מי יבין" ומחל לו הקב"ה על אותו עון, ואמרו ז"ל^{מח} שביקש דוד מה' שיעשה עימו אות שמחל לו, ואמר לו הקב"ה: בחיך איני מודיע, בחיי שלמה בנך אני מודיע. ושכשבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה בזה. אמר שלמה עשרים וארבעה רננות ולא נענה וגו' וכיון שאמר "ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך" מיד נענה. ובאותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו עון, ולפיכך כתוב "על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו".

ואמרו חז"ל^{מט} שהביא שלמה המלך ארונו של דוד ובאותה שעה חי דוד המלך ע"ה בתוך הארון וראה פני שונאיו שנעשים כשולי קדרה ושמח ליבו, וכתב בנחל קדומים^{מז} שזה פירוש מה שאמר דוד^{מז} "ארוממך ה' כי דיליתני ולא שמחת אויבי לי" שדיליתני- הוא לשון דלת רמו לדלתי ביהמ"ק, ור"ל ארוממך ה' כי סגרת דלתי ביהמ"ק בשביל כך ולא שמחת אויבי לי, "ה' אלהי שיועתי אליך ותרפאני" שכל מה ששיוועתי לפניך בחיי ואמרתני עשה עמי אות לטובה שהוא רפואתי, עשיתי עימי בזמן מותי ו"העלית מן שאול נפשי" שהוא רמו לקבורה, "חיייתני מירדי בור" וראיתי בעיני פני שונאי שנעשו כשולי קדרה.

תשובה לקשיא ב- בזמן שנשלם מלאכת ביהמ"ק נקהלו כל ישראל לירושלים והיה התאריך אז ז' בתשרי ועשו משתה ושמחה בהמשך ז' ימים, ואחרי ז' ימים היה חג הסוכות ועשו אותו כסדר וכמנהג, ובשביל שמחת ביהמ"ק לא

^{מז} קז.

^{מח} שבת ל.

^{מט} מדרש רבה פרשת וראא פרשה ח.

^{מז} בנחל שורק על הפטרת שמיני עצרת על פסוק זה.

^{מח} תהלים ל, פסוקים ב-ד.

צמו בשנה ההיא ביום הכיפורים שהוא יום צום ועינוי נפש והקב"ה מחל לעוונם כנזכר במועד קטן^{מט} וז"ש "ול ישראל עמו", ובכל שעה ושעה עושה לנו הקב"ה נס, וכשישראל היו עולים לרגל היו האומות רוצים ללכת ולשלול בתיהם, והקב"ה היה שולח מלאכים בצורת אנשים שהיו הולכים ובאים בבתיהם וכמ"ש בקב"ה באתר, וכענין האיש שהלך לרגל ועזב את ביתו פתוח ונזדמנו שם נחשים ושמרו על הבית עד שחזר, ואנחנו חייבים להלל ולשבח להי"ת בכל יום ובכל שעה שנתן לנו תורת אמת ודין אמת ועושה לנו ניסים ונפלאות.

---

^{מט} שבת שם ומועד קטן ט.

הפטרת שמחת תורה (יהושע)

[מהדו"ב] פרק א פסוקים א-ב- "ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' אל יהושע בן נון משרת משה... משה עבדי מת ועתה קום עבור את הירדן" קשיא- וכי עד עכשיו לא ידענו שמת משה ומדוע כתב "ויהי אחרי מות משה"? ועוד קשיא- למה כתב "משרת משה" וכי עד עכשיו לא ידענו שיהושע בן נון היה משרת משה?

תשובה- אמרו חז"ל בגמ' תמורה¹ אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן, אמר לו ליהושע: שאל ממני כל ספיקות שיש לך! אמר לו: רבי, כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר? לא כך כתבת בי "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל"? מיד תשש כחו של יהושע, ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות, ונולדו לו שבע מאות ספיקות, ועמדו כל ישראל להרגו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לומר לך אי אפשר, לך וטורדן במלחמה, וז"ש "משה עבדי מת קום עבור את הירדן"².

והרב החיד"א הקשה, למה תשובת יהושע הייתה רעה בעיני משה והרי אף אם לא יודע יהושע מה מפסיד מכך משה?

תשובה- הובא בגמ'² שלרבי פרידא היה תלמיד שרק אחר שהיה שונה לו ארבע מאות פעם היה מבין, ופעם אחת ביקשו את רבי פרידא לדבר מצוה, וחשב התלמיד שכל רגע ורגע ילך רבו והסיח דעתו מהלימוד ולא הבין אף אחר ארבע מאות פעם, וחזר ר' פרידא עוד ארבע מאות פעם בשביל שיבין, ויצאה בת קול ואמרה: 'ניחא לך דליספו לך ארבע מאה שני, או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי?' ואמר רבי פרידא שהוא מעדיף שיזכו הוא ובני דורו לעולם הבא ואמר הקדוש ברוך הוא: 'תנו לו זו וזו' עד כאן.

ובזה יובן מדוע משה רע"ה היה רע בעיניו תשובת יהושע, שידע משה רע"ה בנבואה ענין ר' פרידא עם תלמידו שקרא לו ת' פעמים וכו', וחשב בליבו לפני מותו 'בודאי איני קטן מר' פרידא שהוא תלמיד תלמידי ואף אם אני אלמד את

¹ טו. ובכך מתורצות השאלות הנ"ל, וכמו שכתב החיד"א על גמ' זו (צווארי שלל, הפטרת שמחת תורה אות א') 'שמעתי משם הרב המובהק מהר"ר משה חיון ז"ל... שזהו שכתוב: "ויאמר ה' אל יהושע - משרת משה לאמר", שאמרת למשה כלום הנחתיך וכו' ועל ידי זה נשתכחו ההלכות. "משה עבדי מת" ואין נביא לחדש דבר מעתה, ולומר לך אי אפשר, וזאת העצה לך וטורדן במלחמה וז"ש "ועתה" שאין תקון לומר לך, שאין נביא רשאי לחדש וכו', "קום עבור את הירדן הזה" וטורדן במלחמה'.
² עירובין נד:

יהושע בחצי יום ת' פעמים יאריכו ימי, ואף אם לא אחיה ת' שנים אחיה ש' או ר' או ק' שנים ואזכה להיכנס לא"י ואבנה ביהמ"ק לישראל²¹ ולא יהיה גלות לעולם, ועוונותינו גרמו שיהושע נתגאה בזמן הזה ואמר 'איני חסר ממך והכל אני יודע', ולכך הייתה רעה בעיני משה תשובת יהושע שע"י כך לא נכנס לארץ ולא בנה את ביהמ"ק, ויהושע בשביל גאוותו שכח ש' הלכות, וכיון שלא בנה משה ביהמ"ק הושלכנו בגלות עד שיבוא במהרה בימינו המשיח ויחיו המתים ויגאלו החיים ולא יהיה עוד גלות.

עוד קשה - אז"ל בתלפיות שבכל מלכי קדם הרשעים לא היו נבלים כמו אחאב ירבעם ואחז, שהם היו עובדים לעץ ולאבן והיו אומרים להם 'אתם אלהינו' אע"פ שהיו חכמים ביותר, שהיו אומרים כיון ש'אין בין דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או דור שכולו חייב²² ואי אפשר לעולם שיהיו כל ישראל זכאים אם כן מוכרחים אנחנו שנהיה דור שכולו חייב שרק ע"י כך יבוא מלך המשיח, והיו גוזרים שכל מי שיקרא בתורה ימות בחרב, אבל הם שגגו בדבר הזה שהרי כתוב²³ "כל היום דווה" ויום של הקב"ה אלף שנים ור"ל שאומר הקב"ה שיהיו אלף שנים מחורבן הבית שהוא יומו של הקב"ה שיהיו ישראל דווים ומרים ומדוכאים בגלות, ורק אח"כ אם יהיו דור שכולו זכאי או חייב יבוא מלך המשיח, וכיון שהם היו קודם לחרבן לא נתקיימה עצתם ומחשבתם והלכו לשחת וגהינם בשביל רשעותם והיו כלא היו, וא"כ הקשו רבותינו ז"ל מדוע בדורו של ר' פרידא שהיה אחר חרבן לא בא המשיח והרי מדברי הב"ק נשמע שדורו של ר' פרידא היו כולם זכאים בזכותו?

תשובה - הובא בגמ'²⁴ שבקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא להודיעו דרכיו ונתן לו, שנאמר: "הודיעני נא את דרכיך" אמר לפניו: רבוננו של עולם! מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו? אמר לו: משה, צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו - צדיק בן רשע, רשע וטוב לו - רשע בן צדיק, רשע ורע לו - רשע בן רשע, וזה שכתוב בתורה "פוקד עוון אבות על בנים".

²¹ סוטה ט.

²² סנהדרין צח.

²³ איכה א, יג.

²⁴ ברכות ז.

וקשה- שהרי אנו רואים שצדיק א' מעשיו נאים ויש לו ב' בנים א' עשיר ויש לו מזוני בני וחיי וא' הוא עני כמת ולא כמו שאמרה הגמ' שכל מי שהוא בן צדיק טוב לו? וכן רואים אנו רשע שיש לו ב' בנים וא' טוב לו וא' רע לו ומהו שאמרה התורה "פוקד עוון על בנים"?

אלא אחז"ל בתלפיות שהבן שכתוב בתורה בזה העניין והבן שכתוב בגמ' כאן הכוונה על ענין גלגול ראשון וגלגול שני ודומיהם שגלגול ראשון שנולד אדם הוא נקרא אב לשני וכן השני נקרא אב לגלגול שלישי, ועל דרך משל אני ראובן בן יעקב משבט יהודה איני יודע האם הגלגול הראשון שלי היה צדיק או רשע והאם היה משבט יהודה או משאר השבטים, ואם הייתי בגלגול ראשון צדיק ועכשיו אני רשע אזי אני נקרא 'רשע בן צדיק' ובזכות שאני גלגול צדיק אני מתפרנס שלא בצער, ואם היה הגלגול הקודם רשע ואני צדיק אז אני נקרא 'צדיק בן רשע' ואם אף אני רשע אז אני 'רשע בן רשע' ובשביל העוונות של הגלגול הקודם אני מוכרח שלא יהיה לי טוב, והדבר הזה יהיה בעיניך תמיד וע"י כך לא תקרא תגר לפני הקב"ה ותאמר 'מדוע פלוני רשע טוב לו?!

ועכשיו יובן מדוע לא בא משיח בדורו של ר' פרידא, שכוונת הבת קול באומרה 'אתה וכל דורך יהיו זכאים לעוה"ב' אינה לבני דורו ממש אלא לכל הגלגולים שעברו על ר' פרידא מאדם הראשון, שבזכות שהיה ר' פרידא מאריך אפיו ביותר נסלח לכל הגלגולים הקודמים על פשעיהם והם זכאים לעוה"ב, ומה שאמרו שאין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי אין זה שייך כלל למעשה ר' פרידא.

וטעם הדבר שבן דוד בא בדור שכולו חייב פירש החיד"א בנחל קדומים פ' ראה על הפסוק "ואת הקאת ואת הרחמה ואת השלך" שמעתי משם המקובלים שאם ח"ו כל הדור חייב הסט"א טורפת כל המצות והלימוד וכל כך תתמלא הסט"א עד שמקיאה הכל, ובדומה לאדם שאכל אכילה גסה שהוא מקיא כל מה שאכל כמה ימים וכמ"ש¹² "חיל בלע ויקאנו", וזה יקרה לסט"א ואז יצאו כל ניצוצות הקדושה ותהיה גאולה... וזה רמז "והקאת" שאם כל כך תתמלא הסט"א עד שתקיא אז "והרחמה" יתגברו מאד הרחמים ויעלו ניצוצי הקדושה למקומה "את השלך" שיתקיים סוד ותשליך וישליך מעלינו כל עוונותינו ובא לציון גואל'.

¹² איוב כ, טו.

"מה שהיה הוא שיהיה"^{נב} ר"ת משה שגם בביאת משיחנו יהיה משה רבינו ע"ה, ר"ת "משה עבדי מת" מן ענן מים שהיו בזכותו של משה, וס"ת "ויהי אחרי מות משה" גימטריא 'משיח בן דוד' עם כללותו.

---

^{נב} איכה א, ט.

חלק ג- ליקוטים.

מסכת אבות

מעשיות ששייכים למסכת אבות

פרק א

על התורה- מעשה מלך אשור שהגלה את ישראל והושיב תחתם כותים, ובאו אריות והיו דורסים אותם, וכיון שלימדו אותם תורה והיו קורין בתורה הפסיקו האריות לבוא כמ"ש בנביא מלכים ב' פרק י"ז. **ועל העבודה-** מעשה חזקיהו המלך שבא ישעיה ואמר לו "צו לביתך כי מת אתה..." במלכים ב' פרק כ' והתפלל חזקיהו בכל ליבו לה' והוסיף לו ט"ו שנה. **ועל גמילות חסדים-** מעשה נבוכדנצר שחלם ופתר אותו דניאל שיהיה ג' שנים חיה ועד שנה א' שנתן צדקה האריך לו קב"ה כ"ש בדניאל פרק ד'.

ואל תרבה שיחה עם האשה- מעשה האיש שהיה שומר תלוי א', והאישה שמת בעלה והיתה בוכה וצועקת בבית הקברות^ט. **עשה לך רב וקנה לך חבר-** אם רצונך שיהיה לך חבר, קנה חברים כחברי נעמן ואל תקנה לך חברים כחברי רחבעם בן שלמה^ו, שחברי נעמן אמרו לו "דבר גדול הנביא דיבר לך הלוא תעשה ואף כי אמר אליך רחץ וטהר" במלכים ב' פרק ה'. **והוי דן את כל האדם לכף זכות-** מעשה בעשיר א' ששימש לפניו אדם אחד ה' שנים לאחר ה' שנים א"ל: תן לי שכרי ואמר לו: אין לי^ט. ועוד מעשה ברי' יהושע שהלך אצל

^ט **קידושין פ.** וז"ל התוספות שם 'כי היא מעשה דהיא איתתא דהו עובדא ואפיקתיה - פר"ח מעשה באשה אחת שהיתה בוכה ומתאוננת על קבר בעלה והיה שם אדם אחד שהיה שומר תלוי אחד וצויה לו המלך לשומר ובא אצל האשה ופיתה אותה ושמעה לו וכשחזר אצל התלוי לא מצאו והיה מצטער מאד מפחד המלך אמרה לו האשה אל תירא קח בעלי מקברו ותלהו במקומו ואפיקתיה לבעלה ותלהו הרי לך שאפילו בשעת אנינות נתגבר יצרה עליה'.

^ו מלכים א', יב.

^ט **שבת קכז:** 'תנו רבנן: הדין חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות. ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלש שנים. ערב יום הכפורים אמר לו: תן לי שכרי, ואלך ואזון את אשתי ובני. אמר לו: אין לי מעות. אמר לו: תן לי פירות. - אמר לו: אין לי. - תן לי קרקע. - אין לי. - תן לי בהמה. - אין לי. תן לי כרים וכסתות. - אין לי. הפשיל כליו לאחוריו, והלך לביתו בפחי נפש. לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים, והלך לו לביתו. אחר שאכלו ושתי נתן לו שכרו. אמר לו: בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרת לי אין לי מעות במה חשדתני? - אמרת: שמא פרקמטיא בזול נדדמנה לך, ולקחת בהן. - ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרת לי אין לי בהמה במה חשדתני? - אמרת: שמא מושכרת ביד אחרים. - בשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרת לי אין לי קרקע במה חשדתני? - אמרת: שמא מושכרת ביד אחרים היא. - ובשעה שאמרת לי אין לי פירות במה חשדתני? - אמרת: שמא אין מעושרות. - ובשעה שאמרת לי אין לי כרים וכסתות במה חשדתני? - אמרת: שמא הקדיש כל נכסיו לשמים. - אמר לו: העבודה, כך היה! הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חבירי בדרום התירו לי כל דברי. ואתה, כשם שדנתני לזכות - המקום ידין אותך לזכות'.

מטרוניתא וחלץ תפילין והלך וטבל ואמר לתלמידיו במה חשדתי וגוי כדאיתא בגמ'³⁰. **שמעון בן שטח** - מעשה נשים כשפניות³⁰.

הוי מרבה לחקור את העדים - מעשה בימי דוד, ב' אנשים שהעידו על חסידו ששכב עם כלבתא³⁰, ושלמה שאמר להם מה היה גוון הכלב. **הוי מתלמידו של אהרן אוהב שלום** - מעשה רבי ברוקא דהוה קאי בשוקא במעשיות מעשה ע' ומעשה אליהו הנביא שאמר לו: מי בן עוה"ב? וא"ל: אנשי בדיחי³⁰. **נגד שמא אבד שמיא** - מעשה³⁰ עדת קורח נחש והמן שהם שלשתם פתחו באף ובקשו גדולה ואבדו מן העולם, נחש אמר "אף כי אמר אלהים", עדת קורח אמרו "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש", המן אמר "אף לא הביאה אסתר המלכה".

---

³⁰ **שם** - 'תנו רבנן: פעם אחת הוצרך דבר אחד לתלמידי חכמים אצל מטרוניתא אחת, שכל גדולי רומי מצויין אצלה. אמרו: מי ילך? - אמר להם רבי יהושע: אני אלך. הלך רבי יהושע ותלמידיו, כיון שהגיע לפתח ביתה חלץ תפיליו ברחוק ארבע אמות, ונכנס ונעל הדלת בפניהן. אחר שיצא ירד וטבל, ושנה לתלמידיו. ואמר להן: בשעה שחלצתי תפילין במה חשדתוני? - אמרו: כסבור רבי לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה. - בשעה שנעלתי במה חשדתוני? - אמרו: שמא דבר מלכות יש בינו לבינה. - בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני? - אמרו: שמא ניתזה צינורא מפיה על בגדיו של רבי. - אמר להם: העבודה, כך היה. ואתם, כשם שדנתוני לזכות המקום ידין אתכם לזכות'.

³⁰ **רש"י מסכת סנהדרין דף מד:** 'מה עשה (שמעון בן שטח) - כינס שמונים בחורים בעלי קומה, והיה אותו היום יום גשמים, ונתן כד גדולה ביד כל אחד ואחד וקיפל טלית בתוכם ואמר להן הזהרו בהן שהן שמונים, ובשעה שתכנסו יגביה איש אחת מהן מן הארץ ושוב אין מכשפות שולטות בכם, ואם לאו לא נוכל להם, הלך לו שמעון בן שטח לטרקלין שלהם והניח הבחורים מבחוץ, אמרו לו: מי אתה אמר להן: מכשף אני ולנסותכם בכשפים באתי, אמרו לו: ומה כשפים בידך אמר להן: יכולני להביא לכם שמונים בחורים עטופי טליתות נגובות ואף על פי שהוא יום גשמים, אמרו לו: הנראה יצא לחוץ ורמז להם, הוציאו הטליתות מן הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו, ואחז כל אחד את אחת מהן והגביה ויכלו להם והוציאום ותלאום כולם, ונתקנאו קרוביהם בדבר, ובאו שנים מהם וכוונו דבריהם והעידו על בנו של שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו, וכשהיה יוצא לסקל אמר: אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לי, ואם אינו כן תהא מיתתי כפרה על כל עונותי וקולר תלוי בצואר עדים, ושמעו אלו וחזרו בהם ונתנו טעם לדבריהם מחמת שנאת הנשים - ואף על פי כן לא נפטר.

³⁰ **ילקוט שמעוני** תהלים רמז תרפח 'מעשה בחסיד אחד שהיה מהלך בדרך וראה שני בני אדם נזקקין לכלבא, אמרו: אנן ידעין דהוא גברא מסהיד עלן, ומיד מקטלינן אלא נקדמינה ונסהיד עליה, אזלון ואסהידו עליה ונגמר דינו, והוא שדוד אמר הצילה מחרב נפשי, מחרבן של אלו. מיד כלב יחידתי, מכלבו של אותו חסיד'.

³⁰ **תענית כב.** 'רבי ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט, הוה שכיח אליהו גביה, אמר ליה: איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי? - אמר ליה: לא... אדהכי והכי אתו הנך תרי אתי. אמר ליה: הנך נמי בני עלמא דאתי ניהו. אזל לגבייהו. אמר להו: מאי עובדיכו? - אמרו ליה: אינשי בדוחי אנו, מבדחינן עציבי. אי נמי, כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדייהו - טרחינן ועבדינן להו שלמא'.

³⁰ **בראשית רבה** פרשת בראשית, פרשה יט.

פרק ב

רבי אומר - מעשה אנטונינוס ורבי שינקו חלב זה מאימו של זה¹⁰, והיו ואהבים זא"ז. **איזו היא דרך ישרה** - היא נוטריקון הלל יוסף אלעזר בן חרסום¹¹. **דע למעלה ממך עין רואה** - ענין נתן רצוציתא שחשק באשה א' וגוי ושבעל האשה היה בבית האסורים וגוי, עיין מעשה ק"ח במעשיות¹². **שזכות אבותם מסייעתם** - מעשה ר' רפאל בן ר' צפניה שחלם שא"ל אבא לך והמר דתך¹³, ומעשה בן המלך שהרגו אותו והשליכו אותו במבוי היהודים. **הוּו זהירין ברשות** - מעשה אותו האיש שאביו ציוה לו ג' דברים: 'אל תגלה סודך לאשתך ואל תתודע לרשות ואל תעשה סחורה עם נערים'.

ולא הקפדן מלמד - מעשה שמאי והלל שבא אחד לפני שמאי וא"ל גיירני על מנת שאהיה כ"ג ודחפו באמת הבנין¹⁴, ומעשה ר' פרידא שקרא ת' פעמים לתלמיד אחד¹⁵. **ודע מה שתשיב לאפיקורס** - מעשה ר' אבהו ורב ספרא¹⁶.

¹⁰ **תוספות עבודה זרה י.** 'אמרינן במדרש חלב מטמא חלב מטהר כשנולד רבי גזרו שלא למול ואביו ואמו מלוהו שלח קיסר והביאו לרבי ואמו לפניו והחליפתו אמו באנטונינוס והניקתו עד שהביאתו לפני קיסר ומצאוהו ערל ופטרום לשלום ואמר אותו הגמון אני ראיתי שמלו את זה אלא הקדוש ברוך הוא עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה ואמר' נמי בירושלמי שלסוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו'.

¹¹ **יומא לה:** 'תנו רבנן: עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל?... עשיר אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר?... רשע אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: נאה הייתי וטרוד ביצרי אומרים לו: כלום נאה היית מיוסף?'

¹² **ספר מעשיות לרבינו ניסים גאון**, (אות תשנ"א בהוצאת ספרים מישור) 'יהי איש אחד עשיר מעשירי ישראל, ושמו נתן דצוציתא ויאהב אשה בעולת בעל ושמה חנה, והיה בעלה עני ביותר... ויצר נתן להתחלות בעבור חנה, ונכנסו אליו הרופאים ואמרו לו: לא תוכל להרפא עד שתשכב עמה. ואמרו חכמי ישראל: ימות ואל יעבר עבירה זאת... והיו חובות הרבה לבעל חנה ויתנוהו אל בית הסוהר, כי לא היה לו מה לתן לבעלי החובות... ותלך לבית נתן... ותאמר: שאלתי ובקשתי שתלוה לאישי כך וכך... ויתן לה חפצה, ויאמר לה: הנה נא עשיתי רצונך, ואת יודעת שאני חולה מאד מאהבתך, ועתה עשי רצוני והחיני! ותאמר לו חנה: הנני בידך ותחת כנפיך ואין לי פה להמרות את פיך, אבל אודיעך שבאה לך שעה לקנות חיי העולם הבא, והזהר שלא תפסיד שכרך וטוב העולם בדבר מועט... ויהי כשמע האיש את דבריה, ויגער ביצר הרע, ויקם ממיטתו ויפול על פניו ארצה, ויתנפל לפני ה' ויתפלל להכניע יצרו ולשבר תאותו ולהדריכו בדרך ישרה וטובה... ויענה ה' ויעתר לו ויאמר נתן לחנה: ברוכה את לה' וברוך טעמך אשר כילתני היום הזה מבוא בדמים ועבירה... ויהי כי ארכו הימים וישקף רבי עקיבא בעד החלון, וירא איש רוכב על סוס ועל ראשו זיו גדול וזוהר ומזהיר כשמש, ויקרא אליו אחד מן תלמידיו ויאמר לו: מי הוא זה האיש הרוכב על הסוס? ויאמר: זה הוא נתן רועה הזונות, ויאמר לתלמידיו: התראו אתם כלום על ראשו? ויאמרו לו: לא, ויאמר להם: מהרו והביאוהו אלי! ויבאו לפניו. ויאמר לו: על ראשך אור גדול בלכתך, ואני יודע שאתה מיושר עוה"ב, ועתה הודיעני מה עשית? ויודיעהו דברי חנה... ויאמר לו: אמנם עשית דבר גדול, ועל כן הזריח הקב"ה אור על ראשך... ועתה בני שמעני ושב לפני ואלמדך תורה, ויעש כן... והי לימים מועטים הגיע למעלה גדולה בחכמה'.

¹³ זה לשון רבנו בהפטרות בחוקתי 'ועוד יש מעשה נפלא שהובא במעשיות על נשיא ישראל ר' יצחק שאף אחר מותו היה משתדל להציל את ישראל, שמ"ה שנים היה ר' יצחק נשיא ישראל והיו הכל שמחים בימיו כיון שהיה מוסר את נפשו בשביל ישראל ואפ' איש א' מישראל לא היה בימיו בצרה, וכשמת מינו את ר' יונתן בנו תחתיו וגם הוא היה איש צדיק וכשר כאביו, ופעם אחת בליל ראש השנה חלם ר' יונתן שבא אביו ואומר לו 'בני לך והמיר דתך ואל תירא כיון ששמעתי מאחורי הפרגוד שהולכים להרוג את בן המלך ולהעליל על ישראל שהם הרגוהו, ואם תמיר דתך תהיה נכבד בעיני המלך והשרים ויהיה תשועה על ידך לישראל'.

¹⁴ **שבת לא.** 'שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש, ושמע קול סופר שהיה אומר "ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד". אמר: הללו למי? אמרו לו: לכהן גדול, אמר אותו נכרי בעצמו, אלך ואתגייר, בשביל ששימוני כהן גדול. בא לפני שמאי, אמר ליה: גיירני על מנת שתשימי כהן גדול. דחפו באמת הבנין

לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון- מעשה אלעזר בן דורדיא עם האשה הזונה שאח"כ עשה תשובה ומת^{טז}. שלשה שאכלו על שולחן אחד- מעשה ג' אחים שהלך עמם שבאי ואמר אחד לחברו גמל שהלך לפנינו סומא באחת מעיניו^{טז}. ועוד אמרו חז"ל^{טז} 'מים ראשונים אכלו חזיר מים אחרונים הרגו את

שבידו. בא לפני הלל - גייריה. אמר לו: כלום מעמידין מלך אלא מי שיודע טכסיי מלכות? לך למוד טכסיי מלכות. הלך וקרא, כיון שהגיע "והזר הקרב יומת" אמר ליה: מקרא זה על מי נאמר? אמר לו: אפילו על דוד מלך ישראל. נשא אותו גר קל וחומר בעצמו: ומה ישראל שנקראו בניו למקום, ומתוך אהבה שאהבם קרא להם "בני בכרי ישראל" - כתיב עליהם "והזר הקרב יומת", גר הקל שבא במקלו ובתרמילו - על אחת כמה וכמה! בא לפני שמאי, אמר לו: כלום ראוי אני להיות כהן גדול? והלא כתיב בתורה "והזר הקרב יומת" בא לפני הלל, אמר לו: ענותן הלל, ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתי תחת כנפי השכינה^{טז}.

עירובין נד: 'רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני וגמר. יומא חד בעייה למלתא דמצוה, תנא ליה ולא גמר. אמר ליה: האידינא מאי שנא? אמר ליה: מדהיא שעתא דאמרו ליה למר איכא מילתא דמצוה - אסחאי לדעתאי, וכל שעתא אמינא, השתא קאי מר, השתא קאי מר. אמר ליה: הב דעתך ואתני לך. הדר תנא ליה ארבע מאה זימני [אחרני] נפקא בת קלא ואמרה ליה: ניחא לך דליספו לך ארבע מאה שני, או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי? אמר: דניזכו אנא ודרי לעלמא דאתי. אמר להן הקדוש ברוך הוא: תנו לו זו זו^{טז}.

עבודה זרה ד- 'משבתה להו ר' אבהו למיני ברב ספרא דאדם גדול הוא, שבקו ליה מיכסא דתליסר שנין. יומא חד אשכחוהו, אמרו ליה, כתיב: "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם", מאן דאית ליה סיסיא - ברחמיה מסיק ליה? אישתיק ולא אמר להו ולא מידי. רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה. אתא רבי אבהו אשכחיה, אמר להו: אמאי מצעריתו ליה? אמרו ליה: ולא אמרת לן דאדם גדול הוא? [ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא]! אמר להו: אימר דאמרי לכו - בתנאי, בקראי מי אמרי לנו! אמרו ליה: מ"ש אתון דידעיתו? אמר להו: אן דשכיחין גביכון - רמינ אנפשינ ומעיין, אינהו לא מעיין. אמרו ליה: לימא לן את, אמר להו: אמשול לכם משל, למה"ד? לאדם שנושה משני בנ"א, אחד אוהבו ואחד שונאו, אוהבו - נפרע ממנו מעט מעט, שונאו - נפרע ממנו בבת אחת^{טז}.

עבודה זרה יז. - 'אמרו עליו על ר"א בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה, נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר הפיחה, אמרה: כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה". אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: "כי שמים כעשן נמלחו והארץ ככבד תבלה". אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: "חופרה הלבנה ובושה החמה". אמר: כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בכייה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא^{טז}.

סנהדרין קד. - 'תנו רבנן: מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הכרמל, והיה שבאי מהלך אחריהם. אמר לו אחד מהם לחבירו: גמל שמהלכת לפנינו סומא באחת מעיניה, וטעונה שתי נודות, אחת של יין ואחת של שמן, ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד ישראל ואחד נכרי. אמר להן [שבאי]: עם קשה עורף! מאין אתם יודעין? אמרו לו: גמל - מעשבים שלפניה, מצד שרואה - אוכלת, מצד שאינה רואה - אינה אוכלת, וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן, של יין - מטפסף ושוקע, ושל שמן - מטפסף וצף. ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד נכרי ואחד ישראל, נכרי נפנה לדרך וישראל נפנה לצדדים. רדף אחריהם, ומצא כדבריהם. בא ונשקן על ראשן, והביאן לביתו ועשה להן סעודה גדולה, והיה מרקד לפנייהם ואמר: ברוך שבחר בזרעו של אברהם, ונתן להם מחכמתו, ובכל מקום שהן הולכין נעשים שרים לאדוניהם. ופטרן [והלכין] לבתיהם לשלום, וצריך ביאור מה שייך מעשה זה למשנתו^{טז}.

יומא פג: - 'רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי באורחא, רבי מאיר הוה דייק בשמא (בשמו של בעה"ב אם נאה אם כעור) רבי יהודה ורבי יוסי לא הוו דייקו בשמא. כי מטו לההוא דוכתא בעו אושפיזא, יהבו להו. אמרו לו: מה שאתם כידור - אמר: שמע מינה אדם רשע הוא, שנאמר "כי דור תהפכת המה". רבי יהודה ורבי יוסי אשלימו ליה כיסייהו (ערב שבת היה והפקידו אצלו כיסם) רבי מאיר לא אשלים ליה כיסיה. אזל אותביה בי קיבריה דאבוה אתחזי ליה בחלמיה: תא שקיל כיסא דמנח ארישא דההוא גברא. למחר אמר להו: הכי אתחזי לי בחלמאי! אמרי ליה: חלמא דבי שמש (של ערבי שבתות) לית בהו ממשא (מתוך שאדם במנוחה מהרהר ורואה חלומות, ומתכוון היה לדחותו שלא ילך ויטלנו). אזל רבי מאיר, ונטריה כולי יומא ואייתיה. למחר אמרו לו: הב לן כיסין! אמר להו: לא היו דברים מעולם. אמר להו רבי מאיר: אמאי לא דייקיתו בשמא? אמרו ליה: אמאי לא אמרת לן מר? אמר להו: אימר דאמרי אנא חששא, אחזוקי מי אמרי? משכוחו ועילוהו לחנותא, חזו טלפחי אשפמיה(ראו עדשים על שפמו), אזלו ויהבו סימנא לדביתהו (בעליך אמר שתתני לנו כיסינו, וזה לך סימן שאכלתם היום עדשים), ושקלוהו לכיסייהו ואייתו. אזל איהו וקטליה לאיתתיה. היינו דתניא מים ראשונים האכילו

הנפשי שמעשה באדם א' שלא נטל ידיו והאכילו אותו בשר חזיר, ועוד מעשה באדם א' שלא נטל מים אחרונים והרג אשתו וכו'. **כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות** - מעשה דמי כלילא דשדו על טבריה ואמר רבינו הקדוש אל יתנו תלמידי חכמים^ט. ועוד מעשה ר' יונתן בן עמרם שאמר 'פרנסני ככלב פרנסני כעורב'^ט.

רבי אלעזר איש ברתותא אומר - נ"א רבי חנינא בן תורתא שמו, מעשה ההוא ישראל שמכר שור א' לגוי וביום שבת לא היה הולך למלאכה כמנהגו, עד שא"ל בעליו אני מכרתיך לגוי ומותר אתה לעשות מלאכה, וכיון ששמע הגוי נתגייר והיו קורין אותו ברתותא כלוי בר תורא שבשביל שור נתגייר וגוי^ט. **תן לו משלו שאתה ושלך שלו** - מעשה רבי יהודה ענתותי שלא היה נותן צדקה וענין הנחש ור' מאיר שביטל הגזירה^פ, ועוד מעשה ביתו של נקדימון בן גוריון שאמרה מלח ממון חסר^{פא}.

בשר חזיר (פונדק ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול, ונתן לפניו בשר חזיר), מים אחרונים הרגו את הנפש (זו היא אשתו של זה שאילו נטל מים אחרונים דרך הנוטלים ידים לקנח את שפמם בידיים טופחות, ולא היו עדשים נראים!).

^ט **בבא בתרא ח** - ההוא דמי כלילא דשדו אטבריא, אתו לקמיה דרבי ואמרו ליה: ליתבו רבנן בהדן, אמר להו: לא. אמרו ליה: ערוקינן. [א"ל:] ערוקו. ערקו פלגיהון, דליוה פלגא. אתו הנחו פלגא קמי דרבי, א"ל: ליתבו רבנן בהדן, אמר להו: לא. ערוקינן, ערוקו. ערקו כולהו, פש ההוא כובס, שדיוה אכובס. ערק כובס, פקע כלילא. א"ר: ראיטם, שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ.

^{טז} **שם** - רבי פתח אוצרות בשני בצורת, אמר: יכנסו בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי גמרא, בעלי הלכה, בעלי הגדה, אבל עמי הארץ אל יכנסו. דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס, אמר לו: רבי, פרנסני! אמר לו: בני, קרית? אמר לו: לאו. שנית? א"ל: לאו. אם כן, במה אפרנסך? [א"ל:] פרנסני ככלב וכעורב, פרנסיה. בתר דנפק, יתיב רבי וקא מצטער ואמר: אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ! אמר לפניו ר' שמעון בר רבי: שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא, שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימינו? בדקו ואשכח, אמר רבי: יכנסו הכל. רבי לטעמיה, דאמר רבי: אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ.

^{טז} **פסיקתא רבתי** (איש שלום) פסקא יד - אמרו רבותינו מעשה היה בישראל אחד שהיה לו פרה אחת חורשת, נתמעטה ידו ומכרה לו לגוי אחד, כיון שלקחה הגוי וחרשה עמו ששת ימים של חול, בשבת הוציאה שתחרוש עמו, ורבעה לו תחת העול, היה הולך ומכה אותה והיא אינה זזה ממקומה, כיון שראה כן הלך ואמר לאותו ישראל שמכרה לו, בא טול פרתך שמא צער יש בה שהרי כמה אני מכה אותה והיא אינה זזה ממקומה, אותו ישראל הבין לומר בשביל של שבת והיתה למודה לנוח בשבת, א"ל בא ואני מעמידה, כיון שבא ואמר לה באזנה פרה פרה את יודעת כשהיית ברשותי היית חורשת ימי החול בשבת היית נינוח עכשיו שגרמו עונותי ואת ברשות גוי בבקשה ממך עמדי וחרשי ומיד עמדה וחרשה, א"ל אותו הגוי... איני מניחך עד שתאמר לי מה עשית לה באזנה, אני נתייגעתי בה והייתי אותה ולא עמדה, התחיל אותו ישראל מפייסו ואומר לו לא כשוף ולא כשפים עשיתי אלא כך וכך הסחתי לה באזנה ועמדה וחרשה, מיד נתיירא הגוי, אמר ומה אם פרה שאין לה לא שיחה ולא דעת הכירה את בוראה ואני שייצרני יוצרי בדמותו ונתן בי דעת איני הולך ומכיר את בוראי, מיד בא ונתגייר, ולמד וזכה לתורה והיו קוראים שמו יוחנן בן תורתה, ועד עכשיו רבותינו אומרים הלכה משמו.

^{טז} עי' בדברי רבינו להפטרות ואתחנן שהביא מעשה זה.

^{טז} **כתובות טו** - 'ת"ר: מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה הוכב על החמור והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה ריבה אחת שהייתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים, כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו, אמרה לו: רבי, פרנסני! אמר לה: בת, מי את? אמרה לו: בת נקדימון בן גוריון אני. אמר לה: בת, ממון של בית אביך היכן הלך? אמרה לו: רבי, לא כדין מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר? (מלח ממון חסר - הרוצה למלוח ממנו כלומר לגרום לו שיתקיים יחסרנו לצדקה תמיד וחסרנו זהו קיומו). ואמרו לה חסד. ושל בית חמיך היכן הוא? אמרה לו: בא זה ואיבד את זה. אמרה לו: רבי, זכור אתה כשחתמת על כתובתי? אמר להן לתלמידיו: זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה. ככה רבן יוחנן בן זכאי ואמר: אשריכם ישראל, בזמן שעושין רצונו של מקום - אין כל

והוי מקבל את כל האדם בשמחה - מעשה ברי' אלעזר בן שמעון שלמד תורה הרבה וניטפל לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר²⁰. אם אין תורה אין דרך ארץ - מעשה גי' אחים שהלכו אצל שלמה ללמוד חכמה שנים מהם לקחו שכרם ואחד מהם למד חכמה, והם מתו בדרך והוא הלך לשלום בביתו²¹. אם אין קמח אין תורה - קמ"ח זהו מספר של קמץ פתח שהם בגימ' ²² מעשה יואב בן צרויה עם

אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום - מוסרן ביד אומה שפלה, ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה²³.

²⁰ **תענית כ.** - 'תנו רבנן: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו. מעשה שבא רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על חמור ומטייל על שפת נהר, ושמו שמחה גדולה, והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה. נדדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר. אמר לו: שלום עליך רבי! ולא החזיר לו. אמר לו: ריקה, כמה מכוער אותו האיש! שמא כל בני עירך מכוערין כמותך? אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאי כמה מכוער כלי זה שעשית. כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו, ואמר לו: נענית לך, מחול לי! - אמר לו: איני מחול לך עד שתלך לאומן שעשאי ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית. היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו. יצאו בני עירו לקראתו, והיו אומרים לו: שלום עליך רבי רבי, מורי מורי! אמר להם: למי אתם קורין רבי רבי? - אמרו לו: לזה שמטייל אחריך. אמר להם: אם זה רבי - אל ירבו כמותו בישראל. - אמרו לו: מפני מה? - אמר להם: כך וכך עשה לי. - אמרו לו: אף על פי כן, מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא. אמר להם: בשבילכם הריני מחול לו. ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן. מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו, ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות²⁴.

²¹ **אוצר המדרשים שלמה המלך** - 'מעשה בשלשה אחים שהלכו ללמוד תורה אצל שלמה המלך, אמר להם שלמה עמדו ושמשו לפני ואני אלמדכם חכמה, ומינה אותם להיות שרי הפרגוד שלו עמדו שם י"ג שנה. לוסף י"ג שנה אמרו זה לזה מה עשינו כי עזבנו את ביתנו וכל אשר לנו, הרי י"ג שנה שבאנו ללמוד תורה ושמשנו אותו ולא למדנו כלום, נקח רשות ונחזור לביתנו. יום אחד באו אצל שלמה ואמרו לו אדונינו! הרי י"ג שנה שהנחנו את ביתנו תן לנו רשות לילך לראות אנשי ביתנו, מיד קרא המלך לבעל האוצרות להביא לפניו שלש מאות זהובים, אמר להם בחרו לכם אחד משנים או אלמד לכל אחד מכם ג' דברי חכמה או אתן לכל אחד ואחד מאה זהובים, מיד נטלו עצה ביניהם ולקחו הממון ונטלו רשות והלכו להן. כשנרחקו מן העיר עד ארבעה מילין ענה הקטן ואמר לאחיו מה עשינו, בשביל זהובים באנו לכאן או ללמוד תורה? אם תשמעו לעצתי בואו ונחזור הממון ונלמד חכמה משלמה המלך. אמרו לו אחיו אם רצונך לחזור הזהובים ללמוד שלשה דברי חכמה, לך, כי אנו לא נחזור לקנות דברים בממון. מיד חזר הקטן אצל שלמה ואמר לו אדוני לא באתי לכאן בשביל הזהובים. בבקשה ממך טול הזהובים ולמדנו חכמה, מיד התחיל ללמוד ואמר לו בני כשתלך בדרך הזהר כשיעלה עמוד השחר תהיה מתקן לילך, ובערב תחנה מבעוד יום, הרי אחד. וכשתראה הנהר שהוא מלא אל תכנס לשם אלא המתן עד שירד וישוב למקומו, הרי שנים. ולעולם סוד אל תגלה לאשה, אפילו לאשתך, הרי שלשה.

מיד נטל רשות ורכב על סוס ורץ והלך אחר אחיו, כשהגיע אליהם אמרו לו מה למדת, אמר להם מה שלמדתי למדתי, התחיל לילך בידו עם אחיו עד ט' שעות פגעו במקום אחד שהיה יפה לחנייתם, ענה הקטן הרי המקום טוב ללון שנמצא בכאן מים ועצים ועשב לרעות הסוסים, אם רצונכם ללון בכאן וכעלות השחר אם גוזר ה' אותנו בחיים נלך בטוב. אמרו לו אחיו אי שוטה בשעה שנתת הממון וקנית הדברים הכרנו כי אין חכמה בך, אנו יכולין לילך עד הערב ח' מילין ואתה אומר שנלון בכאן, אמר להם כרצונכם עשו כי לא אזוז מזה. הם הלכו לדרכם והוא נשאר שם והתחיל ללכות עצים והבעיר אש ועשה לו כעין צרף לו ולבהמתו והניח הסוס לרעות עד הערב ונתן לו שעורים ואכל הוא ובהמתו ושכב בלילה לבטח. ואחיו הלכו עד הערב ולא יכלו למצוא מרעה לבהמתם ולא עצים ולא אש. וירד עליהם שלג גדול עד שמתו מרוב הקרירות, ואותו הבחור לא הרע לו השלג מפני הצרף והאש והאכילה והשתיה. וכעלות השחר תיקן עצמו ורכב על סוסו ותפש הדרך והלך אחרי אחיו ומצאם מתים וכשראם נפל עליהם בכבי וקברם ונטל את ממונם והלך לו, ויצא השמש ונמס השלג ונתמלאו הנהרים על כל גדותם ולא היה יכול לעבור הנהר, מיד ירד מעל הסוס והמתין עד שמיעת הנהר וכשהיה המלך על שפת הנהר הביט לאותו הצד וראה שם עבדי שלמה שהיו מביאים שתי בהמות טעונות זהב ואמרו לו למה לא תעבור הנהר, אמר מפני שהוא מלא, והם התחילו לעבור וכשבאו תוך הנהר שטפם ומתו והבחור המתין עד שירד הנהר ועבר ונטל הממון והלך לביתו לשלום.

כשראוהו נשי אחיו שאלוהו על בעליהן, אמר להן הם עומדים ללמוד חכמה, והוא התחיל לקנות שדות וכרמים ולבנות פלטרין ולקנות מקנה וקבין. והיתה אשתו שואלתו אדוני אמור לי מאין לך זה הממון, מיד כעס עליה והכוחה מכה נמרצת, אמר מה לך לשאלו זה, עד שפיתתה פעם ופעמים והגיד לה הכל. פעם אחת הקינט את אשתו והתחילה לצעוק ואומרת לא די לך שהרגת שני אחיך אלא שתצרה להרוג אותי, כששמעו נשי אחיו ממיתת בעליהן מיד התחילו ללכות עצים והבעיר אש ועשה לו כעין צרף לו ולבהמתו והניח הסוס לרעות עד הערב ונתן לו בבקשה הניחוני שאדבר דברי לפני המלך, מיד הוליקוהו אל המלך ונפל על פניו ואמר אדוני אני משלשה אחים שעמדנו לפניך י"ג שנה ללמוד חכמה, ואני הוא הקטן שהחזרתי הזהובים ללמוד ממך חכמה, והחכמה שלמדתי היא הגינני. מיד הכיר המלך האמת ואמר אל תירא, הממון שלקחת מאחריך ומעבדי היא שלך שהחכמה שקנית הצילך ממות ומיד זאת האשה, ולך ושמו עם אשתך. באותה שעה אמר שלמה קנה חכמה מה טוב מחרוץ ומפז²⁵.

²² צריך ביאור.

רבו שקרא לו תמחה את זכר עמלק וענין יואב ששלח אותו דהע"ה למדינת הים
לכלותם וגוי^{פ"ה}.

---

^{פ"ה} **בבא בתרא כא.** - 'כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום, כי אתא לקמיה דדוד, אמר ליה: מאי טעמא עבדת הכי? אמר ליה, דכתיב: תמחה את זכר עמלק. אמר ליה: והא אנן זכר קרינן! א"ל: אנא זכר אקריון. אזל שייליה לרביה, אמר ליה: היאך אקריתן? אמר ליה: זכר. שקל ספסירא למיקטליה...!'

איזהו גיבור הכובש את יצרו- מעשה אותו האיש שהיה לו בן יחיד ונתן לו שלש מאות דינרי זהב, והלך ונתנם בשביל ללמוד חכמה, ונתן מאה דינרים ולמד 'אל תלך בדרך יחידי', ונתן עוד מאה דינרים ולמד 'טוב ארץ אפים מגיבור', ואח"כ ראה שרוצים לשרוף מת א' בשביל מאה דינרים ונתן המאה הנותרים וקבר אותו והלך לביתו. **אל תהי בז לכל אדם** - מעשה דיקלוט רועה חזירים שנעשה מלך¹⁹, ועוד מעשה דוד המלך ע"ה שביזה בלבו צרעה ושטות ועכביש וכולם נצרך להם²⁰. **ואל תהי מפליג לכל דבר** - מעשה רבי יוחנן וריש לקיש שר"י היה בנהר וטבל וראה אותו ר"ל וחשב שהוא אשה יפה וגוי עד שהפליגו בדבר א' זה אמר הלכה כוותי וזה אמר הלכה כוותי ואמרו אמתי חרב מקבל טומאה וגוי עד שמת ר"ל ונעשה שוטה רבי יוחנן מן דאגתו²¹.

¹⁹ **ירושלמי תרומות פ"ח ה"ד** - (ע"פ חשוקי חמד שבת קכ"א): 'דיקלוט חזירא, מחויינה טליא דר' יהודה נשיאה [דיקלוט היה רועה חזירים, וכשהיו יוצאים התלמידים מבית המדרש של רבי יהודה הנשיא, היו מצחקים ומכים אותו, משום שחשבו שדיקלוט מתגרה בהם], איתעביד מלך [נעשה מלך ורצה להתנקם ביהודים], ויירד לעיר פמייס שהיא רחוקה מטבריה מקום רבי, ושלח כתבים ואמר אני רוצה שרבנן יהיו אצלי במוצאי שבת הזה. ואמר לשליח שאל יסמור להם את הכתבים עד ערב שבת עם ביאת השמש, כדי שלא יוכלו לקיים צווי שלו, ועל ידי כך יעליל עליהם לנקום מהם. ירד ר' שמואל בר נחמן לרחוץ וראה את רבי עומד בבית המדרש הגדול ופניו חולניות. אמר לרבי בא ורחץ דבוראך יעשה לנו נסים. הם פגשו בשד ואמר להם לכו אכלו ושתו ותעשו שבת טובה, שאדוניכם יעשה לכם נסים ואני אביאכם לפני המלך בזמן. כשיצאה השבת לאחר שהבדילו נטל אותם והביאם לפני שערי פמייס...!

²⁰ **אוצר המדרשים** אלפא ביתא דבן סירא - 'פעם אחת היה דוד מלך ישראל ע"ה יושב בגנו וראה צירעה אוכלת עכביש ובא שוטה ובידו עץ והיה מגרשם, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע מה הנאה באלו שבראת בעולמך צירעה אוכלת דבש ומשחתת ואין בה הנאה, עכביש יארוג כל השנה ולא ילבשנו, שוטה חסר דעה מזיק את הבריות ואינו יודע יחודך וגבורתך ואין בו הנאה לעולם. אמר לו הקדוש ברוך הוא דוד! מלעיג אתה על הבריות תבא שעה ותצטרך להם ותדע למה נבראו. וכשנחבא במערה מפני שאול המלך שלח הקדוש ברוך הוא עכביש וארגה על פי המערה וסגרה אותו, בא שאול וראה ארוג אמר בודאי לא נכנס אדם הנה שאם נכנס היה קורע הארוג לקרעים והלך ולא נכנס לשם, וכשיצא דוד וראה העכביש נשקה ואמר לה ברוך בוראך וברוכה את, רבש"ע מי יעשה כמעשיך וכגבורתיך שכל מעשיך נאים. ולפני אכיש עשה עצמו שוטה לפני אנשי ויהיתה בת אכיש שוטה ומשוגעת, כיון שהביאוהו אליו אמר להם מלעיגים אתם בשביל בתי שהיא שוטה הבאתם זה אלי, או שמא חסר משוגע אני. מיד הניחוהו וברח והודה לאל על מעשיו, שכל מה שברא בעולם יש בו הנאה. ובזמן שמצא דוד לשאול שוכב בצהרים והיה אבנר שוכב בפתח ראשו בפתח אחר ורגליו זקופות בא ונכנס מבין רגליו ונטל צפחת המים, וכשבא לצאת מבין רגליו פשט אבנר רגליו וכסהו בהם והיו עליו כשני עמודים גדולים ובקש רחמים מה' ואמר אלי אלי למה עזבתני, באותה שעה עשה לו נס ושלח לו צירעה ונשכה רגלי אבנר וזקפן ויצא דוד ושבח להקב"ה, ולא ראוי לבן אדם להלעיג במעשה האל.

²¹ **בבא מציעא פד** - 'יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא, חזייה ריש לקיש ושורר לירדנא אבתריה, אמר ליה: חילך לאורייתא! - אמר ליה: שופרך לנשי! - אמר ליה: אי הדרת בך - יהיבנא לך אחותי, דשפירא מינאי. קביל עליה. בעי למיהדר לאתווי מאניה - ולא מצי הדר. אקרייה ואתנייה, ושוייה גברא רבא. יומא חד הוו מפלגי בי מדרשא: הסייף והסכין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה - משעת גמר מלאכתן, ומאימתי גמר מלאכתן? רבי יוחנן אומר: משיצרפם בכבשן, ריש לקיש אמר: משיצחצחון במים. - אמר ליה: לסטאה בלסטיותיה ידע! - אמר ליה: ומאי אהנת לי? התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי. אמר ליה: אהנאי לך דאקריבין תחת כנפי השכינה. חלש דעתיה דרבי יוחנן, חלש ריש לקיש. אתאי אחתיה קא בכיא, אמרה ליה: עשה בשביל בני! אמר לה: עזבה יתמיך אני אחיה. - עשה בשביל אלמנותי! - אמר לה: ואלמנותיך עלי תבטחו. נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש, והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא. אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה - ניזיל רבי אלעזר בן פדת, דמחודדין שמעתתיה. אזל יתיב קמיה, כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה: תניא דמסייעא לך. אמר: את כבר לקישא? בר לקישא, כי הוה אמינא מילתא - הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא. ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא? הוה קא אזיל וקרע מאניה, וקא בכי ואמר: היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא, והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה]. בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.'

ואל תעשם עטרה להתגדל בהם - מעשה אחד שראה בחור שהפיל עצמו מגג לגג לשמוע קדיש, ואמר בודאי הוא ת"ח ובא ונתן לו ביתו, וכיון שראה שבחור שבשביל תורתו גידלו אותו עשה עצמו כאילו אין יודע אפי" מקרא תורה וכאילו הוא עם הארץ, עד פעם אחד שהלכו לשם ר' אבא ור' יוסי וקמה ביתו של בע"ה והדליקה להם נרות גוי' והם דרשו "כי נר מצוה ותורה אור" והתחילה הבת לבכות ובאו אביה ואימה ובכו עימה, אמרו הם בודאי חתנם עם הארץ ותקח ממנו גט ונתן לבתך, כיון ששמע הבחור בא וישב לפניו התחיל לדרוש להם פסוק "אני צעיר לימים ואתם ישישים"^ט.

כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות - מעשה חסיד א' שמת והיה לו מסכת חגיגה. ג' **כתרים הם כתרי תורה** - מעשה בשמאי שבשביל חכמתו נעשה משנה למלך מצרים והיה בונה לו פלטרין אחד והציל משנה א' שהיה בבית האסורים, ואח"כ הביאו ארמי א' שיצייר הפלטרין והוא אמר למלך שישליכו את שמאי לים, ואותו משנה הבריא אותו והוליך אותו לביתו, ועוד ענין שנאבד טבעת המלך. **רבי אומר אל תסתכל בקנקן** - מעשה פרעה שהיה שוחט ילדי ישראל ק"ן בבקר וק"ן בערב.^ז

---

^ט **זוהר חדש** כרך ב (מגילות) מגילת רות מה: , וזוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה קסו.
^ז **שמות רבה** (וילנא) פרשת שמות פרשה א- 'וימת מלך מצרים, שנצטרע והמצורע חשוב כמת שנאמר (במדבר יב) אל נא תהי כמת, ואומר (ישעיה ו) בשנת מות המלך עזיהו, ויאנחו בני ישראל, למה נתאנחו לפי שאמרו חרטומי מצרים אין לך רפואה אם לא נשחוט מקטני ישראל ק"ן בערב וק"ן בבקר ורחץ בדמיהם שתי פעמים ביום'.

פרק ה

בעשרה מאמרות - אחז"ל עשרה מאמרות הם כנגד עשרת הדברות וכל המקיים את התורה כאילו נעשה שותף עם הקב"ה במעשה בראשית וכל המבטל את התורה כאילו מחריב את העולם, והעוון הגדול מכולם הוא עוון שבועת שווא שכל הדברות אדם מתיירא מן המלך כמו 'לא תרצח' 'לא תנאף' 'לא תגנוב' אבל שבועת שווא כיון שהורגל להישבע אינו מתיירא ובשעה א' הוא נשבע מאה שבועות, ומעשה באדם אחד שהיה שמו בר דלא בן רב אדא והיה לו בן אחד ששמו רב אדא כשם אביו, וציוה לבנו קודם מותו שלא ישבע מעולם לא לשקר ולא לאמת, ובאו פריצים במרמה ולקחו כל ממונו, והיה בבית האסורים, ובא סוחר א' ולקח את אשתו בשבי בשביל דינר אחד ושני בניו טבעו בנהר וגוי ולבסוף נעשה מלך ובאו אשתו ובניו אצלו.

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות... והשמיר - מעשה שלמה המלך עם אשמדאי^{סג}. **חיה רעה באה לעולם על שבועת שווא** - מעשה אותו הבת שהלכה לבור לשתות מים וגוי' ובא בחור א' וכוי' ענין שבועה שבור וחולדה היו עדים להם^{סב}.

---

^{סג} **גיטין no.** - 'אמר שלמה לרבנן: היאך אבנה הבית בלי כלי ברזל, א"ל: ישנו שמיר שיכול לחתוך אבנים ובו השתמש משה לחרוט שמות השבטים על האפוד, והביא שלמה שד ושדה שיגלו לו היכן השמיר, אמרו לו: אולי מלך השדים אשמדאי יודע איפה השמיר, א"ל: ואיפה הוא? א"ל: בהר פלוני וחפר לו בור ומילאו מים וכיסוהו בסלע וחתם בחותמו, וכל יום עולה לרקיע וכשיורד הוא בודק את חותמו לראות שאף אחד לא נגע בבורו, ואם לא נגע בו הוא מגלה המכסה ושונה וחוזר ומכסה, שלח שלמה את בניהו בן יהוידע ללכוד את אשמדאי והביא לו שלשלת שחקוק עליה שם ה' וגיזי צמר ונודות יין, והלך בניהו וחפר בור במורד ההר מתחת בורו של אשמדאי והריק המים שבבור אשמדאי לבור זה, וסתם הפתח שבניהם בגיזי הצמר, ואחר חפר בור מעל בורו של אשמדאי ושפך בו היין וירד היין לבורו של אשמדאי והלך וישב באילן, וכשהגיע אשמדאי פתח המכסה ושתה היין והשתכר ונרדם, ואז ירד בניהו וזרק עליו את השלשלת, וכשהתעורר אשמדאי התחיל לנסות להתנתק ממנה, א"ל בניהו: שמא דמרך עלך שמא דמרך עלך... וכשבא לפני שלמה שאלו היכן השמיר? אמר לו: שהוא אצל שרו של ים והוא אינו נותנו אלא לתרנגול הבר שמאמין לו על שבועותו שיחזיר השמיר, והלכו ומצאו קן של תרנגול הבר וכשלא היה שם כיסו את הקן בזכוכית שקופה, וכשהגיע התרנגול לא הצליח להיכנס לקינו והלך והביא השמיר והניחו על הזכוכית בשביל לשברה, והרים שלוחו של שלמה עליו את קולו ונבהל ושמת השמיר ולקחו השליח, והתרנגול הלך וחנק את עצמו על שעבר על שבועתו.

^{סב} **רש"י תענית ח.** - 'מעשה בחבור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה, אמרה: מי מעיד והיה שם בור אחד וחולדה, אמר הבחור: בור וחולדה עדים בדבר, לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת, והוליד שני בנים, אחד נפל לבור ומת, ואחד נשכתו חולדה ומת...'

גדולה תורה וגו' באמונת חכמים- מעשה רבי יוחנן שהיה דורש עתיד הקב"ה להביא לי אמה על לי אמה חלונות של מרגליות ולהעמידם בשערי ירושלים, ולא האמין תלמיד אי בלבו עד שהפליגה ספינתו בים וראה בעיניו וגו' עד שנעשה גל של עצמות^צ. אמר ר' יוסי בן קסמא וגו' בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך - מעשה אדם אי שהיו לו גי אחים, ושלח אליו המלך שיבוא אליו וחרד חרדה גדולה וגו' והנמשל גי אחיו- הם ממון ובניו ומעשים טובים וכמו שהובא בבן המלך והנזיר^{צד}.

רצה הקב"ה לזכות את ישראל- מעשה יעקב ועשיו לעתיד שאמר יעקב 'אני אהבתיך ואתה שנאתני'^{צה}.

^צ **בבא בתרא עה-** 'יתיב רבי יוחנן וקא דריש: עתיד הקדוש ברוך הוא להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים, וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים. לגלג עליו אותו תלמיד, השתא כביעתא דציצלא לא משכחין, כולי האי משכחין? לימים הפליגה ספינתו בים, חזא מלאכי השרת דיתבי וקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות שהם ל' על ל' וחוקק בהן עשר ברום עשרים, אמר להו: הני למאן? אמרו ליה: שעתידי הקדוש ברוך הוא להעמידן בשערי ירושלים. אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: דרוש, רבי, לך נאה לדרוש, כאשר אמרת כן ראיתי. אמר לו: ריקא! אלמלא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות'.

^{צד} **ספרי של אברהם בן שמואל הלוי אבן חסדאי**, וזה לשונו 'משל למה הדבר דומה לאדם ששלח בעבורו המלך והוא לא היה רגיל לבוא אל המלך, ויחרד האיש ההוא חרדה גדולה ויפחד על נפשו ויירא מאוד, והיו לו שלשה אחים, האחד היה אוהב אותו כנפשו ולא היה נפרד ממנו יומם ולילה, והיה אוהב אותו מאד והיה חומל עליו מרוב אהבתו לו... והאח השני היה אוהבו ואוכל ושותה עמו ומבקר אותו לפעמים... והאח השלישי היה מתרשל באהבתו ולא היה כמו האחרים, ומשליך אותו אחריו ולא היה זה חושש ממנו ולא שואל בעדו... ויקח עצה וילך אל האח הראשון הדבק בלבו והאוהבו כנפשו ויאמר לו אחי דע שהמלך שלח בעבורי ואני מפחד ממנו מאד ואולי תלך עמי ותליץ בעדי אל המלך ותצילני מידו ויאמר לו: 'לא אלך עמך ולא אליך בעדך' ויעזוב אותו, וילך אל האח השני הבינוני ויספר לו את כל אשר קרהו ויאמר לו: 'אני אלך עמך עד ארמון המלך ואחזור לדרכי ואעזובך' וכשמעו הדברים האלה חרה לו עד מאד והיה נבהל... ופגע באח השלישי והיה מתבייש ממנו ואומר בלבו אחי אשר כדברתי והקרבתים לנפשי לא חיפשו לצרתי ולא הועילוני כלום מה יועילני זה שהרחקתני ולא קרבתני ויאמר לו: 'אחי מה לך מר ונבהל' אמר לו: אחי המלך שלח בעבורי ואני מפחד ממנו ויענגו ויאמר לו: אף על פי שהיית מרחיקני ולא היית מקרב אותי כשאר האחים אל תירא אני אלך עמך ואכנס בשער המלך ואבקש רחמים עליך ואלץ טובה בעדך ואצילך מיד המלך בעבור האהבה המעוטה שהיית אוהב אותי' ויהי כאשר שמע נתחרט על מה שהקריב את האחים ולא את האח השלישי, וילך עמו וילץ בעדו טובה ויצילוה מיד המלך. **האח הראשון** הוא הממון והעושה שאוהב כנפשו ולא יולך אותו לקברה כי בביתו יעזבו ולזרים יורישנו **והאח השני** הוא אשתו ובניו ילכו עמו עד הקבר ויניחוהו שם וישבו לדרכם **והאח הג'** שלא היה חושש עליו הם המעשים הטובים שיעשה האדם בכל יום וישכחם והם יועילוהו ויצילוהו וילכו לפניו וסביבו שנאמר 'והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך"^{צה}. עיין בדברי רבנו לפרשת וישלח.

חלק ד - ליקוטים

דרשות על מסכת אבות

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנא' "ועמד כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר" קשיא - למה אמר 'כל ישראל'?

תשובה - שבזכות התורה הקדושה שניתנה לאחר חמשים יום יצאו ישראל ממצרים שנא' "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה" ואות נו"ן של תעבדון מיותרת היא, ובא לרמוז הי"ת למשה שבזכות נו"ן שהוא יום חמשים שבו ניתנה תורה הקדושה יצאו ישראל ממצרים.

וכן עתידים אנחנו להיגאל מגלות המר והנמחר הזה בזכות התורה הקדושה שנא' "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" ואות נו"ן של פלאות מיותרת היא, אלא גם כאן רוצה לומר שבזכות התורה הקדושה שניתנה לאחר נ' יום שיצאו ישראל ממצרים הקב"ה ישלח משיח צדקנו שיגאלנו ואף ישלח אליהו הנביא ז"ל שיבשר אותנו בשורה טובה שנא' "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום הגדול והנורא" כלומר כיון שאני רוצה לשלוח משיח בשבילכם תחילה אני שולח לכם אליהו הנביא.

ואף בזכות התורה יזכנו הקב"ה לחלק בעוה"ב שהוא עולם קיים שני "עץ חיים הוא למחזיקים בה" וזהו שאמר כאן 'כל' שהוא גימטריי חמשים ובא לרמוז על יום חמישים שבו ניתנה תורה ובזכותה יש לנו חלק לעוה"ב.

'חלק לעוה"ב' חלק - כלומר לקח שכתוב למענו "כי לקח טוב נתתי לכם תורתנו אל תעזובו" ואין טוב אלא תורה שנא' "כי טוב סחרה מסחר כסף". **'ישראל' -** ר"ל ישראל ר"ת יצחק יעקב שרה רבקה רחל אברהם לאה שהם ג' אבות וד' אימהות ואנו בניהם, ובזכותם הי"ת מציל אותנו מכל צרה וצוקה ונותן לנו חלק לעוה"ב בזכותם ובזכות התורה, וגם ישראל הוא אל שאם יעשה האדם כל מצוות התורה כדין וכהלכה יש לו אח"כ חלק לעוה"ב בזכות תורה שהיא בגימטריא תרי"א כנגד תרי"א מצות דאורייתא וה-ב' הנותרים 'אנכי וילא יהיה לך אלהים אחרים' הם דיבור א' ונאמרו באופן אחר ולא ע"י משה שנא' "אחת דיבר אלהים שתיים זו שמעתי" סה"כ תרי"ג כמספר תרי"ג מצוות

דאורייתא¹³. ועם שבעה מצוות דרבנן יוצא סך שלהם תר"כ שחצי שלהם הוא ש"י, שאם יהיה לאדם רמ"ח אברים ושס"ה גידים ויהיה לו רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה, שהם כמנין תרי"ג מצות דאורייתא, לעתיד יתן לו הקב"ה ולכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שהם חצי מצוות דרבנן ודאורייתא ואברים וגידים של האדם.

---

¹³ מכות כג: 'דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא: מאי קרא? תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום.'

פרק א-

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו- בעלי קושיות הקשו ואמרו מצות עניים מה שייך לשיחה עם האשה?

אלא אז"ל מעשה באיש חסיד ועשיר א' שהיה לו אשה א' שאחר זמן נתן לה גט והלכה והתקדשה לאיש אחר והייתה בביתו, ושנה אחת היה רעב גדול ב"מ והבעל השני היה עני ולא היה להם מחיה ומזון וכל אשר היה להם מכרו ואכלו עד שחזק הרעב ביותר, ויום א' אותה האשה הלכה לפתח בית הכנסת לדרוש צדקה ואדהכי בא אותו עשיר בעלה הראשון וכיון שראתה האשה את בעלה הראשון בכתה בכיה גדולה ונפלה על רגליו ואמרה 'חטאתי לך שלקחתי ממך גט אבל למען הי"ת רחם עלי ועל בני שאין לנו מחיה ומזון', וכיון שראה שהיא בוכה ונופלת על רגליו אמר לה 'תמתיני עד שאתפלל ואח"כ אני יתן לך צדקה' והלך לבית הכנסת והתפלל ויצא וראה שעדין אשתו לשעבר יושבת בפתח בית הכנסת וראה שהיא בוכה ורגליה יחפים, והלך לביתו ולקח זוג נעלים ומנה א' ומעט חיטים ושעורים ובא ונתן לאשתו הראשונה והלך.

ואדם א' היה עומד שם והלך וסיפר כל הדברים האלו לראש בית דין, ושלח אותו אב ב"ד אחר אותו עשיר וכשבא אמר לו: למה דברת עם אשתך שנתת לו גט, והיכהו מלקות, ואח"כ אותו עשיר אמר לרב 'תחילה קבלתי עלי הדין ולא דברתי עליך מאומה, אבל דע שאני ראיתי שהיא עניה ואין לה שום מאכל ורגליה יחפים והיא בכתה ונפלה על רגלי, ולפיכך הייתי צריך ליתן לה צדקה ולדבר אתה דיבור נחמה, ולא טוב עשית שחיבתני כיון ששמע הרב הדברים של העשיר שלח לחכמים וספר להם זה המעשה, מיד אמרו ז"ל זה הדבר בתנא דאבות יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך' וסמך ליה 'ואל תרבה שיחה עם האשה, באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו'^צ, ואף בשביל זה המעשה אמרו 'הווי מתונים בדין' כלומר שצריך הדיין להיות מתון בדין וידרוש וישאל בטוב ואח"כ יתן שכרו שנא'^צ "ודרשת וחקרת ושאלת" וכן אמרו ז"ל^צ 'הוי מרבה לחקור את העדים שלא יתנו עדות שקר', וממעשה זה למדנו

^צ וכן פירש היעב"ץ (אבות פ"א מ"ה) 'שאחרי שהתברר על גודל החובה לפי העניים בדברים, הוצרך לומר "אל תרבה שיחה עם האשה", שאשה ענייה לא ירבה דברים עמה'.

^צ דברים יג, טו.

^צ אבות א, ט.

שצריכים כולנו שלא לדבר עם אשה בשווא וימכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם אשה גורם לרעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גהינם' ב"מ, ועכשיו ישראל קדושים הזהרו לכם שלא לדבר עם אשת חברים שלא יבוא מכשול ותקלה ועוון לידכם עד שישלח הקב"ה משיח במהרה בימינו ובימיכם וימחל כל עונותינו ועונותיכם אמן כן יהי רצון.

פרק ב-

**אף הוא ראה גולגולת אחד שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטפוך
וסוף מטיפיך יטפון- קשיא זה הגולגולת גולגולת של מי היא?**

אלא אמרו ז"ל שפעם אחת היו הלל ותלמידיו וכל אוהביו עומדים על הים וראה שראש אחד צף על המים ואמר הלל לתלמידיו: קחו את הראש הזה ותבדקו של מי הוא, ולקחו את הראש ובדקו והבינו שהוא ראש יהויקים מלך ישראל שראו שכתוב במצחו 'זאת ועוד אחרת', משום שבימי יהויקים ובימי מלכותו רוב ישראל היו עובדי אלילים ועושים מעשים רעים ולא היה מחייבם ומונעם לעשות כן, ולא עוד כי אם גם הוא עצמו היה עושה מעשים שאינם מהוגנים לפני הי"ת וירמיה כמה פעמים היה מנבא להם ולא היו שומעים ממנו.

וכשראה הקב"ה שהם עושים מעשים רעים ואינם מפחדים וכמה פעמים שלח ירמיה הנביא ולא שמעו כביכול התמלא חמה וקצף עליהם ואמר לירמיה כתוב ספר כריתות שהוא ספר איכה ואמור לישראל זה ספר כריתותיכם ותן להם, אמר ירמיה הנביא ז"ל לעצמו אם יכתוב זה הספר לא יהיה עוד לשונאי ישראל תקומה ואם לא יכתוב הוא עובר ממאמרו של הי"ת, מה עשה? בא לפני ברוך בן נריה ואמר לו כתוב זה הספר בשביל ישראל, משום שיש לנו דין שאם אדם אומר לסופר 'כתוב גט בשביל אשתי' ואותו סופר הולך ואומר לסופר אחר שיכתוב הגט אין הגט כשר, כי הבעל אמר לסופר הראשון בפני שני עדים לכתוב לאשתו גט ולא אמר לסופר השני שיכתוב הגט ויתנו לאשתו, וזה היה מחשבתו של ירמיהו הנביא ולכך אמר לברוך בן נריה שיכתוב מגילת איכה שאותו לא ציוה הקב"ה, וע"י כך הוא עצמו לא כתב ויש לישראל תרופה למכתם ואף לא נחשב כחוטא לפני הקב"ה.

ובקיצור כתב ברוך בן נריה ספר איכה ונתן לירמיה ונתן הלך ונתן לישראל וישראל קראו ונתנו ליהויקים ויהויקים נתן לסופרו^פ ואמר לו: קרוא, וקרא סופרו 'איכה ישבה בדד' ואמר יהויקים 'מה הפסד יש לי' 'בכה תבכה' ושוב אמר 'מה הפסד יש לי' 'גלתה יהודה מעוני' שוב אמר 'מה יש הפסד לי', בקיצור סופרו קרא בשבילו עד פסוק 'היו צריה לראש אויבה שלו' כיון ששמע

^פ מועד קטן כו. 'אמרו ליה ליהויקים: כתב ירמיה ספר קינות. - אמר להו: מה כתיב ביה? - איכה ישבה בדד. - אמר להו: אנא מלכא. - אמרו ליה: בכו תבכה בלילה. - אנא מלכא. - גלתה יהודה מעני - אנא מלכא. דרכי ציון אבלות. - אנא מלכא. היו צריה לראש. - אמר להו: מאן אמרה? - כי ה' הוגה על רב פשעיה. מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש'.

זה הפסוק שהוא הפסד בשבילו^{קא} אמר לעבדיו שישרפו אותה מגילה עם שם הוי"ה ח"ו, וכיון שראה הקב"ה זה המעשה אמר: 'יהויקים ידוע תדע כיון שאתה שרפת זה המגילה בשביל פסוק "היו צריה לראש" אני יעשה נקמה בראשך יותר מבשאר אברך שיהיה מידה כנגד מידה, ואחר מיתתו היה ראשו צף על המים שיראו אותו כל העולם עד שבא הלל ולקח אותו והבין ובדק שראשו של יהויקים הוא וכתוב במצחו 'זאת ועוד אחרת', ואמר עליה 'על דאטפת אטפוך וסוף מטפיך יטופון'.

ופעם אחרת^{קב} היה זקינו של רבי פרידא מהלך וראה גולגלת זו מושלכת בשערי ירושלים, אמר 'כיון שהוא ראש מלך ישראל עוון הוא שיהיה מושלך', ואמר לתלמידיו שיחפרו גומא וישימו את הראש בתוך הגומא וישפכו עליה עפר, וכן עשו ואח"כ הלכו וכשחזרו ראו שהראש יוצא ונופל על הארץ ושוב החזירו אותו וכשחזרו שוב ראו שיוצאת על הארץ בקיצור היה כן ג' ו-ד' פעמים, ואח"כ לקח זקינו של ר"פ אותו הראש והלך לביתו ושמו במקום אחד והלך לבית מדרש, ואשתו של זקינו של ר"פ ראתה אותו הגולגלת והלכה ואמרה לשכנתה, ואמרה לה 'קודם היה לו אשה נאה ויפה ומתה וזה ראשה, ומשום שחשק רב היה לו לקח את ראשה להיות לו לראותה בכל יום' והלכה אשתו של זקינו של ר"פ ושרפה הראש בתנור באש, וכשהגיע זקינו של ר"פ וראה כן אמר בכך קוים 'זאת ועוד אחרת'^{קג} שהיה כתוב על מצח ראש יהויקים.

עוד אחז"ל שגם ראשו של פרעה הרשע היה צף על פני המים משום אמירתו לעבדיו שישליכו ילדי ישראל ליאור שנא^{קד} "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" ועבדיו היו משליכים ליאור והיו דגים אוכלים את בשרם וראשיהם היו צפים על הים ואביהם ואמם היו צועקים בוכים על בניהם, ולפיכך שיקע הקב"ה פרעה הרשע וחילו בים סוף והיה ראשם צף על פני המים מידה כנגד מידה וקוים "נותן רע כרשעתו"^{קה}.

קא ז"ל רש"י שם 'היו צריה לראש - שהנכרי ראש ולא אתה'.

קב סנהדרין פב.

קג זה לשון רש"י שם 'זאת ועוד אחרת - נקמה נעשית בה כבר, ועוד אחרת תעשה בה'.

קד שמות א, כב.

קה חלק מפיט של 'גדל'.

פרק ד -

בן זומא אומר איזהו חכם? הלומד מכל אדם - למה אמר בן זומא הלא שמעון בן זומא שמו? וג"כ בן עזאי מדוע לא הזכיר שמו ולא הזכיר אלא שם אביו והוא ג"כ שמעון היה שמו? אלא לומר לך שלא קיימו מצות פריה ורביה ולפיכך לא זכר את שמו, והם בכלל ד' שנכנסו לפרדס שהם: בן עזאי ובן זומא ואלישע ורי עקיבא כדאיתא בגמרא^ק בזה הלשון 'תנו רבנן: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא. אמר להם רבי עקיבא: בן עזאי הציץ ומת, בן זומא הציץ ונפגע, אחר קיצץ בנטיעות. רבי עקיבא יצא בשלוש'. ולכן אמר בן זומא 'איזהו חכם הלומד מכל אדם' שהוא לא הגיע לתכלית השלמות אחדותו יתברך ולא השיג כראוי וכמו שאמר בן זומא הציץ ונפגע, והיינו שלא השיג כראוי וזהו שאמר ר' יהושע לתלמידיו^ק 'עדיין בן זומא מבחוץ' כלומר עדיין לא הגיע לעומק ולתכלית, וכיון שראה בן זומא שלא השיג בדעתו ולא הגיע לתכלית החכמה ונעשה שוטה ונפגע לפיכך הוא מזכיר לנו ואומר 'איזהו חכם הלומד מכל אדם' ולא כמותי שלא השגתי לתכלית השלימות והחכמה ולא נסתכלתי כראוי ונדחפתי, אלא כר' יהושע בן לוי^ק דהוה כריך בבעלי ראתן וקא עסיק באורייתא ויליף מנייהו חכמתא.

איזהו חכם? הלומד מכל אדם - כתוב בירמיה פרק ט' "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גיבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" ר"ל כדאיתא^ק שבשעה שזכר ונקבה מתקרבים זה לזה ומשתמשים, יש מלאך אחד בעולם שהולך לפני הקב"ה ויש עמו את הזרע והטיפה ושואל את הקב"ה 'רשב"ע זה הטיפה כיצד יהיה? גיבור או בלא כח? עשיר או עני? חכם או טיפש?' אבל אינו שואל האם יהיה 'צדיק או רשע' ואח"כ גוזר הקב"ה על הטיפה כל מה שצריך לגזור כפי מלכותו וחכמתו, אבל אין אומר 'צדיק יהיה' או 'רשע יהיה' ואח"כ חוזר אותו מלאך ועמו הטיפה וכו' וזהו מה שרוצה לומר לנו ירמיה ש- ג' דברים גזר הקב"ה עליך אבל אם צדיק

^ק חגיגה יד:

^ק שם טו. 'תנו רבנן: מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית, וראה בן זומא ולא עמד מלפניו. אמר לו: מאין ולאין בן זומא? - אמר לו: צופה הייתי בין מים העליונים למים התחתונים, ואין בין זה לזה אלא שלש אצבעות בלבד, שנאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים - כיונה שמרחפת על בניה ואינה נוגעת. אמר להן רבי יהושע לתלמידיו: עדין בן זומא מבחוץ. מכדי ורוח אלהים מרחפת על פני המים אימת הוי - ביום הראשון, הבללה - ביום שני הוא דהוא, דכתיב ויהי מבדיל בין מים למים'.

^ק כתובות עז: 'מכריז רבי יוחנן: הזהרו מזבובי של בעלי ראתן (ראתן היא מחלה ואמר רבי יוחנן שיש להיזהר מזבובים השוכנים על בעלי ראתן שהם עלולים להדביק אחרים באותה מחלה)... ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה, אמר: אילת אהבים ויעלת חן - אם חן מעלה על לומדיה, אגוני לא מגנא?'

^ק נדה טז:

תהיה או אם רשע תהיה לא גזר עליך, ולכן אם ראית שאתה חכם או גיבור או עשיר אל תתהלל בכך כיון שזה לא בא ממך אלא מהי"ת שגזר עליך, אבל "בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" כלומר אם ראית שאתה צדיק ועושה מצות ומעשים טובים אז תתהלל שזה מעצמך נהיה לך ואל תחזיק טובה לעצמך אלא על זאת.

וזהו שאומר לנו בן זומא, 'איזהו חכם? הלומד מכל אדם' - ר"ל אל תאמר בלבבך שאני זקן או עשיר או בעל שם וכבוד וקוראים לי פלוני בן פלוני וכיצד אשב לפני פלוני בן פלוני שהוא קטן ממני והוא עני ואלמד תורה ממני, שבדברים אלו אין להתהלל כלל וכנזכר, אלא תלך ותלמד מכל אדם בין אם הוא גדול ובין אם הוא קטן בין אם הוא עשיר ובין אם הוא עני.

ואיזהו גיבור? הכובש את יצרו - זהו יוסף הצדיק ע"ה שלא הרכין ליבו לעברה ולא שמע לעצת אשת אדוניו פוטיפר כמו שכתוב^{ק"ז} "ויהי כדברה אל יוסף יום ויום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה" 'לשכב אצלה' - בעולם הזה 'להיות עמה' - בעוה"ב^{ק"ח}, ואם כל המאורעות שעברו עליו כבש את יצרו ולא שמע לעצת אשת אדוניו כמו שכתוב בתורת ה' בבראשית פרק ל"ט עיין שם באורך, ומה היה שכרו ידים ורגלים שלא חיבקו בעברה כתוב עליהם^{ק"ט} "ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים" ופה שלא נשק לעבירה כתיב עליו^{ק"י} "ועל פיך ישק כל עמי" ועיניי שלא יסתכלו בעבירה כתיב עליהם^{ק"י} "ראה נתתי אותך על כל ארץ מצרים" וצוואר שלא הרכיב לעבירה כתיב עליו^{ק"ט} "וישם רביד הזהב על צווארו" וזהו שאומר 'איזהו גיבור הכובש את יצרו... ומושל ברוחו מלוכד עיר' עיר שגופו של אדם הוא כעיר וכמו שאמר שלמה בקהלת ט'^{קט"ז} "עיר קטנה ואנשים בה מעט" לפי שיוסף הצדיק כבש את יצרו ולכד את גופו שנקראה עיר קטנה ולא שמע לעצת היצר הצורר יצר הרע,

---

^{ק"ז} בראשית לט, י.

^{ק"ח} יומא לה:

^{ק"ט} שם מא, מד.

^{ק"י} מא, מ.

^{ק"י} מא, מא.

^{ק"ט} מא, מב.

^{קט"ז} קהלת ט, יד, וז"ל קהלת רבה פרשה ט' ד"א עיר קטנה זה הגוף, ואנשים בה מעט אלו איבריו, ובא אליה מלך גדול, זה יצר הרע, ולמה הוא קורא ליצר הרע גדול שהוא גדול מיצר טוב שלש עשרה שנה, וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים, כמנון ועקמון, ומצא בה איש מסכן וחכם, זה יצר טוב, למה קורא אותו מסכן שאינו מצוי בכל הבריות, ואין רובן של בריות נשמעין לו, ומלט הוא את העיר בחכמתו, שכל השומע ליצר טוב נמלט.

ולפיכך אמר לו פרעה "ראה נתתיך על כל ארץ מצרים". **איזהו עשיר השמח בחלקו**- זה ר' חנינא בן דוסא והלל הזקן.

איזהו מכובד? המכבד את הבריות- כדאיתא במדרש מעשה בחסיד אחד שכל מי שהיה מת היה מלוה אותו עד בית הקברות והיה הולך יחף רגלים, והקב"ה מה נתן שכרו? החזיר עליו הגלגל עד שמת בתשעה באב בשעת מנחה שהיו כל הקהל יחפי רגלים וכבוד עשו לו וקברו אותו בכבוד גדול.

ויש לו לאדם לפשפש במעשיו לראות אם עבר על דבר מן התורה שנקראת "זאת", ואם הוא חכם ויכול להתפלל ולהתחנן לפני הי"ת יעשה כן, ואם הוא גיבור ויכול לצום יעשה כן, ואם הוא עשיר יתן ממון לצדקה בשביל לכפר על עוונותיו, ג' חכם גיבור ועשיר כנגד ג' קול צום ממון ר"ת קמ"ץ, ובכך יכופר לו מה שעבר על "זאת" שזה בגימטריא ת"ח וכן קו"ל צו"ם וממו"ן בגימטריא ת"ח, ויקוים באדם שעשה כן פסוק "שובו אלי ואשובה אליכם" ויתן לו הקב"ה נחלק בעוה"ב שהוא עולם קיים, ויהיה מזומן לשם יותר משאר צדיקים גמורים ש'במקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד וזהו שאומר שמעון בן זומא "כל מכבדי אכבד ובוזי יקלו" ובוזי אלו הרשעים שלא קיימו אפילו מצוה אחת ועשו בזיון למצות הקב"ה.

בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כבחמורה ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה-

קשיא א- היאך נדע מהי מצוה קלה ומהי מצוה חמורה והרי לא נתפרש שכר ועונש המצות ואין כל בריה יודעת מתן שכרן? וא"ת כל מצוה שיש לו חסרון כיס אינו מצוה קלה, זה אינו שהרי אנחנו רואים בתורתנו הקדושה שאין לה מצוה אם הוצאות מרובות ככיבוד אב ואם וכמ"ש בגמ'^{ק"י} 'עד היכן הוא כיבוד אב ואם? עד שיטיל אביו ארנקי של דינרים משל בנו ויטיל לים ולא יבייש לוי ועוד מעשה דמה בן נתינה^{ק"ח}, ושכר מצוה זו מפורש בתורה "למען יאריכון ימידך" ואין לנו מצוה שאין לה חסרון כיס כשילוח הקן וכידוע ואף היא שכרה

^{ק"י} קידושין לב.

^{ק"ח} שם לא. 'בעו מיניה מרב עולא: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו, פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שטר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. אמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שטר, ורב כהנא מתני: בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.'

הוא "למען יאריכון ימידך". **קשיא ב-** מהו שאומר 'ששכר מצוה מצוה וגוי ואנחנו לא ידענו ששכר מצוה הוא מצוה?'

תשובה- מצוה קלה שהוא אומר כאן אין כוונתו להוצאות הרבה או לאו, אלא מצוה קלה זוהי מצוה שאדם עושה שלא לשמה, ומצוה חמורה מצוה שאדם עושה לשמה, ויש עבירה לשמה, איזהו מצוה שלא לשמה כגון אחד שנותן צדקה בשביל שיכול להתגאות ולא לשם שמים, והולך לבית הכנסת ומתפלל שלא בכוונה כמעשה ההוא שחשק בבת המלך ונעשה עובד אלהים, ועבירה לשמה היא שאדם רוצה לעשות עבירה לשם שמים כגון דוד שרצה לעבוד ע"ז וגוי ויוסף שרצה לשכב עם אשת פוטיפר בשביל קידוש השם^{ק"ט} וכגון יעל שעשתה עבירה עם סיסרא כדי להרגו ולהציל את ישראל.

זוה פירוש דברי התנא 'הוי רץ למצוה קלה כבחמורה ובורח מן העבירה' ר"ל ברח מן מצוה שנעשית ע"י עבירה, שאם תעשה מצוה שלא לשמה, היום עשית שלא לשמה ומחר אתה עושה לשמה, ומצוה גוררת מצוה, אבל אם עשית מצוה כגון אלו העבירות בשביל שיתקדש שם שמים, אע"פ שעשית לש"ש מ"מ טעמת טעם עבירה, ומחר אתה ח"ו תלך ותעשה עבירה אחרת שעבירה גוררת לך שתעשה עבירה אחרת, ולכן ברח מן העבירה ורוץ אחר מצוה אפילו שאינה לשמה, שאם עשית מצוה קלה הקב"ה מזמן לך מצוה לשמה ואתה מקיים אותה שמגלגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב ואתה נקרא זכאי.

---

^{ק"ט} ע"ין בדברי רבנו להפטרות כי תצא.

פרק ו

ר' מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה - קשיא, מה הכוונה של תנא דאבות במה שאמר 'זוכה לדברים הרבה'?

אלא אז"ל אמר שלמה המלך ע"ה^{קב} "אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד" **קשיא על קשיא**, וכי יש לתורה ימין או שמאל? אלא אז"ל כל העוסק בתורה לשם שמים זוכה לאריכות ימים ועשירות בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר" ועוד נאמר "כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא" אבל כל העוסק בתורה שלא לשם שמים אלא לשם הכבוד שיאמרו לו 'מורי ורבי' ויקראו לו חכם, לא יהיה טוב לו אלא בעוה"ז בלבד ועליו כתוב "ובשמאלה עושר וכבוד" ואע"פ שאמרו ז"ל^{קכא} 'מתוך שלא לשמה בא לשמה' מ"מ אין שכר לעוסק שלא לשמה כעוסק לשמה שכתוב עליו "אורך ימים בימינה"^{קכב}.

ומעשה^{קכג} שהיה לחכם א' כמה תלמידים והיו לומדים בכל יום ממנו תורה ואחר זמן אחד תלמידיו אמר לו: מורי כבר כמה שנים אני לומד תורה ועוסק בה ולא בא לידי שום ממון ולא התעשרתי וכמו שכתוב "ובשמאלה עושר וכבוד", וא"ל: שב ללמוד ותמתין עד שאכיר לך שתורה אינו פלסטר, אח"כ בא לרב עשיר אחד ואמר לו: 'רוצה אני שילמד אחד מהתלמידים תורה בשבילי

^{קב} משלי ג, טז.

^{קכא} פסחים נ, סוטה כב, סנהדרין קה: והוריות י:

^{קכב} שבת סג. 'אמר רבא בר רב שילא, ואמרי לה אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת: מאי דכתיב ארך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. אלא בימינה ארך ימים איכא, עושר וכבוד ליכא? אלא: למימינין בה - אורך ימים איכא, וכל שכן עושר וכבוד. למשמאילים בה - עושר וכבוד איכא, אורך ימים ליכא. ופירש רש"י 'עושר וכבוד ליכא - בתמיה כיון דאיכא אורך ימים, כל שכן עושר וכבוד. מיימינין בה - עוסקין לשמה, משמאילים - שלא לשמה'.

^{קכג} זוהר - סתרי תורה כרך א (בראשית) פרשת לך לך פח. - מאן דאזיל לימינא זכי לעלמא דאתי ומאן דאזיל לשמאלא הא עותרא בעלמא דין... ר' אבא כד אתא מהתם הוה מכריז מאן בעי עותרא ומאן בעי אורכא דחיי בעלמא דאתי ייתי וישתדל באורייתא הוו מתכנשין כולי עלמא לגביה, רווק חד הוה בשיבבותיה יומא חד אתא לגביה א"ל ר' בעינא למלעי באורייתא כדי שיהיה לי עותרא, א"ל הא ודאי, א"ל מה שמך א"ל יוסי אמר לון לתלמידיו דיקרון ליה ר' יוסי מארי דעותרא ויקרא, יתיב ואתעסק באורייתא, ליומין הוה קאים קמיה א"ל ר' אן הוא עותרא אמר שמע מינה דלא לשם שמים קא עביד ועאל לאדריה שמע חד קלא דהוה אמר לא תענשי' (תוב לגביה) דגברא רבא ליהוין, תב לגבי' אמר ליה תיב ברי תיב ואנא יהיבנא לך עותרא אדהכי אתא גברא חד ומאנא דפז בדיה אפקיה ונפל נהורא בביתא, א"ל ר' בעינא למזכי באורייתא ואנא לא זכינא ובעינא מאן דישתדל באורייתא בגיני דהא אית לי עותרא סגי דקא שבק לי אבא דכד יתיב על פתוריה הוה מסדר עליה תליסר כסי מאלין, ובעינא למזכי באורייתא ואנא יהיבנא עותרא, א"ל להווא רווק תשתדל באורייתא ודא יהי לך עותרא יהב ליה ההוא כסא דפז קרא עליה ר' אבא (איוב כח) "לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז" יתיב ולעא באורייתא והווא ב"נ הוה יהיב ליה עותרא, ליומין עאל חמידו דאורייתא במעוין, יומא חד הוה יתיב והוה בכי אשכחיה רביה דהוה בכי א"ל על מה קא בכית א"ל ומה מנחנא חיי דעלמא דאתי בגין האי לא בעינא אלא למזכי לגבאי אמר השתא ש"מ דהא לשם שמים קא עביד קרא ליה להווא גברא א"ל טול עותרך והב ליה ליתמי ולמסכני ואנא יהיבנא לך חולק יתיר באורייתא בכל מה דאנן לעאן, אהדר ליה ר' יוסי ההוא כסא דפז ועד יומא לא אעדי שמיה ומן בנוי בן פזי והיינו ר' יוסי בן פזי זוכה לכמה אורייתא הוא ובנוי (בגין דלעא באורייתא) דלית לך אגר טב בעלמא כמאן דלעי באורייתא (ומקיימה):

ויהיה לי חלק בתורתו ואני יתן לו כוס פז מיוחדת' ונתן הרב הכוס לאותו תלמיד הנ"ל ואמר לו: ראית שתורה אמת ודבריה אמת שכתוב עליה "בשמאלה עושר וכבוד", ואחר זמן אמר התלמיד לעצמו למה לי לעסוק בתורה בשביל אותו עשיר, מיד שלח אחר העשיר והחזיר לו הכוס והפרוטות ואמר לו: קח ממני ממונך, שעכשיו הגעתי למה שאמרו ז"ל 'שמתוך שלא לשמה בא לשמה' ולמה לי חבלי עולם' והחזיר לו ואח"כ היה כל ימיו עוסק בתורה לשם שמים.

אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה! - לא הבנו פירוש זה המשנה, וכי תורה אדם היא ששייך לומר עליה 'תלך למקום פלוני ותקח דבר זה' או 'תלך למקום פלוני ותתן לפלוני זה החפץ' ומהו שאומר 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'?

תשובה - אלא אמרו חז"ל משום שמעשה בעשיר אחד שהיה לו ממון הרבה ובני ומזוני וחיי ואמר לאשתו 'למה לנו לשבת בחוצה לארץ בוא נלך לארץ ישראל שכתוב עליה "וכפר אדמתו עמו" וכתוב "עיני ה' אלוהיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה" והסכימו אשתו ובניו ללכת לארץ ישראל, והלך העשיר ומכר כל מה שהיה לו: קרקעות, בגדים, חפצים ואבנים טובות וכו' ולקח המעות שקיבל וקנה בהם סוסים בשבילו ובשביל בניו ואשתו, ורכבו והלכו מעיר לעיר וממדינה למדינה עד שהגיעו לבבל ועמדו שם ז' או ח' ימים ולא המשיכו לא"י ששמע העשיר שיש קטטה בין ב' שני מלכים ופחד לבוא עם ממונו לארץ ישראל, ויום אחד הלך העשיר לבת הכנסת להתפלל וראה שהיה שם אדם אחד עומד לפני ההיכל ועוסק בתפילה ובתחינה ובבקשה, ואמר בליבו אתן את כל ממוני לאיש זה שישמור עליו ואני אלך לארץ ישראל להתקין מקום למשפחתי.

ולמחר אחר שסיימו כל הקהל להתפלל נשאר העשיר בבית הכנסת וחיכה שיגמור זה האיש מעשיו, ואותו האיש עמד אחר התפילה וקשר תפילין רבינו תם ותפילין רש"י ביחד ונתעטף בציצית ועמד לפני ההיכל והתפלל עד חצי היום ואחר כן יצא מבית הכנסת, והלך העשיר אחריו ואמר לו שרוצה ללכת לארץ ישראל וכו' ואמר לו: טוב, תן לי ממונך שיהיה עמי עד שתחזור ותבוא ותקח ממני, והיה שמו של אותו האיש ר' אלכסנדראי, ואחר הלך העשיר ויצא מבבל עד שהלך לחברון ולירושלים תובב"א וישב שם מעט מים עד שנעשה שלום בין ב' מלכים וחזר ובא לבבל ומצא את ר' אלכסנדראי ונתן לו שלום והחזיר לו

שלום ואמר לו 'מעלת כבוד תורתו יתן לי הממון שנתתי לו לפיקדון', וכיון ששמע זה הדבור ר' אלכסנדראי מהעשיר אמר 'יגער ה' בך השטן' וקצף עליו, ואמר לו 'שוטה אתה', לא היו דברים מעולם, לך', וכשמועה העשיר אלו הדברים דאג דאגה גדולה וצעק צעקה ואמר לו 'בבקשה ממך אל תצערני ולא שמע לדבריו.

והלך העשיר להיכל ועמד בתפילה ובבקשה לבכות לפני הקב"ה ואמר 'רבש"ע יודע אתה שאין לי עדים ואין בי כח להחזיק בו ואני גר בעיר הזאת' וכך המשיך להתפלל עד שישיב מבכי, ונכמרו רחמיו של הקב"ה עליו ואמר לאליהו ז"ל תלך ותתן לו בקשתו ובא אליהו ז"ל בחלומו ואמר לו: 'עמוד ולך אל ביתו ואמור לאשתו שאמר בעלה שתתן לך כיס המעות שיש במקום פלוני, והאות הוא ששלח אותך בעלה הוא שביום כיפור שתיתי מים ודבש ואח"כ הלכתי לבית הכנסת, ובפסח אכלנו חמץ'. וכך עשה והביאה לו אשת ר' אלכסנדראי את כיס המעות שלו ושמח שמחה גדולה והלך למקומו בשלום, ובערב כשבא ר' אלכסנדראי לבית מיד אמרה לו אשתו 'מדוע נתת אלו האותות לגר שבא ולקח כיס המעות החתום' כיון ששמע אלו הדברים מאשתו דאג דאגה גדולה, והלכו הוא ובני ביתו למחרת והחליפו את דינם ונעשו גוים ב"מ.

וזהו שאומר התנא 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה' ר"ל אדם שעושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס ולובש לבוש צאן אבל הוא כנמר וכזאב עליו נאמר אוי להם לבריות מעלבונה של תורה^{קכד}, וכמו שהובא בגמ' יזהרו מצבעוני^{קכה} וכמו ר' אלכסנדראי שהיה עומד לפני קהל ומתפלל עד צהרים והיה ראש אב"ד ומניח תפילין ר"ת ורש"י וחושב עצמו כצדיק לפני קהל, ולבסוף החליף דתו ונטרד מעוה"ז ועוה"ב.

^{קכד} צ"ב, איך מתורצת בכך השאלה לעיל 'מה שייך אצל תורה עלבון', ואולי כוונת הרב שאם יש ת"ח שהוא צבוע ובאמת אינו תלמיד חכם כאשר יתגלה הדבר זה יהיה חרפה וביזוי אף לאותם שהם באמת תלמידי חכמים, שיתחילו לחשוך בהם שמה אין תוכם כבדם, וכיון שהם מיציגים את התורה הרי זה 'עלבונה של תורה', ועל כך מזהיר התנא ואומר 'אוי להם לבריות' שאינם עוסקים בתורה ומתחזים כת"ח 'מעלבונה של תורה' שהם ת"ח האמתיים.

^{קכה} סוטה כב:-- אמר רב נחמן בר יצחק: דמטמרא מטמרא (הנסתרות נסתרות מבני אדם והגלויות גלויות ומ"מ לב"ד הגדול כולם גלויות והוא יפרע מן המתכסים בטליות ומראין עצמן כפרושין ואין פרושין), ודמגליא מגליא, בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפו גונדי. אמר לה ינאי מלכא לדביתה: אל תתיראי מן הפרושין(שהפרושין היו שונאין אותו לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות צדוקי כדאמר בקידושין (דף 10) וכשמת היתה אשתו יראה מן שלא יעבירו המלוכה מבניה והיתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה ואמר לה אל תתיראי מן הפרושין שצדיקים הן ולא יגמלוך רעה ולא לבניך שלא חטאו להם). ולא ממי שאינן פרושין (שהם אוהבי), אלא מן הצבועין (כלומר שאין מראיתם כתולדותם אלא צבועין מבחוץ ואין תוכן בהם) שדומין לפרושין, שמעשיהם כמעשה זמרי (שהן רשעים) ומבקשים שכר כפנחס (אומרים לבריות לכבדן כפנחס).

וכן מעשה באיש אחד שאביו בזמן מותו ציוה לו 'בני יזהר מצבועין', ויום אחד באה בתולה יתומה לפתח ביתו לשאול לחם ושאלה: בת מי את? ומה מלאכתך? ואמרה לו: בת פלוני אני ועניה אני, וא"ל: בואי לביתי ועמדי עמי ותאכלי כאן לחם, והקדיש אותה לעצמו, ויום א' בא המלך לעירם והיו כל אנשי העיר הולכים לראותו, ובא האיש ואמר לאשתו בואי עמי ונלך לראות המלך, א"ל: איני רוצה לצאת שמא אבוא ידי עוון שאראה בחורים והם יראוני ויצר הרע ישלוט בנו, ונזכר במה שאמר לו אביו 'היזהר מצבועין', ורצה לבוחנה לראות אם צבועה היא, מה עשה? למחרת אמר לה שרוצה ללכת לעיר פלונית, ועשה ב' מפתחות לפתח ביתו ונתן לה אחד מהם והלך לכפר אחד, ובערב בא לעיר ופתח במפתח השני שהיה אצלו את פתח ביתו, וכשנכנס ראה שאשתו שוכבת עם ערל א' על מטתו, ועמד הערל ושלף חרבו בידו ובא להרגו, וברח והלך לשוק והטמין עצמו בחנות חרבה אחת.

ויום לפני גנבו מגנזי המלך ממון הרבה וגו' ויצאו ליצנים ותפשו אותו וגו' וציוה המלך להרגו, והיו הולכים עם שר הטבחים וראה אדם א' שהיה עומד ואומר יזהרו מגמלים וגו' ותפשו אותו והיכו אותו מכת מרדות עד שנתן כל ממון גנזי המלך שגנב, ואמרו לו 'יהודי כיצד ידעת שהוא הגנב' וסיפר למלך המעשה שציוה אביו בשעת פטירתו ומעשה אשתו וערל וגו' ונתן לו המלך ממון הרבה, והרג את אשתו והערל והגנב הצבוע, והוא הלך בשלום בזכות אביו.

חלק ה- ליקוטים

תהילים

פרק טז פסוקים א-ב- "מכתב לדוד שמרני אל כי חסיתי בך אמרת לה', ה' אתה, טובתי בל עליך לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי במ"- רוצה לומר שדוד אמר לה' אני אינני מחזיק טובה עליך משום שלא עשית לי שום טובה לעולם ואפילו חיי מאחרים היו ולא ממך שנתנו לי מחייהם וחייתי כל ימי, וז"ש 'טובתי בל עליך', וקשה- וכי הקב"ה לא עשה שום טובה לדוד והרי עשאו מלך והצילו מיד שאול ומיד פלשתים ומיד כל אויביו?

תשובה- אלא אז"ל בשעה שברא ה' את האדם שם אותו בגן וציוהו לא לאכול מעץ הדעת טוב ורע, ואחר כמה ימים נחש וחוה הסיתוהו לאכול ונתנו לו כוס מלא מעץ הדעת, והיה אותו הכוס בידו כשאמר לו הקב"ה 'איכה', ונפל עליו פחד ורעש ונפלה הכוס ונשברה, וכלול היה בכוס ת"ר נשמות צדיקים לעתיד לבוא לעולם ואחד מהם היה נשמתו של דוד.

ואח"כ הראה הקב"ה לאדם דור דורשיו דור מנהיגיו דור פנסיו דור חכמיו עד שהגיד לו שעתיד לבוא לעולם דוד ראש משוררים אבל כיון שהכוס נשברה צריך שיחיה דוד נפל, וכיון שראה כן אדם נתן מתנה לדוד מאה שנה מימיו, וכשהגיע לתשע מאות שנה בא מלאך המות לקחת נשמתו ולא הסכים ואמר חוזר אני ואין אני מביא לדוד מתנה, ונתן לו מלאך המוות עוד עשר שנים ושוב אמר אדם אין אני רוצה לתת לדוד וכו' כך ג' פעמים עד הפעם הרביעית שלא שמע אליו מלאך המוות ולקח נשמתו והוא בן תשע מאות ושלושים, וכענין שנאמר^{קכו} 'על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשבינו', היה כן עד שבאו שלוש האבות ויוסף והראה להם דור דורשיו וגוי' עד שהגיד להם דוד וגוי' ואברהם ויעקב ויוסף נתנו לדוד מימיהם סך שבעים שנים ויצחק עולה תמימה היה ולכך לא נתן מימיו לדוד. וזהו שאמר "טובתי בל עליך" כלומר אין אני מחזיק טובה לך

---

^{קכו} עמוס ב, ו.

אדם הראשון שאמרת לה' 'א-ד-נ-י אתה' "כי אם לקדושים אשר בארץ" שהם אבותינו הקדושים שנתנו משמחת לבם לי מימיהם כדי לקיימני^{קכ}.

פרק כז פסוק ד- "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש"- קשיא, דוד אומר "אחת שאלתי מאת ה'" ואח"כ מבקש שלש בקשות: א- שבתי בבית ה' כל ימי חיי, ב- לחזות בנועם ה', ג- ולבקר בהיכלו, ומדוע אומר "אחת שאלתי"?

אלא אז"ל אמר דוד המלך ע"ה שלשה דברים הם עד שלא יגע ולא יעף אדם אין שולט ואין מגיע אליהם וסימנם אח"ת, אלף- ארץ ישראל ר"ל עד שלא יתן מעות ולא יהיה לו לאדם צער דרכים וצער אכילה ושתייה לא יגיע אליה, חי"ת- חיי העוה"ב כלומר שמי שרוצה שיהיה בן עוה"ב צריך שיהיה לו בעוה"ז צער ויקיים כל מצות התורה ויעשה מעשים טובים עד שיהיה זכאי וראוי לעוה"ב, תי"ו- תורה ר"ל שמי שרוצה להיות תלמיד חכם ובקי בכל תורה ונביאים וכתובים ושאר ספרים ודינים צריך שיצטער כמה שנים עד שילמד כל דינים וכ"ד ספרים והלכות שנא^{קכ} 'יגעתי ומצאתי- תאמין, לא יגעתי ומצאתי- אל תאמין, ועכשיו זהו שאומר דוד המלך ע"ה 'אחת שאלתי מאת ה'" והיינו ארץ ישראל וחיי עוה"ב ותורה ודו"ק.

פרק לד פסוק כ- "רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה'" - עיין בדברינו לפרשת כי תבוא פירוש זה הפסוק.

---

^{קכ} **באלשיך פירש בדרך דומה**, וזה לשונו "מכתם לדוד שמרני א - ל" - הנה באומרו (109) אמרת כמדבר עם נקבה ולא אמר "אמרת", לא ראיתי מי שיחוש על ככה. ואחשבה שהיה דוד משיח עם נפשו ואומר אמרת וכו', והוא בהקדים מאמרם בספר הזוהר, כי נפש דוד היא של אדם הראשון. עוד אמרו (ילקוט תהלים רמז תתמג) כי דוד היה ראוי להיות נפל אלא שאברהם יעקב ויוסף נתנו לו שבעים שנה משלהם, כי של אדם הראשון היו פגומים ולא היה זוכה אל כל הטובה בהם אם לא על ידי הצדיקים הנזכרים. עוד למדנו מספר הזוהר כי האבות הן הם חלקי הנפש ורוח ונשמת אדם [הראשון], וכל אחד בא לתקן חלק מאשר קלקל אדם, וגם יוסף נכלל עם יעקב כנודע ליודעים:

ונבא אל הענין, והוא כי אמרו רבותינו ז"ל (סוטה י ב) שענין אומרו מכתם הוא "מך תם" שמשפיל עצמו, ויהיה הענין שאמר מכתם ושפלות לדוד מצד עצמו דלית ליה מגרמיה כלום שהיה עתיד להיות נפל, שמרני א - ל, על צד החסד בל אמות כי חסיתי בך. והוא על כי שבעים שנות חייו לא היה לו משלו כלום כי אם מזולתו, כי נתונים נתונים המה לו, וקל ליאבד ממנו על ידי עון אשר חטא:

ומדבר עם נפשו ואומר לה אמרת לה' א - ד - נ - י אתה, לומר תדע למה אני צריך חסד א - ל - ל שישמרני ה', והוא על כי השבעים שנה משלך מאדם הראשון אין כח בהם רק למציאות חיים אך לא להיות בהם טובה, ועל כן יקל מאד לאבדם כי פגומים הם, כי אפילו עתה צריך חסד כמדובר. והוא כי הנה הגעת נפשי אל מעלה רמה יותר ממלאכי השרת, עד שהגעת לקראו שם להקב"ה, כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה יז ד) שאחר שקרא שם לכל הברואים אמר לו הקדוש ברוך הוא ואני מה שמי אמר לו אתה אדון לכל ראוי תקרא א - ד - נ - י. וזה יאמר הנה אמרת לה' א - ד - נ - י אתה, שהוא אדון לכל וקראת לו בהיותך באדם שם זה א - ד - נ - י, עם גודל השגתך זו, טובתי שהטבת לי שהייתי עתיד להיות נפל וניתן לי ממך שהוא מאדם, טובתי זו בל עליך להחזיק לך טובה על שבעים שנה שלך שנתת לי כי חטאת ונפגמת, כי אם לקדושים אשר בארץ המה אחזיק הטובה הם אברהם יעקב ויוסף שנתנו משלהם השבעים שנה בלי פגם, והם אדירי כו' שלא מעדו קרסולם כאדם, וכל חפצי הוא במ לישען עליהם עכ"ל.

^{קכ} מגילה ו:

**פרק נא פסוק ו- "לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדבריך
תזכה בשופטיך"- מה פירוש זה הפסוק?**

אלא אמרו ז"ל^{קכט} פעם אחד דוד המלך ע"ה אמר לקב"ה: 'רבש"ע בבקשה ממך
תאמר לישראל שיזכרו גם את שמי ביי"ח ברכות כשמזכירים שמם של אבותינו
הקדושים' א"ל הקב"ה: אני ניסיתי אותם והם עמדו בנסיוני אבל אותך עדיין
לא ניסיתי, וא"ל: תנסה אותי, א"ל הקב"ה: אין אתה יכול לעמוד בנסיון,
א"ל: בבקשה נסני, א"ל: אין ראוי שאומר לך במה אני מנסך ואע"פ כן ידוע
תדע שאני מנסך באשה, ודוד המלך ע"ה היה זהיר בכל הנשים, ויום א' היה
יושב ומזמר זמירות אדהכי בא שטן ונעשה כצפור משובח ופרח ובא וישב על
ענף אילן שהיה בפרדסו של דוד והיה מנגן וקורא בקול נעים ומשובח והיה
פורח מזה האילן לאילן אחר עד ששמע דוד את קולו ותמה ופסק מפומיה
זמירות וחשק לראות את הצפור המנגן, והלך לגג וראה מקום אחד שהיה אשה
אחת ערומה והייתה טובלת במים את עצמה, וכיון שראה אותה חשק בה
ואותה אשה בת שבע אשת אוריה החתי הייתה, ואח"כ ירד מגגו ושלח אחד
מסריסיו אחריה להביאה, והלך הסריס שלו ובא עם בת שבע לפני דוד, ודוד
מרב חשקתו בא עליה ומיד הרה בת שבע מדוד את שלמה, ואח"כ שלח את
אוריה בעלה במלחמה ונהרג במלחמה ובת שבע נעשתה אשתו של דוד.

ואחר זה המעשה אמר הקב"ה לדוד 'דוד איכה', ותיכף ומיד הבין דוד שמדבר
הקב"ה עמו על ענין בת שבע ועל הניסיון שלא קיים, פתח דוד ואמר רבש"ע "לך
לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדבריך תזכה בשופטיך" שאם
לא הייתי עושה כך היו כל עולם אומרים דוד ניצח את הקב"ה וזה הדבר אין
ראוי לאומריו ולכך לא עמדתי בנסיון.

**פרק צ פסוק י- "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה"-
קשיא, מדוע אמר דוד המלך ע"ה "בהם" בזה הפסוק ומה היה הפסדו אם לא
היה אומר?**

אלא אמרו חז"ל ג' שותפים באדם והם הקב"ה אב ואם, וזמן ימיו של אדם הם
כמנין שמותיהם, ששמו של ה' בגימטרי' עשרים ושש וא"ב בגימטרי' ג' וא"ם
בגימטרי' מ"א, סה"כ ע', ואות שני של ג' שותפים הללו יוצא בהם, אות שניה
של ה' היא ה"א, ואות שניה של אב היא ב', ואות שניה של אם היא מ"ם, וזהו

^{קכט} סנהדרין קז.

שאומר "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" ר"ל ימינו שהם מגי שותפים הללו הם שבעים שנה, אבל אם זכינו והגענו לספירה גבורות יצאנו מתחת ידי אב ואם ואנחנו ושנותינו ביד ה', וכשאדם בחור כל חשבונו הוא בעולם הזה, וכשמגיע לגיל ארבעים חשבונו ומחשבתו מעט לעולם הזה ומעט לעולם הבא, אבל כיון שהגיע לשנת שבעים ושמונים אין עוד דעתו על עוה"ז אלא דעתו רק על עוה"ב, וכמו שכתוב^{קל} "אבוא בגבורות ה' אלהים אזכיר צדקתך לבדך" ר"ל אם באו ימינו לע' ולפי שנה שהם גבורות צריכים אנחנו להודות לה' שיצאנו מתחת ידי אב ואם.

פרק קו פסוק כ- "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב"- במילת עשב רמוז באיזה שעה עשו עגל ובאיזה יום ומה הייתה סיבתם וכו' עש"ב ר"ת: **ברצונם עקרו שור ולא אנוסים היו, עשו שור במדבר, עשו בצורת שור, ולמה עשו בצורת שור? ידוע מ"ש הר"ם אלשיך זיע"א שכוונת ישראל היה לעשות כדמות שור שבמרכבה, עש"ב ר"ת- בצורת שור עליון, ויצא שור אוכל עשב, מי עשה? בלעם שתום עין, עם מי? עם שתי בניו^{קלא}, באיזה יום היה פתח התשובה? ערב שבת במנחה, באיזה שעה? בתחילת שעה עשירית, באיזה חודש? שבעה עשר בתמוז, למה עשו? בשביל עשירות שהייתה בס, מה היה באותו הזמן? עד שהמלך במסיבו, ובמה נדמו? עלובה שזנתה בחופתה, ומה הפסידו? עדיים שנטלו בחורב, ולפי שעה במה נתכפרו? עפרו שתו במים, מי שחקו? בן עמרם שחקו, שבטו עברו בשער וכמ"ש^{קלב} "מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי", במה נתפתו שעשו עגל? על ביאת שש^{קלג} ר"ל שהמתינו עד שעת שש ולא בא משה, ועוד במה? ערבכם שטן בהר^{קלד}, לסוף מה עלתה להם? עוונם שמרו בדורות, ומה יהיה כפרתם? כשם שחטאו בצבור כך יתפללו בצבור בתפילת שחרית ערבית, ומה יהיה תיקונם? עבודה שבת ברית, ואחר שנתכפר עוונם עד אימת? עד ביאת שילה ואח"כ עושה שלום במרומיו, אמן כן יהי רצון.**

קל תהלים עא, טז.

קלא תיקוני זוהר (נפס) דף קמב.

קלב שמות לב, כו.

קלג שבת פט.

קלד

שם 'לסוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם, אמר להן: משה רבכם היכן הוא? אמרו לו: עלה למרום. אמר להן: באו שש - ולא השגיחו עליו. מת - ולא השגיחו עליו. הראה להן דמות מטתו. והיינו דקאמרי ליה לאהרן כי זה משה האיש וגו'. וכן במדרש תנחומא פרשת כי תשא, יט 'עמד שטן והראה להם דמות מטתו מן ההר'.

חלק ו- ליקוטים

משלי

פרק טו פסוק יז- "טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו"- אז"ל קלה^ה שהיה שלמה מלך אומר כתוב "לא ירבה לו סוסים" "ולא ירבה לו נשים למען לא יסור לבבו" אני ארבה ולא אסור, וקצף עליו הקב"ה והורידו מכיסאו וטרדו מבין העמים והערים, והיה סובב בפתחים ואומר "אני קהלת בן דוד מלך בירושלים... הבל הבלים", ולא קבלו ולא שמעו ממנו עד שפגעו^{קלי} בו שני בני אדם שהיו מכירים אותו, בא אחד מהם נשתטח לפניו, ואמר לו אדוני המלך אם רצונך לבוא אלי היום, מיד הלך עמו, והעלהו לעלייה וזבח שור, והביאו לפניו מטעמים רבים, והתחיל משמיע לו דברי מלכותו, ואמר לו זכור אתה שעשית כך וכך ביום פלוני כשהיית מלך, מיד כיון שהזכיר לו ימי מלכותו, התחיל בוכה וגועה...

למחר פגע בו חברו, התחיל משתטח לפניו, ואמר לו אדוני המלך רצונך שתבוא עמי היום, א"ל שמא אתה מבקש לעשות לי כשם שעשה חבירך אתמול, א"ל אדוני המלך איש עני אני, אלא אם רצונך אכול עמי היום במעט ירק שיש לי, באותה שעה הלך לביתו רחץ לו ידיו ורגליו, והביא לו מעט ירק, והתחיל אותו האיש מנחמו, ואמר לו אדוני המלך שבועה נשבע הקדוש ברוך הוא לאביך שאינו פוסק מלוכה מזרעו... כיון ששמע שלמה כך מיד נתקררה דעתו עליו, ושמח מאותה סעודה של ירק, ועמד משם שבע. אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' אבון בר בנימין בשם ר' יוסי בן זמרא כיון שחזר שלמה למלכותו כתב בחכמתו טוב ארוחת ירק ואהבה שם, שאכלתי אצל העני, משור אבוס ושנאה בו שהאכילני אותו עשיר שהזכירני צערי.

פרק כח פסוק ט- "מסיר אזני משמוע תורה גם תפילתו תועבה" הקשו ז"ל למה אמר שמי שמסיר אזנו מלשמוע ד"ת הקב"ה מעניש אותו בעונש זה שלא ישמע תפילתו, ומדוע לא מענישו בעונשים אחרים? אמנם מידתו של הקב"ה מידה כנגד מידה היא, וכיון שזה אינו שומע לדברי תורה ואומר 'שמעתי כבד, ואיני צריך לך' ואינו מטה אזנו לשמוע, הקב"ה ג"כ אומר לו 'אי"כ תפילתך

קלה סנהדרין כא:
קלי מדרש משלי פרשה טו סימן ז.

שאתה מתפלל עכשיו לפני, כבר כמה וכמה פעמים שמעתי אותה ממך, וכיון שכן לא אשמע אותה עוד' וז"ש 'תפילתו תועבה'.

וזהו קל"ו שמשורר דוד "מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו" קינה לדוד מבעי ליה? אלא היה מתיירא דוד שמא יהיה עבד או גוי אותו שנאמר עליו "הנני מקים עליך רעה" והם אינם רחמנים ולא ירחם עליו, וכיון שראה שאבשלום סרח עליו התחיל לשורר שאמר הוא בני וירחם עלי ולא יהיה כל כך אכזר.

חלק ז- ליקוטים

נספחים

אלו ה' פסוקים שאין להם הכרע בתורה וסימנך: אוטיבו שבטיא ליהושע מנהורא דמשה קל^ח, אוטיבו- "הלא אם תטיב שאת" אין אנו יודעים אם מפסיק כאן או "...שאת אם לא תטיב", שבטיא- היינו "ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ויתעצבו" או "...ותעצבו האנשים", ליהושע- היינו "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא והלחם בעמלק מחר אנכי ניצב על ראש הגבעה" אין אנו יודעים אם "וצא והלחם בעמלק מחר" או "...מחר אנכי ניצב על ראש הגבעה", מנהורא היינו "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה" אין אנו יודעים אם "ובמנורה ד' גביעים משוקדים" או "משוקדים כפתוריה ופרחיה". דמשה- היינו "ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה" אין אנו יודעים אם "הנך שוכב עם אבותיך וקם" או "וקם העם הזה וזנה".

י"ד פסוקים איתא במסורה שיש בהם רק שלוש תיבות א- "וישב יצחק בגרר", ב- "והרעב כבד בארץ", ג- "ולצרעת הבגד ולבית", ד- "ולשאת ולספחת ולבהרת", ה- "מכשפה לא תחיה" ו- "ובני דן חושים", ז- "ובני פלוא אליאב", ח- "יששכר זבולון ובנימין", ט- "ועשית משבצות זהב", י- "ויברכך ה' וישמרך" יא- "לשועתך קויתי ה'", יב- "ומשמע ודומה ומשא", יג- "ויהי אחרי המגפה", יד- "ברוך טנאך ומשארתיך".

^ח ביומא נב- 'איסי בן יהודה אומר: חמש מקראות בתורה אין להן הכרע: שאת, משוקדים, מחר, ארור, וקם' ופירש רש"י, שאת - הלא אם תטיב שאת (בראשית ד) ולשון סליחה הוא, או שאת אם לא תטיב - ולשון נשיאות עון הוא. משוקדים - ארבעה גביעים משוקדים (שמות כה) או משוקדים כפתוריה ופרחיה. מחר - וצא הלחם בעמלק מחר (שמות יז) או צא והלחם בעמלק מיד, ומחר אנכי ניצב והיום אי אתה צריך לתפילתי. ארור - וברצונם עקרו שור (בראשית מט) ארור שור של שכם שהוא מארור כנען, או ארור אפס כי עז. קם - הנך שוכב עם אבותיך וקם (דברים לא) וכאן רמז לו תחייית המתים, או וקם העם הזה וזנה. ורבנו הביא במקום ארור את פסוק "ותעצבו האנשים", ובתלמוד ירושלמי עבודה זרה ב, ה"ז, הובא בזה הלשון 'ואלו הן שאת. ארור. מחר. משוקדים. וקם. [בראשית ד ז] הלא אם תטיב שאת או שאת אם לא תטיב. [שם מט ו] כי באפס הרגו איש וברצונם עקרו שור ארור או ארור אפס כי עז. [שמות יז ט] ויאמר משה אל יהושע צא הלחם בעמלק מחר או מחר אנכי ניצב על ראש הגבעה. [שם כה לד] ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה. [דברים לא טז] ויאמר יי' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם או וקם העם הזה וזנה רבי תנחומא מוסיף הדא [בראשית לד ז] ובני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו האנשים'.

קלט **א"ת**- פני ביום א' של פסח יחול לעולם ט' באב. **ב"ש**- פני ביום ב' של פסח יחול לעולם חג השבועות. **ג"ר**- פני ביום ג' של פסח יחול לעולם ר"ה וסוכה. **ד"ק**- פני ביום ד' של פסח יחול לעולם סוף קריאת תורה-שמחת תורה. **ה"ץ**- פני ביום ה' של פסח יחול לעולם צום כיפור. **ו"ף**- פני ביום ו' של פסח יחול פורים שעבר. **פל"ג**- פני ביום שחל בו פורים יחול לעולם ל"ג בעומר.

שנה מעוברת סימנה 'סגרו פסחו' ר"ל בשבת הגדול קוראים פרשת מצורע שהוא מוסגר ואח"כ פסח, ושנה פשוטה סימנה 'פקדו פסחו' ר"ל בשבת הגדול קוראים פרשת צו שהוא לשון פקודה ואח"כ פסח.

סימן ראשי חדשים, תשנ"א- יום אחד, דהיינו תשרי שבט ניסן סיון אב, מאטת"א- ב' ימים, דהיינו מרחשון אדר טבת תמוז אלול, וכסלו ואייר פעמים ב' ימים ופעמים יום אחד.

תני רבי ישמעאל^{קמ} **עשרה קלים וחמורין כתובים בתורה**, א- הן כסף וגוי השיבנו אליך ק"ו ואיך נגנב, ב- הן בני ישראל לא שמעו אלי וק"ו ואיך ישמעני פרעה, ג- ויאמר ה' אל משה ואביה ירוק ירק בפניה, ק"ו לשכינה י"ד יום, ד- הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם, ק"ו ואף כי אחרי מותי, ה- כי את רגלים רצתה וילאוך, ק"ו ואיך תתחרה את הסוסים, ו- ובארץ שלום אתה בוטח וק"ו ואיך תעשה בגאון הירדן, ז- הנה אנחנו פה ביהודה יראים וק"ו ואף כי נלך קעילה, ח- הן צדיק בארץ ישולם ק"ו ואף כי רשע וחוטא, ט- ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה וגוי, וק"ו בשאר מדינות המלך מה עשו, י- הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה ק"ו אף כי אש אכלתהו ויחר.

י"א פסוקים מתחילין בנו"ן ומסיימים בנו"ן, א- "נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן^{קמא}", ב- "נחנו נעבור חלוצים לפני ה' ארץ כנען ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן^{קמב}", ג- "נביא מקרבך מאחיד כמוני יקים לך ה' אלהיך אליו תשמעון^{קמג}", ד- "נדו מתוך בבל ומארץ כשדים צאו והיו כעתודים לפני צאן^{קמד}", ה- "נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון^{קמה}", ו- "נחית

קלט כל הסימנים הללו הובאו בטור אורח חיים הלכות ר"ח סימן תכ"ח.

קמ בראשית רבה (וילנא) פרשת מקץ פרשה צב.

קמא ויקרא יג, ט.

קמב במדבר לב, לב.

קמג דברים יח, טו.

קמד ירמיהו נ, ח.

כצאן עמד ביד משה ואהרן^{קמ"ו}, ז- "נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה צוען^{קמ"ז}", ח- "נפת תטפנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמותיך כריח לבנון^{קמ"ח}" ט- "נפתי משכבי מור אהלים וקנמון^{קמ"ט}", י- "נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן^{ק"י}", יא- "נשקי קשת מימנים ומשמאלים באבנים ובחצים בקשת מאחי שאול מבנימין^{קנ"א}".

שמואל ב פרק יב פסוקים יא-יב- "כה אמר ה' הנני מקים עליך רעה מבתוך ולקחתי את נשיך וגו' כי אתה עשית בסתר ואני אעשה נגד כל ישראל"- אחר שעשה דוד עון בת שבע בא נתן הנביא ואמר לדוד זאת הנבואה וכיון שלא יהיה דבר הי"ת ח"ו כזב ושקר אם לא היה אבשלום עושה הדבר הזה, הייתה מתקיימת נבואת הנביא שאמר "הנני מקים רעה מבתוך" ע"י אחד מעבדיו הכנענים של דוד שהם מקנת כספו ונקראים אנשי ביתו.

קשיא- למה מאשים ה' את אבשלום ומוליך אותו לגהינם עד שהוצרך אביו להתפלל בעדו ולומר ז' פעמים 'בני' וע"י כך לעלותו מ-ז' מדורי גהינם כידוע^{קנ"ב}, והרי אין הקב"ה בא עם עבדיו בטרוניא, והוא גלגל שאבשלום יעשה כן בשביל לקיים נבואת נתן?

תשובה- מגלגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב, שאדם שיש בידו עונות רבות והם בסתר ואינם גלויים לבני אדם שאין יודעים מה בלבו, אם הקב"ה יפרע ממנו יהיה חילול השם, ולכן הקב"ה מגלגל עוון חמור וגדול לידו ורואים בני אדם שהוא רשע ואז נפרע מנו הקב"ה, ואם אדם עושה הרבה מצוות אפילו שלא לשמה אז הקב"ה מגלגל ומביא מצות א' על ידו ועושה לשמה ואז מטיב לו בעוה"ז ובעוה"ב, וזהו שאמרנו מגלגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב, וכן כאן היה אבשלום חייב שאם היה צדיק לא היה הקב"ה מביא תקלה ע"י שהרי

קמ"ה תהלים מו, ה.

קמ"ו שם עז, כא.

קמ"ז שם עח, יב.

קמ"ח שיר השירים ד, יא.

קמ"ט משלי ז, יז.

ק"י שם כ, כז.

קנ"א דברי הימים א, יב, ב.

קנ"ב יוטה י':

אין הקב"ה מביא תקלה אפ"י ע"י בהמתם של צדיקים כידוע מעשה חמורו של
ר' פנחס בן יאיר שהובא בגמ'^{קנג}.

חלק ה- ליקוטים

דרשה על תורה שבעל פה

אלו הדברים שיש בתורה הקדושה שעל כרחך צריך לדרשת חכמים, א- "מושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה^{קנד}", שכאשר תמנה סך השנים של משה עמרם וקהת שהיה מיורדי מצרים לא תמצא כך שנים^{קניה}, ולא תמצא לכך ביאור בדרך פשט כי אם על פי קבלתם, ב- לגבי מצות כתוב אחד אומר^{קני} "שבעת ימים תאכל מצות" וכתוב אחר אומר^{קני} "ששת ימים תאכל מצות", ועוד כתוב^{קניה} "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם" וכתוב אחר אומר^{קניט} "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם", ג- כתוב אחד אומר^{קס} "תספרו חמישים יום" וכתוב אחר אומר^{קסא} "שבעה שבועות תספר לך" שהם מ"ט יום ולא יותר, ועוד כתוב בשבת^{קסב} "מחלליה מות יומת" ולא מפורש מה הוא החילול, וכן בענין סוכה לא ידעו שיעורה אלא ע"י קבלה, והכל נמסר למשה בסיני ולמדס לבני ישראל מ' שנה וקבלום יחידים שבדור כמו שכתוב באבות 'משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע' - וזהו תורה שבע"פ, וכל מי שאינו מאמין בדבריהם הוא כופר בתורת משה וה' אלהי ישראל.

קנד שמות יב, מ.

קניה לשון רש"י שם 'שלושים שנה וארבע מאות שנה' - בין הכל משולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה. משהיה לו זרע לאברהם נתקיים (בראשית טו יג) כי גר יהיה זרעך, ושלושים שנה היו משגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל כך, ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם, הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר על כרחך, שאף שאר הישיבות נקראו גרות, אפילו בחברון, שנאמר (בראשית לה כז) אשר גר שם אברהם ויצחק, ואומר (שמות ו ד) את ארץ מגוריהם אשר גרו בה, לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משולד יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן מאתים ועשר שנה, וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך.

קני שמות כג, טו.

קני דברים טז, ח.

קניה שמות יב, טו.

קניט שם פסוק יט.

קס ויקרא כג, טז.

קסא דברים טז, ט.

קסב שמות לא, יד.

חלק ט - ליקוטים

מגילת אסתר

פרק א פסוק ד - "ואת יקר תפארת גדולתו" - כתוב בגמרא מגילה מלמד שלבש אחשוורוש בגדי כהונה שכתוב כאן "ואת יקר תפארת" ולגבי אהרן כתיב "לכבוד ולתפארת", ועוד הובא במדרש מלמד שאחשוורוש והמן היה מחלוקת ביניהם זה אומר אני היום כ"ג וז"א אני היום כ"ג, **קשיא** - מלך שמולך בכיפה כאחשוורוש, כלום היה לו לריב לפני קכ"ז שרים שהיו במשתה שלו על בגדי הכהן גדול?! ומה היה מחלוקתם?

אלא כידוע שכל מגמתו של אחשוורוש שעשה משתה בשנת שלוש למלכותו היה בשביל שעשה חשבון שאמר כלו עי' שנה ולא נענו ישראל וישארו בגלות, ועשה משתה והוציא כל כלי ביהמ"ק ושימש בהם ועוד לבש בגדי כ"ג שטען שמימות אדה"ר ועד יעקב היו הבכורים כוהנים וכשבא יעקב ציוה הקב"ה שבנו השלישי שהוא לוי יהיה כ"ג, וכן היה עד עכשיו שהיה לישראל ממשלת ושררה, ועכשיו שנטלה מהם אנחנו חוזרים על ראשון, ובנו הבכור של נח היה יפת וכדכתיב "אחי יפת הגדול" ואני ממדי שהיה מבני יפת ולי נאה כדן כהלכה להיות כ"ג, ואמר לו המן: לא כן אלא עכשיו שבטלה ממשלת יעקב אנחנו חוזרים לראש רק עד יצחק, ובכור בניו הוא עשיו ואני מבניו ואני ראי להיות כהן גדול ולא אתה.

פרק ג פסוק ד - "כי הגיד להם אשר הוא יהודי" - בזמן שרצו סנהדרין ומרדכי לבנות את בית המקדש המן היה מונע מהם, עד שאמרו בוא עמנו ונלך אצל מלך וכל מה שיאמר אנו מקבלים ממנו, והיו הולכים בדרך ותם לחמו של המן ואמר למרדכי תן לי לחם, ומרדכי לא נתן עד שקנה את המן לעבדות, ואחר כמה שנים עלה המן לגדולה ושלט המן וכל העם היו כורעים לו "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה" והיה אומר להמן 'עבדי ומקנת כספי אתה' ולא עוד שהתנה עימו בדרך שיהיה ישראל וז"ש "כי הגיד להם אשר הוא יהודי"^{קס"ג}.

^{קס"ג} כן הובא בס' שיר מעון 'שדייקו בפסוק זה שלכאו' כי הגיד להם אשר הוא יהודי דהכא מיותר. אלא דאשר הוא יהודי, לא קאי על מרדכי, אלא קאי על המן, שכיון שמרדכי קנהו לעבד, ה' עבד כנעני מהול שהוא יהודי וחייב במצות, והעלבון הזה, שאמרו עליו על המן שהוא יהודי, זה לא ה' יכול בשום אופן לסלוח'.

אמר המן יש לי ג' טענות: האחד, על פת לחם שנתת לי אל תפשוט אצלי רגלך^{קסז}, השני, מי יותר גדול אתה או יעקב אביך? אי"ל בודאי יעקב, אי"ל: אני יותר גדול או עשוי יותר גדול? אי"ל מרדכי: אתה, אי"ל המן: אי"כ יעקב היה סגוד לפני עשו ואין אתה סוגד לי? והשיב לו מרדכי בזמן שיעקב היה סוגד לעשיו בנימין לא היה בעולם^{קסח}, ולא עוד שכשיעקב ראה את עשיו שרתה שם שכינה וסגד לשכינה ולא לעשיו שנאמר "והוא עבר לפניהם" שהוא א' משמותיו של הקב"ה שנמר "אני אני הוא", אמר המן הטענה השלישית שיש לי, שאלהכון נעשה זקן ח"ו ואין לו כח ושלטנות, השיב לו מרדכי תבוא עמי עד פתח ביהמ"ד כדי שיתנו לך תשב"ר תשובה, וקיבל והלך המן עם מרדכי עד פתח ביהמ"ד, ואמר לתינוקות^{קסח} 'פסוק לי פסוק' השיב לו "אל תירא מפחד..." אי"ל זה תשובת רגלי, השני אמר "עוצו עצה ותופר וגו' כי עמנו אל" ר"ל עמנו אל-כלומר שכינה הייתה שרויה שם ולכך סגד יעקב וזה תושבה לטענתך השנייה, השלישי אמר "עד זקנה אני הוא" אי"ל זה תשובת מה שאמרתי שזקן אלהכון, אמר המן בראשון הורג אני את בנים ואח"כ הורג את זקנים שני "מנער ועד זקן".

פרק ו פסוק ב- "בגתנא"- ב'- לרמז על בית המקדש שנבנה ג' פעמים, בימי שלמה המלך ע"ה ובימי עזרא ונחמיה וחגי ומלאכי ובמהרה בימינו כשיבוא המשיח יבנה בית שלישי, ג'- לרמז על ג' פעמים גאולה, בימי משה כשיצא ממצרים ובימי מרדכי ובמהרה בימינו גאולת משיח, ת'- לרמז על ג' פעמים תחיה, תחיית יחזקאל ותחיית קבלת תורה שפרחה נשמתם ובמהרה בימינו תחיית המתים, נ'- לרמז על ג' נשרים, כשיצאו ממצרים וכמו שנאמר "ואשא אתכם על כנפי נשרים", ושלמה המלך ע"ה שהיה רוכב על נשר ומטייל בעולם, ולעתיד לבוא יבואו ישראל על גבי הנשר מד' רוחות עולם לא"י כמו שעשה למצרים, א'- לרמז על ג' פעמים שנכנסו לארץ ישראל, בימי יהושע ובימי עזרא ולעתיד לבוא.

פרק י' פסוק א- "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ"- אמרו ז"ל^{קסז} שעתידי הקב"ה שוחט מלאך המוות ולעיני הצדיקים יראה כהר גדול ולעיני הרשעים כחוט שערה, ויהיו צדיקים אומרים 'אשרינו שהצלנו עצמינו מיד הר גדול כזה',

---

קסד מתשובת התינוק לקמן נראה שהמן בא לאיים על מרדכי.
קסה אסתר רבה פרשה ז, ח.
קסו שם פרשה ז, יג.
קסז סוכה נב.

ורשעים בוכים 'אוי לנו שלא יכולנו להציל עצמינו מיד חוט כזה' **וקשה**, כתיב
"עושה מלאכיו רוחות" ומלאך אין לו גוף והיאך יכול לשחוט אותו?

תשובה- כתוב^{קסח} "ויעל המלך שלמה מס... ויהי המס שלושים אלף" מ"ס
גימטרי' ס"מ, שלושים גימטרי' ל', אלף הוא א', יוצא ס"מ-א-ל, ור"ל ש'ויעל
המלך שלמה' את ס"מ מן הארץ בימיו, אבל אחשורוש 'וישם' את ס"מ כדי
שלוט קליפות על ישראל, ולעתיד לבוא נוטל הקב"ה אותיות א"ל מן ס"מ
וישאר ס"ם בגופא בלא נשמתא וזהו שחיתתו, וז"ש רשב"י 'אנת הוא שלימו
דכלהו וכד אנת תסתלק מנהון אשתארו כולהון כגופא בלא נשמתא', ר"ל בכל
שמות המלאכים כמו גבריאל רפאל מיכאל יש בסופן א"ל, ואם תסלק א"ל
מהם אין להם עוד שם חשוב.

בסדר א"ת ב"ש: אחשורוש תמה בעצת שרים גדול ריבונם דעו קדמונים הרגו
צורריהם ובראשם פרעה זכרה עונם חטאו סרו טיטוס נבוכדנצר ישוב מחשבתו
כולם לראשו. **אמר לו המן**: את תורתם באש שרפו גברו ומסו דביר קדשם
הרגום צורריהם וחזרו פשעו זנו על חייבים סקילה טף נשים יגזור מלך כליה
להם. **השיב הי"ת להמן**, אותך תולין בניך שורפים גואל רחמן דבריו קימים
המן צולבים ועושים פורים זכר עולמות חכמי סגולה טף נשים ישלחו מנות
כולם לרעייהם.

תשובת אחשורוש להמן בסדר אי"ק בכ"ר, אומה ישראל קדושים בתורתם כבר
רגילים גברלים לדחות שטן דגולים מצות תורה הלומדים נביאים כתובים
וששה סדרי משנה זכים ענוים נאמנים חכמים פטרי פטרונות טהורים צדיקים
כבוד להם. **השיב המן לאחשורוש בסדר אבג"ד**, אחשורוש במלכותו גידל דגל
וינשאהו זנו חטאו טעמו יין כולם כפרו לתורת משה מנהיגם נביא נאמן סגדו
עגל פקו פליליה צרים צוררים קנטרנים רגזנים שחיתתם תאמר.

---

^{קסח} מלכים א, ה, כז.

